

ZBORNIK
DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNO-OSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSКИH NARODA

T O M

V

KNJIGA 1

REDAKЦИОНИ ОДБОР:

iz Centralnog komiteta KPH
Karlo Mrazović, Anko Berus, Mile Počuča, Nikola Sekulić

iz Vojnoistoriskog instituta
Stevo Maoduš, pukovnik, Jovan Vujošević, potpukovnik, Zdenko
Cvrije, potpukovnik, Milan Cvitanić, major, Blagoje
Radunović, kapeton, Milenko Berić, kapetan

Odgovorni urednik
Jovan Vujošević, potpukovnik

IZDAJE
VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE ARMИJE

VOJNO ISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE ARMIJE

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNO-OSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSКИH NARODA

T O M

V

KNJIGA 1

BORBE U HRVATSKOJ 1941 GOD.

BEOGRAD
1952

PREDGOVOR

Narodna revolucija u Hrvatskoj razvijala se pod rukovodstvom Centralnog komiteta KPJ i druga Tita, te ima sve one osnovne karakteristike koje nose ustanci u ostalim dijelovima Jugoslavije, ali je u provođenju jedinstvene linije, u okupljanju narodnih masa i organiziranju oružane borbe u Hrvatskoj, bilo i čisto njenih specifičnosti.

Već od same pojave fašističko-hitlerovske agresije u Evropi, Komunistička partija Jugoslavije znala je jasno da je njena dužnost da organizira borbu na život i smrt protiv fašističkih zavojevača, za razliku od komunističkih partija evropskih zemalja koje su manje ili više bile dezorijentirane, ali, nažalost, ne samo u početku Drugog svjetskog rata, nego i za sve vrijeme njegovog trajanja. Uza sve napore Komunističke partije koja je uspjela da pokrene radničku klasu i čitav narod na borbu protiv napadača, nije se mogla spriječiti okupacija naše zemlje zbog već poznatih razloga: izdajstvo, korupcionaštvo, peta kolona, kukavičluk i nesposobnost u državnom i vojnom aparatu stare Jugoslavije.

Okupacija je postavila pred Partiju nove, sudbonosne i historijske zadaće, ali ona je za njih bila spremna. Već na prvim stranicama ove knjige susrećemo se s pozivom CK KP Hrvatske hrvatskom narodu na borbu protiv zavojevača i njegovih pomagača. Tome pozivu prethodio je poziv CK KP Jugoslavije. Dokumenti Narodnooslobodilačkog rata govore snagom činjenica o historijskoj i presudnoj ulozi Komunističke partije Jugoslavije u organiziranju i vođenju oslobodilačke borbe i Narodne revolucije, a negiraju sve one zlonamjerne kontrarevolucionarne i nemarksističke postavke o nekakvoj spontanosti ustanka u Jugoslaviji. Sve okolnosti koje su se spiele u jedan čvor — specijalno u Hrvatskoj — tražile su od Partije nevjerovatnu snalažljivost, dalekovidnost, elastičnost i upornost, da bi narodne mase onako snažno i u stalnom usponu pošle u borbu s oružjem u ruci i izvojevale svoju slobodu. Okupator je stvarajući tzv. Nezavisnu Državu Hrvatsku, na čelu sa marionetskom vladom i izrodom Pavelićem, pretpostavljao da će hrvatske mase, koje su pod bivšom Jugo-

slavijom i kraljevskom diktaturom bile nacionalno ugnjetavane, vezati uz sebe ili ih u najmanju ruku pasivizirati. Klanjem Srba u Hrvatskoj oni su željeli da stvore nepremostivi jaz između Srba i Hrvata, kako bi na taj način zauvijek zavadili dva bratska naroda, a razjedinjeni jugoslavenski narodi, jasno, ne bi bili sposobni za veliku predstojeću borbu. Tako, u svojoj propagandi, okupator i njegove sluge prebacivali su odgovornost za nacionalno ugnjetavanje hrvatskog naroda u monarh'stičkoj Jugoslaviji sa vladajuće klike na srpski narod u cjelini, pokušavajući na taj način da raspale mračne instinkte i bratoubilačku mržnju. S druge strane, kod srpskog naroda reakcija je pokušavala prebaciti krivicu i odgovornost za ustaške zločine na cjelokupni hrvatski narod, i nastojala tako organizirati bratoubilačku borbu. Trebalo je energično i brzo raskrinkati politiku okupatora i njegovu tvorevinu NDH, raskrinkati reakciju i organizirati borbu za nacionalno i socijalno oslobođenje, trebalo je da svaki čovjek sa slobodoljubivim i patriotskim osjećajima shvati da je okupator u prvom redu glavni nosilac zla i nevolja koje su zadesile naše narode. Zbog toga su prve riječi u pozivu CK KPH, sredinom lipnja 1941 god., usmjerile svoju oštricu upravo na imperijalističke gra-bežljivce.

»Imperijalistički grabežljivci pregazili su i našu napaćenu zemlju; porobljena, raskomadana i opljačkana Hrvatska krvari pod vojničkom čizmom imperijalističkih osvajača u najcrnjem ropstvu i bijedi.

Sluge Hitlera i Musolinija — frankovačka gospoda — godinama su sa imperijalističkim osvajačima pripremali porobljivanje naše zemlje. Oni su vrlo dobro znali da imperijalisti, u čijoj su službi, teže za porobljivanjem i komadanjem Hrvatske. No, to ih nije smetalo, jer su bili osvjedočeni neprijatelji hrvatskog naroda i znali su da mogu doći do vlasti samo pomoću imperijalističkih bajoneta svojih gospodara. Zato su frankovačka i ostala gospoda u najtežim časovima. kada je osvajačka vojska provalila u našu zemlju, podlo zabila narodu nož u leđa. Oni su pod izlikom borbe protiv velikosrpske hegemonije krčili put novim ugnjetačima hrvatskog naroda: njemačkim, talijanskim i madžarskim imperijalistima. Ovu najsramniju izdaju hrvatskog naroda u njegovoj povijesti, frankovačka gospoda hoće da prikažu kao herojsko i časno djelo, a kolonijalno ropstvo, — u koje su bačeni Hrvati, — kao nacionalno oslobođenje ispod velikosrpskog ugnjetavanja. Da b: prikriji imperijalističko porobljivanje Hrvatske i svoju izdajničku ulogu, da bi zaveli hrvatski narod i pretvorili ga u posušno roblje novih tlačitelja, frankovačka gospoda — dozvolom Hitlera i Musolinija — proglasila su »Nezavisnu Državu Hrvatsku«.

Stvarnost nacionalnog ropstva bila je i suviše okrutna da bi se narodne mase dale zavesti brbljanjima o slobodi. »Nezavisna Država Hrvatska« postojala je na papiru. Cijela Hrvatska bila je stvarn

porobljena. Tajna policija okupatora odlučivala je o sudbini svakog Hrvata. »Nezavisna hrvatska državna vlada« u banskim dvorima nije bila ništa drugo do podružnica imperijalističkih okupatora, čija je bila zadaća da izvršava naredbe Hitlera i Musolinija.« (Dok. br. 2)

Naša Partija uvidjela je odmah veliku opasnost u eventualnoj podvojenosti hrvatskog i srpskog naroda, odnosno u nastojanjima okupatora da se ta podvojenost ostvari. Ona je pitanje bratstva i jedinstva srpskog i hrvatskog naroda ocijenila kao pitanje od prvorazrednog značaja, od čijeg pravilnog rješenja zavisi uspješno vođenje i razvitak općenarodne borbe. Zahvaljujući ispravnoj liniji Narodnooslobodilačkog pokreta i upornom političkom radu partijskog činstva osujećeni su planovi okupatora i domaćih izdajica, kao i sve domaće reakcije koja im je u ovoj ili onoj formi vjerno služila. Kroz borbu se stvaralo bratstvo i jedinstvo hrvatskog i srpskog i svih jugoslavenskih naroda kao temelj svih pobjeda naroda Jugoslavije.

Izdajnička uloga Vlatka Mačeka i njegovih saradnika predstavljala je za oslobodilački pokret u Hrvatskoj specifični problem. Partija je morala organizirati i provoditi smišljeni politički rad na raskrinkavanju mačekovštine, na razotkrivanju pogibelji koja se u njoj krila za hrvatski narod. Neosporno je da je Maček uživao izvjesno povjerenje kod jednog dijela hrvatskih seljaka, koji su vjerovali njegovim demagoškim trikovima. Njegov stav o priznavanju nove, ustaške vlasti, o tome da »nije još vrijeme« za borbu, pogodovao je svim oportunističkim i kukavič'k'm elementima, pogodovao je svima onima koji su se u životu rukovodili idejom da je bolje biti živi rob nego mrtav heroj. Partija je razotkrivala takav Mačekov zakamufilirani rad na pomaganju okupatora.

Dok su ustaški koljači bili relativno brzo razkrinkani i omraženi kao zločinci i sluge okupatora, mačkovština je imala podmuklije, zaoblaznije putove u službi okupatora, te prema tome tražila uporniji i sistematskiji politički rad. Nadalje, stav, u prvom redu, visokog katoličkog klera u Hrvatskoj i njegov zločinački rad, također je stavio Partiju pred jedan delikatni zadatak, naročito u onim krajevima gdje su religiozni osjećaji mase jako razvijeni. Pogotovu u prvoj fazi naše borbe kler je djelovao veoma podmuklo, ali što se borba više širila i postajala sve sudbonosnija, kako za okupatora i izdajničku buržoaziju, tako i za narodne mase, protivnarodna uloga klera dolazila je sve više do izražaja, postajala je sve brutalnija i otvorenija, a time i politički lakšu u smislu raskrinkavanja kod zaostalih masa.

Kod nekih ljudi, naročito među srpskim masama, koje su se prve i odazvale pozivu na ustanak, vladalo je u počstku mišljenje da bi sve bilo snošljivo kad ne bi bilo ustaša, i da je prema tome glavni zadatak borba protiv ustaša, koje nisu tretirali kao instrument i oruđe fašističkih okupatora, nego kao samostalnu političku i vojnu silu.

I na ovu pojavu Partija je reagirala odmah i na vrijeme te stalno ukazivala na to da je glavni neprijatelj okupator, a da su ustaški i ostali izrodi samo njegovi pomagači koji se ne bi mogli održati ni 24 sata bez oslonca na okupatora i bez njegovog oružja.

»U zadnjih su se mjesec dana kod nas odigrali događaji koji još više uvjeravaju da Hrvatska nije nikakva nezavisna država, već da je Hrvatska porobljena, izrabljena i opljačkana zemlja, porobljena od njemačkih i talijanskih osvajača, zakletih neprijatelja hrvatskog naroda. Pokazalo se jasno ono što je Komunistička partija Hrvatske govorila u svom proglasu: Pavelić i ostala frankovačka gospoda su samo lutke u rukama tuđih osvajača, njihove vjerne sluge«. (Dok. br. 3)

Partija nije samo konstatirala događaje već pozivala narod i na borbu:

»Srbi u Hrvatskoj! Ne dajte se terorizirati i ubijati. Ne dajte da vam oduzmu vaše domove, krvavo stečeno imanje, pa i same živote. Oduprite se nasilju i znajte da su simpatije hrvatskog naroda na vašoj strani, te će vam on u toj borbi pomoći.

Hrvati! Ne dajte da odgovornost i ljaga za zločine okupatora i njihovih frankovačkih slugu padne na nas, za njihove zločine je odgovoran i svaki onaj koji im povlađuje ili bez protesta gleda njihovo haraćenje...« (Dok. br. 5)

Tako je Komunistička partija budno pratila svaku pojavu u procesu narodnog ustanka, blagovremeno otklanjala svaku prepreku i opasnost, stvarajući snažni Narodnooslobodilački pokret, učvršćujući iz dana u dan jedinstvo Srba i Hrvata, vodeći borbu za svakog poštenog i rodoljubivog čoveka bez obzira na nacionalnu, klasnu ili vjersku pripadnost, stvarajući snažno političko jedinstvo masa kao osnovni uvjet i temelj oružanoj borbi protiv okupatora i njegovih slugu.

Samo ovih nekoliko momenata dovoljno ukazuju na izvanrednu složenost ondašnjih prilika u Hrvatskoj, a time i na izvanrednu zadaću koju je imala naša Partija. Prateći stranicu po stranicu u ovom »Zborniku«, mi vidimo kako je Komunistička partija Hrvatske, pod rukovodstvom KP Jugoslavije, uspješno rješavala te zadatke i kako se ustanak u Hrvatskoj razvijao stalno i neprekidno, kako je rastao i rastao, kako su se pod ustaničku zastavu iz dana u dan svrstavali sve novi i novi borci revolucioneri, kako su pod zastavu Narodnog fronta dolazile sve nove i nove mase s uvjerenjem da je to jedini spasonosni put za hrvatski i srpski narod, za sve narode Jugoslavije, da je to jedini spasonosni put koji vodi boljoj budućnosti, nacionalnom i socijalnom oslobođenju, pravednijem društvenom poretku.

Dokumenti u »Zborniku« vrlo jasno govore i o neprekidnoj brizi Partije na organiziranju vojnih formacija. Naša revolucija, iako je organizirana i vođena od Partije i radničke klase, u pogledu oružane borbe nije imala težište u gradovima, kako je to slučaj u ranijim revolucijama i kako su predviđali klasici marksizma. Naša revolucija odigrala se u specifičnim uvjetima, a ključ njenog uspjeha jeste genijalna vidovitost druga Tita i naše Partije, koja je znala baš u takvim okolnostima naći odgovarajuće putove i forme, dovesti općenarodni ustanak do pobjede. Svaki drugi put bio bi nemoguć i vodio bi uništenju i propasti Narodnooslobodilački pokret i Narodnu revoluciju. Ali i to pitanje već je obrađeno u napisima druga Tita, Karđelja, Dilasa i drugih, te nema potrebe ovdje o tome raspravljati. Ipak, valja istaknuti jedno, što iz dokumenata proizlazi, a to je: da je u pitanju oružane borbe naroda Partija imala od prvih početaka nedvosmislen i čvrst kurs. Rukovodeći kadrovi Narodnooslobodilačkog pokreta usvajali su i točno provodili u život liniju vrhovnog rukovodstva s punom inicijativom u konkretnim situacijama na pojedinim područjima. Za praćenje razvoja oružanih borbi, organiziranja partizanskih odreda, kao prve forme oružane borbe, zanimljivi su ne samo oni dokumenti koji potječu od CK KPJ i CK KPH već i dokumenti nižih rukovodstava. Citirat ćemo neke izvratke iz dokumenata br. 13, koji se odnosi na instrukcije operativnog rukovodstva Okružnog komiteta KPH Karlovac od 26 kolovoza 1941 god. o najvažnijim zadaćama partijskih organizacija i partizanskih odreda.

.. Odredi partizana u šumama imadu biti pokretni. Stalno imadu vršiti prepade na fašističke strvinare, uništavati ih kako u ljudstvu tako i u materijalnim sredstvima koja mu služe. Odredi u pozadini moraju pokretnim partizanskim odredima osigurati stalno, ali točno obavještavanje o snazi i kretanju neprijatelja u pojedinim mjestima, sakupljati hranu, odjeću, obuću, oružje i istima po potrebi predavati, organizirati i vršiti sabotažu u poduzećima koja rade za neprijatelja.

2. U pokretnim partizanskim odredima partijci formiraju svoju zasebnu organizaciju — partijsku ćeliju. U svakom partizanskom odredu moraju biti polit, komesar i komandir sa zamjenicima. Za pojedine teritorije operativno rukovodstvo OK postavlja jedinstveno rukovodstvo sa zapovjednicima i komesarima za čitavi teritorij. Takvi teritoriji se dijele na rajone. U tim rajonima mora se organizirati rajonski komitet s rajonskim zapovjednikom i komesarom. Mora se uspostaviti dobra veza između operativnog okružnog rukovodstva teritorijalnog, rajonkog i pojedinih partizanskih odreda. Partijski komiteti i polit, komesari su kako kolektivno tako i lično odgovorni za pravilno provođenje akcija i rada partizanskih odreda — okružnom rukovodstvu.

3. Zapovjednici teritorija rajona i pojedinih partizanskih odreda moraju pribjegavati taktici — pronaći neprijatelja, dočekati ga u najpovoljnijim mjestima i sa što veće brzine sigurnim pogodcima nanijeti mu žrtve, izazivati među neprijateljem paniku i onda ga potpuno uništiti. Za takve operacije moraju postojati dobre i sigurne obavještajne veze. Vojnici partizani moraju se slobodno puštati operacijama, razvijati u njima samostalnost i samoinicijativu. Samoinicijativa ne smije nigdje porušiti disciplinu ... svaki prepad fašističkih bandi na stanovništvo i njihovu imovinu partizanski odredi moraju suzbijati i tako vezivati svoje akcije sa masovnim akcijama naroda. Partizanski odredi moraju se pretvoriti u žarište oslobodilačke borbe protiv fašizma i fašističkih okupatora«.

Rukovodeći kadrovi i borački sastav naših partizanskih odreda bili su mahom radnici i seljaci, ljudi spremni da se bore za slobodu i nov život, ali bez potrebitog vojničkog iskustva koje su sticali kroz borbu. Naše rukovodstvo posvetilo je veliku brigu kako političkom tako i vojnom odgoju rukovodećeg kadra i boraca. U dokumentu br. 22 nalazimo detaljna uputstva delegata CK KPH o organizaciji partizanskih odreda, gdje se razrađuju pitanja djelovanja odreda i daju uputstva u raznim situacijama njegove borbene aktivnosti. To je odgovaralo, razumije se, početnoj fazi borbe, ali je već tada bio jasan kurs na stvaranje regularnih jedinica Narodnooslobodilačke vojske, jer je naša Partija znala da partizanski odredi mogu svoju zadaću izvršiti samo u početnoj fazi borbe, ali da bez jačih i pokretnih jedinica ne bi mogli da se ostvare postavljeni ciljevi.

Nema sumnje da će za proučavanje vojne vještine i razvitak vojnoteoretske misli naša iskustva biti od neobičnog značaja ne samo za odgajanje vojnika i oficira Armije, kao i drugih trudbenika u našoj zemlji, već i za sve porobljene narode u borbi za slobodu. Ne mislimo time tvrditi da neki drugi revolucionarni pokret treba jednostavno da uzme naše putove i forme borbe i da ih šablonski nakalemi na prilike u svojoj zemlji. Drukčiji uslovi diktiraju i drugačije putove i forme borbe. Ali, zapostaviti postignuta iskustva u dosadašnjim revolucionarnim borbama progresivnog čovječanstva bilo bi isto tako nemarksistički i nerevolucionarno. Od osobitog značaja su dokumenti sakupljeni u zbornicima dokumenata naših naroda za male i potlačene narode, pored ostalog i po tome što se iz njih može naučiti jednoj neprocjenljivoj i značajnoj istini: mali narodi u određenim historijskim vanjskopolit'čkim i unutaršnjim okolnostima mogu pobijediti u borbi i protiv brojnijeg i tehnički naoružanijeg neprijatelja ako su čvrsto riješeni da izvojuju svoju slobodu, ako pravilno koriste sve nepresušive izvore koje im daie progresivna i revolucionarna borba, već i samim time što je revolucionarna i progresivna. Predaleko bi nas odvelo ako bismo krenuli stopama razvitka naših oružanih formacija od prvih odreda do Armije, o taktici vrhovne komande i o

načinu borbe protiv neprijatelja. Ta taktika u vođenju oružanih borbi pokazala se superiorna nad njemačkim, talijanskim i mađarskim okupatorima, ustaškim i četničkim formacijama. I onda kad je pedantnim fašističkim generalima izgledalo da su oružane formacije Narodno-oslobodilačkog pokreta pred uništenjem, one su izlazile ispod udarca neprijatelja i zadavale mu smrtonosne udarce, uvijek jače i spremnije za borbu. Naravno da fašistički okupatorski generali i vojni stratezi nisu mogli predvidjeti mnoge odlučne faktore u borbi naroda za slobodu, niz preimućstava partizanskih boraca nad porobljivačima, pljačkašima i palikućama. Njihova je matematika morala zatajiti uvijek kad su prebrajali svoje divizije, avione, tenkove, topove i uspo-ređivali s našim oružanim snagama. U takvim situacijama uvijek im je izgledalo logično opkoljavanje i uništavanje naših jedinica. Oni su to vrlo često i radili, ali s malo uspjeha. Formulirajući taktiku našeg ratovanja, drug Tito je pisao: »Taktika ratovanja naše narodne vojske apsolutno mora biti kombinirana s našom dosadašnjom partizanskom taktikom. TO znači da se moramo čuvati krutih frontova, izbjegavati ih, da moramo izbjegavati da nam neprijatelj svojom taktikom nametne obranu ... Naprotiv, u našoj narodnoj vojsci mora vladati isključivo ofenzivni duh, ne samo kad smo u ofenzivi već i u defenzivi«.

»Ofenzivni duh za vrijeme neprijateljske ofenzive ispoljava se u snažnoj smjeljoj partizanskoj taktici, taktici prodora u neprijateljsku pozadinu... Svaki naš gubitak nekog teritorija mora u isto vrijeme značiti gubitak novog, još većeg teritorija.« (Tito »Borba za oslobođenje Jugoslavije«, str. 112—113, izdanje »Kulture«).

Jedinstvo komande, jedinstvenost misli i svijest o pravednoj stvari rukovodećeg i boračkog kadra, samoinicijativa svake pa i najmanje jed'nice, s druge strane, kombinirane borbe krupnih jedinica i malih pokretnih partizanskih odreda triumfirale su nad strategijom i taktikom neprijatelja.

Osebnost naše Narodne revolucije sastoji se i u tome što se ona nije odigrala samo u borbi radnih masa protiv svoje vlastite buržoazije, već se ona odigrala pod okolnostima borbe protiv okupatora i stranih zavojevača, kojima se — osjećajući opasnost od naoružanih masa predvođenih Komunističkom partijom priključila i izdajnička domaća buržoazija. Tako, pored toga što je naša revolucija od svog početka imala jasno postavljen cilj, o čemu govore i bezbrojni dokumenti, naročito oni o stvaranju narodnooslobodilačkih odbora i nove vlasti — njen prvi zadatak bio je borba protiv okupatora, jer bez istjerivanja okupatora ne bi moglo biti ni slobode, ni nove vlasti, ni pobjede revolucije.

Bogmatičari koji su odbacili marksizam, tu živu nauku proletarijata, uzalud će tragati po dokumentima da pronađu datume kad je naša borba iz oslobodilačke prešla u socijalističku revoluciju.

Takovih datuma ne će naći zato što je prosto naprosto naša borba već od samog početka bila i oslobodilačka borba protiv okupatora, tj. borba za nacionalno oslobođenje i borba za novi društveni poredak, za socijalizam. I svaki onaj koji znade čitati i normalno misliti, svaki koji iole poznaje marksizam moći će iz dokumenata da vidi baš to da je linija Komunističke partije Jugoslavije u Narodnooslobodilačkoj borbi bazirana na nauci marksizma-lenjinizma, koja nije ostala samo na papiru, nego je u krvavoj borbi provedena u život. Pokušaji kontrarevolucionera, u prvom redu onih iz Moskve da negiraju našu revolucionarnu borbu ostali su i ostat će jalovi, ona će biti ispisana među najsvjetlije stranice historije čovječanstva u borbi za bolji, pravedniji ljudski život, u borbi za slobodu porobljenih masa, u borbi za socijalizam.

Karlo Mrazović

NAPOMENE REDAKCIJE

Ovaj tom »Zbornika« sadrži dvije osnovne grupe dokumenata — naše i neprijateljske.

Prvi dio obuhvata dokumente partizanskih jedinica i Narodnooslobodilačke vojske, partijskih organizacija i narodnooslobodilačkih odbora, zatim, pojedine članke iz njihovih glasila i druge slične podatke o Narodnooslobodilačkoj borbi u Hrvatskoj. Po svom sadržaju to su izvještaji, naređenja, uputstva, saopćenja, proglosti, dnevnici, pregledi, zapisnici, pisma itd.; u njima se tretiraju pitanja iz više oblasti, a najviše pitanja vojnog karaktera. Pisali su ih ljudi iz redova radnika, seljaka, inteligencije, skoro svih zanimanja i struka, pri nejednakim mogućnostima i u različitim okolnostima, pa su ti materijali vrlo raznoliki i sa formalne strane, a osobito po tome kako su pisani, očuvani itd.

Pojedini dokumenti, naročito izvještaji, sadrže više posebnih pitanja, te se u naslovu nisu mogla sva obuhvatiti. U takvim slučajevima pomenuta su samo dva-tri osnovna pitanja. Uz naslove su date primjedbe koje objašnjavaju formalnu stranu dokumenta (kako je umnožavan, odakle je preštampan, je li pisan rukom ili je kopija, ima li datum, potpis itd.). Takva objašnjenja nisu data jedino za originale koji su otkucani na pisaćem stroju, potpisani i sa datumom. Ove i sve druge primjedbe date su ispod teksta. U tekstu su ispravljene samo pojedine pravopisne greške (stavljena su velika slova gdje su omaškom ili iz neznanja bila napisana mala, i obratno; stavljeni su zarezi gdje su bili nužni da bi se izbjegla dvosmislenost); zatim ispravljene su očite greške i omaške u pisanju. U nekim dokumentima ostavljeni su i nepravilni izrazi (»zamjenito« umjesto zamijenjeno, »zapljenito« umjesto zaplijenjeno i si.), samo da tekst ne izgubi od svoje autentičnosti i originalnosti.

Ako je u originalu nedostajalo nekoliko slova ili poneka riječ, dopisani su i označeni uglastim zagrada. To je učinjeno ondje gdje je bilo neophodno i gdje se po očuvanim dijelovima slova ili po smislu moglo odrediti o čemu se radi. Gdje nedostaje dio originala stavljene su tri točke. Tako su označeni i dijelovi teksta koji su izostavljeni

zbog ponavljanja, beznačajne sadržine ili zbog toga što se odnose na situaciju van Hrvatske. Ovako je uglavnom postupljeno s neprijateljskim dokumentima, u kojima često ima podataka i o situaciji na teritoriju Bosne i Hercegovine.

Znatan dio rada sastojao se u pribavljanju i unošenju podataka kojima se objašnjavaju događaji, lica, razna pitanja i pojedinosti iz dokumenata. Ovi podaci dobijani su uglavnom konsultiranjem rukovodilaca i učesnika u događajima i upoređivanjem dokumenata. Pored objašnjavanja, primjedbama su unekoliko upotpunjeni oskudni podaci ili praznine u dokumentarnom materijalu, naročito za one predjele i oblasti iz kojih ima malo sačuvanih dokumenata. Tako su u prvoj i drugoj knjizi obimnijim primjedbama dati osnovni podaci o prvim danima ustanka u L'ci, o situaciji i akcijama u Zagrebu, okolici Broda i Siska, o čemu nisu sačuvani dokumenti ili ih nije ni bilo, pošto je dobar dio tih akcija izvođen bez ikakvih pismenih tragova (naređenja, izvještaja itd.). U tom cilju korišćeni su i neprijateljski dokumenti pa su napomenama povezani i ukazano na odgovarajuća mjesta (vidi dok. br. 10 prve knjige i Izvještaj sekretara Operativnog partijskog rukovodstva CK KPH od 15 prosinca 1941 god. iz druge knjige). I pored svega toga, prva i druga knjiga ne pružaju iscrpnu sliku o toku svih događaja na čitavom teritoriju Hrvatske u 1941 godini.

Da bi se kolikogod upotpunile praznine i bolje ilustrirali pojedini događaji objavljuju se i dokumenti okupatorskih i kvislinških komandi, jedinica i ustanova. Tako su u drugom dijelu ove knjige svrstani talijanski i ustaško-domobranski dokumenti. I u jednim i u drugim partizane nazivaju raznim imenima — četnicima, pobunjenicima, četničko-komunističkim bandama itd., čak se u nekim dokumentima kaže da četnici nose crvene zastave i si. (dok. br. 221). Takvim imenima nazivaju i stanovnike okolnih mjesta, koje su, u toku borbe ili poslije nje, hvatali i ubijali, a zatim navodili kao gubitke naših jedinica. Isto tako ima netočnih podataka o jačini naših snaga koje negdje prikazuju znatno brojnijim.

Redakcija je nastojala da u svojim primjedbama pruži što bližnja objašnjenja o tome koje su naše jedinice ili dijelovi učestvovali u pojedinim akcijama i borbama, kao i da iznese stvarne podatke o broju naših snaga, o gubicima i dr., što se u neprijateljskim dokumentima netočno navodi. U samom tekstu izvršeni su najnužniji ispravci očitih omaški u pisanju pojedinih slova, da bi se rezumjele riječi. Ako se radilo o geografskom nazivu, onda je takav ispravak izvršen primjedbom ispod teksta. Tako su objašnjene i pojedine ustaške riječi, a zvanični ustaški nazivi komandi, jedinica i ustanova zadržani su i u redakcijskim naslovima.

Što se tiče talijanskih dokumenata, nastojalo se da prijevodi budu što vjerniji originalu, ali u duhu našeg jezika. Pri njihovom

objašnjavanju postupljeno je kao što je naprijed rečeno — u svim pitanjima, počev od formalne strane dokumenta pa do objašnjenja nejasnih i netočnih mjesta.

Iza neprijateljskih dokumenata koji govore o borbama u Hrvatskoj, objavljuje se jedan dio tih dokumenata i podataka o stanju u ustaškim i domobranskim redovima, o odnosima Talijana i ustaša, o pojedinim ustaškim propisima i si., jer i tu ima vrijednih i zanimljivih historijskih podataka.

Veći dio originala objavljenih dokumenata nalazi se u arhivu Vojnoistoriskog instituta, a manji dio u arhivu Centralnog komiteta KPH.

U objašnjavanju raznih pitanja, Redakciji su pružili punu pomoć: Vladimir Bakarić, Pavle Gregorić, Dragutin Sali, Jakov Blažević, Vicko Krstulović, Marko Belinić, Ivo Rukavina, Andrija Božanić, Dušan Čalić, Marijan Cvetković, Veljko Kovačević, Ivan Amulić, Drago Gizdić, Kata Pejnović, Srećko Manola, Vječeslav Holjevac, Maks Baće, Miloš Zanko, Josip Brnčić, Joso Gržetić, Ivo Vejvoda, Milan Kuprešanin, Bogdan Oreščanin, Stipe Ugarković, Doko Jovanić, Perica Dozet, Milutin Baltić, Vajo Skendžić, Simo Todorović, Ante Miljković, Rade Pavlović i Historijsko odjeljenje CK KPH.

Redakcija zahvaljuje i ostalim drugovima i drugaricama koji su joj pomogli u raznim pitanjima.

BORBE U HRVATSKOJ 1941

TRAVANJ — LISTOPAD

I

DOKUMENTI PARTIZANSKIH JEDINICA

I PARTIJSKIH ORGANIZACIJA

»Pred Komunističkom partijom Hrvatske stoji velika i časna zadaća da organizuje i vodi najodlučniju borbu protiv raspirivanja nacionalne mržnje između Srba i Hrvata i Slovenaca, da radi neumorno na bratstvu i slozi hrvatskog i srpskog naroda, da ujedinjuje te narode u borbi protiv okupatora i šake uzurpatora, koji danas krvavo terorišu i ugnjetavaju ne samo srpski, nego i hrvatski narod. Pred Komunističkom partijom Hrvatske stoji velika i neodložna zadaća da organizuje široke mase radnika i seljaka u borbu za istinsku nezavisnost hrvatskog naroda, protiv svih uzurpatora i okupatora, za bratstvo naroda.«

(Iz zaključaka sa Savjetovanja Komunističke partije Jugoslavije od svibnja 1941 god. — »PROLETER«, organ CK KPJ br. 3—4—5, mart —april—maj 1941 g.)

BR 1

PROGLAS CENTRALNOG KOMITETA KPJ NARODIMA JUGOSLAVIJE OD 15 TRAVNJA 1941 GODINE¹

NARODI JUGOSLAVIJE!

Strašna katastrofa, koju smo mi komunisti već odavna signalizirali, zadesila je narode Jugoslavije. Osvajačke armije osovinskih sila provalile su u našu zemlju iznenada i svuda kud prolaze siju smrt i pustošenja. Beograd je srušen sa zemljom. Nevina djeca, žene i starci, koji su se u paničnom bijegu htjeli spasiti iz gorućih ruševina bili su podvrgnuti strojopuščanoj vatri iz aviona barbarških napadača. Na frontu se bježe teška krvava i nejednaka borba sa nadmoćnim napadačima. Velikim osovinskim napadačima pridružili su se i mali osvajači Bugarska i Mađarska. Dvije zemlje sa kojima su prijašnji neodgovorni upravljači Jugoslavije stvarali paktove o vječnom prijateljstvu. Podlo kao strvinari, pridružili su se bugarski i mađarski imperijalisti velikim imperijalističkim osvajačima, da i oni istrgnu koji komadić mesa iz krvavog tijela Jugoslavije. Ali narodi Jugoslavije, uključivši i većinu Hrvata, herojski se bore za svoju nezavisnost protiv mnogobrojnijeg neprijatelja. U teškoj i sudbomosnoj borbi sa tuđinskom najezdom našla se u Hrvatskoj šaka agenata i petokolonaša, koja je uz pomoć najurenih hrvatskih vlastodržaca sistematski pripremala i konačno u najtežem času izvršila izdaju kakovoj nema premca u nizu izdaja hrvatske gospode i vlastele u historiji.

HRVATSKI NARODE!

Ta gospoda tebi pričaju, da su ti izvojštala slobodu i nezavisnost pomoću Hitlera i Musolinija. Vjeruješ li ti to? Pamtiš li ti, da je ikada u tvojoj tisućgodišnjoj mukotrpnjoj historiji, u tvojim teškim časovima bio tebi prijatelj i zaštitnik — njemački, mađarski, tali-

¹ Primjerak proglašen, koji je umnožen na geštetneru posjeduje Historijsko odjeljenje CK KPH.

janski ili koji drugi osvajači? Ne! Nikada. Naprotiv, uvijek, su te oni porobljavali i onda iskorištavali. Uvijek su te nastojali međusobno zavaditi da bi onda lakše tlačili. Uvijek su ti osvajači težili da zagospodare tvojim plodnim ravninama i šumama, težili su da ti oduzmu divnu Dalmaciju — divno Jadransko More. Uvijek su hrvatska gospoda i vlastela bili ti koji su te prodali tvojim porobljačima da bi onda sama mogla lakše piti tvoju krv. Evo, takvu nezavisnost pripremili su tebi hrvatska gospoda.

HRVATSKI NARODE!

Ti si ovih dana bio očevdac nečuvene sramote. U tvoju zemlju su provalili protiv tvoje volje osvajači i tvoji vjekovni neprijatelji da te porobe i raskomadaju tvoju krvlju natopljenu domovinu, a hrvatska gospoda te tjeraju, da ropski puzeš pred tvojim neprijateljima, da ga pozdravljaš, da ga slaviš u vrijeme kada njegova vojnička čizma gazi tvoju zemlju, tvoj nacionalni ponos. Događaji u Zagrebu prilikom dolaska osvajača bit će najtamnija ljaga u tvojoj povjesti, hrvatski narode.

Hrvatska gospoda te sile, da pružaš ruku tvojem vjekovnom neprijatelju i porobljaču, a siju najodvratniju mržnju i hajku protiv srpskog naroda, koji se herojski bori i gine rađe nego da bude robom tuđina. Zar je srpski narod kriv što su te tlačila srpska gospoda? Zar nijesu u svim režimima učestvovala i hrvatska gospoda? Zar nije srpski narod oduševljeno podupirao tvoju opravdanu borbu za slobodu i ravnopravnost, ali su provalili osovinski osvajači da raskomadaju čitavu zemlju i porobe narode u Jugoslaviji zajedno sa tobom. Znaj, hrvatski narode, da će historija sa prezrenjem osuditi one, koji svoju tobožnju nezavisnost grade sa judinim talirima i na ropstvu svoje krvne braće srpskog, slovenskog i ostalih naroda.

HRVATSKI NARODE!

Tuđinske sluge, hrvatska gospoda, siju u tebi mržnju prema tvojoj krvnoj braći Srbima, Slovencima, u vrijeme kada oni svojom krvlju s nova pišu slavnu, i ako tragičnu stranicu svoje historije. Znaj, hrvatski narode, da je borba tvoje braće i tvoja borba. Znaj, hrvatski narode, DA SU SIMPATIJE DVIJESTOMILIJUNSKOG NARODA Sovjetskog saveza na strani naroda Jugoslavije, koji se herojski bori za svoju nezavisnost. Znaj, hrvatski narode, da će historija sa prezrenjem govoriti o onima, koji zabiše izdajnički nož u leđa svoje braće.

Hrvatska je okupirana po njemačkim i talijanskim četama, a nije slobodna i nezavisna narodna država, kako je hoće prikazati današnji vlastodršci u Hrvatskoj. To je država šačice hrvatske gospode, koji neprekidno preko radija i štampe viču o pokolju i stri-

jeljanju, o prijekim sudovima itd. Groze se smrću za svaku sitnicu, tako da svakog pametnog čovjeka crveni lice kad čuje te bjesomučne groznje. Ali neka ta gospoda upamte da ništa nije trajno što je upereno protiv naroda, a najmanje vlast današnjih vlastodržaca. Neka se ta gospoda malo zamisle o tome što očekuje njih za prolivanje nedužne narodne krvi.

NARODI JUGOSLAVIJE: Srbije, Slovenije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Vojvodine. Vi koji se borite i ginete u borbi za svoju nezavisnost, znajte, da će ta borba biti okrunjena sa uspjehom, pa ma vi sada sa nadmoćnim neprijateljem i podlegli u toj borbi. Ne klonite duhom, zbijte čvršće svoje redove, dočekujte uzdignute glave i najteže udarce. Komunisti i čitava radnička klasa Jugoslavije ustrajati će do konačne pobjede, u prvim redovima narodne borbe protiv osvajača. Ne klonite duhom ni onda ako u toj borbi vremenom i podlegnete, jer će se iz ovog krvavog imperijalističkog pokolja rađati novi svijet, zbrisati će se zauvijek korjeni imperijalističkih ratova i nacionalnog porobljavanja. Stvoriti će se na istinskoj nezavisnosti svih naroda Jugoslavije slobodna, bratska zajednica.

RADNICI I RADNICE JUGOSLAVIJE!

Nad radničkom klasom Jugoslavije nadviše se crni oblaci. Najgori neprijatelji radničke klase provalili su u našu zemlju i zavode najcrnju reakciju. Ti isti, koji drže u svirepom kapitalističkom ropstvu njemačku i talijansku radničku klasu, koji porobiše mnoge narode i proliše more krvi kako svoga tako i drugih radnih naroda. Pred licem ovih teških časova radnička klasa Jugoslavije treba da se nađe jedinstvena i zbijenih redova. Ne treba se plašiti nikakvog terora i progona. Mi smo na to navikli, progonili su nas svi režimi u toku ovih 20 godina, ali radnička klasa na čelu sa svojom avangardom — Komunističkom partijom postala je još jača. Naša dužnost je da u ovim sudbonosnim danima sačuvamo svoju hladnokrvnost, da još odlučnije učvršćujemo svoje redove, da radimo uporno na osvajanju i okupljanju radničkih masa — vodeći ih u borbu za njihove svakodnevne interese, u borbu za bolju i sretniju budućnost.

Zivilo bratstvo i sloga naroda Jugoslavije u borbi za svoju slobodu i nacionalnu nezavisnost!

Zivilo bratstvo i sloga svili naroda na Balkanu u borbi protiv imperijalističkih osvajača i nacionalnih ugnjetača!

Živio Sovjetski Savez nada svih ugnjetenih i porobljenih!

Živila Komunistička partija Jugoslavije!

15. travnja 1941.

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

BR. 2

POZIV CENTRALNOG KOMITETA KPH SREDINOM LIPNJA 1941 GOD. NA OPĆENARODNU BORBU PROTIV OKUPATORA I NJIHOVIH SLUGU¹

HRVATSKI NARODE!

Imperijalistički grabljivci pregazili su i našu napaćenu zemlju. Porobljena, raskomadana i opljačkana, Hrvatska krvari pod vojničkom čizmom imperijalističkih osvajača u najcrnjem ropstvu i bijedi.

Sluge Hitlera i Musolinija — frankovačka gospoda — godinama su zajedno sa imperijalističkim osvajačima pripremali porobljivanje naše zemlje. Oni su vrlo dobro znali da imperijalisti, u čijoj su službi, teže za porobljavanjem i komadanjem Hrvatske. No to ih nije smetalo, jer su bili osvjedočeni da ih hrvatski narod prezire i da mogu doći na »vlast« samo pomoću imperijalističkih bajoneta svojih gospodara. Zato su frankovačka i ostala gospoda u najtežim časovima, kada je osvajačka vojska provalila u našu zemlju, podlo zabila narodu nož u leđa. Oni su pod izlikom borbe protiv velikosrpske hegemonije krčili put novim ugnjetačima hrvatskog naroda: njemačkim, talijanskim i mađarskim imperijalistima. Ovu najsramniju izdaju hrvatskog naroda u njegovoj povijesti, frankovačka gospoda hoće da prikažu kao herojsko i časno djelo, a najcrnije kolonijalno ropstvo, u koje su bačeni Hrvati, kao nacionalno oslobođenje ispod velikosrpskog ugnjetavanja! Da bi prikrili imperijalističko porobljavanje Hrvatske i svoju izdajničku ulogu, da bi zaveli hrvatski narod i pretvorili ga u poslušno roblje novih tlačitelja, frankovačka su gospoda, dozvolom Hitlera i Musolinija, proglasila »Nezavisnu Državu Hrvatsku«.

Stvarnost nacionalnog ropstva i suviše je okrutna da bi se narodne mase dale zavesti brbljanjima o slobodi. »Nezavisna Država Hrvatska« postoji samo na papiru. Cijela Hrvatska je stvarno porobljena i stenje pod čizmom okupatorske vojske, u čijim se rukama nalazi vrhovna vlast. Tajna policija okupatora odlučuje o sudbini svakog Hrvata. »Nezavisna hrvatska državna vlada« u banskim dvorima nije ništa drugo do podružnica imperijalističkih okupatora. Njena je zadaća da izvršuje naredbe Hitlera i Musolinija.

Frankovačka gospoda fraziraju o velikoj, slobodnoj i suverenoj hrvatskoj državi, a Hrvatska je njihovom zaslugom porobljena i raskomadana na tri dijela. U jednom dijelu Hrvatske gospodare impe-

¹ Redakcija posjeduje primjerak proglašenja koji je umnožen na geštetneru. Dokumentu nedostaje datum.

rijalistički okupatori, koje frankovačka gospoda slave i uzdižu kao saveznike i oslobodioce Hrvata. Talijanski imperijalisti porobiše našu divnu Dalmaciju i Primorje, kojima spremaju gorku sudbinu pačnice Istre, u kojoj su ognjem i mačem iskorijenili sve što je bilo hrvatsko i slovensko. Međumurje i dio Slavonije drže pod okupacijom mađarski imperijalisti. U tim krajevima je već počela mađarizacija, koja nas podseja na zulume mađarskih ugnjetača do 1918 godine.

Neprijateljska okupatorska vojska, koja je uništila i ono malo nacionalne i političke slobode koje je hrvatski narod teškom borbom izvojevao u Jugoslaviji, sije oko sebe svuda pustoš i bijedu. Ona pljačka i odnosi sve do čega dođe: odnosi hranu i sirovine, toliko potrebne hrvatskom narodu, prazni skladišta i trgovine, pustoš: privatne stanove, oduzima stoku i živež od seljaka. Mi moramo izdržavati okupatorsku vojsku, a što nam ona ne pojede, to se otprema u Njemačku, Italiju i Mađarsku. Tako izgleda »Nezavisna Država Hrvatska«.

HRVATSKI NARODE!

Plaćenici Hitlera i Musolinija — frankovačka gospoda — raspiruju bjesomučnu šovinističku mržnju protiv bratskog srpskog i slovenskog naroda. Oni nastoje da odgovornost za dugogodišnje ugnjetavanje hrvatskog naroda od velikosrpske buržoazije prebace na napačeni radni narod Srbije; po nalogu svojih imperijalističkih gospodara nastoje da zavade hrvatski, srpski i slovenski narod, kako bd spriječili njihovu zajedničku borbu protiv imperijalističk.h tlačitelja. Zavadi, podijeli, pa zavlada, to je bilo geslo velikosrpskih ugnjetača, a to je danas geslo i imperijalističkih okupatora i njihovih plaćenika — frankovačke gospode. Imperijalistički tlačitelji bacili su hrvatski narod, kao i ostale narode Jugoslavije, u nacionalno i kolonijalno ropstvo. Sve nas ugnjetava, ponižava i pljačka isti neprijatelj. Borba protiv tog omraženog neprijatelja može biti uspješna samo onda, ako hrvatski i srpski narod, ujedinjen i zbijen u čvrste redove sa ostalim narodima Jugoslavije, povede borbu protiv imperijalističkih okupatora i njihovih plaćenika.

RADNICI I RADNICE!

Zakleti neprijatelji radničke klase, imperijal. okupatori i njihovi frankovački plaćenici, spremaju vam najteže ropstvo, glad i bijedu. Frankovačka gospoda hoće da od vas učine pokorno roblje i da vas odvrte od vaše opravdane borbe za bolji život i ljepšu budućnost; oni nastoje da ovjekovječe kapitalistički jaram i da osiguraju nesmetano bogaćenje vaših izrabljivača. Zato progone vaše najodanije borbe, otpuštaju ih sa posla, premlaćuju ih po zatvorima, ubijaju ih i groze

se za svaku sitnicu sa strijeljanjem, bacaju ih u koncentracione logore bez ikakvog suda i preslušavanja. Sve to čine da bi vas zastrašili i spriječili vašu borbu za bolje uslove rada i života.

Frankovačka vam gospoda po uzoru Njemačke i Italije spremaju radne logore, radnu službu i prisilne zajedničke organizacije kapitalista i radnika, u kojima će gospodariti najvjernije sluge vaših izrabljivača. Frankovačka se gospoda po uzoru svojih gospodara Hitlera i Musolinija razbacuju demagoškim obećanjima i govore protiv kapitalističkog izrabljivanja, a istovremeno zabranjuju štrajkove i tarifne pokrete za bolje uslove rada i života radnika. Frankovačka gospoda propovijedaju ljubav između kapitalista i radnika, a stvarno vam kuju lance da bi vas mogli još bezdušnije izrabljivati; ona vam obećavaju kuće i zdrave stanove, koji bi se imali graditi novcem opljačkanim od radnog naroda, ali neće da isprazne palače raznih Grivičića, Prpića, Reberskih i drugih, da bi vam osigurali krov nad glavom, obećavaju vam blagostanje i rad, a stvarno vam donose besposlicu, skupoću, bijedu i glad. Drugovi radnici i radnice, vi od te gospode ne možete očekivati ništa. Ona vas varaju, kao što su vas i ranije varala i gospoda iz HSS i SDS. Vaša sudbina i vaš položaj ovisi o vašoj složi, borbenosti i ustrajnosti u borbi. Komunistička partija Hrvatske — vaša partija poziva vas da ujedinite i učvrstite svoje borbene redove, da vodite odlučnu i nepomirljivu borbu za vaše nadnice, za kraće radno vrijeme, za pomoć besposlenima, protiv skupoće i špekulanata i za sve ostale zahtjeve radničke klase. U toj borbi **STVARAJTE ČVRSTO JEDINSTVO RADNIČKE KLASE**. Povežite se sa vašom braćom seljacima, **STVARAJTE BORBENI SAVEZ RADNIKA I SELJAKA**. Stupajte u prve redove oslobodilačke borbe hrvatskog naroda za istjerivanje okupatora iz naše domovine i za **KONAČNO OSLOBOĐENJE ISPOD KAPITALISTIČKOG JARMA**.

BRAĆO SELJACI! Imperijalističko porobljavanje naše zemlje teško je pogodilo osobito vas seljake. Vi ste prvi na udaru okupatorske vojske. Ona vas pljačka i oduzima od vas stoku i hranu, pustoši vaša sela, bacajući vas u još veću bijedu i glad. Frankovačka gospoda, koja su vam dovela okupatore u Hrvatsku, također vam licemjerno obećavaju slobodu i blagostanje, a stvarno vam donose i spremaju srednjevjekovno ropstvo po uzoru totalitarnog režima Njemačke i Italije. Ne vjerujte lažnim obećanjima frankovačke gospode. Ona vas varaju i prodaju, varat će vas i prodat će vas isto onako kao što su vas do sada varala i prodavala gospoda iz HSS i SDS. Vi se mučite i patite od jutra do mraka. Vašim trudom i mukom tovi se buržoazija, dok vi gladujući zapadate u sve veću bijedu i ropstvo. Dosta je bilo varanja seljaka! Koristite se skupo plaćenim iskustvom koje ste stekli. Udružite se sa vašom braćom po mucu i patnjama — sa radnicima koje izrabljuju i tlače krupni kapitalisti kao i vas. Rad-

nici i seljaci povezani i udruženi u čvrsti borbeni savez obračunaće sa svojom gospodom i njihovim slugama. Oni će svojom vlastitom snagom, pod vodstvom Komunističke partije, a uz pomoć Sovjetskog Saveza, stvoriti novo društveno uređenje po uzoru Sovjetskog Saveza, u kom će radni narod ostvariti svoje istinsko nacionalno i socijalno oslobođenje i stvoriti sebi ljepši i sretniji život.

SRBI U HRVATSKOJ! Komunistička partija u Hrvatskoj obraća se i vama, koji od svog doseljenja u Hrvatsku nikada niste uživali potpunu nacionalnu slobodu. Ali danas, kada je Hrvatska porobljena od imperijal. osvajača, vi ste bačeni u najteži položaj otako se nalazite u Hrvatskoj. Kao što su ranije u Beča i Pešte, tako i danas u službi Rima i Berlina frankovačka gospoda raspiruju šovinističku mržnju i bratoubilačku borbu između vas i hrvatskog naroda. Ranije su to činili da vas zajedno sa hrvatskim narodom održe u ropstvu mađarskih tlačitelja, a danas to čine da bi vas ... ropstvu.

Razularena frankovačka gospoda vrše nad vama krvavi teror i progone, ona pod izgovorom borbe protiv četnika zatvaraju, zvjerski muče i potajno ubijaju na stotine čestitih boraca, koji su zajedno sa hrvatskim radnim narodom vodili borbu protiv srpske hegemonije i ugnjetavanja hrvatskog naroda.

Ne dajte se zastrašiti krvavim progonima, ne nasjedajte šovinističkoj hajci! Zbijte svoje redove, udružite se u bratsku slogu sa hrvatskim narodom, koji pati kao i vi, prključite se borbenim redovima radnika radi zajedničke borbe protiv okupatora i njihovih plaćenika — frankovačke gospode. Mi se nalazimo pred teškom i odlučnom borbom, ali zajedničkim snagama Srba i Hrvata u Hrvatskoj, zajedničkom borbom svih porobljenih naroda Jugoslavije, pod vodstvom Komunističke partije, srušiti ćemo nepr'jatelja i izvojevati ne samo nacionalno oslobođenje Hrvata nego ćemo osigurati i nacionalnu ravnopravnost Srbima u Hrvatskoj.

HRVATSKA OMLADINO! Kad je osvajačka vojska provalila u našu zemlju, ti si vidjela da je na čelu te vojske stupala omladina, koju su imperijalisti pretvorili u svoje osvajačko oružje. Ta omladina, zavedena od imperijalista, proljeva svoju krv i daje svoje mlade ž.vote za interese imperijal. razbojnika. I tebi, hrvatska omladino, prijete ista opasnost! Plaćenička frankovačka gospoda, po nalogu svojih imperijal. gospodara, osnivaju za tebe: razne logore, razna društva i organizacije u kojima će te odgajati u protunarodnom duhu. Frankovačka gospoda hoće od tebe, omladino, da sastave vojsku koja će im služiti za gušenje narodne oslobodilačke borbe, i da te po nalogu svojih imperijal. gospodara šalju na ratnu klaonicu.

Omladino, Komunistička partija ti ukazuje na tu opasnost i poziva te da se ne daš pretvoriti u protunarodno oružje. Komunistička

partija te poziva da zbiješ svoje redove, da se okupiš oko Saveza komunističke omladine i da budeš u prvim redovima narodne oslobodilačke borbe protiv imperijal. osvajača za bolju i sretniju budućnost mladog pokoljenja.

RADNICI, SELJACI, VOJNICI, GRAĐANI I SVI RODOLJUBIVI ELEMENTI!

Hrvatska je pregažena od vjekovnog neprijatelja hrvatskog naroda. Gospodsko vodstvo HSS-a i SDS-a obećavalo vam je nacionalno i socijalno oslobođenje, a svojom izdajničkom politikom, politikom šurovanja s petokolonašima i imperijalistima, politikom progona narodnih boraca i neprijateljstva prema moćnom SOVJETSKOM SAVEZU, dovelo je hrvatski narod u najcrnje socijalno i nacionalno ropstvo. Oni jcš i danas nisu napustili nadu da će pomoću englesk h imperijalista ponovo zajašiti narodu na grbaču. Sve političke stranke su vas izdale i napustile. Time su kapital, gospoda sviju boja ponovo dokazala da ona ne samo nisu sposobna voditi oslobodilačku borbu hrv. naroda, nego da je čitava njihova politika samo jedan beskonačni lanac izdajstva nad hrv. narodom. Hrvatski narod može svoje oslobođenje postići jedino pod zastavom radničke klase, kao što su brajtski narodi velikog i moćnog Sovjetskog Saveza postigli svoju nezavisnost i slobodu na čelu sa radničkom klasom. Jedino je Komun. partija Hrvatske, kao avangarda radničke klase, ostala vjerna hrv. narodu i nastavlja borbu za njegovo nacionalno i socijalno oslobođenje. Svi na okup! Ujedinimo svoje snage u općoj i zajedničkoj borbi protiv imperijal. osvajača i okupatora. Samo zajedničkim snagama i u zajednici s ostalim ugnjetenim narodima Jugoslavije, u čvrstom savezu sa narodima Sovjetskog Sa,veza, izvojevat ćemo sebi onakvu slobodu i nezavisnost kakvu imaju naredi Sovjetskog Saveza. Zato ujedinimo svoje snage u velikoj borbi za nezavisnost i ujedinjenje čitavog hrv. naroda. Ne dajmo se da nam imperijal. razbojnici, pomoću frankovačkih izdajnika hrvatskog naroda, otkidaju najljepše pokrajine, našu Dalmaciju, Primorje, Međumurje i dio Slavonije. Borimo se da dobiju svoju slobodu i da se opet sjedine s nama naša istarska braća, koja već 23 godine stenju pod ropskim jarmom talijanskog imperijalizma. Pružimo svoju ruku toj našoj braći i povedimo zajedničku borbu za rušenje zajedničkog neprijatelja.

HRVATSKI NARODE!

U našoj zemlji nalaze se hiljade i hiljade vojn'ka njemačke, talijanske i mađarske okupatorske vojske. Oni su natjerani od svojih imperijalističkih vlastodržaca da napuste svoje domove, svoje porodice, svoju djecu, te da prolijevaju svoju krv za interese svojih

Hrvatski narode !

Imperijalistički grabljivci preгазили su i našu napadenu zemlju, porobljena, raekomadana i opljačkana, Hrvatska krvari pod vojničkim čizmama imperijalističkih osvajača u najcrnjem ropstvu i bijedi. Sluge Hitlera i Musolinija - frankovačka gospoda - godinama su zajedno sa imperijalističkim osvajačima pripremali porobljavanje naše zemlje. Oni su vrlo dobro znali da imperijalisti, u čijoj su službi, teže na porobljavanje i komadanje Hrvatske. No to ih nije smetalo jer su bili osvjedočeni da ih hrvatski narod prezire i da mogu doći na "vlast" samo pomoću imperijalističkih bacila svojih gospodara. Zato su frankovačka i ostala gospoda u najtežim časovima, kada je osvajačka vojska poravnala u našu zemlju, podle sabala narodnu nož u leđa. Oni su pod izlikom borbe protiv velikosrpske hegemonije krenili put novim ugnjetavima hrvatskog naroda: Kjevačkih, talijanskih i mađarskih imperijalistima. Ovu najstrašniju podaju hrvatskog naroda u njegovoj povijesti, frankovačka gospoda hoće da prikažu kao herojsko i častno djelo. Najornije kolonijalno ropstvo u koje su bačeni Hrvati, kao nacionalno oslobodjenje ispod velikokorpskog ugnjetavanja i da bi prikriili imperijalističko porobljavanje Hrvatske i svoja izdajnička uloga, da bi zaveli hrvatski narod i pretvorili ga u porobljenu vojsku novih tlačitelja, frankovačka su gospoda dovolom Hitlera i Musolinija proglasila "Nesavisna Država Hrvatska".

Stranost nacionalnog ropstva i slobode je okrutna da se i naše mase dale zavesti batljarijama - slobodi. "Nesavisna Država Hrvatska" postoji samo na papiru. Cijelu Hrvatsku je stvarno progledana i stenoja pod biznom okupatorske vojske, u čijim se rukama nalazi vrhovna vlast. Tajna policija okupatora odlučuje o sudbini svakog Hrvata. "Nesavisna Hrvatska" država vlasti u banci dvorima nije ništa drugo od podržanica imperijalističkih okupatora. Njena je zadaća da izvršuje naredba Hitlera i Musolinija.

Frankovačka gospoda fraziraju o velikoj, slobodnoj i suverenoj hrvatskoj državi, a Hrvatska je njihovom zaslugom porobljena i raekomadana na tri dijela. U jednom dijelu Hrvatske gospodare imperijalistički okupatori, koje frankovačka gospoda slave i uzdiču kao saveznike i oslobodioce Hrvata. Talijanski imperijalisti porobiše našu državu Dalmaciju i Primorje, kojima spremaju gotku sudbinu pacifitoe Istre, u kojoj su ogra njem i našom iskorijenili sve što je bilo hrvatsko i slavonsko. Medjunarje i dio Slavonije grabe pod okupacijom mađarski imperijalisti. U tim krajevima je već počela mađarizacija, koja nas podajeđa na sulime mađarskih ugnjetača do 1918. godine.

Neprijateljska okupatorska vojska, koja je uništila i onk malo nacionalne i političke slobode koje je hrvatski narod teškom borbon izvojevao u Jugoslaviji, nije ako nešto svuda pustila i bijeda. Ona pljačka i odnosi sve do čega dodje: odnosi hranu i sirovine, toliko potrebne hrvatskom narodu, prazni skindžeta i trgovine, pustoši privatne stanove, oduzima stoku i živež od seljaka. Mi moramo izdržavati okupatorsku vojsku, a što nam ona ne počede, to se otprema u Njemačku, Italiju i Mađarsku. Tako izgleda "Nesavisna Država Hrvatska".

HRVATSKI NARODE !

Plaćenici Hitlera i Musolinija - frankovačka gospoda - raspiruju bjesomučnu šovinističku mržnju protiv bratskog srpskog i slavonskog naroda. Oni nastoje da odgovornost za dugogodišnje ugnjetavanje hrvatskog naroda od velikosrpske buržoazije prebace na napadenu xxxxx radni narod Srbije; po nalogu svojih imperijalističkih gospodara nastoje da zavude hrvatski, srpski i slavonski narod, kako bi spriječili njihovu zajedničku borbu protiv imperijalističkih tlačitelja. Zavedi, podijeli, pa vlada, to je bilo geslo velikosrpskih ugnjetača, a to je danas geslo i imperijalističkih okupatora i njihovih plaćenika - frankovačke gospode imperijalistički tlačitelji bacili su hrvatski narod, kao i ostala narode Jugoslavije, u nacionalno i kolonijalno ropstvo. Sve nas ugnjetava, podčinjava i pljačka isti porobljatelj. Bomba protiv tog oružanog neprijatelja počeo biti borbeni znak onih, ako hrvatski i srpski narod ujedinstven i borben u svojoj borbi sa ostalim narocima Jugoslavije, povede borbu protiv imperijalističkih okupatora i njihovih plaćenika.

vlastodržaca. Ne zaboravite da su i oni radnici, seljaci, poštenu građani, sirotinja, koja sve više žudi za mirom i povratkom svojim kućama. I oni svakog dana postaju sve nezadovoljniji i daju otpor onima koji ih tjeraju sve dalje i dalje u osvajački rat. Zato pridite njima!² Dajte im bratsku ruku, prezrite i mrzite njihove vlastodršce, a s njima se bratimite i objasnite im da treba da se ujed ne s nama u zajedničkoj borbi za mir, za bratstvo među narodima čitavog svijeta.

Naprijed u borbu za nezavisnost i ujedinjenje čitavog hrvatskog naroda!

Živjelo bratstvo i sloga Hrvata i Srba u Hrvatskoj!

Živjelo bratstvo i sloga naroda Jugoslavije u borbi za slobodu i nacionalnu nezavisnost!

Borimo se protiv imperijalističkog rata, okupatora i njihovih frankovačkih plaćenika!

Za mir i bratstvo među narodima čitavog svijeta!

Živio Sovjetski Savez, nada svih porobljenih i ugnjetenih!

Živjela Komunistička partija Jugoslavije!

Živjela Komunistička partija Hrvatske!

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

BR. 3

SAOPĆENJE CENTRALNOG KOMITETA KPH SREDINOM
ULPNJA 1941 GOD. O SITUACIJI U ZEMLJI I POZIV NA BORBU
PROTIV OKUPATORA I IZDAJNIKA¹

OBAVJEŠTENJE CENTRALNOG KOMITETA KOMUNISTIČKE
PARTIJE HRVATSKE

Broj 1.

Sredinom lipnja.

U zadnjih su se mjesec dana kod nas odigrali događaji koji još više uvjeravaju da Hrvatska nije nikakva nezavisna država, već da je Hrvatska porobljena, izrabljena i opljačkana zemlja, porobljena od njemačkih i talijanskih osvajača, zakletih neprijatelja hrvatskog naroda. Pokazalo se jasno ono što je Komunistička partija Hrvatske

¹ Smisao rečenice je: treba se približiti neprijateljskim vojnicima i uticati politički na njih.

¹ Redakcija ima primjerak saopćenja koji je umnožen na getetneru.

govorila u svom proglasu: Pavelić i ostala frankovačka gospoda su samo lutke u rukama tuđih osvajača, njihove vjerne sluge.

Proglašen je neki talijanski plemić za kralja Hrvatske; Dalmacija je predata u ruke Italiji; talijanska vojska ostaje u Hrvatskoj, seljacima se rekvirira hrana, glad i skupoća rastu, teror je sve zvjerskiji, radnici se otpuštaju iz tvornica i gone u Njemačku.

Narod je primio s najvećim ogorčenjem talijanskog kralja i pripojenje skoro cijele Dalmacije Italiji. Mnoge su ustaše razočarano ostavili Pavelića. Duglavnici i bezglavnici su htjeli opravdati tu sramotu tako, da su ustvrdili da je to tobož »žrtva za nacionalno oslobođenje«, da je to tobož »realna« politika i taktika, jer da Pavelić »zna šta radi«. Ali, nije li Maček htio uvijek opravdati svoje izdajstvo tobožnjom »realnom« politikom prema Beogradu, kao i Pavelić prema Rimu?

Druga je teška pojava slanje hrvatskih radnika u Njemačku. Šta čeka njih? Njemačka nema dovoljno hrane ni za sebe. Rat guta sve, a stvara se malo. Radnicima obećavaju oko bruto 6 maraka. Od toga 2,20 ide za razne fondove, 1,80 za stan i hranu (vrlo mršavu pored iscrpnog rada). Ostaju 2 marke, koje se još moraju potrošiti na hranu, ako radnik neće da crkne od gladi. No hrana se vrlo teško dobija van određene količine i vrlo skupo. Radnici stanuju u barakama, ili starim zgradama pod kasarnskom disciplinom. Bez dozvole ne smiju ići u grad. 80 naših radnica, kućnih pomoćnica, strpano je u koncentracijske logore, jer su se bunile protiv prevara. U Hrvatskoj im je naime ugovorom utvrđena velika plaća, a u Njemačkoj su im plaćali manje. Najzad, strane radnike šalju u Njemačkoj u mjesta koja su najviše izložena bombardiranju, a skloništa za strane radnike nema. Naše radnike u Njemačkoj čeka glad, ropstvo i smrt.

Tko je kriv za ovo? Krivi su njemački vlastodršci i njihove sluge u Hrvatskoj!

HRVATSKI RADNICI TREBAJU DA VODE ODLUČNU BORB U PROTIV ODILAŽENJA U NJEMAČKU.

Mnogi ne idu, jer znaju kako je. Ali, ako se već desi da neki radnici ipak nasjednu, treba reći kako da se tamo zajednički bore za svoja prava i za kruh. Svjesni radnici trebaju da idu među radnike koje veruju za Njemačku i da im razjasne šta ih čeka.

Radnici se trebaju boriti za to da tu, u Hrvatskoj, dobiju posla. Nitko ne "smije biti otpušten iz tvornica. Ta je borba protiv otpuštanja danas od životne važnosti za hrvatsko radništvo. Ili će ono biti razbijeno i oslabljeno za borbu, ili će izdržati navalu i ostati okupljeno u svojim tvornicama, na svom tlu, gdje najbolje može voditi borbu za bolji život.

Treće zlo, koje je donijela tuđinska vlast Hrvatskoj jeste nestašica, skupoća i glad. Pošto su osvajači sve vidljivo opljačkali i

pojeli, **sada** je vlada naredila **da** se seljacima oduzme zadnji ostatak hrane. I to se dobrim dijelom odvlači u Njemačku i Italiju (na pr. u Zagreb je prije neki dan stiglo 50 vagona žita, od toga je 47 poslato u Njemačku). Većina je seljaka već sada bez žita. Ako se još rekvirira, na selu će nastati nezapamćena glad. U Dalmaciji i Bosni već sada ljudi umiru od gladi. — Seljaci! Dajte otpora rekviziciji! Ne dajte da vam se otme zadnji komadić kruha i da umirete od gladi samo zato da bi njemačka i talijanska gospoda i dalje mogla voditi rat za svoje bogataške interese! Stvarajte po selima **odbore za prehranu**, sastavljene od radnih i poštenih seljaka. Ti odbori već postoje u nekim selima. Njih su stvorili sami seljaci. Oni skupljaju suvišak od onih seljaka koji imaju preko količine određene po vladi i dijele to žito onim seljacima kojima prijete glad, s time da poslije žetve vrate to žito.

RADNICI, GRAĐANI, ŽENE! Vodite odlučnu borbu protiv skupoće! Na tržštinama, pred prodavaonicama, na ulici, u vlaklu, svugdje protestirajte glasno protiv odvlačenja hrane iz Hrvatske. Nemojte dozvoliti, na mjestima gdje se vrši prodaja, da dođe do međusobne svađe kupaca. Gospoda i hoće da se narod međusobno svađa i da zaboravi na glavne krivce: na tuđe osvajače i njihove sluge u Hrvatskoj. Nemojte svu krivicu bacati na sitne obrtnike i trgovce, koji isto teško žive. Nemojte strahovati da glasno prosvjedujete. 99% ljudi će se saglasiti s vama. Samo se odlučnom borbom može spriječiti da narod ne umire od gladi.

Nezadovoljstvo protiv frankovačke gospode postaje sve v'dljivije. Nijemci se trude da iskoriste to za svoje svrhe i organiziraju pomoću nekih lumpova svoju »nacionalsocijalističku stranku rada«. Njemačka i talijanska gospoda se tuku podmuklo i zagrižljivo oko plijena. Njemački plaćenici (»nacionalsocijalisti«) napadaju talijanske plaćenike (Pavelića i kompaniju). Oni govore da je kod nas glad i bijeda zato što nema nacionalsocijalizma i da bi pod Hitlerom bilo bolje. Zar nije Hitlerova vojska stvorila tu bijedu u Hrvatskoj? Nijesu li baš njemački osvajači opljačkali namirnice? Zar nijesu oni počeli strijeljati Srbe? Zar nijesu oni naredili da se otpuštaju radnici, da bi se slali u Njemačku? Jesu! Zato komunisti pozivaju sve poštene radnike i seljake **da Vode odlučnu borbu protiv nacionalsocijalističkih prevara**. — Neke vođe HSS (osobito zaštita) pomažu nacionalsocijaliste. Oni lažu da to rade tobože iz »taktičkih« razloga, da bi se narod tobože pomoću Nijemaca oslobodio Pavelića i Talijana. — Po čemu je njemačka čizma bolja od talijanske? To je kao da pitate ribu: voli li više da bude pečena na masti ili na ulju. Narod neće ni jednog tuđeg gospodara, već kruh i slobodu. Nacionalsocijalisti bi trebali da budu nove lutke u rukama tuđinaca. ako bi narodno nezadovoljstvo toliko poraslo, da bi Pavelić morao da se makne.

Agenti Engleske', dio vođa HSS-a. hoće isto da iskoriste narodno nezadovoljstvo za svoje gospodске svrhe. Oni pričaju da će skoro nastati rasulo u njemačkoj vojsci i da će čpet oni doći na vlast. Oni se potajno i organiziraju. Ali je varava nada tih sitnih lopova. Kad već dođe do rasula na fronti, onda će riječ imati radni narod, koji neće htjeti vlast engleskih lordova, već vlast radnog naroda, vlast Sovjeta.

Sve tri grupe (frankovačka gospoda, nacionalsocijalisti i englezeri³) jednake su u tome što služe tuđinskim i gospodskim interesima. Ali se oni razlakuju po tome što služe raznim gospodarima. I zato među njima postoj, podmuklo, zatrovano trvenje. — Ustaše hapse zaštitnike, nacionalsocijalisti hapse ustaše (u Slavoniji), ustaše vrše prepad na nacionalsocijaliste (Zagreb), kulturbundovci (Nijemci) otvoreno prijete da će zbaciti Pavelića, ustaški povjerenik Blaškov otvoreno prijete da će obračunati sa nacionalsocijalistima. Te svađe mogu da olakšaju borbu narjda.

Borba se vodi i dalje. Unatoč prijetnjama, štrajkovi se vode i dalje (u Zagrebu 5 štrajkova za zadnjih mjesec dana). Seljaci su spremni za borbu. Njemačka se i Engleska sve više troše i slabe u međusobnoj borbi. Sovjetski Savez, nada svih radnika i seljaka, postaje iz dana u dan jači. Dani se odlučnih borbi približavaju. Ne treba čekati skrštenih ruku te dane, već ih u svakodnevnoj borbi pripremati.

HRVATSKI RADNI NARODE!

Vi, koji ste se razočarali u izdajnika Mačeka!

Vi, koji ste se nadali u Pavelića, i koji ste se razočarali u tog tuđinskog slugu!

Komunistička partija Hrvatske poziva vas da pod njenim vodstvom pođete u borbu za oslobođenje Hrvatske od tuđega i domaćeg jarma, u borbu za bolju i ljepšu budućnost vas i vaših sinova.

Ne dajte se zastrašiti od frankovačke gospode! Ne dajte se uspavati od engleskih agenata! Ne dajte se obmanuti od nacionalsocijalističkih lažljivaca! Zbijte se u borbene redove oko vaše narodne Komunističke partije Hrvatske!

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

^{*}, ³ Misli se na ljude koji su širili propagandu kako su tobože uz Engleze itd., a cilj im je bio pasivizirati narodne mase i omesti borbu. Najviše ih je bilo iz redova Mačekove HSS, oni su ustvari bili saradnici ustaša.

BR. 4

PROGLAS CENTRALNOG KOMITETA KPH DRUGOM POLOVINOM LIPNJA 1941 GOD. POVODOM NAPADA FAŠISTIČKE NJEMAČKE NA SOVJETSKI SAVEZ¹

HRVATSKI NARODE!

Porobivši cijelu Evropu, njemački su krvoločni fašistički vlastodršci napali zemlju radnika i seljaka, Sovjetski Savez, nadu svih ugnjetenih i potlačenih cijelog svijeta. Sovjetski Savez, dosljedan svojoj politici mira, nije dao nikakovog povoda za ovaj napad.

Fašistički vlastodršci Njemačke — da bi pred svijetom opravdali svoj razbojnički napad na zemlju socijalizma — navode da ih ugrožava Crvena armija, da se SSSR nije držao obaveza preuzetih ugovorom o nenapadanju i prijateljstvu, da je Sovjetski Savez povređivao njemačke granice. Sve je to laž i izmišljotina. Najbolje se to vidi po tome što njemačka vlada nikada do sada nije optuživala SSSR da se nije držao svojih obaveza preuzetih ugovorom.

Sovjetska vlada — dosljedna svojoj politici mira — izdala je Crvenoj armiji nalog da stupi u akciju tek tada kad je saznala za napad. Zapovjedila joj je da odbije napadača i smrvi neprijatelja.

HRVATSKI NARODE!

Marionetska vlada u Zagrebu, podli plaćen'ci Hitlerovi koje su okupatori naše domovine doveli na narodnu grbaču, izjavljuje da će »ispuniti svoje obaveze« prema imperijalističkim razbojnicima. To znači pomagati Hitlera ljudstvom, materijalom i hranom protiv naroda SSSR-a. Ta č njenica potvrđuje ono, što su komunisti odmah govorili: da pr stupanje t. zv. Trojnom paktu znači rat, te da je i borba protiv pristupanja Jugoslavije Trojnom paktu bila opravdana i u interesu naroda.

Pavelić je došao na vlast govoreći da donosi mir, a sada se sprema da nas šalje na klaonicu za interese kapitalističkih vlastodržaca.

RADNICI, SELJACI, INTELEKTUALCI, GRAĐANI!

Počela je velika bitka, najveća bitka u historiji čovječanstva. U borbu je stupila nepobjediva Crvena armija, armija radnika i seljaka, izazvana napadom imperijalističkih razbojnika. Oči su čitavog potlačenog čovječanstva uperene u Moskvu.

¹ Na proglasu nema datuma, a umnožen je na geštetneru.

Oduprite se namjerama »naše« marionetske vlade, da vojnički i materijalno našom krvlju i mukom podupre naše tlačitelje. Pojačajte naprotiv borbu za oslobođenje, koje ćemo u zajednici s nepobjedivom vojskom radnika i seljaka, Crvenom armijom, sigurno postići. Zbijmo stoga svoje redove. Komunistička će vam partija pokazati put.

RADNICI, SELJACI, GRAĐANI, OMLADINO!

Ova vlada² namjerava izvršiti mobilizaciju i uvrstiti vas u kontrarevolucionarnu armiju radi prolijevanja krvi vaše sovjetske braće i održanja preživjelog kapitalističkog sistema. Ne odazivajte se pozivima za mobilizaciju, spriječavajte stvaranje kontrarevolucionarne vojske, koja bi imala da brani interese krupnih kapitalista i narodnih tlačitelja. Spriječite svako pomaganje takvoj vojsci.

VOJNICI, PODOFICIRI I OFICIRI!

Spriječite namjere plaćeničke frankovačke vlade da vas šalje u borbu protiv sovjetskog radnog naroda, jer pomaganje njemačkih fašističkih vlastodržaca značilo bi pomaganje tlačitelja hrvatskog naroda. Ukoliko vas nasilno uspiju baciti na frontu, okrenite oružje protiv vašeg pravog neprijatelja, a bratimite se sa svojom braćom sovjetskim radnicima i seljacima u uniformama Crvene armije.

RADNICI I RADNICE!

Obustavljajte proizvodnju u poduzećima koja rade za njemačku imperijalističku armiju, spriječavajte transport vojnika, hrane i ratnog materijala za Njemačku.

SELJACI!

Oduprite se rekviziciji i izvozu hrane za njemačke imperijaliste.

RADNICI, SELJACI, VOJNICI I GRAĐANI!

Ne nasjedajte glasinama raznih plaćenika i neprijatelja naroda. Slušajte glas Komunističke partije, koja će vas pravovremeno obavještavati i davati upute za borbu. Ne slušajte one koji vam govore da! treba skrštenih ruku čekati "Solazak Crvene armije.

HRVATSKI NARODE!

Kucnuo je čas kad treba stup'ti u borbu za konačno nacionalno i socijalno oslobođenje. Vjera u pravednost naše borbe, pravednost

⁷ Misli se na ustašku vladu.

HRVATSKI NARODE !

Porobivši cijelu Evropu, njemački su fašistički vlastodršci napali zemlju radnika i seljaka, Sovjetski Savez, nađu svih uglednijih i povlađenih oli jelog svijeta. Sovjetski Savez, dosljedan svojoj politici mira, nije dao nikakvog povoda za ovaj napad.

Fašistički vlastodršci Njemačke, da bi pred svijetom opravdali svoj razbojnički napad na zemlju socijalizma - navode da ih ugrođava crvena armija, da se SSSR nije držao obaveza preuzetih ugovorom o nenapadanju i prijateljstvu, da je Sovjetski Savez povredljivao njemačke granice. Sve je to laž i izmišljotina. Najbolje se to vidi po tome što njemačka vlada nikada do sada nije optuživala SSSR, da se nije držao svojih obaveza preuzetih ugovorom.

Sovjetska vlada - dosljedna svojoj politici mira - izdala je Crvenoj armiji nalog, da stupi u akciju tek tada, kad je sagleda za napad. Zapoječila joj je da odbije napadača i sarvi neprijatelja.

HRVATSKI NARODE !

Marionetska vlada u Zagrebu, podli plaćenci Hitlerovi, koje su okupatori naše domovine doveli na narodnu gruču, izjavljuju da se "isporiti svoje obaveze" prema imperijalističkim razbojnicima. To znači pomagati Hitlera ljudstvom, materijalom i hranom protiv naroda SSSR-a. Ta činjenica potvrđuje ono, što su komunisti odmah govorili, da pristupanje t.zv. Trojnom paktu znači rat, te da je i borba protiv pristupanja Jugoslavije Trojnom paktu bila opravdana i u interesu naroda.

Pavelić je došao na vlast govoreći, da donosi mir, a sada se sprema da nas šalje na klanicu za interese kapitalističkih vlastodržaca.

RADNICI, SELJACI, INTELIGENCIALCI, GRADJANI !

Počela je velika bitka, najveća bitka u historiji čovječanstva. U borbu je stupila nepobjeđiva crvena armija, armija radnika i seljaka, izasvana napadom imperijalističkih razbojnika. Oči su čitavog potlačenog čovječanstva uperene u Moskvu.

Ođuprite se namjerama "naše" marionetske vlade, da vojnički i materijalno našom krvlju i imkom podupre naše tlačitelje. Pojačajte naprotiv borbu za slobodjenje, koje ćemo u zajednici a nepobjeđivom vojskom radnika i seljaka, crvenom armijom, sigurno postići. Zbijite stoga svoje redove. Komunistička, da vam partija pokazati put.

RADNICI, SELJACI, GRADJANI, OMLADINO !

Ova vlada namjerava izvršiti mobilizaciju i uvrstiti vas u kontrarevolucionarnu armiju radi prolijevanja krvi vaše sovjetske braće i održanja preživjelog kapitalističkog sistema. Ne odazivajte se pozivima za mobilizaciju, spriječavajte stvaranje kontrarevolucionarne vojske, koja bi imala da brani interese krupnih kapitalista i narodnih tlačitelja. Spriječite svako pomaganje takvoj vojsci.

VOJNICI, PODOJICINI I OFICIRI !

Spriječite namjere plaćeničke frankovačke vlade da vas šalje u borbu protiv sovjetskog radnog naroda, jer pomaganje njemačkih fašističkih vlastodržaca značilo bi pomaganje tlačitelja hrvatskog naroda. Ukoliko vas nasilno uspiju baciti na frontu, okrenite oružje protiv vašeg prvog neprijatelja, a bratinite se sa svojom braćom sovjetskim radnicima i seljacima u uniformama Crvene armije.

borbe svih potlačenih naroda, nepobjedivost Crvene armije, dovest će nas do konačne pobjede, koja će konačno osigurati mir i bratstvo među narodima.

Živjela pravedna borba SSSR-a!

Živjela nepobjediva Crvena armija!

Živjela solidarnost hrvatskog naroda **sa** napadnutim narodima Sovjetskog Saveza!

Dolje fašistički vlastodršci Njemačke i njihovi plaćenici u Hrvatskoj!

Živjela borba hrvatskog naroda za nacionalno i socijalno oslobođenje!

Živjela Komunistička partija Hrvatske!

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

BK. 5

POZIV CENTRALNOG KOMITETA KPII KONCEM SRPNJA 1941
GOD. NA ORUŽANU BORBU PROTIV OKUPATORA I NJEGOVIH
SLUGU¹

HRVATSKI NARODE!

Prošlo je pet tjedana od podmuklog napadaja krvavih fašističkih razbojnika na slobodne i kulturne narode Sovjetskog Saveza. Fašistički su razbojnici, na čelu sa suludim Hitlerom, smatrali da će iznenadnim napadom i munjevitim udarcem za tri tjedna slomiti snagu nepobjedive junačke Crvene armije. Dosadašnji rezultati ratovanja dokazuju, a ubrzo će se još opipljivije dokazati, da su se fašistički razbojnici grdno prevarili u svojim zločinačkim računima. Crvena armija, pomognuta jednodušnošću naroda Sovj. Saveza i solidarnošću cijelog naprednog čovječanstva, bori se neviđenim poletom, heroizmom i požrtvovanošću. Ona je fašističkim hordama zadala takve smrtonosne udarce, kakve one do sada nigdje nisu dobivale. Svaka stopa Sovjetske zemlje koju su fašisti, razbojnici zauzeli na prepad plaćena je krvavo ogromnim gubitcima elitnih fašističkih trupa i najboljim ratnim materijalom. Zato je njemački general Mehring prije no što je pao u sovjetsko zarobljeništvo javio svojoj glavnoj komandi: »Još nekoliko ovakvih uspjeha i naša je propast sigurna«.

¹ Redakcija posjeduje prepis proglašenja na kome nedostaje datum.

Heroizam Crvene armije i sov. naroda slomio je fašističke planove o uništenju SSSR. Smrtonosni udarci Crvene armije i borba porobljenih naroda uništiti će fašizam i njegovu krvavu tiraniju. Vođe ličnosti njemačke fašističke armije sve jasnije uviđaju neizbježnost sloma Hitlerovih zločinačkih planova. Fašistički krvoloci u svim zemljama čija je sudbina povezana sa sudbinom njemačkih fašističkih razbojnika nastoje da krvavim progonima uguše smpatije naroda u svim zemljama za pravednu stvar SSSR, da u krvi uguše narodnu borbu protiv fašističkih okupatora i tlačitelja. Oni prikupljaju dobrovoljačke bande, silom tjeraju oficire i vojnike na front protiv SSSR. Izgladnjuju svoje narode i šalju hranu i ratni materijal tlačiteljima naroda, vrše odvratnu propagandu protiv svega što je narodno, slobodoumno i domoljubivo. Sve to radi i izdajnička frankovačka banda s plaćenikom Pavelićem na čelu.

HRVATSKI NARODE!

Po čitavoj Evropi potlačeni narodi vide da borba Sovjetskog Saveza nije samo njegova nego i njihova borba, da se dižu u otvorenu i odlučnu borbu protiv fašističkih tlačitelja. To pokazuju oružani sukobi u Rumunjskoj i Poljskoj, uništavanje komunikacija i ratnog materijala u Madžarskoj, češkoj i Poljskoj, te niz akcija u ostalim zemljama Evrope. U Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji masovni su narodni partzanski odredi počeli tamaniti okupatorske snage naših zajedničkih neprijatelja.

U Hrvatskoj su mnoga sela bila prisiljena pobjeći u šumu pred terorom ustaških bandi. Neka su od njih prihvatila borbu i oružjem u ruci odbila napad i protjerala listaše. Nisu to četničke akcije koje su organizirala srpska gospoda, kako to lažno prikazuju frankovački plaćenici, nego se tu radi o opravdanoj borbi svih naroda Jugoslavije, pa i hrvatskog naroda, protiv okupatora i svih plaćenika.

Hrvatski narode! Došao je čas da razviješ dalje ovu borbu, da ujedinen oružjem u ruci tjeraš okupatore iz naše domovine, da tamaniš njihove slugе, frankovačku bandu, da spriječavaš izgladnjavanje naroda, iseljavanja sa svojih domova i ubistva nedužnih ljudi. Naša je domovina postala tamnicom naroda. Velebit i sve rijeke smrde od lješina poubijanih nedužnih ljudi. Vlada teror kakvog ne pamtimo ni za najcrnjih godina velikosrpske šestojanuarske diktature. Ostvarimo poruku koju nam daje Generalni² komitet Komunističke partije? Jugoslavije u proglasu od 12. VII. o. g.³

¹ Omaškom je napisano »Generalni« umjesto »Centralni«.

* Vidi »Zbornik«, tom I, str. 18.

»Hrvati!

Groznu sramotu nanosi vam ogavni izdajnik Pavelić i njegova ustaška banda stvarajući nekakve dobrovoljačke odrede protiv sovjetskog naroda... Ako vas budu tjerali na silu, vi bježite u šume i stvarajte partizanske odrede, vodite borbu protiv okupatora i Pavelićeve ustaške bande. Hrvati, organizirajte se i srušite uzurpatorsku vladavinu Pavelića, ujedinite svoje snage sa srpskim, crnogorskim, slovenačkim i drugim narodima koji već vode oružanu borbu protiv okupatora i njihovih slugu, listajte bez oklijevanja na borbu protivu okupatora i ustaša koji idu u pohod protiv oslobodilačke borbe Srba, Crnogoraca i drugih naroda«.

Radnici! Oduprite se oružjem u ruci zulumu okupatora i njihovih plaćenika. Un stavajte tvornice koje rade za neprijatelja ili za »našu« vojsku koju namjeravaju poslati u borbu protiv vlastitog naroda, protiv oslobodilačke borbe vlastitih naroda, koji stenju pod istim jarmom, te protiv bratskog slobodnog naroda SSSR.

Seljaci! Oduprite se oružjem u ruci zulumu okupatora i njegovih frankovačkih plaćenika. Ne dajte da vam oduzimaju žito. Sakrijte ga, tjerajte oružjem rekvizitore i njihovu pratnju. Silom oduzimajte natrag ono što vam otmu, a ako to ne možete, spalite ga. Ne dajte da vam ustaše dođu haraćiti u selo. Silom ih istjerajte napolje i razbijte njihove snage u vašem mjestu i okolinu

Srbi u Hrvatskoj! Ne dajte se terorizirati i ubijati. Ne dajte da vam oduzmu vaše domove, krvavo stečeno imanje, pa i same živote. Oduprite se nasilju i znajte da su simpat'je hrvatskog naroda na vašoj strani, te će vam on u toj borbi pomoći.

Hrvati! Ne dajte da odgovornost i ljaga za zločine okupatora i njihovih frankovačkih slugu padne na nas, za nj hove je zločine odgovoran i svaki onaj koji im povlađuje ili bez protesta gleda njihovo haraćenje, krvavom će fašizmu skoro odzvoniti. Obračunat će se s nj'm herojska Crvena armija i svi potlačeni narodi, a ogorčeni će narod pravedno suditi svima onima koji su odgovorni za sve učinjene zločine i nasilja.

Vojni obveznici! Ovih se dana vrši mobilizacija pod krinkom pojedinačnih poziva. Zovu vas u vojsku da bi vas slali u borbu protiv vlastitog naroda, protiv oslobodilačke borbe potlačenih naroda i protiv Sovjetskog Saveza. Ne odazivajte se tim pozivima, oduprite se mobilizaciji, organizirajte narodne odrede za borbu protiv okupatora i njihovih plaćenika.

Vojnici, podoficiri i oficiri! Oduprite se svakom transportiranju vojske za borbu protiv vlastitog naroda, protiv oslobodilačke borbe bratskih naroda srpskog, crnogorskog i drugih, te protiv naroda SSSR. Napuštajte vojničke transporte, napuštajte vojsku, prelazite na stranu narodne oslobodilačke borbe.

Zene! Ne dopustite da vaše muževe i sinove krvavi fašisti žrtvuju za svoje zločinačke ciljeve!

Hrvatski narode! Kucnuo je čas odlučne borbe, kucnuo je čas kad treba ne samo uništavati sve što je neprijatelju vrijedno i pomalo uništavati njegove snage, nego kad treba zbiti svoje redove, zbiti sve narodne snage i tako jedinstvenom snagom istjerati okupatora, svrgnuti njegovog plaćenika Pavelića, ujediniti Dalmaciju i Međumurje s maticom zemljom.

Komunistička te partija poziva da ujediniš sve svoje snage bez obzira na pripadnost političkim strankama, vjeri itd. u jedinstven Hrvatski nacionalno-oslobodilački front. Ne daj se zaplaš ti krvavim terorom, nego na svako nasilje, na svako umorstvo bilo kojeg Hrvata, Srbina ili Židova odgovori strijeljanjem deseterice pripadnika okupatorske vojske ili narodnih izdajica, frankovačkih plaćenika. Stanite na čelo hrvatskog naroda u borbi protiv fašističkih okupatora i njihovih frankovačkih plaćenika, povežite sve narodne snage za tu borbu, stavite svoju odlučnost i iskustvo u službu oslobodilačke borbe hrvatskog naroda, služite svima primjerom u toj borbi!

Van s okupatorima! Dolje vlada plaćenika Pavelića!
Živjela pravedna borba hrvatskog naroda!
Živjelo jedinstvo hrvatskog naroda!
Živjelo bratstvo svih potlačenih naroda Jugoslavije!
Živjelo bratstvo hrvatskog naroda s narodima SSSR!
Živjela Crvena armija!

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Kad pročitaš, daj dalje!

BR. 6

POZIV CENTRALNOG KOMITETA KPn POČETKOM KOLOVOZA
1941 GOD. DOMOBRAJSKOJ VOJSCI ZA PRIKLJUČENJE NA-
RODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI¹

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

VOJNICI, PODOFICIRI I OFICIRI!

Fašistički okupatori i izroci hrvatskog naroda, frankovački plaćenici, pretvoriše našu domovinu u tamnicu naroda i krvavu klaonicu, u kojoj pobješnjale ustaške bande, pod okriljem fašističkih

¹ Redakcija posjeduje prepis dokumenta na kome nema datuma

okupatorskih hordi, vrše pokolj nad hiljadama nevinih ljudi, ubijaju djecu, žene i iznemogle starce, trpaju u zatvore i logore na desetine hiljada, zvjerski muče zatvorenike do smrti, pljačkaju imovinu građana, izgladnjuju narod, pale sela i gradove, ognjem i mačem uništavaju sve one koji smatraju da je ispod čovječjeg dostojanstva da ropski gmižu pred okupatorima i njihovim ogavnim slugama, frankovačkim izdajicama naše domovine.

Slobodoljubivi hrvatski narod, koji se vjekovima borio protiv svojih tlačitelja, ne možs skrštenih ruku podnositi pon'žavanje, zulume, tiraniju i pljačku ni sadašnjih tlačitelja, fašističkih okupatora i njihov h vjernih pasa, frankovačkih plaćenika. Zato se i on laća oružja, da poput ostalih porobljenih naroda (Crnogoraca, Srba, Slovenaca, Makedonaca i ostalih) protjera fašističke okupatore i sruši omraženu marionetsku vladu izdajice Pavelića, da Dalmaciju, Primorje i Međumurje, koje su frankovački izdajnici prodali okupatorima, vrati u sastav Hrvatske, te da izvojuje svoju ist'nsku nacionalnu slobodu i nezavisnost.

Narodni ustanak bukti u mnogim krajevima. U Bosni, Dalmaciji, Lici i Kordunu bore se rame uz rame Hrvati, Srbi, komunisti i ostali pobornici slobode. U plamenu tog ustanka, koji se sve više širi, biti će satrveni i un šteni fašistički okupatori i njihove domaće sluge. Iz ruševina okupatorske i frankovačke tiranije uskrsnut će Slobodna, nezavisna i napredna Hrvatska, u kojoj neće biti ni traga od okupatorske i frankovačke tiranije, pljačke, zvjerskog šovinizma i rasnog ludila. Pobunjeni narod, koji se s oružjem u ruci diže protiv narodnih zlotvora, a da brani svoju čast, slobodu, živote i imetak, osniva pravu narodnu vojsku, partizanske odrede. Ovi su odredi svojim junačkim djelima natjerali strah u kosti okupatorima i njihovim krvavim ps'ma-frankovcima. Oni su iz mnogih mjesta i krajeva protjerali okupatore i razbili ustašku bandu, te čvrsto drže vlast u svojim rukama. Time je pobunjeni narod dokazao da okupatorska i frankovačka vlast nije nepobjedljiva, i da nema toga neprijatelja koga ujedinjeni i složan narod ne bi mogao pobijediti.

VOJNICI, PODOFICIRI I OFICIRI!

I nad vašim se glavama vije krvavi mač ustaške bande. I vi ste zapostavljeni i ugroženi. U pitanju je vaša čast i vaši životi. Izdajnici hrvatskog naroda, frankovački plaćenici, nastoje da vas pretvore u vjerne sluge faš stičkih okupatora i svoje krvave vladavine, u krvnike vlastitog naroda. Oni nastoje da visoki poziv vojnika, čija je dužnost da brane slobodu i nezavisnost svoga naroda, snize na stupanj običnih pandura. Vas, hrvatske sinove, tjeraju na klaonicu protiv bratskog sovjetskog naroda, da spasavate fašizam, koji je porobio narode Evrope, i tjeraju vas u borbu protiv vlastitog naroda,

da bi spasili svoju omraženu, krvavu vladavinu u Hrvatskoj. Tjeraju vas u borbu protiv vlastitog naroda, koji se diže da oružjem u ruci brani svoju čast i slobodu, a pri tome šire najogavnije klevete, da vas šalju u borbu protiv četnika, koje finansiraju Zidovi. Ne nasjedajte tim ogavnim klevetama frankovačkih izroda, ne dajte se pretvoriti u njihovo oružje i krvnike vlastitog naroda!

VOJNICI, PODOFICIRI I OFICIRI!

Komunistička partija Hrvatske, koja stoji na čelu narodne borbe protiv okupatora i njihovih domaćih slugu, obraća se vama, narodnim sinovima, i poziva vas da se priključite oslobodilačkoj borbi našeg naroda. Ona vas poziva da se aktivno oduprete zapovjedima fašističkih okupatora i njihovog sluge, izdajice Pavelića; poziva vas da otkazete poslušnost, da se ne date tjerati na frontu protiv bratskog sovjetskog naroda, koji se bori i za vaše oslobođenje, da ne idete gušiti oslobodilačku borbu srpskog, crnogorskog i ostalih naroda, koji se bore za svoju slobodu, da se ne date natjerati u borbu protiv vlastitog naroda i njegovih partizanskih odreda. Ona vas poziva da pretvorite vojarne i vojne logore u tvrđave narodne oslobodilačke borbe, da dižete pobune i da se uključite u narodnu borbu protiv tlačitelja.

VOJNICI, PODOFICIRI I OFICIRI!

Vi se ne smijete dati pretvoriti u ubojice svoje braće, svojih otaca, rođaka, prijatelja i sugrađana, u ubojice žena, iznemoglih staraca i nevine djece. Komunistička partija Hrvatske vas poziva da se ugledate na one vaše čestite drugove oficire, podoficire i vojnike, prave narodne sinove, koje su frankovački plaćenici poslali da u krvi guše narodnu pobunu, a koji su otkazali poslušnost, prešli na stranu pobunjenika i svoje oružje okrenuli protiv narodnih krvnika. To je put kojim i vi morate ići, da bi ostali vjerni svome narodu i svojoj domovini. Na taj put vas poziva Komunistička partija i porobljeni hrvatski narod, čiji ste i vi sinovi; na taj vas put pozivaju grobovi desetine hiljada nedužnih ljudi koji su postali žrtve frankovačkih krvoloka; na taj put vas poziva plač žena i neopskrbljene djece čiji su muževi i očevi poklani; na taj vas put poziva vapaj naroda koji stenje u ropstvu i teži za slobodom i osvetom. Pođite tim svijetlim putem i dokažite narodnim zlotvorima i tlačiteljima da ste vjerni sinovi svoga naroda i dostojni potomci naših predaka.

VOJNI OBVEZNICI! Ne odazivajte se pozivima izdajničke vlade Pavelića, ne dajte se tjerati u borbu protiv vlast'tog naroda i protiv bratskog sovjetskog naroda. Stvarajte partizanske odrede,

priključite se partizanima, učestvujte aktivno u općoj narodnoj borbi protiv fašističkih okupatora i frankovačkih plaćenika.

Započela je oružano-oslobodilačka borba hrvatskog naroda. To nije osamljena borba, već sastavni dio one divovske borbe koju svi porobljeni narodi Jugoslavije, svi porobljeni i svi slobodoljubivi narodi svijeta, na čelu sa nepobjedivim SSSR, vode protiv fašističkog ropstva, tiranije i barbarstva, a za slobodu i bolji život. Svi čestiti i napredni ljudi, svi oni koji vole svoj narod, svi koji teže za slobodom i pravdom, svi, svi bez obzira na nacionalnu, vjersku i političku pripadnost, treba da se udruže u, jedinstvenu nacionalnu oslobodilačku frontu, za istjerivanje okupatora i uništenje njihovih frankovačkih plaćenika.

Živio jedinstveni nacionalno-oslobodilački front!

Živjela bratska solidarnost svih naroda Jugoslavije u borbi protiv fašističkih okupatora!

Živio nepobjedivi Sovjetski Savez!

Van s okupatorima! Na vješala s krvnikom Pavelićem i marionetskom vladom!

Živjeli narodno-oslobodilački partizanski odredi!

Živio opći narodni ustanak!

Živjela Komunistička partija Jugoslavije!

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Pročitaj i daj dalje!

BR. 7

POZIV PRIVREMENOG GLAVNOG ŠTABA GERILSKIH ODREDA
ZA LIKU POČETKOM KOLOVOZA 1941 GOD. SRPSKOM I HRVATSKOM NARODU NA ZAJEDNIČKU BORBU PROTIV OKUPATORA I USTAŠA¹

PRIVREMENI GLAVNI STAB
GERILSKIH ODREDA

SRPSKI NARODE U LICU!

Zločini Pavelićevih ustaša prešli su sve granice. Svi mi pravoslavni Srbi osuđeni smo na smrt i potpuno uništenje bez razlike pola i godina. Sve provalije i špilje po našim klisurama već su napunjene

¹ Redakcija posjeduje prepis proglašenja na kome nema datuma.

lješevima naše nevine braće i sestara. Dugo smo čekali i trpjeli, ali se više nij© moglo. Mi smo pr premili oružje da se borimo na život i smrt i naš je jedini poklik: pobijediti ili svi izg'nuti. Mi ćemo pobijediti, jer je na našoj strani pravda i poštenje, na našoj strani je veliki ruski narod s ostalim narodima Sovjetskog Saveza, čija moćna Crvena armija snažno uništava neprijatelja čovječanstva.

Srpski narode, našim patnjama i našom započetom borbom do- b'li smo prijateljstvo cijelog svijeta. Mi moramo pokazati cijelom svi- jetu da smo dostojni slobode za koju se borimo i pomoći koju očē- kujemo. Zato, braćo Srbi, mi ne smijemo ni u čēmu da budemo slični ustašama.

Ustaški način ubijanja i paljenja osudio je cijeli svijet. Mi ne smijemo dozvoliti da se i među nama pojave ljudi koji će iz osvete ubijati nevine žrtve, un štavati imovinu nevinih Hrvata i muslimana. Ako mi budemo radili onako kako rade ustaše, mi nećemo imati ni jednog prijatelja na svijetu. Ako naši drugovi kojima su poub jane porodice ne budu mogli savladati svoju tugu i naći izraz svome bolu uništenjem pravih krivaca ustaša, mi ćemo izgubiti prijateljstvo i svaki izgled za pomoć od cijelog poštenog svijeta, u Ŕju se pomoć uzdamo. Naša braća Rusi i ostali narodi Sovjetskag Saveza svakog dana pozivaju nas preko radija da se ne osvećujemo nev.nim Hrvati- ma i muslimanima ili njihovim porodicama i da ne uništavamo nji- hovu imovinu.

HRVATSKI NARODE U LICII!

Ti si najbolji svjedok svih zločina koje ustaški banditi poćiniše u Lici. Najžalosnije je što ti banditi govore da sve rade u tvoje ime. Znamo da hrvatski narod nije zloćinački i da ne ũeli prolijevanje krvi, ali je hrvatski narod bio okovan i nije mogao da dođe do rijeći. Sad su međutim pukle karike ropskih lanaca kojima su ustaše i nji- hovi gospodari okovali srpski i hrvatski narod. Zato je baš sad kucnuo čas da hrvatski narod zbriše krvavu mrlju sa svoje istorije — povijesti. Došao je čas da hrvatski narod precisti sam svoje re- dove i da s ostal m narodima stupi u borbu za stvaranje novog svi- jeta i novog, pravednijeg života.

Hrvatski narode, ustaše su trulo i ranjavo mjesto na tvome tijelu. Ustaše su napravile strahovitu ranu na narodnom tijelu srp- skog naroda.

Hrvatski narode, očisti svoje tijelo od trulog ustaškog pokreta, pa ćeš tako najviše doprinijeti svome oslobođenju i oslobođenju ljudi u cijelome svijetu.

Srpski narode,

Primi bratsku ruku koju ti pružaju pravi i poštenu sinovi hrvatskoga naroda. Ne izjednačujmo cijeli hrvatski narod sa ustašama. Pokažimo se kao časni borci, dostojni naših predaka. Oprostimo krv naše poginule braće i sestara, jer njihovu krv nećmo dostojno zamijeniti ako proljevamo krv nevinih, nego samo onda ako pohvatamo prave krivce i zločince. Ako mi budemo radili onako kako su radile ustaše, mi ćemo ponovo pasti u ropstvo. Zato zbijmo svoje redove i pruž mo bratsku ruku onim poštenim. Hrvatima i muslimanima koji su spremni da se bore s nama do uništenja neprijatelja.

PRIVREMENI GLAVNI STAB
GERILSKIH ODREDA ZA LIKU

BR. 8

PARTIZANSKE AKCIJE KRAJEM LIPNJA I TOKOM SRPNJA
1941 GODINE¹

VIJESTI IZ ZEMLJE

Na poziv Komunističke partije zauzima i kod nas sve veće razmjere narodna akcija za ometanje ili unštavanje objekata koji služe narodnim tlačiteljima za vođenje rata i produžsnje njihove krvave vladavine.

Već prvih 8 dana nakon zločinačkog napadaja njemačkih fašista na SSSR zapelo je kod nas na putu 8 lokomotiva koje su vukle toware ratnog materijala. U tvornicama, osobito onim koje rade za Njemačku ili opskrbu njemačke vojske, počela se sabotaza osjećati

¹ Ovaj informativni materijal objavljen je u »Vjesniku« br. 1 od 11 kolovoza 1941 godine. »Politički vjesnik«, ilegalni list Narodnog fronta, izlazio pod rukovodstvom Partije u drugoj polovini 1940 godine. Glavni urednik bio je drug Pavle Gregorić. Umnožavan je na ciklostilu i imao format 21x34 cm. Godine 1941 izlazi pod naslovom »Vjesnik radnog naroda« u istoj redakciji do komca mjeseca marta. Poslije okupacije list izlazi pod naslovom »Vjesnik hrvatske jedinstvene nacionalnooslobodilačke fronte« kao tjednik u Zagrebu. Od marta 1942 god. izlazi na oslobođenom teritoriju. 1045 god. postaje dnevnik pod naslovom »Vjesnik«, organ Narodnog fronta Hrvatske. (»Srp i čekić«, izdanje Historijskog odjeljenja Centralnog komiteta KPH, Zagreb, 1951 godine).

odmah prvih dana. U jednoj tvornica kablova na samo da je rad bio znatno usporen, nego je izrađeni materijal dijelom potpuna neupotrebljiv.

U Zagrebu i oko Zagreba, zatim oko Karlovca, S ska, Dugoga Sela, Osijeka i u mnogim mjestima Hrvatskog Zagorja danomice »nepoznati« diverzanti režu telefonske žice, tako da je telefonski saobraćaj po nekoliko dana bio potpuno prekinut. Telefonska i brzojavna veza sa Dubrovnikom ne postoji već više od 8 dana, a sa Banjalukom, Splitom i drugim dalmatinskim mjestima nekih 8 dana.

U Dalmaciji je iz »nepoznatih« razloga potonula jedna oveća jahta sa oružjem i municijom, dok je brod »Zmaj« dosta teško oštećen. U Splitu je osim toga izvršen pokušaj da se zapali skladišta nafte. Pokušaj za sada nije uspio.

U blizini Zagreba su oštećena dva željezn cka podvožnjaka.

U okolici Siska desile su se četiri eksplozije na željezničkoj pruzi. Saobraćaj je zbog toga bio znatno usporen.

Željeznička pruga bila je razorena u okolici Karlovca. Saobraćaj je bio obustavljen 6 sati. Kod Srpskih Moravica u Gorskom Kotaru bila je također razrušena pruga, a između Perkovića i Splita odletjela je u zrak lokomotiva i četiri vagona s tal janskim vojnicima i ratnim materijalom. Prema Slovenskoj Bistrici došlo je do sudara vlakova. Pruga je bila razorena tako da j'a saobraćaj obustavljen puna dva dana. Kod Podlugova u Bosni sudarila su se dva teretna vlaka pri čemu je uništeno 12 vagona koji su vozili hr'a nu za vojsku.

Kod Volinje (pruga prema Banjaluci) ponovno je dignut u zrak most na Uni, a iza Prijedora prema Banjaluci razrušen je veći komad pruge, te je saobraćaj obustavljen. Kod Gračaca, gdje je izbio narodni ustanak, razrušena je pruga na više mjesta, tako da je veza sa Dalmacijom potpuno prek'nuta.

U rajonima Gračaca, Drvara, Glamoča, Prijedora, Hrv. Kostajnice, na Sokolcu (Bosna) i Trebeviću (južno od Sarajeva) sve v še se širi opći narodni ustanak, koji počinje sa pojavom partizanskih odreda. Po informacijama, koje smo do sada dobili, ustanici iz Gračaca napali su jedan vlak sa ž vežnim namirnicama za okupatore i razdijelili ih okolnim seljacima. Na njih je poslana vojska iz Zagreba, Karlovca i Otočca, ali je jedan dio vojnika prešao na stranu naroda. O daljem toku izvijestiti ćemo u sljedećem broju.

U raznim djelovima porobljene Hrvatske sve više se množe i jačaju partizanski odredi. Iz Siska i okolice odmetnuo se u goru jedan partizanski odred, koji svakoga dana postaje sve veći.

U okolici Petrinje obrazovao se partizanski odred od 60 do 80 partizana. Oni brane narcd od krvoločnih ustaških bandi. U okolici Petrinje u sukobu sa ustašama partizani su ubili 8 ustaša, a pet teško ranili, te ujedno razvalili jednu željezničku stanicu na pruzi Glina—Petrinja.

U okolici Delnica obrazovan je partizanski odred od oko 200 ljudi i raspolaže sa dosta oružja i municije. Partizanski odredi formiraju se sve uspješnije po čitavoj Lici, Bosni i Dalmaciji. Jači odredi partizana nalaze se u gorama oko Jajca, [Bos.] Petrovca, Ključa, Bihaća i Grmeča. Njihova uloga u općem narodnom ustanku, koji se sve više širi, je veoma značajna.

Karlovac: 3/7 — Prekinuto je svjetlo na glavnom vodu. Izgorjeli su svi os gurači, te svjetla u gradu nije bilo 40 minuta. Za to vrijeme bile su ispisane parole.

6/7 — Prerezane su telefonske i telegrafske žice na pruzi Zagreb—Sušak—Ljubljana. Međugradske i međustanične veze nije bilo 14 sati. U gradu je nastala uzbuna i vojska je bila u pripravnosti. Svi privatni automobili su bili rekvirirani, a zabava vatrogasaca razjurenjena.

13/7 — U Srpskim Moravicama je dignuta pruga na pet mjesta. Saobraćaj je bio prekinut 5 sati.

20/7 — Dignuta je pruga između Mostanja i Duge Rese na tri mjesta i saobraćaj je bio prekinut 6 sati.

22/7 — Dvojici uhapšenih drugova priskočio je u pomoć jedan drug; napavši stražare, omogućio im je bijeg. Stražari su počeli pucati. U kasarni su vojnici, koji su bili kod večere, ostavili porcije i počeli bježati u grad. Nastalo je rasulo u vojsci. Vojnici su mislili da je izbila pobuna, pa je oficirima teškom mukom pošlo za rukom da umire vojnike.

Glina: 14/7 — Ustaše su došli raseljavati dva sela u kojima su muškarci većinom ran je bili poubijani. Iz druga tri obližnja sela došli su seljaci u pomoć. Jedan seljak je goloruk razoružao trojicu ustaša na prepad. Na to je došao jedan kamion ustaša u pomoć. Seljaci su podigli barikade od poljoprivrednog alata i pripucali na njih. Ustaše su se morali povući i tek kada je došlo pojačanje ustašama, seljaci su se povukli u šumu. To se ponovilo 15 i 16/7 u drugim selima. Tom prilikom su se hrvatska sela pridružila srpskim selima i spriječila ustaše u raseljavanju.

23/7 — U Grabovcu je razorena željezn'čka stanica. Odmah je došao prijeki sud i ustaše su pokupili 80 ljudi. Kad j'še prijeki sud počeo raditi bio je razjuren. Poubijano je bilo 12 ustaša. Seljaci su se nakon toga povukli u šume.

U č tavom kotaru vri. Akcije sve više poprimaju karakter narodnog ustanka.

Vojnić: 26/7 — Presječene su telefonske i telegrafske žice. Dan i noć nije bilo veze. Zbog okrutnog terora ustaša, seljaci su se povukli u šume.

3/8 — Razorena je pošta u Tušiloviću i dignuto je pet kolskih mostova. Naoružani narodni part'zanski odredi nalaze se po šumama. Akcije i u ovom kotaru poprimaju karakter narodnog ustanka.

Vrgin Host: 25/7 — Ustaše su došli oduzeti vojničke cipele od seljaka, ali su ih seljaci napali i jednog ubili.

28/7 — Došli su ustaše iz Lasinje i tjerali seljake da nađu ubijenog ustašu. Postavljali su seljake u trored i počeli mlatiti. Kada su za to čula dvojica seljaka koji su ubili ustašu, okupili su seljake iz svih Obliznjih mjesta, nakupili oružja i pošli u šumu. Ustaše su se povukli.

Vel. Kladuša: 29/7 — U Cetingradu izbila je pobuna seljaka uzduž Petrove Gore. Razorena je pruga i cesta. Ustanku su se pridružili Hrvati i muslimani. Na njih je poslana vojteka, ali je svladana i zarobljena. Poslano je i 30 talijanskih tenkova, no ne zna se za njihovu sudbinu.

BR. 9

»VJESNIK« BR. 1 OD 11 KOLOVOZA 1941 GOD. O DOGAĐAJIMA
IZ BORBE I STANJU U NDH¹

RAZNE VIJESTI

Prije desetak dana lijepo se provela jedna njemačka komisija koja je obilazila razna mjesta u Lici radi vrbovanja radnika za Njemačku. Sreski načelnik i ustaški banditi u Gračacu bili su pravodobno obaviješteni o dolasku komisije — ali je ipak nisu dočekali. Nisu je dočekali zato, jer su ih prije toga istjerali partizani koji su silnom brzinom i energijom zauzeli Gračac. Ali komisija, koja je dolazila iz Zagreba, nije bila o tim događajima obaviještena, pa je svoj lijepi auto zaustavila pred sreskim načelstvom. Čudili su se njemački fašisti da ih ne dočekuju ustaše i sreski [načelnik], kako je to bilo u drugim mjestima. Nisu se još pravo ni snašli kad se sasu na njih puščana vatra iz jednog šljivika. Pobjegoše glavom bez obzira. Ali auto nije bio dosta siguran za komisiju! Produžili su do Gospića i tu su im Talijani »posudili« jedan tank. U tanku su se tek osjetili sigurni. Tako su junački stigli u Zagreb.

Prošlog tjedna bio je iz Sarajeva otpremljen jedan transport tzv. dobrovoljaca protiv Sovjeta. Dobrovoljci su prije polaska primili unapred po jednu plaću, koju su im obećali prilikom vrbovanja. Oficir koji je trebao taj transport voditi, otišao je brzim vlakom u namjeri da dobrovoljce dočeka u Brcdu. Međutim, od 200 ukrcanih dobrovoljaca do Broda se dovezlo svega 83. Ostali su se, pošto su primili plaće, predomislili i otišli svojim kućama. E, nema šta, ustaška »promičba« ima sjajan uspjeh.

¹ Vidi objašnjenje uz dok. br. 8.

Ustaški banditi rastrubili su nedavno da će kilogram kruha poskupiti od 4.50 na 8 din. Donijeli su u tu svrhu i jednu zakonsku naredbu, a ustaški ministar trgovine obrazlagao je na dugo i na široko kako je povišenje cijena kruhu nužno, jer da to traže interesi trgovaca i bogataša! I kad je već sve bilo gotovo da cijena kruha skoro za duplo poskoči, javio se, kao »anđeo spasitelj«, sam zloglavnik Pavelić, koji je »velikodušno« odredio da cijena kruhu ostane kao do sada. Ovim demagoškim trikom htjeli su ustaški banditi zavarati narod i prikazati zloglavnika Pavelića kao onog koji se najviše brine za narodne interese. U stvari sve je bilo unapred dogovoreno i uređeno, da ustaški ministri odrede višu cijenu, da zloglavnik i bezglavnik Pavelić bude »anđeo spasitelj«, koji će, tobože u brizi za narod, zabremzati povišenje cijena kruhu. Ali nema pametnog čovjeka koji nije odmah prozreo namjere glupe ustaške »promičbe«.

Ustaški banditi naredili su sada pečenje kruha bolje kvalitete iz pšeničnog brašna. I zaista kruh je sada mnogo bolji. »Eto, kažu ustaški banditi, kako se naša ustaška vlast brine za poboljšanje opskrbe naroda hranom! Fini kruh dajemo jia^odu! Nećemo mu više davati loši kruh sa kukuruznim brašnom!« — Jest, nema šta, kruh je prilično ukusan, ali nije to zato što je tobože ustaškim banditima stalo da narod jede bolji kruh. Naprotiv, njima je muka što moraju davati kruh iz pšeničnog brašna nove žetve. Moraju ga davati zato što više uopće kod nas nema kukuruza ni kukuruznog brašna. Njemački fašistički okupatori odvoze i dalje velike količine žita iz naše zemlje. Pšenica neće dotrajati ni do proljeća, a ustaše već sada moraju dati da se nova žetva troši na »fini« kruh. Ali kad dođe berba kukuruza, onda će se ustaški banditi razvikati kako zapravo pšenični kruh »nije najzdraviji« i kako se opet mora uvesti miješanje sa kukuruznim brašnom.

Jednog popodneva prije petnaest dana došla su u jednu sarajevsku kasarnu tri čovjeka u gaćama i košuljama. Straža ih je pustila unutra, pošto su rekli da su oni vojnici koji se vraćaju sa Glasinca iz potjere za komunističkim partizanima. Vojnici su ispričali kako su namamljeni od partizana u neku šumu i kako se je u toj šumi, kad su u nju zašli, stvorio pravi pakao od pucnjave, koja je dolazila sa svih strana. Oni su na to pobacali oružje i digli ruke u vis. Partizani su došli i skinuli sa njih sve, a ostavili ih samo u gaćama i košuljama, rekavši im: »Zaklali bi vas da ste ustaše. Pošto ste vi isto što i mi, nećemo vam ništa, ali nam morate dati odijela, jer ta odijela nisu pasoglavnik Pavelića nego naša. I recite mu neka on dođe da mu pokažemo kako izgledaju šume u Nezavisnoj Državi.« Ove priproste vojnike su Pavelićevi banditi odmah zatvorili, a kako će im suditi to je neizvjesno.

BR. 16

NAREDBA ŠTABA DRVARSKÉ BRIGADE OD 16 KOLOVOZA 1941 GOD. ZA REORGANIZACIJU JEDINICA¹

STAB BRIGADE GERILSKIH ODREDA
ZA OSLOBODENE KRAJEVE BOSNE I LIKE

OPŠTA NAREDBA

SVIM DOSADAŠNJIM RUKOVODIOCIMA GERILSKIH ODREDA
I KOMANDIRIMA POJEDINIH ODREDA

Na osnovu iscrpnih izvještaja i obavještenja o stanju gerilskih odreda u oslobođenim krajevima Bosne i Like,² a s obzirom na podatke pred kojima stojimo dalje u nacionalno-oslobodilačkoj borbi,

¹ Naredba je pisana ćirilicom.

² Ovo je naš najraniji sačuvani dokumenat o borbama u Lici; međutim, one su počele još u srpnju.

Poslije izvedenih priprema, otpočeo je 27 srpnja narodni ustanak u kotaru Donji Lapac. Već prvog dana, uništen je na Srbskom Klancu kamion s ustašama i oslobođeno općinsko mjesto Srb. Ustanak se brzo proširio i na Gračački kotar, a 2 kolovoza oslobođeno je prvo kotarsko mjesto u Hrvatskoj — Donji Lapac. 11 kolovoza odbijene su ustaško-domobranske snage koje su, iz Lovinca, pokušale da izvrše prvu ofanzivu na oslobođeni teritorij.

U Gospićkom kotaru, manjih diverzantskih akcija bilo je i ranije, početkom mjeseca, a veći napadi počinju 29 srpnja, kada je oslobođeno selo Vrebac. Uskoro su likvidirane ustaške posade u još nekoliko sela: noću 2/3 kolovoza, oslobođeno je Divoselo i ubijeno 10 ustaša, slijedeće noći, 3,4 kolovoza, spaljen je ustaški stan i ubijeno nekoliko ustaša u Medaku, a 5 kolovoza oslobođeno je selo Ploča. Pored toga, tih dana su vođene uspješne borbe protiv ustaša i domobrana koji su pokušali da ponovo zauzmu oslobođena mjesta. Tako je 7 kolovoza čitav dan vođena borba kod Ploče i odbijen ustaško-domobranski napad.

Isto tako, bilo je do 15 kolovoza više akcija u Udbinskom i Koreničkom kotaru, od kojih su poznatije slijedeće:

2 kolovoza, ujutru između Udbine i Lovinca, napala je grupa ustanika ustaški autobus, te ubila 6 i ranila 3 ustaše. Narednog tjedna u Jošanu, ubijene su 3 ustaše i zaplijenjeno njihovo oružje. 3 kolovoza, ustanici su ubili jednog i ranili drugog ustašu, 8 kolovoza — ubili jednog ustašu, 10 kolovoza — ubili, u Kozjanu, dvojicu; 12 kolovoza, između Ljubova i Perušlća, ranili dvojicu, a 15 kolovoza uhvatili, iznad Ivčevića Kose, jednog, ranili dvojicu i rastjerali nekoliko desetina ustaša. Itd.

Iz ustaško-domobranskih dokumenata br. 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 114, 116 i 123 vide se i bliže pojedinosti o jednom dijelu akcija i borbi u prvim tjednima ustanka u Lici.

Prve oružane formacije počele su se stvarati još prije 27 srpnja, u periodu pripreme ustanka. U općim Srb, na pr. formirano je, po uzoru na Drvar, 10 gerilskih odreda, koji su nosili imena svojih sela. Neke od tih jedinica nazivale su se četama, kao Suvajska četa, Popiinska i dr.

uz ovlaštenja Centralnog odbora za nacionalno oslobođenje³ od fašizma, okupatora i ustaških bandi, došli smo do sljedećih zaključaka:

I. Da se na cjelcan teritoriju Bosne i Like, koji je oslobođen od okupatora i njihovih plaćenika, zavede jedinstvena i jednoobrazna komanda.

II. Da se sva dosadašnja gerilska rukovodstva i gerilski odredi moraju najhitnije reorganizovati na vojničkoj bazi prema gore navedenoj tački (br. 1).

III. Da se ta reorganizacija izvrši tako, da svi gerilski odredi budu povezani na pojed. nim sektorima, tako da sačinjavaju jednu cjelinu. Napr. pristupa se formiranju bataljona gerilskih odreda, potpuno na vojničkim principima za taj sektor.

IV. Svaki bataljon ima svoj komandni kadar. Bataljonom rukovodi štab bataljona, koji se sastoji od tri lica najmanje (komandanta, operativnog oficira i političkog sekretara) a podleže pod direktnu komandu štaba Brigade za oslobođene krajeve Bosne i Like.

V. Upute za formiranje pojedinih bataljona dostavljaju se posebno. Što se tiče komandnog kadra, poželjno je da dosadašnji vojni i politički rukovodioci ostanu, ali cjelokupni komandni kadar jednog bataljona mora biti odobren od strane štaba Brigade.

VI. Pri reorganizaciji odreda i organizovanju bataljona gerilskih odreda za jedan određeni teritorij, cjelokupno ljudstvo tog bataljona mora položiti zakletvu, koja se posebno dostavlja.

VII. Što se tiče teritorija za pojedini bataljon, to će biti određeno posebnom naredbom.

VIII. Ova reorganizacija ne znači isključenje gerilstva kao načina borbe protiv neprijatelja svake vrste, niti ograničenje za stvaranje sličnih formacija, ukoliko za to imamo uslova.

Sa širenjem ustanka, stvarani su novi odredi i grupisane su jedinice po sektorima.

Kao začeci vojne organizacije u Gospičkom kotaru mogu se smatrati oružane grupe koje su stvarane prije ustanka u pojedinim selima. Kada su počele akcije, oko ovih grupa okupljale su se mase stanovništva. Pri likvidaciji ustaškog stana u Medaku, pored malog broja naoružanih, bilo je i deseterostruko više nenaoružanih učesnika, a slično je bilo i u drugim mjestima. Ubrzo dolazi do prerastanja u veće jedinice — odrede, čete i seoske straže.

U Koreničkom kotaru, prve jedinice nazivale su se i logorima, jer su se ljudi nalazili po logorima u obližnjim šumama gdje su se vojnički i politički pripremali za borbu. Naziv logor ostao je i u prvim danima ustanka.

Ovi prvi začeci vojne organizacije po pojedinim kotarevima bili su većinom slični ili isti po obliku, a različiti, uglavnom, po nazivima, vremenu stvaranja i jačini.

³ Proizvoljan naziv nekih rukovodećih drugova, a mislilo se na Glavni štab NOP odreda Jugoslavije.

IX. Izvršavanje ove naredbe povjerava se delegatu Odbora za nacionalno oslobođenje⁴ i štaba Brigade za oslobođene krajeve Bosne i Like uz pripomoć dosadašnjih komandira.

16-VIII-1941 god.

ZA STAB
Ljubo Ognjenović/
komand. Štaba

BR. 11

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH KARLOVAC OD 18 KOLOVOZA 1941 GOD. O ZADAĆAMA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA PRI FORMIRANJU PARTIZANSKU! ODREDA¹

Situacija kod nas: Frankovački banditi počeli su sa povlačenjem. To je refleks situacije u svijetu. Vide da neće biti pobjede njihovih gospodara: Njemačke i Italije. A u zemlji su zakrvavili i previše. Vlast nisu učvrstili već ju — iako još nesređenu — olabavili. Trebalo je naći izlaza. Taj izlaz je približavanje narodu. A kako? Načinili su pritisak na HSS da bi Hrvate uvukli k vlasti i tako našli barem nekakav oslonac u narodu. Do sada — a tako će vjerojatna i ostati — nisu uspjeli. Pristupio je tek jedan dio ustaškom pokretu i to manje važni dio HSS-ovaca. U tom neuspjehu očekivati je i progona HSS-ovaca Hrvata. Frankovci su svjesni toga. Proširenje naređenja ne bi bilo moguće na Hrvate dok se kolju Srbi i proganjaju. To bi samo proširilo i produbilo narodnu borbu i stvorilo preduslove za narodni ustanak. Ali oni ne mogu ostati nekonzekventni. Hitler tjera Slovence iz Štajerske. Pavelić ih mora smjestiti. Mjesto za njih su trebali dati Srbi u Hrvatskoj. Zato se ide za time da se Srbe očisti iz Hrvatske. Tu neće moći stati na pola puta. Ali danas više ne mogu dalje. Na čelo borbe se stavila Kom. partija. To znadu frankovačka gospoda. Znadu i to da će se ta borba samo proširivati i produbljivati. Zbog toga pokušavaju izmanevrisati srpske seljake. Pozivaju ih da se vrate kućama, da im neće biti ništa, samo neka prokažu komuniste. Svrha je očita. Treba očistiti komuniste da bi se moglo nastaviti još pooštrenijom borbom protiv srpskog življa u Hrvatskoj.

⁴ Narodni heroj Marko Orešković, borac španske republikanske vojske, član Centralnog komiteta KPJ, ubijen od četnika 20 listopada 1941 godine.

⁵ Ljubo Babić

¹ Original pisma je u rukopisu.

U vojsci se sve više zaoštavaju odnosi prema ustašama i ovom kvropoliću. Frankovačka banda nema tu sigurnog oslonca. A sami ustaše su neznatni i suviše preslabi za borbu protiv naroda.

Okupatorske vlasti — Talijani — drže se više manje po strani u ovoj borbi. Njima diktiraju međunarodni događaji pacifističku politiku da bi održali nekako fašizam. A sama talijanska vojska prožeta je i suviše antifazišmom i proturatno. Na nju ne mogu računati talijanski fašistički vlastodršci. To mnogo srdi i zabrinjava frankovačku bandu, a čini ju i nesigurnom. Zato se ljuti na Talijane i upućuje sve nade na njemački fašizam. Osim toga ponestalo je oružja i municije. Bombi nemaju, a oružja ograničeno. Municije ne mogu dobiti, a niti praviti. Situacija je — po svemu — za frankovačku gospodu postala gotovo očajna. Zato su pribjegli manevrima ne bi li našli još tu kakvog izlaza. Raspustili su sve logornike i dužnostnike koji su previše zakrvavili i pretvorili se u obične pljačkaše. Ali je sve prekasno.

Na 12. ov. mjeseca naši su bili zauzeli Bović s nekih 20 sela. Zavladao su s oko 20.000 stanovnika. Zaplijenili su 80.000 kuna, pišaću mašinu, raketne patrone, 1.000 metaka, šapirograf itd. Držali se dva dana. Bili su razb'jeni, jer su frontalno nastupili, nisu imali podršku Hrvata. Nisu osigurali prolaz za povlačsnje i' preslabo bili naoružani, a povezanosti nije bilo s ostalim mjestima i Petrovom Gorom, da bi akcije na drugim mjestima onemogućile koncentraciju svih njihovih² snaga na Bović. Kako to nije bilo osigurano, morali su naši podleći. Inače da se i nisu oduprli bili bi napadnuti i poklani kao i u drugim mjestima. Njihov otpor je zabrinuo vlastodršce i drznuo ih da su se počeli, s obzirom na cjelinu situacije, povlačiti. To su naši stvarni uspjesi i perspektive za pripremu daljnje borbe. Naša daljnja borba mora se usmjeriti u ovom pravcu:

1.) Mi ne možemo voditi frontalnu borbu. To su pokazali dosadnji rezultati, a Bović je u tome školski primjer.

2.) Mi moramo biti svjesni da su otstupanja neprijatelja manevar da se dobije na vremenu, ali kurs na istrebljenju Srba ostaje i kurs na progon Hrvata HSS-ovaca se priprema.

3.) Glavna fronta na Istoku prelazi na prekretnicu: na ofanzivu Rusije i defanzivu Njemačke. Mi ne smijemo biti naivčine i zanašati se na pobjedu u tjednima. Za nas mora biti jasna težina borbe, ali i sigurna pobjeda na našoj strani.

4.) Razvoj situacije nameće nam ozbiljniju i veću pripremu za borbu. Karakter naše borbe može biti partizanski. Iz izvještaja se

* Neprijateljskih

vidi da mi ne raspolažemo s takvim odredima, već tek sa snagama koje će moći usloviti takve odrede. U toj situaciji nalaže se svima partijcima sljedeće:

a) da se odmah izvrši reorganizacija ćelija po odredima i uspostavi part. organizacija po rajonima — odnosno sektorima. Ti rajoni mogu biti — recimo za jedan dio Petrove Gore — vezani za pojedina mjesta, odnosno općine, sela itd. Za takve rajone uspostaviti part. komitete, odnosno operativne komitete³, koji će rukovoditi svim akcijama;

b) da se odmah izvrši čišćenje. Sve kolebljive elemente ili nedisciplinirane pobacati iz Partije i motriti ih u akcijama, tj. ne dopustiti da se kolebljivi elementi zavuku na komandna mjesta;

c) da se u svima odredima postave uz komandire i politički komesari i njihovi zamjenici. A ako je potrebno, postavite uz komandire i više komesara;

d) da se obrazuju pokretni partizanski odredi. Ti odredi mogu biti veći i manji. Oni se mogu obrazovati za svaku akciju po potrebi veličine i odabiranju ljudi⁴. Ali ti odredi ne mogu biti na jednom mjestu i sjediti. Oni se moraju vječito kretati i djelovati;

e) da se odmah izaberu komandiri za sve odrede.

f) Veliku pažnju treba posvetiti ishrani i odijevanju odreda. Svaki odred mora stvoriti plan, i, pored operacija za naoružanje, slabljenja neprijatelja, da stvori baze za ishranu i obuču. Baze moraju biti sela i okolna mjesta. Zato se ne zavljučiti u dubine šume i sjediti tamo, nego se približavati selima, ognjištima i osiguravati se s hranom, odjećom i obućom. Za postignuće toga mora se imati na umu da se mora koordinirati agitacija i propaganda s neposrednim akcijama. Odredi moraju postati žarišta oslobodilačke borbe svih naroda Jugoslavije i osiguranje imovine narodima, a ne da se pretvore u pljačkaše. Takva naziranja i sklonosti treba najoštrije kažnjavati, kritikovati i sprečavati.

³ Njih su sačinjavali članovi partijskih komiteta i još 2 do 3 člana Partije ili simpatizera koji su mogli pružiti pomoć u vojno-stručnom pogledu.

⁴ Rečenica je u originalu nejasna. Njen je smisao: odredi se mogu obrazovati za svaku akciju, prema kojoj odrediti potrebnu veličinu odreda i odabrati ljude.

g) Za čitavu Petrovu Goru mora postojati jedinstveno rukovodstvo. Za to rukovodstvo imenuju se sljedeći drugovi:

- 1) Ivo (Ruk)⁵
- 2) Manola⁶
- 3) Robert⁷
- 4) Veco⁸
- 5) ćane⁹
- 6) Miloš Dejanović

Ovo je rukovodstvo odgovorno operativnom OK, a ovlašćuje se da sprovede odrođene direktive i o tome podnese izvještaje.

Zdravo!

18/Vm. 41.

Za OK KPH
Papa¹⁰

P. S. Sve zatraženo ćemo Vam poslati. Šaljemo još ljudi!

BR. 12

NAREDBA DELEGATA GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA JUGOSLAVIJE OD 23 KOLOVOZA 1941 GOD. O IMENOVANJU ŠTABA BATALJONA GERILSKIH ODREDA ZA LIKU¹

CENTRALNI ODBOR ZA NACIONALNO OSLOBOĐENJE
SVIH NARODA JUGOSLAVIJE²

NAREDBA

Pokazalo se kao neophodno potrebno da se naša narodna oslobodilačka vojska mora organizovati na čisto vojničkoj osnovi, da mora imati centralizovanu komandu. Stoga je Centralni odbor za nacionalno oslobođenje svih naroda Jugoslavije izaslao svoga delegata

⁵ Ivo Rukavina, kapetan španske republikanske vojske.

⁶ Srećko Manola, poručnik španske republikanske vojske.

⁷ Robert Domani, kapetan španske republikanske vojske, ubijen od četnika kao komandant Plaščanskog odreda, ožujka 1942 godine.

⁸ Vječeslav Holjevac - Veco

⁹ Stanko Opačić

¹⁰ Narodni hercj Josip Kraš-Papa, član CK KPJ, i CK KPH, ubijen od ustaša u Karlovcu, listopada 1941 godine.

¹ Naredba je umnožena na šapirografu.

^{*} Odnosi se na Glavni štab NOP odreda Jugoslavije.

za Liku sa ovlašćenjem da uspostavi komandu centralnu za celu Liku i da imenuje vojničkog komandanta sv.h oružanih snaga u Lici i političkog komesara. Nakon svestranog ispitivanja i obilaženja svih sektora u kojima se vodi oslobodilačka borba, delegat Centralnog odbora za nacionalno oslobođenje, u punoj saglasnosti sa dosadašnjim komandantom oružanih snaga u Lici, imenovao je za komandanta svih oružanih snaga u Lici

MATICA STOJANA³, potporučnika
bivše jugoslovenske vojske,

a za političkog komesara svih oružanih snaga u Lici imenuje se dosadašnji komandant oružanih snaga u Lici

GOJKO POLOVINA.

Štab gerilskih odreda za Liku pretvara se u Štab bataljona gerilskih odreda sa Liku.

Štab bataljona gerilskih odreda za oslobođene krajeve Like podpadaće pod komandu Štaba brigade gerilskih odreda za oslobođene krajeve Bosne i Like.

Komandant bataljona gerilskih odreda za oslobođene krajeve Like rukovodiće isključivo sa svim akcijama naše oslobodilačke borbe i čisto vojnom organizacijom naše vojska.

Politički komesar bataljona gerilskih odreda za oslobođene krajeve Like rukovodiće sa organizovanjem i upravljanjem oslobodilačkog pokreta uopće.

Sve naredbe i sva akta koja izdaje Štab bataljona gerilskih odreda za oslobođene krajeve Like izdavaće ubuduće komandant Štaba bataljona za oslobođene krajeve Like i politički komesar saglasno, te će svaki akt morati biti potpisan po njima obojici.

Ova naredba biće potpisana po delegatu Centralnog odbora za nacionalno oslobođenje svih naroda Jugoslavije.

Ova naredba¹ odmah stupa na snagu.

23 avgusta 1941 g.

ZA CENTRALNI ODBOR ZA NACIONALNO
OSLOBOĐENJE SVIH NARODA JUGOSLAVIJE

Delegat
Vlado Četkovic

³ Poginuo kao komandant bataljona veljače 1942 godine.

¹ Narodni heroj, poručnik španske republikanske vojske, general-major NOVJ, poginuo kao komandant VIII korpusa 20 listopada 1944 godine.

CENTRALNI ODBOR ZA NACIONALNO OSLODODJENJE SVIH NARODA JUGOSLAVIJE

N A R E D B A

Pokazalo se kao neophodno potrebu da se naša narodna oslobodilačka Vojaska mora organizovati na čisto vojnom osnovu, da mora imati centralizovane komande. Stoga je Centralni odbor za nacionalno oslobođenje svih naroda Jugoslavije izabrao svoga delegata na Liku na ovlaštenjem da upostavi komandu centralnu u celu Liku i da imenuje vojničkog komandanta svih oružanih snaga u Lici i političkog komandanta. Nakon svestranog razmatranja i obilaska svih sektora u kojima se vodi borba protiv neprijatelja, delegat centralnog odbora za nacionalno oslobođenje u punoj saglasnosti sa komandantima bataljona i odreda u Lici imenovao je za komandanta svih oružanih snaga u Lici

MAJKA STOKIĆ, POTKORNINA

za vođenje ustrojenke u Lici
na se u potpunosti predaje svim oružanim snagama u Lici i dovodi ih pod svoju komandu, razmatrajući njihovu organizaciju i snagu.

BOJNAK POLOVINA

za vođenje bataljona u Lici predaje se u štab bataljona u Lici i dovodi ih pod svoju komandu.

Imajući na umu činjenicu, da odreda za oslobođenje krajeva Like i zapadne strane Šteta, brigada i politički odreda se oslobodila u krajevima zapadne Like.

Komandant bataljona u Lici predaje se u štab bataljona u Lici i dovodi ih pod svoju komandu. Imajući na umu činjenicu, da odreda za oslobođenje krajeva Like i zapadne strane Šteta, brigada i politički odreda se oslobodila u krajevima zapadne Like.

Imajući na umu činjenicu, da odreda za oslobođenje krajeva Like i zapadne strane Šteta, brigada i politički odreda se oslobodila u krajevima zapadne Like.

Sve naredbe i uputstva koja izdaje štab bataljona u Lici, odreda za oslobođenje krajeva Like i zapadne strane Šteta, brigada i politički odreda se oslobodila u krajevima zapadne Like.

Ova naredba biće potpisana od odgovarajućih komandantima delegata Centralnog odbora za nacionalno oslobođenje svih naroda Jugoslavije.

Ova naredba odmah stupa na snagu.

ZA CENTRALNI ODBOR ZA NACIONALNO OSLODODJENJE SVIH NARODA JUGOSLAVIJE
Delegat

BR. 16

INSTRUKCIJA OPERATIVNOG RUKOVODSTVA OKRUŽNOG KOMITETA KPII KARLOVAC OD 26 KOLOVOZA 1941 GOD. O NAJVAŽNIJEM ZADAČAMA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA I PARTIZANSKIH ODREDA¹

OKRUŽNICA BROJ 1

SVIM PART. ORGANIZACIJAMA, POLIT. KOMESARIMA
I KOMANDIRIMA

Dragi drugovi!

U provedbi linije CK KPH činjene su mnoge greške i zastranjanja na području ovog OK. Osnovna linija niš3g CK jeste organiziranje narodne oslobodilačke borbe putem naroda u3tamka protiv fašističkih okupatora i njihovih pomagača i izdajica vlastitog naroda. Kao baza za organiziranje narodne oslobodilačke borbe su masovne akcije naroda protiv rekvizicije, hapšenja, progona i ubijanja antifašističkih i nacionalnih boraca i preseljavanja, prekrštavanja i izvlaštivanja srpskog življa u Hrvatskoj. Poboljšanje životnog standarda radnih masa. Kao prvoborci oslobodilačke borbe naroda trebali su istupiti naoružani partizanski odredi, mobilizirani od najborbenijih radnika, seljaka i napredne inteligencije.

Veliki dio članova i part. organizacija ni3u shvatili širinu ove linije. Napadom fašizma na slobodne narode SSSR-a nisu shvatili da je to nastavak napada agresivnog fašizma na slobodu svih naroda i njihovu državnu nezavisnost i da je sada upravo kucnuo čas da svi potlačeni narodi ustanu u borbu zajedno s narodima SSSR-a protiv fašističke agresije. Mnogi su tumačili ili iz kukavičluka ili iz spekulacije da 03 doći momenat onda kada dođe Crvena armija u zemlju. 'Mnogi su odlagali stvaranje' partizanskih odreda s motivacijom da se narod ne miče, a kada se narod podigao u čitavim kotarevima i pobjegao u šume pred navalom ustaša, mnogi partijci nisu pristupili organiziranju borbenih partizanskih odreda, nego su tumačili nemogućnost borbe, zbog slabog naoružanja. Ove greške su nanijele mnogo štete Partiji i bile kočnica u pravilnoj provedbi linije CK. Razvoj događaja i već stečena iskustva do sada to potvrđuju. A da bi se ove greške uklonile OK KPH skreće pažnju svim naslovljenima na sljedeće:

1.) U svim mjestima, selima, općinama i gradovima, part. organizacije moraju novačiti² borbene seljake, radnike, vojnike i inte-

¹ Redakcija posjeduje primjerak instrukcije koji je umnožen na pisačem stroju.

² Rekrutovati

ligenciju za partizanske odrede. U te odrede imaju ulaziti svi oni partijci kojima je legalnost u gradu ili u selu anemogućena. Otudivanje cd masa, sakrivanje, nerad i čekanje. Crvene armije jednako je dezertstvu i izdaji narodne oslobodilačke borbe. U odrede ima uzaliti svaki partijac gdje i kako to situacija iziskuje. Oni partijci koji su određeni za rukovodstvo u pozadini i vezu s masama, isto su tako mobilizirani i formiraju se u odrede. U dužnostima nema razlike, ali ima u zadaćama. Odredi partizana u šumama imadu biti pokretni. Stalno imadu vršiti prepade na fašističke strvinare, uništavati ih kako u ljudstvu tako i u materijalnim sredstvima koja mu služe. Odredi u pozadini moraju pokretnim partizanskim odredima osigurati stalno ali točno obavještavanje o snazi i kretanju neprijatelja u pojedinim mjestima, sakupljati hranu, odjeću, obuću, oružje i istima po potrebi predavati, organizirati i vršiti sabotažu u poduzećima koja irade za neprijatelja.

2.) U pokretnim partizanskim odredima partijci formiraju svoju zasebnu organizaciju — partijsku ćeliju. U svakom partizanskom, odred moraju biti polit, komesar i komandir sa zamjenicima. Za pojed.ne teritorije operativno rukovodstvo OK postavlja jedinstveno rukovodstvo sa zapovjednicima i komesarima za ćitavi teritorij. Takvi teritoriji se dijele na rejone. U tim rejonima mora se organizirati rajonski komitet s rejonskim zapovjednikom i komesarom. Mora se uspostaviti dobra veza između operativnog okružnog rukovodstva, teritorijalnog, rejonskog i pojedinih partizanskih odreda. Partiski komiteti i polit, komesari su kako kolektivno tako i lićno odgovorni za pravilno provađanje akcija i rada partizanskih odreda — okružnom rukovodstvu.

3.) Zapovjednici teritorija, reiona i pojedinih partizanskih odreda moraju pribjegavati taktici — pronaći neprijatelja, doćekati ga u najpovoljnijim mjestima i, sa što već3- blizine, sigurn m pogodcima nanijeti mu žrtve, izazvati među neprijateljem paniku i onda ga potpuno uništiti. Za takve operacije moraju postojati dobre i sigurne obavještajne veze. Vojnici partizani moraju se slobodno puštati operacijama, razvijati u njima samostalnost i samoinicijativu. Samoinicijativa ne smije ali nigdje porušiti disciplinu.

4.) Sa oružjem raspolažu operativni komiteti, komandiri i polit, komesari. Oni će prema potrebi naoružavati veće ili manje odrede i vršiti operacije. Niti jedan komad ubojita oružja, niti jedan metak ne smije biti neiskorišten u rukama pojedinca. Ne smije se dogoditi, kao što se događalo da su ćak partijci držali neiskorišteno oružje dok su [ga] odredi ui operacijama trebali.

5.) Partizanski odredi nemaju samo zadatak vršenja vojnićkih operacija. Oni moraju vršiti propagandu i agitaciju. Moraju se uvijek kretati uzduž naseobina. Dolaskom u sela i mjesta imaju održavati zborove, dijeliti letake, vršiti novaćenja za partizanske odrede.

naoružavati se sa razoružavanjem: žandarma, ustaša, Talijana > drugih neprijateljskih naoružanih manjih ili većih formacija.

Svaki prepad fašističkih bandi na stanovništvo i njihovu imovinu partizanski odredi moraju suzbijati i tako vezivati svoje akcije sa masovnim akcijama naroda. Partizanski odredi moraju se pretvoriti u ŽARIŠTA NARODNE OSLOBODILAČKE BORBE protiv fašizma i fašističkih okupatora. Izgovore da akcije nisu moguće zbog nepokretanja naroda, a naročito Hrvata i muslimana, treba suzbijati. Narod će ulaziti u masovne akcije, ako će partizanska borba biti povezana s borbom naroda.

6.) Polit, komesari, part. organizacije moraju iskoristavati svo mogućnosti u agitaciji i propagandi među narodom. Za svaki događaj u narodu treba izdavati letake, objasniti ga, ako nisu moguće odmah konferencije ili skupšt'ne. Letaci moraju biti konkretni i objašnjavanje pisano jezikom kojega narod razumije. Za osiguranje tehničke strane za vršenje agitacije i propagande, moraju se pobri-nuti part. organizacije i polit, komesari.

U partizanskim odredima mora se Iskoristiti svako slobodno vrijeme za održavanje političkih časova, pored vojne izobrazbe i baratanja s oružjem.

Za politički rad u odredima odgovorno je terensko part. rukovodstvo i polit, komesari.

7.) U političkim časovima partizanskih odreda, agitaciji među narodom, hrvatskim vojnicima, treba isticati i uvijek podvlačiti borbu protiv talijanskih fašističkih okupatora. Dne 24. VIII prošle® godine je zvanično objavljena okupacija Hrvatske po Talijanima sve do rijeke Save. Ova okupacija je izvršena nasilno putem ultimatum. Talijanski fašizam koristi međunarodnu situaciju. Težna međunarodnog polčzaja, orijentacija Pavelića njemačkom fašizmu i Narodno-oslobodilačka borba naroda Jugoslavije, razlozi su okupacije Hrvatske. Ustaše su povučene u Zagreb iz okupiranih krajeva, a civilna i vojna vlast stavljena je pod komandu talijanske armije.

Hrvatskim vojnicima na selima i na pozicijama treba ukazati da su oni žandarmi talijanskog fašizma i njihovih slugu fašističkih krvnika. Poz'vajte ih u zajedničku borbu s narodom i partizanima protiv fašističkih okupatora.

O pravilnoj primjeni politike ovise uspjesi u našoj borbi.

K.¹ 26. VII. 1941 godine.

OPERATIVNO RUKOVODSTVO
Cf; KPH KARLOVAC

³ Omaškom je napisano »prošle« umjesto »ove« godine, jer je koncem kolovoza 1941 god. Druga talijanska armija otpočela pripreme za proširenje okupacione zone na sjever, što nije bilo ni predviđeno ni izvršeno do Save.

* Karlovac

OBAVJEŠTENJE ŠTABA BATALJONA GERILSKIH ODREDA ZA
LIKU OD 27 KOLOVOZA 1941 GOD. O PREGOVORIMA NA
OTRIČU I PADJANIMA¹

OBAVJEŠTENJE

Italijanska komanda preko svog agenta Veljka Bud'mira pozvala je na privatne razgovore na Otriću Stevu Rađenovića³ iz Srba. Stevo Rađenović otišao je 25 ovog mjeseca na Otrić zajedno sa Milanom Tankosićem⁴ i oni su sa Italijanima vodili razgovor i izvijestili sljedeće: prigodom sastanka sa italijanskim oficirima među kojima su bilo dva đenerala, oficiri su im pokazali jednu mapu na kojoj je bilo označeno da Italijani žele da okupiraju krajeve do linije koja ide od Ogulina preko Plaškog, Korenice, Rudog L'isca, Brotnje, Cvjetnića, Kamenica, Marinkovaca itd. prema Hercegovini. Kulen Vakuf, Donji Lapac i Drvar bili bi izvan italijanske okupacije, a Grahovo bi potpalo pod okupaciju. Italijanski oficiri izjavili su da bi oni na okupiranom području uspostavili svoju vojnu vlast, a CIVILNA VLAST OSTALA BI I DALJE U RUKAMA HRVATSKIH USTAŠA I USTAŠKE VLADE U ZAGREBU. Interesovali su se za Drvar i Bos. Grahovo i izjavili da bi oni željeli ugušiti srpski oslobodilački pokret u tom kraju. Na dan 26 avgusta isti Tankošić i Rađenović otišli su ponovno kod Italijana. ali ovaj put sastanak je bio na Padjanima. Tamo je bio prisutan dr. Niko Novaković⁵, Momčilo Đujić⁵, sveštenik iz Strmice, i

¹ Redakcija raspolaže primjerkom obavještenja umnoženim na šapirografu.

* Opširnije o ovome vidi »Zbornik«, tom IV, knj. 1, dok. br. 13.

⁵ Poslanik JRZ u biv. Jugoslaviji. Za vrijeme okupacije najbliži saradnik četničkog komandanta Momčila Đujića i glavni politički funkcioner četničkog pokreta na tromeđi Dalmacije, Like i Bosne. Vršio dužnost povjerenika četničke divizije u Kninu i u tom svojstvu rukovodio propagandnim i agitacionim aparatom u diviziji i teritorijalnim četničkim organizacijama. Emigrirao 1945 godine.

⁴ Jedan od organizatora ustanka u selu Dugopolje.

⁶ Zvani Longo, poslanik JRZ u biv. Jugoslaviji. Nakon kapitulacije saradivao sa okupatorom. Tražio od Talijana da anektiraju područja naseljena Srbima u Lici, Bosni i Dalmaciji, te je radi toga išao u posjetu talijanskom dvoru. Smatrao se »vođom« Srba u Dalmaciji i reflektirao na položaj glavnog komandanta četničkih odreda u Dalmaciji, Lici i jednom dijelu Bosne, ali mu je to zvanje preteco Momčilo Đujić.

Čitavo vrijeme Okupacije nalazio se u Zadru i Italiji, uživajući privilegije zbog usluga koje je činio okupatoru. Sada se nalazi u emigraciji.

• Pravoslavni svećenik, za vrijeme okupacije komandant četničke Dinarske divizije. Od prvog dana okupacije najaktivniji saradnik Talijana, a kasnije Nijemaca i vlasti NDH. Inicijator krvavih zločina koje

Vlado Novaković iz Knina. Italijanski oficiri ponovili su isto ono što i na Otrčju, te su pored ostalog naglasili da se italijanska vojska ne bi interesovala za događaje izvan onog mjesta koje oni okupiraju. Dr. Niko Novaković izjavio je da je njemu rekao komandant italijanske armije da bi pored italijanske komande u štabu postojao jedan hrvatski ustaški komesar od strane ustaške vlade iz Zagreba koji bi komesar rukovodio sa svim poslovima civilne uprave u ime ustaške vlade iz Zagreba na onoj teritoriji koju bi Talijani, okupirali.

Iz ovog se jasno vidi stav Talijana prema nama. Prosto je jasno da nas Talijani žele ponovo povratiti pod ustašku vlast i razoružati nas i prepustiti ustašama da bi ovi mogli da kolju nas i naše komuniste kao i [da vrše] uništavanje naše imovine.

Štab ovog Bataljona dostavlja ovaj izvještaj svim komandirima jedinica i svim mjesnim odborima da ga saopšte borcima na položaju i cjelokupnom narodu u pozadini. U daljem odnosu sa Italijanima ovaj će štab blagovremeno izvijestiti borce i narod.

(M. P.)⁷

ZA ŠTAB,
Matić⁸

BR. 15

BORBE NA PODRUČJU HRVATSKE U PRVOJ POLOVINI KOLOVOZA 1941 GODINE¹

BORBE NARODA ZA OSLOBOĐENJE

Vijesti iz Hrvatske. Na Kordunu i u okolini ustaške su bande činile više pokušaja da pokore narod i da povrate u ropstvo mjesta koja su se oslobodila jarma tuđinskih plaćenika. Još 22 pr. mj. opkolila je sisačka policija, žandarmerija, ustaške bande i pojačanja iz Zagreba šume u okolini Siska, te su tom prilikom iz zasjede poubijali nekoliko seljaka. Narodni otpor nisu mogli skršiti. Dana 7 o. mj. izdao je poznati krvni k Jerec iz Petrinje proglas na narod da napusti borbu, jer da inače slijedi »nesmiljeni obračun«. Odmah iza toga slijedili su dnevni napadi ustaških i žandarskih bandi na stas četnici izvršili nad narodom na području Dalmacije, Like i u dijelu Bosne. On je jedan od najistaknutijih ratnih zločinaca. Pred kraj rata pobjegao s Nijemcima.

⁷ Okrugli pečat bivšeg Sreskog suda u Donjem Lapcu. Štab bataljona ovjerio je obavještenje ovim pečatom, jer još nije imao svoj pečat.

⁸ Stojan Matić

¹ Pregled je objavljen u »Vjesniku« br. 3 od 29 kolovoza 1941 godine. Objašnjenje za »Vjesnik« vidi uz dok. br. 8.

novništvo, a naročito na mjesta koja su se oslobodila. Već smo u prošlom broju javljali o pokušaj ma ponovnog podjarmljenja oslobođenog Kirina. Međutim su narodni borci odmah počeli s razoružavanjem žandarma i ustaša. 8 o. mj. napali su narodni partizani ustašku ophodnju od 4 čovjeka i protjerali ih. Već 10 o. mj. neprijatelj je počeo jurišati na mjesta pokušavši se okoristiti jutarnjom maglom, te se dovukao do Velike Trepče da upadne u oslobođeno područje preko mosta, ali je kod tog pokušaja krvavo odbijen. Istoga je dana ustaški tabor iz Bučice poslao dopis oslobođenom stanovništvu s pozivom da preda oružje i da mu se neće ništa dogoditi. Na 12 o. mj. oslobođen je Bovič. U Glini su neki ljudi povjerovali »ustaškoj riječi« i vratili se iz šume kući. Odmah su bili zatvoreni i istoga ih je dana strijeljano u crkvi 120.

L^T Zagrebu otpušta uprava električnog tramvaja masovno radnike, naročito one koji su bili organizirani u Ursovim organizacijama. 22 o. mj. izdajnički Pokretni prijeki »sud« osudio je na smrt zagrebačkog kanonika Dra Pavla Lončara »radi uvrede Državnog Poglavara i radi protudržavne i protuustaške promičbe«. Osuđeni je »pomilovan« na 20 god'na teške tamnice. Ovo nije prva žrtva krvavog fašizma iz svećeničkih redova, ali ovaj događaj pokazuje da je i više svećenstvo pošlo putem borbe i osuđivanja narodnih izdajica.

Kod Gradeca je došlo do sudara teretnih vlakova. U jednom su bili telići određeni za izvoz u Njemačku, pa su se razbježali.

Do sudara vlakova došlo je i na zagrebačkom kolodvoru, o čemu su i novine bile prisiljene pisati.

U Slavonskom Brodu je pokvareno oko 20 lokomotiva da ne bi služile fašistima.

U Gomirje kod Ogulina došlo je 10 o. mj. 5 ustaša i opljačkalo dvije porodice.

U blizini Ogulina i Jasenka preko 1.000 ljudi ne spava kod kuće iz straha pred zvjerstvima ustaških bandi.

13 o. mj. prešla je vojska u razvijenom frontu sav teritorij od ceste preko Trupinjaka, Debele Kose i Vojnića na Kordunu.

Na cesti Krnjak—Vojnić srušen je most.

Kako se »javljaju« dobrovoljci. Prošle sedmice postrojili su čak-narednike u krugu kasarne i pročitali im poglavnikov poziv dobrovoljcima, s provokatorskom namjerom da se đaci jave u dobrovoljce. Pošto se niti jedan jedini nije javio, obratio im se dotični oficir s pogrđnim riječima koreći ih da je to sramota i nemoralno. Posebno je provocirao muslimane rekavši im: »A vi muzlomani umijete se ulagivati Poglavniku i ljubiti mu ruke, a sada ste na djelu kukavice!« Ta provokacija ipak nije djelovala ni na jednog postrojenog. Bit će da nije bila dovoljno uvjerljiva.

Vježbe s otrovnim plinovima. U istočnoj Bosni njemačke trupe vrše vježbe s otrovnim plinovima. Isprobavaju na stanovništvu i stoci po brdskim krajevima učinak svojih budućih zlodjela, koja misle činiti na ratištima. Jednu su takvu vampirsku grupu njemačkih zločinaca napali partizani u Konjuhu, ubili nekol cinu i zaplijenili oružje. Eto, tako izgledamo mi Slaveni u Hitlerovoj germanskoj novoj Evropi — stvari nad kojima se mogu oprobavati otrovni plinovi.

Kod mjesta La.sinje, kotar Pisarovina, dočekali su partizani grupu ustaških krvopija, koja je išla da opljačka i pohara jedno srpsko selo, i čim su se pojavili iz zasjede, ustaški »heroji« sii pobacali puške i pobjegli glavom bez obzira. Bježeći od strave putem su pobacali čak i cipele i bluze, a kad su došli u Lasinju, pričali su kako ih je dočekao »cio puk sve samih srpskih oficira«. Iz Karlovca su poslali cijelu satniju vojnika da čuva ustaše od njihova vlastita straha.

Vijesti iz Dalmacije. U Split sve više i više dolaze talijanski trgovci, koji pomoću širokih povlastica nastoje potpuno istisnuti hrvatske trgovce.

— Talijanske okupatorske vlasti organiziraju u Splitu prave tuče svih onih hrvatskih domoljuba koji neće skinuti kape kad prolazi talijanska fašistička zastava. U Splitu su sve hrvatske natpise okupatorske bande porazbijale.

— Usprkos fašističkog režima buknuo je u splitskom brodogradilištu štrajk radnika. Nove su okupatorske vlasti bjesnile, ali su bile prisiljene popustiti. Radnici su si izvojevali pov.šicu od 45 do 50%. U brodogradilištu je zaposleno oko 700 radnika.

— Isto tako je izbio štrajk u električnom preduzeću u Splitu. Već kod samih se priprema pokazalo da neki ljudi iz vodstva bivšeg HSS-a služe okupatorima i da nastoje omesti štrajk. U tom su se poslu naročito istakli Čulić- i Jakaša³. No kad je ipak izbio potpuni štrajk radnika, oni su — dosljedni svojoj izdajničkoj ulozi — bili štrajkbreheri. Narod će si imena ovih izdajica dobro upamtiti, pa će ih stići pravedna kazna.

— Livno je jedan od kotareva koji najteže osjeća zvjerski teror narodnih izdajica. U tom je kotaru pobijeno do sada oko 1500 ljudi. U samom je mjestu Livno pobijeno u jednu jedinu noć oko 400 Srba. U dva su sela ove zvijeri pobile sve živo bez razlike. Bacali su žive ljudi (ponajčešće po čitave obitelji zagrljene) u jedan ponor. Ova su zvjerstva sasvim dostojna »kulturnih« djela njihovih učitelja i nalogodavaca — njemačkih fašističkih bandita.

— Luka Culić, ubijen kao izdajnik 1941 godine.

³ Desimir Jakaša. pobjegao 1945 god. u inozemstvo kao narodni neprijatelj.

— Oko Opozena je pobijeno oko 500 seljaka (Srba i Hrvata). Bacani su živi i napol živi u rijeku. Kod toga se zvjerskog ubijanja osobito istakao mjesni pop. Nije nam poznato kako se taj postupak slaže s njegovim tobožnjim pozivom.

— Na poziv Komunističke partije Dalmatinci su počeli organizirati borbu naroda za oslobođenje od fašističkog jarma i protiv cijepanja Hrvatske. Evo nekoliko podataka o počecima: Na pruzi između Kaštela i Labina dva puta je izbačen s pruge vlak koji je prevozio živežne namirnice za fašiste. Seljaci iz okoline su pridolazili da uzmu mast, ali ih je talijanska vojska pucanjem protjerala. Isto je tajco izbačena iz kolosjeka sinjska željeznica. U Splitu su se pokvarile 4 lokomotive i niz vagona. U Omišu je u tvornici pokvarena peć, tako da se mora posao obustaviti barem na 8 dana. (Proizvodi se ratni materijal za fašiste). U tvornici cementa je također pokvarena peć, a u Šibeniku u rudniku Lozovac pumpa. Rezane su telefonske i telegrafске žice u okolini Sinja, Trogira, Trilja, Kaštela itd.

— Na otoku su Hvaru mjesni talijanaši priredili svečani ručak i pozvali talijanske okupatorske trupe. Ova izdajnička gesta tih izrođaka nije naišla samo na prezir i osudu hrvatskog pučanstva, nego i na potpuni prezir kod talijanskih vojnika, od kojih su se — od njih 40 — odazvala svega četvorica.

— Gospodin Berković,⁴ novopečeni ustaša, nije u Dalmaciji sasvim nepoznata figura. Nije, doduše, istina da je on bio narodni poslanik u Splitu, kako to lažno prikazuje ustaška štampa... Kad su okupatorske trupe ulazile u Dalmaciju, on im je u svemu išao na ruku i bio je na čelu »ustanka« u Splitu. Time je on već davno izdao narod i HSS, te ga se sasvim suviše stavlja u redove HSS. Taj gospodin je nadalje primio na svoje ruke od blagajnika t. zv. Jadranske divizije 48 milijuna dinara, ali još do danas nismo čuli da bi sav taj novac predao. Za svoje izdajničke »zasluge« primio je od ustaša na dar jednu vilu u Zagrebu (oduzeta Židovima). Pristup ovakvih tipova u ustaški pokret naziva sva službena štampa pristupanjem »naroda« u ustaški pokret.

⁴ Josip Berković, bio poslanik takozvane NDH u Bratislavi. Emigrirao 1945. godine.

IZVJEŠTAJ SEKRETARA OPERATIVNOG PARTIJSKOG RUKOVODSTVA CENTRALNOG KOMITETA KPII KONCEM KOLOVOZA 1941 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA JUGOSLAVIJE O IZVEDENIM AKCIJAMA U LICI I KORDUNU¹

IZVEŠTAJ O AKCIJAMA-

Iz Like. Narodno-oslobodilački narodni pokret raste iz dana u dan. U našim rukama nalazi se gotovo cela južna i istočna Lika, te veliki deo jugozapadne Bosne, osobito kotarevi: Grahovo, Glamoč (osim grada Glamoča), kotar Jajce (osim grada Jajce), celi Ključ sa gradom, Drvar, Bos. Petrovac (osim grada), koji je već opkoljen sa svih strana, zatim kotar Donji Lapac sa glavnim gradom, Bos. Krupa (osim grada), veliki deo Gračačkog i Koreničkog kotara, osim gradova i hrvatskih sela, i konačno devet sela Gospičkog kotara.

Osobito veliki uspeh postigli su naši partizani 19 ov. mes. kada su se sukobili sa 26. pohodnim bataljonom, koji je imao uza se i bateriju od 6 topova, 2 mitraljeske satnije sa 16 teških i 16 lakih mitraljeza, 1 satniju konjice, neko ko satnija pešadije, ukupno oko 1200 vojnika. Nakon ogorčene borbe na otseku Bruvno—Gračac neprijatelj je pušten u dolinu Mazin—Donji Lapac. Odlučne borbe su počele na položaju više Kulen Vakufa i trajale dva dana, te završile potpunim porazom neprijatelja. Prema utvrđenim podacima izbačeno je iz stroja 474 neprijateljska vojnika, od toga nađeno mrtvih oko 150, zarobljeno oko 120, a ostalo se razbeglo. Zaplenjeno je 8 teških, 8 lakih mitraljeza, 300 pušaka, oko 4000 metaka i 20 konja. Usled nepovoljnih prilika za prebacivanje odreda, neprijatelj je pod zaštitom jake topovske paljbe uspeo da povuče artiljeriju i ostatak svojih snaga. Zahvaljujući veštini gerilaca i pogodnim busijama naši gubici su: 2 mrtva, 2 teže i lakše ranjena. Većina zarobljenih vojnika zatražila je da ih se primi u gerilske odrede i mnogi se već nalaze na našim položajima kao borci. Svi od reda kažu da ih ne predajemo ustašama, nego da ostanu među nama.

Značajnije borbe bile su oko Bos. Petrovca, gde je neprijatelj pomoću artiljerije, tenkova i aviona pokušao prodor u pravcu Drvara. Ogorčena borba trajala je 25 ov. meseca celi dan, a svršila se teškim porazom neprijatelja uz gubitak 4 teška i 3 laka mitra-

¹ Operativno partijsko rukovodstvo Centralnog komiteta KPH formirano je uskoro poslije napada fašističke Njemačke na Sovjetski Savez. Bavilo se svim pitanjima dizanja oružanog ustanka. Sekretar je bio Vlado Popović, član CK KPJ, kapetan španske republikanske vojske, a u njemu je bio i narodni heroj Rade Končar.

* Na originalu izvještaja nema datuma kada je pisan.

ljeza, nekoliko pušalka i municije, te oko 150 ljudi izbačenih iz stroja. — Nadalje se vode teške i žestoke borbe oko Glamoča, Bos. Krupe, Petrovca, prema Jajcu, Prijedoru, oko Bos. Novog i oko Kulen Vakufa.

U poslednje vreme naročito oštre borbe se vode na putevima koji vežu Bos. Petrovac i Kulen Vakuf sa Bihaćem. Izgledaće sigurno mnogima neverovatno da je broj neprijateljskih žrtava u odnosu prema našim žrtvama fantastično veliki. To se objašnjava pre svega terenskim prilikama, pogodnim busijama, moralnim razlikama naših odreda i neprijateljskih jedinica.

Kao primer visokog borbenog elana ističemo ovde seljaka Milu Orlovića iz Medaka, koji je dočekaao pokraj ceste dvojicu ustaša, navalio na njih goloruk, oteo jednu pušku, dok mu je drugi pobjegao.

Hrvatski domobranci, koji silom i prevarom dolaze ovamo boreći se bez ikakve borbe i elana, pucaju većinom u zrak i veoma često se predaju.

Brinje — U okolini Brinje 22. VHI ustaške bande su napale selo Prokike i ubile jednog stanovnika. Nakon toga je part zanski odred napao i razoružao žand. stanicu u Žutoj Lokvi i osudio i ustrelio zloglasnog ustašu Vukovića. Kod toga su zaplenili 7 pušaka, te uništili poštu. 27. VIH su ustaše opet napale Prokike oko 9 sati. Selo se oduprlo uz pomoć partizana. Napad je trajao do 3 sata posle podne. Na selo je navalilo oko 40 ustaša iz šume došavši sa svih strana. Napad je odbijen, te su ustaše ostavili za sobom 6 mrtvih. Nakon toga su neki od tih »junačkih« izdajica izjavili: »Da neće više ići u šumu niti za tri Hrvatske države«.

Kordun — Kod Vojnića su dve čete vojske zajedno sa ustašama napale partizanski odred. Čim je borba započela, vojska se razbežala. Vojnici su govorili kako su ih ustaše prevarili, jer su kazali da partizani nemaju oružja, a oni su na samom početku bitke čuli klokotanje mitraljeza. Vojnici nisu međutim znali da to puca iz m'traljeza četa s druge strane. Tako je jedna četa mislila od mitraljeza druge čete da su partizanski odredi, pa su se razbežali. Ovo je najbolji dokaz da se vojska koja se kupi protiv naroda mora raspasti, jer nemaju zašto da se bore, pa makar u njoj i ne bilo ljudi koji vide kamo ih ustaške izdajice vode.

U Lukinić Brdu ustaše gotovo skoro svakog dana uznemiruju stanovništvo pucajući iz mitraljeza na pastire i odvođeci prasad ili drugo blago.

U Dugoj Resi iz tvornice su isterani svi siromašni seljaci, a zadržani oni bogatiji. To je izazvalo razumljivo nezadovoljstvo u selima. Seoske su se mase odlučno okrenule protiv okupatora i njihovih slugu. To najbolje pokazuju demonstracije povodom povlačenja ustaša iz Like. U Dugu Resu je naime 19. VIII došlo 2000 ustaša

iz Like, koji su logorovali u tvorničkim barakama. U noći 22. VIII počeli su seljaci iz susednih sela pucati iz pušaka i mitraljeza na taj ustaški logor. Pucnjava je trajala oko jedan sat. Isto su tako demonstraciji pomogli seljaci u noći 27. VIII. U ovom slučaju ne mogu ustaške prodane duše pred narodom sakriti da su ovu demonstraciju izvršili sami hrvatski seljaci i to nakon³ pristaše HSS-a. Na večer 26. VIII nastala je neka pucnjava u okolini sela Grščaka u blizini Duge Rese, pa je tamošnja talijanska posada dobila oko 11 sati nalog da se spremi za borbu u roku od pola sata. Vojnici se međutim nikako nisu »mogli spremiti« sve do 4 sata ujutro. I tada se na okupu našlo umesto 2000 vojnika njih ukupno 40. Mnogi su vojnici tom prilikom govorili svojim stancdavcima Hrvatima da neće proliвати narodne krvi za fašizam i da žele ići kućama.

Krvoproliće u Slav. Brodu

Dne 25 kolovoza o. g. izvršili su ustaški banditi, potpomognuti od nemačkih vojnika, još jedan masovni pokolj u Slav. Brodu. Pokolj je izvršen na novo sagrađenom mostu, usred bela dana. Oko 50 naoružanih ustaških razbojnika vodili su preko Brodskog mosta oko 300 uhapšenih seljaka i građana (među njima je bilo više železničara), svi iz Derventskog kotara i okoline Bos. Broda. Među uhapšenima bilo je i Srba, Hrvata i muslimana. Kad je povorka stigla na most, počeli su ustaše iznenada pucati po uhapšenima. Desetak je odmah palo. Na to su ostali uhapšeni stali bežati po mostu i oko 100 ih je poskakalo s mosta u Savu, nastojeći se na taj način spasti. Ustaški zlotvori ciljali su i po onima u vodi. Nemačka straža na mostu, videći da bi se po neki od onih u vodi plivanjem mogao spasti, priskočila je sa obe strane mosta u pomoć ustašama, pa je i ona otvorila vatru iz puškomitraljeza na begunce i na one na mostu. Oko 150 ljudi ubijeno je u reku od pola sata. Mnogo ih je na mostu ostalo ranjeno. Na preživelim su ustaški krvoloci iskaljivali svoj bes nemilosrdnim kundačenjem. Oko 150 preživelih strpali su zatim u vagon e i nisu im tri dana dali ni hrane ni vode. Nekoliko ranjenih umrli su u tim vagon'ima. Po gradu su se ustaški zlotvori hvalili kako su udesili pobunjenike i »četnike«. Ogorčeni narod, koji je promatrao ova zlodela, stiskao je šake: biće i vama suda, ustaške zveri!

Kordun.Krstinja. Partizanski odred od 45 ljudi opseo je Krstinju. Tamo je predsednik opštine naoružao 30 bandita. Oni su zauzeli pozicije na Presjek brdu⁴ i postavili strojne puške. Namera im je bila sprečiti partizanima ulaz u sela. 19. VIII došlo je 259 ustaša. Borba je bila nemoguća. Partizani se povukli, u povlačenju ubili 3

³ Mahom

⁴ Odnosi se na brdo u blizini sela Prisjeke.

ustaše. 18. VIII vođa jednog partizanskog odreda zvani Čapajev, iz okoline Vojnića, uhvatio je provokatora i špijuna Grška, mlinara iz Vojnića. Osudio ga na smrt, zaplenio mu 6000 dinara.

15. VIII jedan drug, politički komesar odreda, osudio je na smrt jednog ustaškog špijuna. To je bila narodna istraga i osuda. 21. VIII u Debelu Kosu ušle su ustaše, po broju 2 satnije; naši su na 100 metara izlazili iz šume, a ustaše u šumu. Iza leđa su napali ustaše na juriš; nastala je trka, ustaše se nisu ni u selu zaustavile, četvorica su ranjena; jedan teško, a jedan nestao. Od naših jedan ranjen.

30. VIII Naši su izvršili napad na Perjasicu. Napad je izvršen u 6 sati ujutro na žand. stanicu. Žandarmi su izgubili jednog čoveka, 1 ranjenog, ostali su zarobljeni sa seljacima koji su im pomagali. Hrvatski seljaci koji su priznali da su bili prisiljeni da idu žandarmima kao ustaše, pušteni su na slobodu. Zeljez. stanica je potpuno uništena. U žand. stanici nađeno je mnogo vojne spremne, koja je narodu razdeljena. Okupljeni narod, nakon zauzeća Perjasice od partizana, zajedno sa hrvatskim seljacima klicao je drugu Staljinu i SSSR-u. Bile su izvešane crvene zastave na opštini i nekim kućama. Oružja je zaplenjeno: 17 karabina, 40 lovačkih pušaka, 2 pišalice mašine i ostale stvari. Istog dana pokušali su žandarmi i ustaše s dve strane da uđu u Perjasicu, ali su odbijeni.

BR. 17

NAREDBA BR. 1 ŠTABA GERILSKIH ODREDA ZA KOTAR
KORENICU I OKOLINU OD 2 RUJNA 1941 GOD. ZA PODUZIMANJE
STROGIH MJERA PROTIV NASILNOG ODUZIMANJA I
SAMOVOLJNOG PRISVAJANJA TUĐE IMOVINE

STAB GERILSKIH ODREDA ZA
SREZ KORENICU I OKOUNU

NAREDBA BR. 1

Zapaženo je, naročito zadnjih dana, da su pojedinci ili manje skupine ljudi počeli samovoljno da vrše pljačke, kako kod izbjeglog katoličkog stanovništva, tako i kod stanovništva koje je ostalo u svoj m kućama i katoličkog i pravoslavnog, pa kako je ovakova

¹ Redakcija posjeduje kopiju naredbe.

rabota nedostojna prosvjećenog čovjeka, a i silno štetno djeluje i otežava rad oslobodilačkog pokreta, pa da bi se ovom razornom djelovanju stalo na put

N A R E Đ U J E S E :

da svi komandiri strogo vode računa o kretanju svojih mještana, kako u samom selu, tako i izvan njega, i da budno prate svačiji rad. U slučaju da primijete da je ma gdje izvršeno nasilno oduzimanje ili samovoljno prisvojenje bilo kakovih stvari, potrebno je te stvari oduzeti i spremati ih na sigurno mjesto i o tome najhitnije obavijestiti ovaj štab, a krivce izvesti pred narodni sud, koji će im po zaslugi suditi. Bilo bi suvišno nabrajati sve štetne posljedice svake pljačke, pa kada je danas uglavnom povjereno nama samima da se brinemo o redu i sigurnosti u našim selima, onda, svi bez razlike, moramo primjerom dokazati da smo dorasli situaciji i da znamo upravljati sami sa sobom i da ne trebamo ničijeg tutora. Uzaludan je sav rad i požrtvovanje pojedinaca, dok god mi svi do posljednjeg ne budemo taj rad svojski podupirali. Kako možemo očekivati pristupanja našem pokretu većih hrvatskih masa ako produžimo sa dosadanjim radom? Zar nije osnovno načelo naše borbe »Sloboda i pravda«, pa kada se već danas na svim stranama osjeća dobra volja kod naše braće Hrvata da pristupe zajedničkoj saradnji i zajedničkoj borbi protiv zajedničkog nam neprijatelja, onda svakome mora biti jasno da dosadnji rad štetnih pojedinaca treba i mora da prestane.

Nažalost, vidimo na svim stranama jedne te iste ljude, koji su u narodnoj borbi bili posljednji, sada su u pljački prvi. Zato nam se nameće dužnost da svim raspoloživim sredstvima odstranimo tu gubu sa našeg zdravog tijela.

Može se dogoditi slučaj, da će u opštem interesu biti potrebno da [se] izvesne stvari od nekoga prisilno oduzmu — rekviriraju —, ali u tom slučaju za ovakav korak mora postojati opravdana potreba, koja će služiti interesima cjeljele, a nikako interesima pojedinaca.

Potrebno je u svakoj prilici naročito naglasiti da će u buduće svaki prekršaj u ovome smislu biti najstrožje kažnjen, a ovu naredbu pročitati na okupu cijelom selu.

Politički komesar

Komandant

2. IX. 1941

DIREKTIVA OPERATIVNOG KOMITETA KPH KARLOVAC OD
3 RUJNA 1941 GOD. ZA PRILAGOĐAVANJE RADA PARTIJSKIH
ORGANIZACIJA NA TERENU VOJNO-POLITICKIM ZADACIMA¹

OKRUŽNICA BR. 3

SVIM PARTORGANIZACIJAMA I ČLANOVIMA!

Dragi drugovi!

Za pravilnu primjenu općih direktiva u okružnici br. 1 upućuju se partorganizacije:

Operativni komitet OK KPH ustrojava terenska partijska rukovodstva za jedan čitavi teritorij vezan geografski i operacijama u jednu suvislu cjelinu. Takva rukovodstva imaju sva ovlaštenja OK KPH i postoje [za] Kordun, Primorje s kotarom Ogulin i Karlovački kotar s gradom. Ovi teritoriji se dijele na rajone, neovisno od postojanja kotarskih komiteta. Kotarevi se razdjeljuju i obrazuju se rajoni kao manje ili veće teritorijalne jedinice sposobne i podesne za izvršenje političkih i vojnih zadataka koji stoje pred našom Partijom. —•

A. Sastav i djelatnost rajkomiteta-

Rajkomitet se sastoji od 3—5 članova. Nije obavezno da budu članovi rajkoma rajkomandiri³ ili komesari. Rajkom rukovodi radom ćelije na svom teritoriju, tako i u partizanskim odredima u svakom pogledu.

B. Dužnost je rajkoma:

- 1) da razvije političku i vojnu djelatnost u rajonu;
- 2) da oživi i učvrsti partijsku organizaciju i stvori masovnu bazu partije u selima i mjestima;
- 3) da poduzima potrebne mjere za icvršenje sljedećeg:
 - a) zborovi u selu i pojedinačni politički rad;
 - b) rad sa seosk'm ženama, osposobljenje ovih za kurirske veze, prikupljanje svih stvari za redovne potrebe partizanskih odreda i sela (pranje, krpanje, hrana, obuća, odjeća itd.);
 - c) skrivanje životnih namirnica;

¹ Organizacione forme o kojima govori ovaj dokumenat dao je Okružni komitet KPH Karlovac. Vidi dok. br. 48, točka IIc i dok. br. 4, točka 3 i 4 (str. 171).

¹ Rajonski komiteti

³ Komandiri rajona

- d) organizacija seoskih straža;
- e) pomoć pogorjelim i opljačkanim;
- f) stupati u vezu sa hrvatskim selima, stvarati i proširivati te veze sa hrvatskim domobranima i talijanskim vojnicima. Ove veze iskoristiti za politički rad među njima i za dobavku materijala, oružja, municije, obavještenja i vrbovanje boraca. Pozivati ih i ukazivati im dužnost da i oni stupe u borbu;
- g) rad među seoskom omladinom. Omladinu treba spremiti za održavanje veza, prikupljanje životnih namirnica, kurire, novačenje u partizanske odrede itd.;
- h) organizirati narodnu pomoć. Masovno prikupljanje životnih namirnica, novaca, odjeće, obuće u prvom redu za borce, a onda za pogorjele i opljačkane emigrante tj. takove koji ne mogu da se vrate svojim kućama.

C. Kad u partizanskim odredima

- 1) organizirati jedinstvene logore i jedinstvenu ishranu,
- 2) zvesti vojnu disciplinu,
- 3) podizati autoritet komandira, komesara, vodnika, desetara i političkih delegata po vodovima,
- 4) koordinirati rad partijskog rukovodstva sa radom komandira i komesara,
- 5) organizirati planski politički rad u odredu,
- 6) zidne novine (po mogućnosti),
- 7) red i čistoća u logoru,
- 8) briga o oružju, municiji, spremi itd.
- 9) prije akcije izvršiti svrsishodnu podjelu oružja i
- 10) prije svake akcije pripremiti partijce ističući njihove dužnosti, a poslije akcije analizirati držanje partijaca. —

D. Čelije

Pročelnik⁴ je rukovodilac. Prenosi direktive odozgo i inicijative, opažanja i primjedbe odozdo. Mora da prednjači i da u svemu bude primjer partijcu i partizanu. Rukovodi raspodjelom rada partijaca. Stara se da svaki partijac (simpatizer) dobije rad koji odgovara njegovim sposobnostima.

Čeliju saziva što češće i redovitije. Čelija je životna stanica Partije, kroz koju prolazi sve što se dešava u selu i u odredu.

Članove treba privikavati da govore na sastancima o svemu, a ne po ćoškovima. Priprema članova za javna istupanja na zborovima.

⁴ Sekretar čelije

Članovima treba podijeliti konkretne zadatke pod tačkama A do F osim, naročito privremenih zadataka, koji se mogu dodijeliti svakom članu.

E. Članovi

Dužnost je svakog člana partije da izvrši direktive, naređenje, bilo proćelnika, člana rajkoma, komesara, u odredu komandira, vodnika, desetara. On mora biti uvijek najdisciplinovaniji, marljiv, pruži ti pomoć i podršku u svemu svojim pretpostavljenim, članovi sačinjavaju Partiju. Partija preko članova izvršava sve ono što je svrsishodno u datom momentu za tok i razvoj borbe.

Članovi moraju izvršavati dobivene zadatke. U Partiji nema mjesta lijenim, nemarnim, neaktivnim. Sve primijećene nedostatke, propuste, greške, nepravilnosti članovi iznose pred svoju jedinicu i traže odgovor od proćelnika, koji može ovaj sam dati ako je ovlašćen ili ga traži od rajkoma itd.

F. Upute za politički rad

I. Što češće sazivati zborove po selima, pojedinačno objašnjavati i uvijek objašnjavati, i to:

a) karakter borbe za stvaranje uslova nacionalnog oslobođenja i narodne revolucionarne vlade,

b) tko su ustaše, ustaški režim i fašistički okupatori,

c) slabosti ustaškog režima i uzroke te slabosti,

d) stav prema domobranima.

II. Mjesto i historijski značaj SSSR-a u ovom ratu. —

III. Objasniti uzroke koji su primorali USA i Englesku da stupe u savez sa SSSR:

a) Imperijalizam i imperijalističke suprotnosti,

b) Neminovno lomljenje i kolebanje Engleske i USA.

IV. Neminovan poraz Njemačke i uništenje fašizma.

V. Neophodnost aktivne borbe, jer oslobođenje zavisi od oštine i organizovanosti te borbe i vojničkog sloma Njemačke.

G. Politički rad u odredu

Treba bazirati rad na marksizmu i lenjinizmu, da se omogući razumijevanje klasnog karaktera ove borbe. Neminovna podjela sila u procesu borbe. Klasni sastav sela.

Za politički rad treba iskoristiti materijal koji stoji na raspoloženju. Politički rad treba provoditi svakog dana prema mogućnostima. planski i po temi.

H. Rad među simpatizerima

Ovome treba posvetiti najveću pažnju, jer pravilno iskorištenje simpatizera stvara solidniju bazu u masi. Nužno je:

- a) simpatizerima dati samostalne zadatke i
- b) spremati ih za primanje u Partiju.

Za sve ovo izabrati najborbenije, najpoštenije i najuticajnije elemente.

I. Komandirima i komesarima

Komandir je vojno lice koje se stara o sljedećem:

- a) Organizira na vojnoj bazi odred i komanduje odredom preko vodnika i desetara,
- b) Rukovodi odredom u akcijama,
- c) Stara se o oružju i municiji.

Partija mu pruža pomoć i podršku u izvođenju prednjeg.

Komesar je političko lice koje sprovodi partijske direktive u odredu i selu.

Izvršava politički rad u selu i odredu.

Komandir i komesar su 2 lica bezuslovno vezana jedno uz drugo i moraju saradivati. Partija im pruža pomoć i podršku.

J. Agitacija i propaganda

Preko zbora objašnjavati položaj, raskrinkavati kolebljive elemente, izdajničke nacionalno-oslobodilačke borbe, špijune, štetočine, pljačkaše itd. Ni u kom slučaju se ne smije istaći samo crvena zastava u zauzeću kojeg mjesta, već se moraju istaći: crvena, hrvatska ili srpska zastava u ovim krajevima.

Izdavanjem letaka, ispisivanjem parola, također se treba poslužiti, a naročito za hrvatska sela i po hrvatskim selima.

Rajonski komiteti su odgovorni za izvršenje ovih uputa, odnosno treba da svoju aktivnost zasnuju na ovim uputama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

K. 3/IX-1941

OPERATIVNI KOMITET KPH
KARLOVAC

POZIV CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 5 RUJNA 1941 GOD.
ORGANIZACIJAMA I PRISTALICAMA HRVATSKE SELJAČKE
STRANKE ZA PRISTUPANJE JEDINSTVENOM NARODNOOSLO-
BODILACKOM FRONTU¹

P R I E P I S

HRVATSKOJ SELJAČKOJ STRANCI

Svim njenim kc<tarskim organizacijama i pristalicama

HRVATSKOJ SELJAČKOJ I GRAĐANSKOJ ZAŠTITI

Braćo!

Obraćamo Vam se u ovim teškim danima što ih proživljava naša domovina, svi narodi Jugoslavije, svi slavenski narodi, čitavo čovječanstvo, u vrijeme kad je proteklo već pet mjeseci što je vjekovni neprijatelj hrvatskog naroda okupirao našu zemlju i što po njem postavljene marionete po njoj žare i pale. Na hiljade nevinih ljudi je izgub lo život. Zvjerski mučeni, bacani su ljud\ starci, žene i djeca živi u provalije po našem Velebitu, u naše rijeke. Najgori se ološ dočepao vlasti i oslanjajući se na bajonetu okupatora pljačka i hara po zemlji. Nitko n je siguran za svoj život, nitko nije siguran za svoju slobodu, nitko nije siguran za svoju imovinu. Sve prirodno blago naše zemlje, svi plodovi našsg rađa pljačkaju se i prodaju se fašistima-krvnicima, da bi se dulje držali, da bi još više naroda porobili, da bi nas još jače prignječili. Nebrojne su žrtve pale fzbog] podle igre fašističkih okupatora i njihovih slugu, bjesomučnim raspirivanjem nacionalne mržnje u cilju izazivanja borbe među hrvatskim i srpskim narodom, da bi se tako bijes narodni odvratio od borbe protiv okupatora. Sramotno se pokušava slobodoljubive Hrvate natjerati u razbojničku borbu protiv slobodnih naroda Sovjetskog Saveza i oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije. Hrvatski je narod u smrtnoj opasnosti. Fašistička će ga čizma desetkovati, klati, paliti, robiti i sramotiti. Ista sudbina mu je namijenjena kao i Poljacima (koje su desetkovali fašistički banditi i prodaju kao roblje u starom vijeku), kao Česima koje dnevno ubivaju i uništavaju, kao Slovencima koje iseljavaju, kao svim ostalim narodima za koje je

¹ Redakcija ne posjeduje originalni proglas, već se poslužila prepisom koji je pronađen u ustaškoj arhivi.

Hitler u knjizi »Mein Kampf« kazao da su narodi niže vrste i da ili treba iskorijeniti. Pred tom smrtnom opasnošću za hrvatski narod mi vam se obraćamo i pozivamo Vas: stupite s nama u zajedničku borbu, u borbu čitavog hrvatskog naroda, svih Slavena i č.tavog čovječanstva protiv fašizma i njegovih plaćenika. Mi Vam se obraćamo, jer znamo koliko Vam je obraćen- naš vjekovni neprijatelj [koji] nije bio nikada krvaviji, nečovječniji i zvjerskiji nego što je danas kad mu jo na čelu suluda zvijer Hitler, jer znamo kako mrzite tlačiteljski talijanski fašizam, jer znamo da Vam je jasno kakvu sramotnu ulogu igra izdajnik Pavelić, kojeg su na vlast postavile fašističke bajunete protiv volje naroda. U svijetloj nam je uspomeni Vaša borba za nezavisnost hrvatskog naroda, koju ste vodili od samog svog postanka kako protiv njemačkih, talijanskih i mađarskih osvajača, tako i protiv velikosrpska gospode.

Razbojnički napadaj fašističkih bandita na Sovjetski Savez, koji je uperen protiv naše borbe za oslobođenje, daje nam priliku ne samo da pojačamo borbu za oslobođenje, nego nam pruža priliku da u zajednici s bratskom, Crvenom armijom i čitavim naprednim antifašističkim čovječanstvom izvojštimo konačnu pobjedu nad tim najkrvavijim neprijateljem sviju Slavena i svih slobodoljubivih naroda.

Na poziv Komunističke partije, hrvatski narod primio je sa okupatorima borbu. Prešao je u otvorenu i oružanu borbu, O tome svjedoči niz akcija i niz ustanaka diljem čitave Hrvatske. U Bosni bjesni pravi oslobodilački rat. U Srbiji narodni partizani nesmiljeno uništavaju fašističke snage i narodne izdajice. U Sloveniji narodni otpor također sve više raste. U Crnoj Gori ujedinjeni Crnogorci protjerali [su] okupatore i sada slobodni sa oružjem u ruci brane svoju slobodu. Jednako gori fašistima tlo pod nogama i u Poljskoj, Češkoj i drugim zemljama Evrope.

Braćo! U berbama u Hrvatskoj i Bosni junački sudjeluju mnogi i mnogi pristaše HSS. Broj, njihov raste iz dana u dan. No vrijeme je da, svi do jednoga, dignete se u odlučnu borbu, vrijeme je da doprinesete svoj dio da se hrvatsko ime još jednom osvjetla u historiji čovječanstva. Komunistička Vas partija poziva da zajedno istjeramo iz naše zemlje strane okupatore, da svrgnemo njihovu marionetsku vladu. Komunistička Vam partija u toj borbi bratski pruža ruku i traži od Vas da se sjetite svojih svijetlih tradicija Hrvata, sjene velikog Matije Gubca, Radićeve borbe, borbe mnogih drugih boraca i mučenika za slobodu hrvatskog naroda i da hrabro pođete u boj, u boj za oslobođenje hrvatskog naroda i svih naroda Jugoslavije.

¹ Vjerojatno je greškom ustaškog prepisa napisano »obraćen: umjesto »omražen«.

Danas se ne radi o ovom ili onom obliku« političkog uređaja, danas se ne radi o pojedinačnim interesimr«, ovih ili onih. Danas se radi o oslobođenju hrvatskog naroda i svih naroda Jugoslavije od tuđnskog jarma, danas se radi o tome da protjeramo okupatore iz naše zemlje i osvojimo svoju nezavisnost i slobodu.

Narodni partizanski odredi po Lici, Kordunu i Bosni, izuzev neznatnih divljih grupica, u cijelosti su primili svi današnja borbe i u svojoj zakletvi ponovili su: »Zaklinjem se da iz ruku neću pustiti oružje sve dok posljednji ustaški gad ne bude izkorišten; zaklinjem se da ću svugdje i uvijek zastupati misao bratstva i zajedničke borbe Srba, Hrvata i muslimana za čišćenja moje zemlje od zajedničkog neprijatelja, protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajnika i plaćenika, bili oni iz srpskih, hrvatskih ili muslimanskih redova.« To je čitav svakog čestitog hrvatskog rodoljuba. Pred smrtnom opasnošću za hrvatski narod treba preći preko svih političkih, nacionalnih, vjerskih i drugih razmimoilaženja i, ujedini ti u borbi sve što je hrvatsko rodoljubivo, sve što je spremno da se bori protiv zatočnika našeg života i slobode. Za to zajednički u borbu!

Braćo, ne nasjedajte onima koji Vam govore kako još nije vrijeme za borbu, kako naša borba »ništa ne odlučuje« i koji Vas nagovaraju da pristupite narodnim izdajicama. Na usta tih malodušnika, kukavica i izdajica govore agenti neprijatelja. Kada će nastupiti čas borbe, ako ne upravo sada kad su se protiv zakletog neprijatelja čovječanstva ujedinile sve napredne i slobodoljubive snage svijeta! Tko želi rasparčati snage naprednih slobodoljubivih naroda taj je u službi fašističkih okupatora i njihovih slugu, taj je neprijatelj naroda, jer fašizam i želi da razjedlni narodne snage te da pojedinačno lakše s njima obračunava. Točno je, nadalje, da se glavna bitka bje na sovjetskoj fronti. Sovjetski su narodi divovski dio borbe protiv fašizma preuzeli na sebe, ali ne zavređuje slobode oaj koji si je želi dati pokloniti od drugoga. Neprijatelj vas zove u svoje organizacije, jer mu gori tlo pod nogama; svaki pristup ustašama znači Izdaju narodne borbe, jer jača pozicije neprijatelja. Prezirite stoga sve malodušnike, kukavice i izdajnike. Osudite one vaše bivše funkcionare koji vas izdaše i protiv vaše volje pristupiše ustašama. Vaše je mjesto u zajedničkoj borbi s komunistima na strani našeg napaćenog naroda! Ujedinito čvrsto svoje snage u borbi, ostvarite mo na djelu u svakom gradu, svakoj ulici, svakom poduzeću, selu odbore jedinstvenog narednog oslobodilačkog fronta koji će povesti sav narod u borbu; pristupajte u narodne partizanske odrede, dižite narodne ustanke.

Jedinstvo čitavog hrvatskog naroda, jedinstveni front sa svima narodima Jugoslavije, svim Slavenima, svim protifašistima, potla-

ćenim narodima, moćnim Sovjetskim Savezom, Engleskom i Sjed.-
njenim Američkim Državama, garancija je sigurna naše pobjede.

Živjelo jedinstvo Hrvatskog naroda u borbi protiv fašizma!
Živio jedinstveni nacionalni oslobodilački front!
Živio bratski savez naroda Jugoslavije u borbi za slobodu!
Živjelo jedinstvo svih Slavena!
Živio svjetski antifašistički front!
Živjela junačka Crvena armija!
Smrt fašizmu — sloboda narodima!
Živio svaki oslobodilački rat naređa Jugoslavije protiv tuđin-
skog jarma!

Zagreb 5. IX. 1941.

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

BR. 20

NAREDBA ŠTABA DRVARSKÉ BRIGADE OD 9 RUJNA 1941 GOD.
POVODOM IZDAJE ŽIVKA BRKOVIĆA I BRANE BOGUNOVICA¹

SVIMA JEDINICAMA PARTIZANSKIH ODREDA, SVIMA PARTI-
ZANSKIM BORCIMA, SVIMA BORCIMA ZA NARODNO
OSLOBOĐENJE

Izdajice narodne slobode učinile su sve da okupatorska čizma
zgazi krvavo stečenu slobodu ovog skoro oslobođenog kraja. Na čelu
narednih izdajica nalazi se Niko Novaković zvani Longo, Rađenović i
ostali ološ koji je i do sada pljačkao i gušio svaki narodni pokret
za slobodu. Preko tih i takvih srpskih Pavelića i ustaša, fašistički
krvoloci unijeli su zabunu ne samo među neboraćki narod nekih sela
već i među pojedine part'zanske odrede.

štab Brigade dao je jasnu i nedvosmislenu naredbu u kojoj je
između ostalog rečeno: »Svi odredi ima da ostanu na svojim polo-
žajima. Pri prvom naletu fašističkih okupatora, stupiti odmah u borbu
i progoniti ih sa našeg zemljišta«.

Svi manevri fašističkih okupatora i izdajnička rabota njihovih
plaćenika neće skršiti svetu narodnu borbu za oslobođenje.

Pod rukovodstvom Brigade bori se i boriće se ogromna većina
odreda, boriće se svi oni kojima leži na srcu čast i sloboda svih

¹ Naredba je pisana ćirilicom i umnožena na šapirografu.

naroda Jugoslavije. U ime boraca Like i Bosne koji će do kraja ostati vjerni svome narodu, koji će ga do posljednjeg daha i posljednje kapi krvi braniti — poručujemo fašističkim okupatorima i narodnim izdajicama da im nema života na našem zemljištu.

Nesalomlj va borba naroda Jugoslavije protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu, borba svih slavenskih naroda, borba svih porobljenih naroda Evrope, na čelu koje stoji nepobjedivi Sovjetski Savez, pomoć Amerike i Engleske, sigurna je garancija naše konačne pobjede.

U vezi sa novonastalom situacijom u pojedinim našim selima i odredima, Štab Brigade naređuje:

1. Da se, radi neizvršavanja naredbe Štaba Brigade i izdaje narodne borbe razrješava svoje dužnosti komandanta Bataljona Kninske Krajine Brković Živko² i Brane Bogunović³, komandir odreda sa Risovca.

2. Sve ljudstvo koje se nalazi pod oružjem, a bilo je pod komandom Zivka Brkovića, ima najhitnije da se prikupi i stavi pod komandu Pere Boltića iz Trubara, a ljudstvo koje se nalazilo pod komandom Bogunović Brane da se stavi pod komandu Sime Bajića ili, ako je to nemoguće, da se priključi drugim našim odredima.

3. Naređuje se najstrožije da ne smije ni jedna puška, ni Jrdan metak ili bilo što od ubojnog oružja pasti neprijatelju u ruke. Ljudstvo sa oružjem ima da nastavi borbu ili da preda oružje onima drugovima koji se bore. U suprotnom, oni koji budu predavali oružje neprijatelju, ili ga budu uništavali — izdajice su naše svete borbe za narodno oslobođenje. Takve ljude nemilo »rdno progoniti i na licu mjesta uništavati, jer oni daju fašističkim okupatorima i Pavel ćevim ustaškim krvolocima oružje u ruke da kolju našu djecu, žene, ljude, da pale naša sela i oduzimaju sve što je naše.

4. Oružje koje je bilo sakupljeno, a ne bi odmah moglo biti upotrebljeno, ima najhitnije da se dostavi štabu Brigade.

² Jedan od četničkih vođa na tromeđi Like, Dalmacije i Bosne. Formirao tzv. četnički puk »Petar Mrkonjić«. On i Đujić otimali su se za rukovodstvo, pa su se zbog toga obojica dodvoravali Talijanima nudeći im oružane usluge za borbu protiv partizana. Dobijao je oružje i ostala materijalna sredstva od Talijana. Odnosi između njega i Đujića stalno su se zaoštravali zbog prestiža, pa je po nalogu Đujića Brković ubijen na četničkom mitingu u Plavnu 1942 godine.

³ Po odluci Draže Mihailovića proizveden 1941 god. za četničkog vojvodu. Formirao tzv. četnički puk »Gavrilo Princip«. 1944 god. Đujić ga je postavio za svog zamjenika da bi ga odvojio od direktnog rukovođenja grahovskim i drvarskim četnicima, pošto je do tada ispoljavao samovolju, te kasno ili uopće nije provodio Đujićeve direktive i naređenja. Učestvovao je u svim oružanim akcijama koje su poduzimali grahovski četnici protiv NOV. Po njegovom naređenju četnici su palili sela Grahovskog kotara. Nakon oslobođenja Knina uhvaćen, a kasnije izvršio samoubistvo u splitskom zatvoru.

5. Naređuje se svima drugim odredima da drže svoj položaje i da nastave našu pravednu borbu. Sve naredbe i sve upute koje bi bile potrebne izdavače na vrijeme naš štab Brigade.

6. Na dalmatinskom i ličkom frontu ima najhitnije da komandiri podnesu izvještaj o stanju svojih odreda, na osnovu čega' će štab Brigade odrediti njihov daljnji raspored.

Drugovi partizani! Nastavite našu svetu borbu i ne klonite duhom ni za momenat!

Naprijed, drugovi, u borbu do konačne pobjede!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9 septembar 1941

Politički komesar brigade
V. Stojnić⁴

(M. P.)

Komandant brigade
Ljubović⁵

BR. 21

IZVJEŠTAJ TERENSKOG RADNIKA MILANA TANKOSIĆA OD 9 RUJNA 1941 GOD. KOMANDANTU OPERATIVNOG ŠTABA ZA ZAPADNU BOSNU I LIKU O JAČINI NEPRIJATELJSKIH SNAGA, PRIPREMANJU AKCIJA I POLITIČKOM STANJU U JUGOISTOČNOM DIJELU LIKE¹

Dragi druge Ljubo-,

Podnosim ti izveštaj za nedelju, ponedjeljak i utorak. U nedelju sam otišao u Popinu i Gračac, obišao naše odrede, izvideo koliko italijanska vojska raspolaže sa snagama. Italijana nema u Zrmanji, Otriću i Gračacu svije skupa jedna hiljada. Preko naših drugova sam doznao da su se povukli za Sušak a ovo što imaju u Kninu vojske to bi moglo biti od prilike najviše 2500 vojnika. Od ovih je operisalo prema Bos. Grahovu 1500 voj. a jedna hiljada je ostala u Kninu. Mogli smo preko naših izvidnica doznati i naših špijuna³ da među ovo 1500 vojnika koji oper šu prema Grahovu imade 69 brdskih i drugih topova, motocikla oko 60, bicikla 60, mitraljeza oko 70.

⁴ Velimir Stojnić

⁵ Ljubo Babić

¹ Izvještaj je pisan ćirilicom na pisaćem stroju.

¹ Ljubo Babić

³ Obavještajaca

Ovi je vojska nastupala preko Derala u grupama, te se vidi da nemaju nikog moralnog ni vojničkog reda niti discipline da se bore. Naši su drugovi nasjeli petokolonašima srbskim⁴ koji su se zavukli u' naše redove i stvorili paniku među gerilcima: »neće da se bore ovi, oni« i tako dalje, i tako se stvorila panika između ostalih i kod našeg najboljeg odreda, Trubarskog, tako da je drug Rodić Nikola, komandir čete, ostao sa 4 čoveka dok su ostali svi mu odkazali poslušnost. Drug Rodić je zauzeo položaj kod ciglane gde ste mu vi naredili da udari pobočnu vatru na neprijateljsku vojsku; on bi svoj zadatak i izvršio sa ta 4 čoveka jer je imao dva teška mitraljeza druga Kurbalije, ali su ondašnji seljaci došli i upozorili ga: ako otvori vatru na italijansku vojsku pored njihovih kuća, da će i oni na nj otvoriti pušчанu vatru. On je odstupio od svoje namere, iako je ona bila najsvetija za svakog naprednog čoveka koji zna ceniti slobodu jednog naroda, s obzirom na to što je vidio da nema nikog sm'sla otvoriti vatru pod ovakvim okolnostima kad je vojska već u rasulu a panika zavládala među seljacima obližnjim. Za sve ovo, kako sam mogao dosad saznati sa pouzdanog vrela, najviše je kriv pop Đujić⁵ i Brković⁶; oni su tačno doveli Italijane na Grahovo. Drug Boltić⁷ se nalazi negde dole oko Strmice u okupljanju ono drugova koji su se rasuli iz Trubarskog odreda i još se nisam sastao s njim.

U Srb su samo došla 4 italijanska oficira i priljepila plakate za okupaciju u kojim pozivaju stanovništvo da preda vatreno oružje u roku 48 sati pod pretnjom smrtné kazne ko ne vrati oružje. Sve to ide skupa u našu narodnu korist, jer mi našim seljacima govorimo da oni hoće najprije oduzeti oružje pa onda živote svijú nas. Ovi su se oficiri odmah vratili i nijednog Italijana nema u Srbu. Ja sam formirao jedan naš odred koji čeka na grlu Ljubine Poljane, i ako Italijani pođu sa kamionima ili većim grupama za Srb, oni će ih napasti iza leđa, iako je to u suprotnosti 90% onih sirovih i nesvesnih masa koje žive u zabludi ličkih autonomista⁸. Juče sam formirao jednu desetinu u Tiškovcu koja je trebala da operiše na Deralima, ali kad si ti sinoć javio preko telefona na Trubar da se trga Šipadova i Unska pruga, ja sam im odmah naredio da pristupe trganju i oni su pristupili, a ja sam sa nekoliko drugova, među kojim je i komandir Trubarskog odreda Nikola Rodić, uputio se za Resanovce na

⁴ Po mjestu Srb

⁵ Momčilo Đujić

• Zivko Brković

⁷ Pero Boltić

⁸ Prema objašnjenju Milana Tankosića ovaj naziv se odnosi na Stevu Rađenovića i grupu velikosrba koji su još prije rata sijali šovinističku mržnju pod vidom borbe za ujedinjenje i autonomiju Srba iz Like, Korduna, Banije, Bosanske i Kninske Krajine. Poslije okupacije oni su otvoreno prešli u službu talijanskih okupatora (vidi primjedbe uz dok. br. 14).

pretječ italijanskoj vojsci. Ja sam ovde došao odmah u vezu sa drugom četkovićem⁹ i komandantom drvarskih odreda i svoje sam drugove rasporedio na položaju ovde kod Resanovaca dok mi se ne sporazumemo gde ćemo dočekati i napasti italijansku vojsku. Što se tiče Srbskih odreda oni se nalaze na Drenovači pred Bihaćem, izvestan broj sam ja uspio da organizujem na udar protiv italijanskih imperijalista. Ja ću ovde ostati nekoliko dana, dok ne rasteramo ovu šaku bijednika kapitalističko-fašističkih.

O svemu ostalom ću te obavestiti kroz par dana dok posvršavam razne terenske poslove, ali unapred da ti rečem: kod nas je jaka fašistička organizacija jer su im Italijani dali da oni pored političke vlasti organizuju i policisku vlast od bivših jugoslovenskih žandara. Oni su tome radu i pristupili odmah pod garancijom Italijanima da će istrebiti komuniste.

Izvini što ti ovako gadno pišem bez interpunkcije i stilizacije; ovo pišem po noći pa mora ovako biti.

Uz drugarski pozdrav: smrt fašizmu — sloboda narodu.

9 9-1941 g.

Resanovci

Milan Tankosić

BR. 22

UPUTSTVO DELEGATA CENTRALNOG KOMITETA KPH POČETKOM RUJNA 1941 GOD. O ORGANIZACIJI I ZADACIMA PARTIZANSKIH ODREDA¹

ULOGA I ZADACI PARTIZANSKIH ODREDA

Napadom fašističkih imperijalista na Jugoslaviju pali su naši narodi u najcrnje ropstvo. Srbija je pretyorena u njemački pašaluk, u kojoj fašistički okupatori uz pomoć domaćih izdajica nečuvanim divljaštvom haraju zemljom, paleći sela i cijele krajeve, zvjerski mučeći i ubijajući na tisuće ljudi, žena i djece. U Hrvatskoj bjesni teror paveličevskih ustaških bandi, koje su uz pomoć fašističkih okupatora pretvorile Hrvatsku u najkrvaviju tamnicu, ubijajući zvjerskom okrutnošću na desetine tisuća Srba i Hrvata. Videći da ni uz najstrašniji teror ne mogu uz Pavelića vladati Hrvatskom, fašistički

⁹ Narodni heroj Vlado Cetković

¹ Redakcija posjeduje prepis uputstva, bez potpisa i datuma. Uputstvo je napisao narodni heroj Marko Orešković početkom rujna 1941 god. u selu Krbavici, kotar Korenica.

okupatori su raskomadali Hrvatsku u nekoliko dijelova. Njezine najljepše krajeve Primorje i Dalmaciju, te cijelu Liku i Gorski Kotar okupirali su talijanski fašistički osvajači, koji su već počeli najbrutalnijom talijanizacijom ovih krajeva. Međumurje je postalo plijen mađarskih-okupatora, koji na divljački način provode mađarzaciju tog hrvatskog kraja. Slovenija je podijeljena među talijanske i njemačke fašističke okupatore, koji najbarbarskijim **metodama** nastoje germanizirati i talijanizirati slovenski narod. Crna Gora bačena je u kandže talijanskih fašista, koji su najgrubljim metodama nastojali nad Crnom Gorom uvesti režim terora i krvi. Makedoniju su okupatori predali bugarskim strvinama, koji nad makedonskim narodom sprovede režim terora, gušeći u ognju i krvi svaku oslobodilačku misao. Vojvodina je raskomadana među njemačke i mađarske okupatore, koji se natječu u zločinačkom proganjanju naroda u Vojvodini, nastojeći da u ovim krajevima uguše i posljednji trag Srbima i Hrvatima. U Bosni i Hercegovini uz pomoć Pavelićevih ustaških bandi kao i okupatorskih trupa vrše se nečuvana nasilja i poput divljih vukova bacaju se fašistički okupatori na prirodna bogatstva ovih **zemalja**.

Tako su svi narodi Jugoslavije: i Hrvati i Srbi i Slovenci i Crnogorci i Makedonci pali u najcrnje ropstvo koje poznaje istorija naših naroda.

Od prvih dana okupacije naši narodi počeli su davati otpor protiv fašističkih okupatora. Dostojni svojih slavnih predaka, digli su se oni u borbu protiv tuđinskih okupatora, u borbu za slobodu i bolju budućnost. Ta borba se rasplamsala naročito od onih dana kada su fašisti napali Sovjetski Savez. Teški gubici i neuspjesi koje su napadači doživjeli u Sovjetskom Savezu dali su potlačenim narodima Jugoslavije, kao i cijele Evrope, snažan poticaj u borbi, koja se iz dana u dan sve više širi i zahvaća sve narodne slojeve. Svi potlačeni narodi Evrope, a napose porobljeni slavenski narodi, osjetili su da je njihova borba povezana s borbofti sovjetskog naroda i njegovih saveznika protiv zajedničkog neprijatelja — krvavog fašizma. U toj zajedničkoj borbi protiv fašizma osjetila se duboka povezanost porobljenih naroda Evrope, a naročito slavenskih naroda, koji su osjetili jače nego ikada da je njihova borba samo dio gigantskog svjetskog fronta slobode protiv ropstva i nasilja. Na čelu te velike i pravedne svete borbe za punu slobodu i ravnopravnost svih naroda stoji nepobjedivi Sovjetski Savez, oko kojega su se okupili svi porobljeni narodi, a osobito svi Slaveni, čija je solidarnost u ovoj borbi došla do punog izražaja.

Svijest o snazi ovog nepobjedivog fronta slobode, u koji se sve većma okupljaju porobljeni narodi Evrope, koji se okupljaju oko Sovjetskog Saveza, daje nacionalno-oslobodilačkoj borbi Srba, Hrvata, Slovenaca, Crnogoraca, Makedonaca i ostalih naroda posebnu

snagu, ulijeva samopouzdanje i nepokolebivu odlučnost da se bore do izvojevanja pune nacionalne slobode.

Ta svijest otvara nove svijetle perspektive konačne pobjede nad omraženim neprijateljem i pune nacionalne ravnopravnosti i slobode svih naroda Jugoslavije.

II

U ovoj borbi potlačenih naroda protiv krvavih fašističkih okupatora niču u svim zemljama Evrope jaki partizanski odredi.

Na poziv Komunističke partije Jugoslavije digao se narod u svim zemljama Jugoslavije u borbu protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajica, pa su i kod nas stali nicati narodno-oslobodilački partizanski odredi. U takvim narodno-oslobodilačkim partizanskim odredima okupljaju se svi poštenu rodoljubivi elementi kojima na srcu leži sloboda svog naroda. Partizanski odredi postali su jezgro narodno-oslobodilačke narodne vojske, koja svojim smionim akcijama treba nanositi neprijatelju teške gubitke vršeći iznenadne napadaje, razarajući prometne veze, uništavajući mu transporte, razoružavajući neprijateljske vojnike itd.

Zbog potrebe povezanosti, jedinstvenosti i planskih akcija osnovani su u svim zemljama Jugoslavije štabovi narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda, koji rukovode tim akcijama. Na čelu tih štabova stoji Glavni štab narodno-oslobodilačkih odreda Jugoslavije, koji izdaje svoj tjedni bilten.

ni

Rekli smo već da je glavna zadaća partizanskih odreda nanositi udarce okupatorima, pa u interesu što pravilnijeg cjelishodnijeg izvođenja takvih akcija izdaje štab narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda Hrvatske sljedeće osnovne upute:

a) RAD NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA

Partizanski odredi su samostalne jedinice sposobne za izvršenje samostalnih akcija, tj. napadaja na neprijateljske odrede i ometanje njihovih namjera. Pravilnim izvođanjem tih akcija mogu partizanski odredi nastupiti s uspjehom protiv brojno daleko jačeg neprijatelja.

Ako se akcija izvodi brzo, hrabro i po unapred stvorenom planu, može partizanski odred od 20 do 50 ljudi razbiti i do 1—2 bataljona neprijateljske vojske.

Napadanje na neprijateljsku vojsku treba vršiti proračunano, vještim prepadom i munjevitom brzinom, i to kad se neprijatelj najmanje nada.

Zauzimanje busija treba vršiti tako, da partizanski odredi budu apsolutno neprimjetni za neprijatelja ili njegove pretstraže. Razmještaj treba tako izvršiti, da odred sačinjava klopku iz koje neprijatelj ne može izmaći bez teških gubitaka. Neprijatelja treba pustiti, da dođe u neposrednu blizinu i tek onda otvoriti vatru, tako da svaki metak bude pogodak. Pri tome treba paziti osobito na to da se neprijateljski oficiri uzmu prvi na nišan. Paljba mora biti brza i snažna, tako da zbuni neprijatelja. Zatim treba osuti sa unapred pripravljenim bombama da se još jače zbuni i da mu se ne da vremena da upotrebi automatsko oružje.

Pri napadaju na veće snage neprijatelja, komandir je dužan da vodi računa pri zauzimanju busija o terenu. Teren gdje se kani zauzeti busiju mora biti takav da se — ako je potrebno povlačenje — odred može povući bez žrtava. Moraju se osigurati izvidnice s jedne i druge strane, da neprijatelj ne bi opkolio odred.

Jedan od veoma važnih zadataka partizanskih odreda jest ometanje saobraćaja, rušenje pruge, razvaljivanje cesta i mostova. To se može izvršiti na više načina. Ovdje iznosimo jedan primjer za ilustraciju. Odred sakupi potrebne ljude i alat, zatim zauzme jedan dio pruge ili stanicu, na sve strane postavi jake straže, dok ljudi s alatom moraju munjevitom brzinom stupiti na posao rušenja. Prethodno će se odred postaviti da se sve telegrafске i brzopjavne veze prekinu. Kod povlačenja odred se ne smije povući tako dugo dok se ljudi koji su sudjelovali kod rušenja ne povuku na sigurnu daljinu.

Zaustavljanje vlakova spada također među važne zadatke partizanskih odreda. Kad se zaustavi putnički vlak, treba pozvati putnike da izađu napolje, zatim im održati govor o ciljevima naše borbe. Pri tom se mora s putnicima postupati uljudno. Na vojna lica, kao i na službene osobe, treba naročito pripaziti i razoružati ih. Vlak treba pretresti, pokupiti sve državne vrednosne papire i ostalo. U civilnu prtljagu ne smije se dirati. Poslije završenog pretresa i održanog govora vlak treba pustiti da produži put.

Kod zaustavljanja vlaka treba izabrati podesan položaj da se s nekoliko ljudi može ugroziti cijela kompozicija. Da se vlak lakše zaustavi, treba nekoliko minuta prije njegovog dolaska prekinuti sve telefonske i brzopjavne veze, a na prugu navaliti nekoliko ovećih kamena ili par trupaca drva. Ukoliko se radi o teretnom vozu, tu će se osoblje prisiliti da napusti voz, otvoriti sve vagone i pozvati obližnje seljake da odnesu materijal ukoliko ne može ponijeti sobom odred. Voz treba zapaliti, otvoriti cijelu paru na lokomotivi i tako gorući vlak pustiti da juri nizbrdo. Tek nakon toga može se pustiti osoblje, s kojim treba postupati uljudno, ukoliko se ne protivu.

Ukoliko se radi o vojničkom vlaku, tu treba osobito paziti da se automatsko oružje postavi na takvo mjesto da može pod nišanom

držati cijeli vlak. Ukoliko se na poziv, da skine oružje, vojska ne odayove, stupa automatsko oružje u djelovanje s kratkim prekidima, što će svakako dovesti neprijatelja u zabunu, te se može dogoditi da položi oružje. Čim se to primjeti, treba odmah prekinuti paljbu i zahtjevati od neprijateljske vojske da odredi 5—6 ljudi koji će donijeti oružje na stranu. Kad se taj posao svrši, treba pozvati vojsku na okup i održati joj govor o značaju naše borbe. Za sve to vrijeme mora biti spreman mitraljez na zgodnom položaju odakle može ugrožavati neprijatelja.

Vrlo je korisno da partizanski odred opkoli selo gdje se nalaze neprijateljske snage. Neprijatelja treba razoružati, a cijelo selo sakupiti i održati skupštinu. U govorima treba iznijeti smisao naše borbe protiv okupatora i domaćih izdajica, a osobito podvući važnost sloge Srba, "Hrvata, Slovenaca, Crnogoraca, Makedonaca u borbi protiv fašističkih okupatora.

Osim toga, u rad partizanskih odreda spadaju razne slične akcije, koje imaju za cilj nanositi neprijatelju udarce.

UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA PARTIZANSKIH ODREDA

Partizanski odred sastoji se od 20—50 ljudi na čelu sa komandiro m i komesarom, ali to ne znači da ne mogu postojati i manji odredi — recimo sa 5 ili 10 ljudi. Više ljudi ne treba biti u odredu, jer otežava manevrisanje odredom i njegovo prebacivanje s jednog mjesta na drugo.

Nije potrebno, pa čak je i štetno, da se u odredu nalaze ljudi bez oružja, jer u slučaju borbe samo smetaju i stvaraju paniku. Od osoblja bez oružja dovoljno je samo nekoliko ljudi, koji su potrebni za veze i za organizacije prehrane odreda.

Odred se dijeli na desetine, na čelu koje stoji odgovorni desetar. On održava vezu sa svim ljudima i s komandiro m, tako, da svako naređenje odmah može prenijeti na svoju desetinu ili opet sve pri mjene javiti komandiru.

Partizan može biti svaki iskreni narodni borac, kome na srcu leži interes naroda, koji je voljan da se podvrgne disciplini partizanskih odreda, koji je odan ideji narodnog oslobođenja, te je spreman dati svoj život za narodnu slobodu. Za partizana nije važna ni vjerska ni politička pr padnost.

Na čelu odreda nalazi se komandir. Komandir je najsposobniji, najodaniji i najspremniji borac, koji je svojim dosadašnjim životom i radom dokazao da zaslužuje puno povjerenje drugova. On vojnički osposobljuje svoj odred u rukovanju oružjem, rukovodi odredom u akcijama i odgovoran je za ishod akcije. U vezi s tim, on određuje sve pripreme potrebne za akciju, zauzumlje pozicije itd. Nadalje se komandir stara da se u odredu provodi gvozdena disciplina.

Radi što uspješnijeg zavođenja discipline u odred, komandir ima pravo donositi odluke o sitnim kaznama, a u težim slučajevima, kao što je izdaja, otvorena sabotaža i slično, može u sigurnosti² s komesarom i još jednim članom partizanskog odreda donositi smrtne kazne.

Už komandira nalazi se u odred i politički komesar. Dužnost komesara jest da organizira kulturno-propagandistički rad u odred i da provodi liniju nacionalno-oslobodilačke borbe. Komesar je izraz težnja svih drugova. On treba i mora da bude majka odreda. Oa je stalno među ljudima odreda, objašnjava im smisao i cilj naše borbe, drži politička predavanja, čita i tumači literaturu, učvršćuje disciplinu, stara se o svim potrebama partizana, nastojeći da svako slobodno vrijeme partizana korisno upotrebi u odgojne svrhe.

Os'm toga komesar je dužan podržavati stalan dodh¹ sa pučanstvom kako u gradu, tako i u selu, gdje će opet raditi na širenju propagande i podizanju prosvjete. Osobiti zadat² komesara jest da neumorno objašnjava o štetnosti samovolje pojedinaca, pljačke i nasilja. Svu silu treba upotrebiti za objašnjavanja potreba jedinstva svih Srba, Hrvata, Slovenaca, Crnogoraca i Makedonaca u borbi protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajica.

DISCIPLINA I MEĐUSOBNI ODNOSI U PARTIZANSKIM ODREDIMA

Poznata je stvar da je disciplina osnova svake i nainanje jedinice, nije potrebno govoriti o vojsci ili nekoj većoj organizaciji, već naglasiti samo toliko da obična i najmanja seljačka porodica mora propasti gdje nema poslušnosti i saradnje članova porodica. Razlika mora biti između vojničke discipline i ove koja se zahtjeva nužno u partizanskom odred: dok je u vojsci nasilje i ponižavanje, kod nas je to samosvijest i ljubav prema starješini, kojeg smo sami izabrali. Zadaci i poteškoće koje se postavljaju pred nas nalažu nam bezuslovno da stvorimo primjernu disciplinu, bez koje je apsolutno nemoguća ma kakva akc'ja, a da i ne govorimo o uspjehu! Navešćamo nekoliko slučajeva, koji su nam se gorko osvetili usljed nedostatka discipline. Paljenje Boričevca, ne samo što je to ogromna materijalna šteta, već se slobodno može reći da je još veća moralna. Zar bi se Kulen Vakuf toliko držao da se u njemu narod nije plašio ista sudbina Borčavca, a to su nam i sami poručili. Glamoč koji je bio očišćen od ustaša, i umjesto da se neprijatelj progoni do un'štenja, naši partizani su zasjele u zauzeti Glamoč i udarili u pijanku, što je neprijatelju omogućilo da se sabare i prikupi snage i bez ikakve muka istjera naše partizane iz Glamoča. Uzmimo slučaj sa Čorc'ma. Hrvatski seljaci dobrovoljno su odložili i predali oružje partizanima i bratski ih do-

² U saglasnosti

čekali očekujući bratsko razumijevanje sa strane naših partizana, no, međutim, našli su se neki neodgovorni elementi u našim redovima, koji su naknadno zašli kroz selo i revolverima terorizovali mirne seljake i žene, što je svakako, usljed opasnosti po život, natjeralo stanovništvo da napusti selo i pobjegne u šumu tražeći ponovo oružje od ustaša da bi branilo goli život. Bilo je i takvih slučajeva, da čak nek. elementi iz naše sredine vrše nasilje nad ženama, a bilo je slučajeva gdje su klane žene, djeca i sve što se zateklo u kući. Nije potrebno da obrazložimo kakve su posljedice ovakvog rada. U ovom slučaju mi se ni po čem ne razlikujemo od ustaške horde, iako smo se digli na oružje da izvojujemo častan i slobodan život za sve poštene Srbe, Hrvate, Slovence, muslimane itd. Sve su ovo posljedice nedostatka discipline i potrebne odgovornosti koja stoji pred nama. Članovi partizanskih odreda moraju biti svjesni toga da su oni NARODNO-OSLOBODILAČKI BORCI, da je to narodna vojska, koja uvijek mora biti spremna da se bori protiv svake nepravde, kao i nasilja, i za slobodu cjelokupnog naroda. Da je to narodna vojska, koja je u tu borbu stupila dobrovoljno da brani i čuva narodne interese i da se uvijek nađe kao zaštita svoga naroda. Ti borci treba da se posvete isključivo toj borbi sve do konačnog oslobođenja svoga naroda, tj. dok se okupator ne istjera iz naše domovine i ne obračuna sa domaćim izdajcima. Članovi partizanskih odreda treba da žive u zajednici, da se vole i slažu kao primjerna porodica, a naročito drugarski odnos prema svojim izabranim starješinama. Tu ne postoji strah, niti smije da postoji mržnja kao u vojsci, već ljubav i samo-svjesna disciplina da se sa najvećom brižljivošću izvršava svaki zadatak. N jedan partizan ne smije napustiti položaj bez naređenja. To bi značilo izdaju svojih drugova i svete naše borbe. Naročito je zabranjeno partizanu da vrši samovolju, to treba na licu mjesta kažnjavati. Jednom riječju, ako mi ne stvorimo disciplinu (samosvjesnu i dobrovoljnu disciplinu), postoji opasnost da se naša borba pretvori u najodvratnije nasilje i pljačku, i nešto što od nas n ko ne želi, tj. da mi nastavimo posao najmržeg neprijatelja — ustaša. Da bi se to izbjeglo, potrebna nam je disciplina i još jednom disciplina.

Kakav treba da je partizan?

Partizan mora da se razlikuje u mnogo čemu od običnog borca ili pak ratnika. Sama riječ partizan obilježava karakter i cilj njegove borbe, tj. u toj se riječi samim tim podrazumijeva da je svjestan svih dužnosti koje se nameću ka konačnom cilju, tj. potpunom oslobođenju sebe i svog naroda.

TEKST ZAKLETVE PARTIZANA U HRVATSKOJ

OKRUŽNICA BR. IV

KOMANDIRIMA PARTIZANSKIH ODREDA NA KORDUNU
I PRIMORJU

Dostavlja se tekst zakletve po Glavnom štabu Jedinствene nacionalne oslobodilačke fronte- s time da prednju zakletvu izvrše svi partizanski odredi na ovom okrugu. Tekst zakletve glasi:

»Zaklinjem se da iz ruku neću pustiti oružje sve dok posljednji fašistički okupator ne napusti moju zemlju, sve dok posljednji ustaški gad ne bude iskorijenjen.

Zaklinjem se da ću se neprijatelju, koji je, pomoću domaćih izdajica i plaćenika, porobio i opljačkao moju zemlju, klao i ubijao moj narod, žene i djecu, otimao moje žito, moj trud i muku i izgonio me sa mog djedovskog ognjišta, zaklinjem se da ću mu se osvetiti nemilosrdno, da ću mu nanositi udarac, krv za krv, smrt za smrt.

Zaklinjem se da ću u nemilosrdnoj borbi protiv ustaških razbojnika čuvati se i kaniti svakog samovoljnog ispada i osvećivanja nad mirnim stanovništvom, ženama i djecom ma kakve vjere i narodnosti bili, zaklinjem se da ću svagdje i uvijek zastupati misao bratstva i zajedničke borbe Srba, Hrvata i muslimana za čišćenje moje zemlje od zajedničkog neprijatelja, protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajica i plaćenika, bili oni iz srpskih, hrvatskih ili muslimanskih redova.

Zaklinjem se da ću prije umrijeti nego odati sebe ili svoje drugove i našu svetu borbu, da ću prije umrijeti nego pljačkom ili samovoljnim nasiljem okaljati zastavu pod kojom se borim.

Ako prekršim ovu svetu zakletvu, ako pokažem slabost, malodušnost, kukavičluk, nedisciplinovanost ili zlonamjerno izdam interese svog naroda, NEKA SRAMNO PADNEM OD RUKU SVOJIH DRUGOVA!«

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

K. 10. IX. 1941.

Operativni komitet
Karlovac

¹ Tekst zakletve napisao je narodni heroj Marko Orešković srpnja 1941 godine.

² Odnosi se na glavni odbor Jedinствene narodnooslobodilačke fronte.

ANALIZA RADA I ZAKLJUČCI SA SASTANKA OKRUŽNOG
KOMITETA KPH ZA LIKU OD 11 RUJNA 1941 GODINE¹

OKRUŽNICA — BROJ I

Na sastanku OK KPH za Liku održanom 11. EX. 1941 godine, nakon razmotrene političke situacije i stanja partiske organizacije, došlo je ovo rukovodstvo do sljedećih konstatacija:

USPJESI U RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE:

Dolaskom okupatorske fašističke vojske i frankovačkog ološa na vlast politička se je situacija znatno izmijenila u zemlji. Ono malo prava što ga je izvojevao narod svojom žilavom i istrajnom borbom nemilosrdno je oteto; pobješnjele ustaške horde natječu se u gušenju narodne slobode i prava, sprečavaju i najmanju akciju radnika i seljaka za bolji i snošljiviji život. Vršiti se najcrnji teror nad radnim narodom, najsravnije nacionalno uništavanje.

Građanski političari i politikanti zavukoše se u mišlje rupe, napustiše zemlju, ili bolje rečeno, ostaviše narod u njegovim najtežim momentima, s nadom da će se vratiti doba kada će opet moći da zajašu na narodnu grbaču.

Napadom fašističke Njemačke na Sovjetski Savez pred nas komuniste stavljeni su novi i odgovorni zadaci. Pred našu partijsku organizaciju postavila se u prvom redu zadaća popularizacije SSSR-a koji je glavna udarna snaga protiv fašizma, popularizacija naše KP, predvodnice i organizatora borbe radnika i seljaka za konačno oslobođenje.

Naša partijska organizacija je djelomično odgovorila tim zadacima. Ljubav srpskog i hrvatskog naroda u Lici prema bratskim narodima SSSR i prema našoj Partiji u mnogome je olakšala taj posao.

No ipak su mnoge partijske organizacije. potpuno zatajile.

Zvjerstva koja su ustaški razbojnici vršili nad komunistima i cijelim srpskim narodom, pod zaštitom talijanskih fašističkih okupatora, nagonili su nas da podižemo borbenu svijest naroda, te da uspostavimo bratsku suradnju srpskog i hrvatskog naroda i da organizujemo otpor protiv ustaškog zuluma i najezde fašizma.

Mnogi članovi kao i pojedine partiske organizacije u ovim momentima nisu se razlikovali od građanskih i malograđanskih političara i organizacija. Oni su ili pobjegli ili se ilegalizirali tj. potpuno odvojili od naroda, priželjkujući spas i oslobođenje od SSSR-a i Cr-

¹ Primjerak okružnice koji Redakcija posjeduje, pisan je ćirilicom, i umnožen na pisaćem stroju. •

vene armije, i na taj način ostavili mase same sebi. Bilo je i takvih slučajeva gdje su pojedini članovi bremsali narodni ustanak. Istina, pojedine partiske organizacije kao i drugovi shvatili su svoj zadatak i djelomično odgovorili svojim dužnostima, a vrlo mali ih je broj koji su u potpunosti odgovorili svom zadatku.

Poziv na ustanak i rukovodstvo ustankom pripada u prvom redu našoj Partiji. Pripremljeni ustanak, iako sa mnogo propusta, nanio je ustašama i njihovim gospodarima teške udarce. U oružanim sukobima ubijeno je više hiljada ustaša, domobranske Paveličeve vojske i žandara, zaplijenjene su velike količine ratnog materijala, ali pravilne i sm šljene raspodjele nije bilo. U oslobođenim krajevima pojedine partijske organizacije uspjele su potpunoma izmijeniti situaciju. Organizovanjem kulturno-društvenog rada, koji nije u potpunosti izveden, zborova i konferencija na kojima je podizan moral masama, organizacija žena i omladine izmijenili su psihološku učmalost koja je obuzela mase za vrijeme ustaškog režima.

Prikupljanje odjeće, obuće i drugih potreba za borce samo je djelomično izvršeno, te se partijskoj organizaciji i članstvu postavlja glavni zadatak formiranje narodne pomoći kroz koju će se ova akcija mnogo organizovanije i uspješnije sprovesti. Izvjesni uspjesi postignuti su u formiranju vojnih štabova kao komandnih centara i formiranju vojnih jedinica po principu organizovane vojske.

U svim poslovima osjetilo se nedovoljno iskustvo većine članstva i partijskih organizacija, ali inicijativa rukovodstva u ovim poslovima pripada komunistima.

NEUSPJEŠI, PROPUSTI I GREŠKE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA:

Drug Staljin nas uči da je KP čelična tvrđava čija se vrata otvaraju samo dostojnima, a komuniste su ljudi naročitog kova. Nema veće časti nego postati član KP. Znači da članovi komunističke partije imaju za dužnost da sve svoje raspoložive snage stave u službu naroda, a naročito danas, uoči konačnog oslobođenja radnog naroda. Za komuniste ne smije biti nepremostivih prepreka.

Partisko rukovodstvo za Liku nije odgovorilo svojim zadacima. Zanemareni su osnovni zadaci: održavanje redovnih sastanaka, održavanje stalnog kontakta sa nižim forumima i partiskim organizacijama, ukazivanje pomoći partiskim organizacijama, slaba briga i slabo provođenje partiske linije u život; slaba budnost pri primanju novoga članstva, tako da su se Uvukli tuđi elementi koji su se pri prvim velikim događajima kukavički ponijeli, čime su osramotili i ukaljali ime člana komunističke partije.

Na temelju ovakvog stanja razumije se da stanje partijske organizacije u cijelosti ne zadovoljava, razumije se da partijska organizacija nije bila u stanju da bude pravi rukovodilac ustankom, već

se u većini slučajeva jašilo na repu događaja. Mnogi članovi Partije, pa čak članovi sreskih i okružnih rukovodstava išli su tako daleko da su vodili pregovore sa talijanskim okupatorima po pitanju lojalnog držanja prema okupatorima, čime su nasjeli i upregli se u kola talijanskog fašizma. ^

Rad sa omladinom bio je potpunoma zanemaren, drugim riječima, omladina je bila prepuštena sama sebi. Samo u nekim mjestima postoje skojevske organizacije, a i njima n je ukazivana skoro nikakva pomoć iako je to osnovna i glavna dužnost bila svim rukovodećim drugovima.

Organizovanog rada među ženama, može se reći, takođe nije bilo. U naš m selima još uvijek vlada reakcionarno gledište* gonjenja žena iz svakog društvenog i javnog života. Međutim, pokazalo se da tamo gdje su drugovi razvili malo djelatnosti među ženama — da je bilo vrlo zavidnih i zadovoljavajućih rezultata.

ZADACI:

Na temelju ovakovog stanja pred cjelokupno članstvo i partijske organizacije postavljaju se velike i odgovorne zadaće. Da bi se odgovorilo svim zadaćama, tj. da bi se izvršile obaveze koje ima jedan komunista i partijska organizacija prema svome narodu, nužno je učvrstiti partijsku organizaciju. Pod učvršćenjem organizacija treba razumjeti čišćenje organizacije i zavođenje gvozdena disciplino. Stalna kontrola viših foruma nad nižim i ukazivanje pomoći od strane rukovodstva. Svjesna odgovornost članova mora biti bezuvjetna. Ne smije se dopustiti neprovođenje partijske linije, kao ni samovoljnog tumačenja iste. Održavanje redovnih ćeliskih sastanaka i prerađivanje partijske literature na njima kao i razjašnjavanje političkih događaja, t'm više što je teoretski novo članstvo na vrlo niskom stupnju. Izbor sekretara ćelija i foruma mogu vršiti samo one jedinice koje se nalaze na takovoj visini da im se to može povjeriti. Inače partijski forumi određuju sekretare. Forumi i partijske organizacije moraju se brinuti i oko umnožavanja i izdavanja partijske literature. Organizovanje Skoja i pomoć u vaspitanju omladine postavlja se kao jedan od glavnih zadataka. Formiranje organizacije narodne pomoći, kao i pomoć članstva u sabirnim akcijama. Rad među ženama i uvlačenje žena u sve poslove. Rad na formiranju u svim srezovima ODBORA NACIONALNO OSLOBODILAČKOG FRONTA, kao i fondova pri svim odborima. Kao najvažniji i najhitniji zadaci postavljaju se pred partijsko rukovodstvo organizacija i reorganizacija vojnih jedinica. Pokazalo se da destruktivni tipovi, izdajnici narodnih interesa, rade svim silama da dezorganiziraju nacionalno-oslobodilački ustanak, pa se nameću potrebe rada u vojsci i formiranja ćvrstih vojnih rukovodstava. Stvaranjem Partije u parti-

zanskim odredima potrebno je popularizirati i omasoviti Partiju, popularizirati SSSR i druga Staljina.

Ova okružnica ima se proraditi na svim partijskim organizacijama.

OKRUŽNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA LIKU

BR. 25

PISMO PARTIJSKIH AKTIVISTA IZ BUNIČA OD 11 RUJNA 1941
GOD. STANOVNICIMA SELA ČANAK,¹

Bunič 11. IX. 941

DRAGA NASA BRACO CANSAN!!

Primili smo vaš odgovor koji nas je veoma obradovao. Poslije strašnih događaja koji su se odigrali u našoj okolini, ovo je prva radosna vijest koja nam je ozarila naša lica velikom srećom. Mi smo svi od reda obradovani što nam se pruža prilika da sva pitanja raspravimo kao ljudi i iskreni prijatelji, pa da bi ovaj sretno započeti posao bio što veća manifestacija iskrenosti i bratske ljubavi, mi smo spremni da odmah pristupimo razgovorima, pa s tim u vezi slobodni smo vam predložiti slijedeće:

1) Da sva sela naše općine izašalju po jednog ili dva delegata na mjesto koje ćemo sporazumno odrediti.

2) Da svi ljudi koji budu prisutni tome sastanku dođu bez ikakvog oružja, kako to dolikuje kad se dobri prijatelji sastaju.

3) Da se omogući vašem izaslaniku koji bi prije sastanka došao među nas da se sam uvjeri da smo bez oružja.

4) Da se sastanak održi u subotu u 10 sati prije podne na sporazumno određenom mjestu i

5) da se nigdje u blizini od najmanje 1 kilometra ne smije nalaziti ni jedno naoružano lice, kako s naše, tako i s vaše strane.

Uvjereni smo, draga braćo, da ćete ovaj predlog moći usvojiti, pa željno iščekujemo presretni čas našeg zajedničkog sastanka.

Mi vas bratski i prijateljski sve pozdravljamo
sa iskrenim usklikom:

DA ZIVI SLOGA HRVATA I SRBA!

¹ Bunič je srpsko, a Čanak hrvatsko selo. Iz Čanka je bilo nekoliko ustaša, dok ostalo stanovništvo nije stajalo uz njih. Ustaše su radile na širenju šovinističke mržnje i borbe između ovih sela, a ovo pismo je odraz partijske linije bratimljenja Srba i Hrvata, što je bila jedna od prvih i najznačajnijih zadaća u Hrvatskoj. Poslije pisma došlo je do sastanka predstavnika ovih sela koji se završio prijateljskim dogovorom, ali je i kasnije bilo neprijateljstava koja su izazivale ustaše.

BORBE I AKCIJE LIČKIH PARTIZANA OBJAVLJENE U »VJESNIKU« BR. 4 OD 15 RUJNA 1941 GODINE¹

VIJESTI

Iz Like.

Narodni partizanski odredi drže teritorij: okolica Glamoča, linija Glamoč—Ključ, "okolica Bosanskog Petrovca, linija Nebljusi—Bihać, Nebljusi—Udbina (5 km do Udbine), linija prema Glamoču do 8 km pred sam Gračac, linija prema Kninu, okolina Knina. Kontrola puteva je mnogo veća, a svakoga se dana sve više proširuje. Nešto talijanske vojske je opkoljeno, pa im je slaba ishrana. Tražili su od naroda da im proda volova. Narodni su borci odgovorili da su im spremni prodati 100 volova za 1.000 pušaka i 1 milijun metaka. Na drugom mjestu donosimo tekst zakletve, koju polaže svaki onaj koji pristupi u narodne partizanske odrede na tom teritoriju.

Glavno je vrelo oružja još uvijek — oduzimanje fašistima i trupama koje ovi šalju na narod. Borci čine upravo herojska djela da bi došli do oružja i mogli se boriti protiv okupatora i ustaša. Navodimo nekoliko primjera. Seljak stane uz cestu s rogljama, naiđe auto s oboružanim ustašom i žandarom, on zaustavlja auto, probode obojicu, oduzima im oružje. Drugi seljak uzme držak od motike i čeka s njim u grmlju uz cestu, a kad je naišao ustaša poviče: »Stoj! Odloži oružje!« i uperi držak od motike na ustašu. Kad ovaj odbaci pušku, baci se seljak na nju i s njom ubije ustašu. Jedan dečko od 17 godina skočio na oboružanog ustašu, ali je ovaj bio jači i oborio dečka. Dečko je međutim legao na pušku i nije je htio pustiti iz ruke. Tako su se natezali sve dok nije naišao drugi čovjek i umlatio ustašu. Mladići paze na ustaše, žandare i vojsku, te se prikradaju i nenaoružani krađu oružje. No nije to jedino vrelo oružja. Narod si je sam počeo proizvoditi oružje. Prave bombe, bacače bombi, municiju za topove itd.

Borbe traju gotovo svakog dana. Nema dana da ne padne barem 20—30 neprijatelja. Gubici na strani narodne armije vrlo su maleni. Odredi štede sa municijom i pucaju samo u sigurno. U borbu idu oprezno. Oduševljenje naroda za borbu je ogromno. Po selima starice plaćući ljube ruke narodnim borcima. Narod sa oduševljenjem daje hranu za armiju.

Talijanske se čete još nigdje nisu upuštale u borbu, nego su se svagdje držale pasivno. Umjesto njih su razvili veliku djelatnost

¹ Redakcija ima primjerak »Vjesnika (Vidi objašnjenje uz dok. br. 8) koji je umnožen na geštetneru.

talijanski agenti, koji su pokušali narod uvjeriti kako su talijanski fašisti prijateljski raspoloženi prema našem narodu i da će ga zaštititi od ustaškog zulumata. No, narod nije nasjeo tim pričama. Do borbe međutim nije nigdje došlo, jer se te čete ne usuđuju nikamo u manjim skupinama, nego ih je svagdje 500—800.

Na tom teritoriju izlazi i slobodni list »Gerilac«², koji donosi vijesti iz cijelog svijeta. List je posvetio veliku pažnju sveslavenkom mitingu u Moskvi.

Ni drugi dijelovi Like ne miruju. 3. VIII. napadnut je ustaški stan u Divoselu, u kojem se nalazilo 10 ustaša. Napad je izveden u 2 sata noću, ali kako su ustaše davali jak otpor, zgrada je zapaljena, a borba je trajala do 3 sata. Poginulo je sedam ustaša i 2 narodna borca. Pr je napada na stan evakuirano je sve ljudstvo iz sela sa svom stokom i pokretnom imovinom u brežuljke kod Velebita, da bi se spriječio progon nad selom. Ustaše su međutim nastojali zadobiti narod i dočepati se imovine, pa su iza toga napadali na brežuljke, gdje su mislili da bi se mogao narod kriti. Drugog dana u praskozorju napali su ustaše i vojska (oko 60 ljudi) logor evakuiranih Divoseljana. Koristeći se izvještajima nekih špijuna, uspio je neprijatelj noću opkoliti čitav logor, te je počeo iz pušaka i puškomitraljeza pucati po ljudima. Odmah mu se suprotstavilo 15 oboružanih ljudi, da bi zaštitili uzmak žena i djece. No usljed nađmočnosti neprijatelja nisu u tome potpuno uspjeli, tako da je neprijatelj zarobio oko 70 žena, djece i staraca. Onda su počela uobičajena zvjerstva. Svi su zarobljenici odvedeni u selo Alanak pod Velebitom i tu bacani živi u jedan ponor. Iz tog je ponora uspjelo 9 teško ranjenih osoba izaći i doći do novog logora Divoseljana. U samoj borbi poginulo je 10 ustaša. Točan se broj ne da ustanoviti, jer se svakog dana nalazi još po koja lešina iza kakvog grma. Ostala su sela lijepo primila Divoseljane, koji su se povukli dublje u Velebit, te pristupili zajedno s drugim seljacima u veće odrede. Divoseljani su svakodnevno bili u borbi s ustašama, koji su se nastojali probiti do Počitelja i brzo napredovati.

U selu Počitelju partizanski odred 5. VIII dočekao u busiji četvoricu ustaša i sve ih pobio. Tom je prilikom poginuo komesar općine³ Medak, ustaški povjerenik i krvopija Štipan Dukovac, što je narodu dalo golemog potstreka za borbu. Nadajući se divljačkom napadu i to se je selo evakuiralo u Velebit. Ujedinjeni seljaci Divosela i Počitelja branili su invaziju⁴ ustaša na liniji Počitelj—Ribnik, tako da je narod mogao mirno raditi u Počitelju i okolnim selima na

² Prvih mjeseci ustanka postojao je zajednički štab partizanskih odreda za Zapadnu Bosnu i Liku. On je izdavao svoj tjednik »Gerilac«. (Vidi »Zbornik«, tom IV, knjiga 1, primjedba uz dok. br. 3).

³ Tako su ustaše nazivale svog općinskog povjerenika.

* Branili su se od invazije.

poljima, a neprijatelj bio onemogućen da pohara selo i prirodu. Borbe su vođene svakodnevno.

Pred samu noć napadnut je 5. VIII ustaški stan u Metku, kojom je prilikom poginulo i izgorjelo 11 ustaša i 1 talijanski vojnik a četvoricu razoružanih ustaša spasila je talijanska vojska.

Tih su dana po selima Kuli, Ostrovici, Vrepcu, Pavlovcu, Mogoriću i Ploči napadani ustaše i ubijani, tako da je u tim selima potpuno uklonjena ustaška vlast. Tu je poginulo oko 30 ustaša, a nared je došao do oružja.

Odred vojske od 150 momaka prošao je s b'jelim barjacima kroz Medak i pozivao nared da se vrate svojim kućama, a ustanici da odlože oružje. Bilo je ljudi koji su skoro povjerovali tom manevru, ali je njih brzo opametio mučki napad istog odreda na Ploče. Tu se narod odmah snašao i pružio otpor. Bitka je na prekid trajala 3 dana. Neprijatelj je upotrebio bacače mina, tako da su mnogi mislili da upotrebljava topove. Međutim se narod nije dao smesti. Rezultat je bitke da se neprijatelj morao povući ostavivši za sobom 26 mrtvih. Na drugoj strani, tj. na strani naroda, bio je samo 1 ranjen. Neprijatelj je pucao mnogo, a ponajviše sasvim u tutanj. Narodni su borci štedjeli municiju i pucali samo kad su imali dobar cilj.

Na pruzi Lovinac—Udbina napadnut je poštanski autobus koji vozi preko Ploče. Pobijena su 4 ustaša koji su se vozili, a auto je survan kraj ceste. Auto su kasnije Talijani opljačkali.

U Vraniku, hrvatskom selu, općina Lovinac, koje selo graniči Pločom, uspjeli su ustaše zastrašiti narod pričom kako će tobože četnici koji su odbili napad vojske na Ploče sada pčćeti klati Hrvate. Selo se evakuiralo. Pločani su međutim ostavili straže u tom selu i čuvali imovinu da se ne bi nikome dogodila nikakova šteta i pozvali seljake da se vrate svojim kućama. Hrvatski su partizani objasnili zavedenim seljacima ciljeve narodne borbe, pa su se ovi smjesta vratili kućama uvidjevši da su zlonamjerno bili zavedeni, a odobrili su borbu svojih susjeda Pločana i narodnih partizana, te se izjavili spremni potpomoći ih.

U jednoj borbi oko Medaka navalila je na narod daleko premoćna sila vojske. No borci se nisu dali smesti i izveli su jedan sjajan manevar. U momentu kad su već bili sasvim opkoljeni, oni su se počeli tobože predavati, a onda su iznenada izvršili napad. Tu su zarobili 7 teških mitraljeza, 6 lakih i municije, te oko 200 pušaka. Poginulo je preko 200 vojnika, dok su se ostali razbježali svojim kućama ne htijući se vratiti u kasarne.⁵

U Gospiću je zavladao strah kod vodećih ustaških ličnosti pred borbom naroda, tako da su vlasti bile prisiljene zabraniti njegov iz Gospića. Jednog su dana tako sa samog košodvora vraćena četiri

⁵ Vidi dok. br. 41.

»hrabra« ustaška funkcionera. Talijanska ih je okupacija još više smela tako da su dobili naredbu da može »otići« (pobjeći) u Zagreb tko god hoće, a tko hoće može se svući. Na pruzi Zagreb—Gospić razrušena je pruga između Javornika i Ličkih Jesenica.

BR. 27

NAREDBA ŠTABA GERILSKIH ODREDA ZA KOTAR KORENICU I OKOLINU OD 16 RUJNA 1941 GOD. O ZABRANI PRODAJE NAMIRNICA OKUPATORU I SUZBIJANJU NJEGOVE ŠPIJUNAŽE¹

ŠTAB GERILSKIH ODREDA ZA
SREZ KORENICU I OKOLINU

Babin Potok¹

NAREDBA BR. 2

Zbog novonastale situacije preuzimanjem vlasti od strane Talijana, mora se i taktika naše borbe mijenjati. Kako mi za sada ne možemo pribjeći otvorenoj frontalnoj borbi, to se moramo poslužiti onim sredstvima kojima raspolažemo. Jedno od najmoćnijih sredstava je za sada uskraćivanje svega što se može smatrati živežnim namirnicama. Ne smije se ubuduće dogoditi da i najmanja korisna stvarčica dođe u posjed toga neprijatelja. Već danas se primjećuje da će on pokušati svim sredstvima da se posluži kako bi došao do namirnica, obećavajući svaku cijenu. Moramo strogo voditi računa da svaka stvar koja se njima prodava produžuje našu oslobodilačku borbu i korisno služi našem neprijatelju. Taj naš neprijatelj neće škrtariti sa novcem, jer je u mogućnosti da ga pravi na vagone, ne vodeći računa o njegovoj vrijednosti.

Isto tako je potrebno suzbijati špijunažu, jer će neprijatelj pokušati na sve moguće načine da dokuči sve naše tajne. U slučaju da pokuša tražiti neke pojedince, nikako mu se ne smiju davati podaci o takovima, već se treba svak da posluži izgovorom kao: »Ne znam«, i »Odveli ga ustaše« ili »Otišao u Srbiju« i slično. Sve su ovo veoma važne stvari u našoj borbi, pa svaki onaj koji se ne bude strogo pridržavao ovih uputa smatraće se narodnim izdajicom, a poslovice kaže: »Oprošteno je svima, samo ne izdajicama«.

16. IX. 1941 god.

(M. P.)

¹ Redakcija ima primjerak naredbe koji je umnožen na šapirografu i ovjeren četvrtastim pečatom štaba.

² Dopisano rukom.

OBAVJEŠTENJE ŠTABA GERILSKIH ODREDA ZA KOTAR
KORENICU I OKOLINU OD 16 RUJNA 1941 GOD. O POTREBI
STVARANJA ODBORA ZA NARODNU ISHRANU I NJIHOVIM
ZADACIMA¹

ŠTAB GERILSKIH ODREDA ZA
SREZ KORENICU I OKOLINU

SVIMA SELIMA OVOGA PODRUČJA

Pošto je teško predvidjeti koliko dugo će potrajati naša započeta oslobodilačka borba, pa da ne bi doživjeli nikakvo iznenađenje, potrebno je pristupiti organizovanom radu za stvaranje rezervi životnih namirnica. Da bi se ovaj rad mogao uspješno provodati, treba u svakom selu osnovati »Odbor za narodnu, ishranu«. U taj odbor treba da uđu tri do četiri člana, a po mogućnosti da uđe i po jedna ili dvije žene.

Zadatak ovoga odbora bio bi u sljedećem:

1. — Da svim sredstvima poradi na prikupljanju žita, brašna, pasulja, krompira, masti, pekmeza, suvoga voća, suve slanine, mesa i ostalih nepokvarivih stvari za ishranu. Sve ove stvari spremite na sigurnom mjestu.

2. — Za odjeću: vune, sukna, čarapa i domaćeg platna itd.

Svi ovi predmeti korisno će poslužiti ne samo borcima na položajima, već i ostalim nezbrinutim, koji usljed raznih nepogoda ostadoše bez svoga doma i svojih hambara. Predviđamo već unaprijed da će mnogi reći: »e toga se mnogo od nas traži«, ali kada se ima u vidu kolike žrtve mora podnašati svaki porobljeni narod, onda, draga braćo i sestre, sve ove žrtvice, koje na ovaj način doprinašate, tako su neznatne i male, da ih svaki čovjek kod koga je osjećaj drugarstva i čovječnosti ma i najmanje razvijen može sa malo dobre volje i razumijevanja doprinijeti.

Svi moramo biti svjesni toga — da je samo našom borbom spriječen neprijatelj da izvrši namjeravanu pljačku, koja ne bi imala granica. Sjetimo se samo da su ustaški banditi imali namjeru da odmah poslije žetve pokupe i oduzmu sve žito iz naših sela, a isto tako bi bilo i sa našom stokom i ostalim za život potrebnim stvarima, pa samo zahvaljujući našoj organizovanoj borbi sprečena je ta mračna i ubitačna nakana našega krvnika. Da bi se i dalje mogli uspješno boriti protiv naših krvnika, potrebna nam je snaga i orga-

¹ Redakcija posjeduje prepis obavještenja.

nizovanost, a da bi tu snagu imali, potrebna nam je pomoć koja nije tako velika a da ju se ne bi moglo pružiti.

Sveta je dužnost svakoga pojedinca da učini svoju obavezu prema onima koji su najviše izloženi u toj velikoj borbi za narodno oslobođenje.

16. IX. 1941

BR. 29

PISMO ŠTABA GERILSKIH ODREDA ZA KORENICU I OKOLINU
OD 17 RUJNA 1941 GOD. KOMANDIRU GERILSKOG ODREDA
BABIN POTOK¹

ŠTAB GERILSKIH ODREDA ZA
SREZ KORENICU I OKOLINU

KOMANDIRU GERILSKOG ODREDA

Babin Potok

Potvrđujemo prijem vašeg dopisa od 16. ov. m.² kojim nam javljate broj dobrovoljaca za »Leteći odred«,³ te vaše mišljenje, odnosno prijedlog za ujedinjenje sa odredom »Kik«.⁴

Što se tiče ovoga sjedinjenja, mišljenja smo da bi bilo potrebno što prije izvršiti ovo spajanje, a pogotovo kada je odred »Kik« došlo pojačanje od 10 ljudi potpuno naoružanih sa još jednim puškomitraljezom. U tom slučaju ovaj odred bi se potpuno kompletirao i osposobio za samostalno djelovanje, a prema predviđenom planu o osnivanju »Letećih odreda«.

Zato vam predlažemo da se što prije stavite u vezu sa odredom »Kik« i da u smislu spajanja povedete drugarske razgovore.

Baš ovoga časa pr'mili smo izvještaj od odreda »Kik«,⁵ koji nas izvještava o izboru komandira toga odreda. Sporazumno izabran je jedan od onih ljudi koji su došli iz Lapca, čije nam ime nisu saopšt li.

¹ Redakcija posjeduje kopiju pisma.

² Redakcija ne posjeduje ovaj dopis.

³ Za pojedine akcije van svog mjesta, od dobrovoljaca bolje naoružanih, stvarane su grupe čli vodovi koji su proizvoljno nazivani »letećim odred ma«.

⁴ Tako se odred nazivao po šumovitom brdu koje se fialazi blizu sela Končarev Kraj.

⁵ Redakcija ne posjeduje ovaj izvještaj.

\

Dalje nam javljaju da je danas novoizabrani komandir na izviđanju u okolini Prijeboja (ovo vam saopštavamo rad. ravnanja).

Ujedno vam ovim putem odajemo priznanje na vašem savjesnom izvještavanju.

Uz drugarski pozdrav

ZA STAB

17. IX. 1941

BR. 30

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH KARLOVAC OD 18
RUJNA 1941 GOD. CENTRALNOM KOMITETU K.PH O IZVEDE-
NIM AKCIJAMA U PRVOJ POLOVINI RUJNA 1941 GODINE

IZVJEŠTAJ BROJ 16

Petrova Gora:

Porast ljudi i oružja u Perni, Peckoj i Maličkoj.

Akcije:

2. IX zasjeda na Crevarskoj Strani. 2 ustaše ranjeni.
4. IX napad na stanicu kod Blatuše neuspio zbog izdaje stanovništva.
9. IX nije usp o napad na poštanska kola, jer je zasjeda bila otkrivena. Tokom ovih dana su likvidirana 4 izdajnika, što je povoljno djelovalo na stanovništvo i partizanske odrede.

Glina:

Uspostavljena ponovno veza sa Glinom.

Glina je dala ovaj izvještaj: Raspušteno 7 part'jskih jedinica. U šamarici se nalazi oko 1.000 ljudi Glin-skog sreza naoružanih sa 30 karabina, 1 laki mitraljez, 50 lovačkih pušaka. Točne podatke ćemo saznati na konferenciji 19. IX delegata Korduna. Do sada veze nisu funkcionirale zbog sabotaze Kirina i Stanka Trkulje.¹

Akcije u Glini:

5. IX likvidiran ustaški krvnik Žin'č iz Gline. Sudjelovao je u klanju ljudi u glinskoj crkvi.

¹ Ne radi se o sabotazi, nego o nedovoljnom shvatanju značaja veza od strane drugova iz Kirina i Stanka Trkulje, koji je kasnije bio na rukovodećim dužnostima

6. IX ubijen ustaški dužnostnik Mazalović iz Maje.
- a) Zaplijenjeno je 60 metričkih centi rekviriranog žita određenog za Njemačku i otpremljeno u Šamaricu. Izvršili su odredi iz Šamarice.
 - b) Ubijena su dva naša druga od izdajice iz zasjede i to: Rozinović² i Muždjaka Mile.³
 - v) Iz Banjaluke su dopremljeni u Glinu 30 Srba i strijeljani.
 - g) Na denuncijaciju su uhapšeni i strijeljani: jedan Hrvat i 3 Židovke.

Sjeničak:

ödred druga V. razoružao ustaškog povjerenika. Došli ustaše i otišli neobavljena posla.

Akcije — Debela Kosa:

10. IX je odred Debela Kosa uništio 60 telegrafskih stupova između Krnjaka i Veljuna i 2 mosta na općinskim cestama Krnjak—Trupinjak i Krnjak—Vojnić. Oduzete su 3 puške sa 70 metaka čuvarima mosta. Stupove popravljaju sami žandari, a mostovi još uvijek nisu popravljani.

b) Odredi Trupinjak i Šljivnjak su uništili 7 telegrafskih stupova kod Blagaja.

v) Odred Loskunja je uništio 4 telegrafska stupa između Tušilovića i Krnjaka.

g) Šljivnjački odred je poduzeo nekoliko zasjeda na žandare, ali su sve propale zbog slabih obavještenja.

Vojnić:

14. IX su odredi Debela Kosa, Trupinjak, Loskunja, Crna Lokva i Perna — oko 130 ljudi — izveli napad na Vojnić Kolodvor. Vojnici koji su držali stražu na kolodvoru utekli su i odnijeli sa sobom oružje. Kolodvor je demoliran i zapaljen. Kasu nije bilo moguće otvoriti. Zapaljena je jedna pilana koja je pravila željezničke pragove i svi pragovi, jedno [veće] spremište u kojem su uništene 2 lokomotive, malo že[ljezničko] spremište i jedno rudarsko spremište sa s[jenikom]. Zaplijenjeno je: 2 radio-aparata, 1 pisaaća mašina, koja je na putu za Karlovac, 1 novi bicikl i nešto odjeće i obuće, 15 kg dina-

² Ljuban Resanović, radio na pripremi ustanka, ubijen u s. Ravnošaće.

Mile Muždeka, radio na pripremi ustanka ubijen u selu Buzeta.

mita sa 3 svežnja korde, jedan austrijski karabin sa 13 metaka, 1 brzometna lovačka puška, 2 bombe i 60 pušćanih metaka. Uništeno je osim toga 7 telegrafskih stupova na cesti Vojnić—Vrgin Most i 2 na pruzi Karlovac—Vrgin Most.

TošUovic:

13. IX došla vojska sa jednom ženom koja je uhapšena i prokazala koji se ljudi nalaze u šumi, sa partizanima. Otkolili selo. Pohapsili su nekoliko ljudi, ali ih je oficir pustio bez ikakvog pitanja. Ovo se treba uzeti pozitivno. Tek je odveden otac od jednog partizana. Pucnjava je bila oko jedan sat i to su pucali vojnici jedni po drugima, jer je bila magla, i čim su čuli šušćanj otvorili su vatru u tom pravcu, a drugi su držali da to pućaju partizani i otvarali vatru u istom pravcu, dakle, prema svojim. Poginuo nije nitko.

Slunj:

Doznali smo neslužbeno da je u Slunju uništen jedan vod vojske od [strane] partizana. Sa Velikom Kladušom i Slunjom nismo uspostavili još veze zbog preopterećenosti na drugim dijelovima. To pitanje ćemo riješiti na konferenciji delegata 19. IX. o. mj.⁴

K.⁵ 18. IX. 1941

Papa

BR. 31

IZVJEŠĆAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU
OD 19 RUJNA 1941 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KPH O
POKUŠAJU PREBACIVANJA PARTIZANSKIH ODREDA NA
SLOBODNI TERITORIJ, IZVRŠENIM AKCIJAMA I VOJNO-POLITICKOM
STANJU U DALMACIJI¹

Dragi drugovi, primili smo vaše pismo i materijal. Stvar s partizanskim odredima i uzrocima neuspješnog prebacivanja istih na mjesto odredišta stoji ovako: U vezi s vašim direktivama o formiranju i odašiljanju partizanskih odreda, a poslije dolaska drugova

⁴ Omaškom je napisano »o. mj.« umjesto »o. g.«

⁵ Karlovac

• Narodni heroj Josip Kraš — Papa

¹ Original izvješćaja je u rukopisu.

Silje- i Mirka³ u Split, stvorili smo plan po kojemu je trebalo da krene 6 odreda i to iz Splita, Solina, Trogira i Kaštela, Šibenika, Primoštena, te Zatona i Vod ca. Opći plan je bio da ovi odredi iz raznih mjesta Dalmacije krenu u pravcu onih krajeva Bosne, Sj. Dalmac je i Like, koji krajevi se nalaze u rukama partizana. Odredi koji su trebali da krenu u pravcu Knina putem su imali da podignu na borbu i zauzmu sela oko Knina, zatim da opkole i zauzmu sam Knin, kako bi dalje krenuli i razvili partizanski pokret prema primorju.

Splitski odred od 44 druga krenuo je 11/VIII. Četvrti dan je b'o primijećen kod Trilja, te od ustaša i talijanske vojske opkoljen i prisiljen na borbu, koja je započela u 8 s. ujutro i trajala do pred samu noć. U najpresudnijem času, kada su se naši drugovi trebali da organizovano povlače, poginuo je drug Mirko (Španjolac). Njegova smrt je bila bezuslovno od velikog značaja za ishod borbe. Tu su poginula još 3 druga i jedan teško ranjen, 13-orica su se vratili u Split, a 24 uhvaćeni te 26/VIII osuđeni na smrt i strijeljani.⁴ Svi su se vrlo dobro držali kako u borbi, tako na sudu i stratištu. Išli su na stratište pjevajući i kličući do same smrti.

Što se tiče uzroka zbog kojih je ovaj odred doživio poraz, mi smo došli do zaključka da se je prije svega stvar preduzela na brzu ruku i da se je prev še malo vremena (3—4 dana) uZalo za pripremu odreda i organizaciju njihovog prebacivanja na mjesto odredišta. Drugo, sa naše strane, napose i naročito sa strane drugova koji su lično rukovodili organizacijom č tave stvari, bilo je krupnih grešaka i propusta (izbor komandira i pol. komesara, slabi vodiči, veze itd.).

Treće, sela Sinjske općine, kojima je odred prolazio, susretala su seljake s nepouzdanjem i čak neprijateljski. Na upravi Sinjske općine od zadnjih opštinskih izbora do pred 6 mj. nalazili su se naši drugovi i svojim radom stekli povjerenje i ugled kod seljaka. Ali, usljed slabog i oportunističkog rada Sinjske partijske organizacije, nije bio pripremljen politički teren za partizane i uopšte drugovi iz Sinja nisu pružili pomoć Splitskom odredu kako im je bilo naređeno. Ustaše i popovi sinjski uspjeli su uvjeriti seljake da su partizani srpski četnici. PK je vjerovao da je raspoloženje kod seljaka bolje nego što se je ustvari pokazalo.

Četvrto, smrt druga Mirka je bezuvjetno mnogo doprinijela slabom ishodu borbe (drugovi su kašnje bacili oružje i razbježali se).

² Narodni heroj Pavle Pap - Šiljo, član CK KPJ, uhvaćen i strijeljan od Talijana kolovoza 1941 godine.

³ Mirko Kovačević - Lala, kapetan španske republikanske vojske, poginuo kao komandant Splitskog odreda u borbi protiv ustaša i Talijana kod sela Košuta 1941 god ne.

⁴ Prema sjećanju druga Drage Gizdića, iz Splitskog odreda su uhvaćeni i strijeljani 20. iz Solinskog odreda 2 a iz sela Dicma 2 druga. Šta je bilo sa ostalih 6 drugova, Redakcija nije mogla ustanoviti.

Peto, dalmatinski krš i teren je dosta težak i nepogodan za prebacivanje cdreda i razvijanje part. borbi. Ova poteškoća nije nesa-
vladiva, ali o njoj treba voditi računa.

Setlinski odred od 60 ljudi bio je krenuo, ali se poslije manjeg
okršaja vratio natrag. Četvorica su bili ranjeni, od koj.h su se dva
spasili, a dvojica uhvaćeni (među ona 24) i strijeljani. Komandir i
pol. komesar ovog odreda pokazali su se vrlo slabi.

Trogirski i Kaštelanski odred, usljed sabotaže i oportunitizma
drugova iz Trogira, nije uopšte krenuo. Poslije toga drug iz PK^J je
bio nekoliko puta u Trogiru i Kaštelima, stvar isp tao, te poduzeli
odgovarajuće mjere prema trogirskoj organizaciji i pojedinim dru-
govima.

Šibenski odred. Krenuo 12-og avgusta. U odredu je bilo 30 par-
tizana. Peti dan poslije odlaska, dok su se odmarali u Ravnom Gaju,
bili su iznenada napadnuti od žandara. Odred je stupio sa žandarima
u borbu i nagnao ih u bijeg. Žandari su imali nekoliko mrtvih. Od
naših jedan drug ubijen. Poslije ovog sukoba partizani su napuštali
odred, tako da ih je kašnje ostalo 16. Od ovih koji su pobjegli, neko-
liko .h je bilo uhvaćeno od ustaša i strijeljano. Komandir ovog odreda
je bio »Pepo«⁶ (Židov iz Zg.). Odred je dalje došao u dodir sa četni-
cima, koji su ih izdali Talijanima. »Pepo« je slijepo nasjeo četniku
Paji Popoviću⁷ iz Biskupije kod Drniša. Popović je s jedne strane
šurovao i pregovarao s Talijanima, a s druge pregovarao s Pepom,
nudio mu pomoć, obećao da će ga prevesti do Drvara, a ustvari doveo
noću njegov odred na nišan Talijanima, koji su otvorili mitraljesku
paljbu na odred. Drug »Pepo« se je vratio sa četvoricom u Šibenik i
saopštili da su ostali vjerovatno izginuli. Međutim su nam naknadno
javili iz Drvara da su tamo stigli 11 partizana (ostalo ih je bilo svih
16) i prijavili se partizanskom štabu. Seljaci su se prama šibenskom
odredu prijateljski odnosili.

Odred iz Zatona, Vodica i Povića, iako se je b'lo odazvalo 140
partizana, nije krenuo uopšte, jer su se tome suprotstavili ruko-
vodioč' part. organizacije iz Zatona, među njima Fabo^s, kandidat CK.
OK u Šibeniku ih je isključio iz partije.

Primoštenski olred od 30 partzana otišao je, ali se je raspršio
i vrat li se svi natrag. Koliko smo do danas obaviješteni, sastav
odreda je bio vrlo slab.

Kada je krenuo partizanski odred iz Splita, stupili su u štrajk
radnici električkog poduzeća, a zatim u znak solidarnosti s njima
stup li su u štrajk radnici drugih poduzeća.

⁵ Ivan Amul'ć - Bayer, tada organizacioni sekretar Pokrajinskog
komiteta KPH za Dalmaciju.

⁶ Peoo Polak, poginuo ožu'ka 1942 god. u borbi protiv ustaSrj.

⁷ Paio Popović, četnički komandant, ubijen od partizana lipnja
1942 godine.

⁸ Fabo Mrša

Na brodogradilištu je štrajkovalo preko 80% radnika. Od ostalih struka štrajkovali su: metalci, građevinari, drvodjelci, kožarci, krojači, neke struke dva, a nekoje 4 dana. Radnici električnog poduzeća nisu izvojstili zahtjeve, ali su, obzirom na odlazak i prelaz partizana, imali uspjeha.

Što se tiče daljnjeg razvijanja partizanskog pokreta, mi smo momentalno odustali od formiranja i odašiljanja većih odreda, nego smatramo da je uputnije da prebacujemo pojedinačno ili u manjim grupicama i da stvaramo političke uslove za masovno odlaženje i razvijanje part. borbi kod nas.

Velikosrpski i reakcionarni elementi u Splitu unose rascjep među partizane, saraduju s okupatorima i vrše otvorenu izdaju. Dr. Desnica,⁹ pravoslavni pop Urukalo,¹⁰ bivši ban Buić,¹¹ dr. šola¹² iz Mostara pregovaraju s Talijanima. Pop Urukalo je izjavio talijanskom prefektu: »da niste vi likvidirali u Sinju partizane-komuniste, mi bi to učinili«. Talijani su im dozvolili da formiraju odbor koji sakuplja pomoć za Srbe i taj odbor izdaje propusnice Srbima koji se žele vratiti u svoje mjesto. Narodni zastupnik iz Knina Niko Novaković-Longo, kako nas izvještavaju, nalazi se u Zadru i saraduje s Talijanima. Četnici čuvaju Talijanima želj. prugu, vješaju talijanske zastave, a Talijani njih tobože zaštićuju od ustaša, snabdijevaju ih hranom i čak oružjem. Ovim velikosrpskim i reakcionarnim elementima i narodnim izdajicama nije u interesu narodna oružana borba i žele da žive na mirnoj nozi s okupatorima.

⁹ Dr. Uroš Desnica, poslanik u biv. Jugoslaviji, nakon kapitulacije stare Jugoslavije nudio saradnju Talijanima i podnio im zajedno sa Nikom Novakovićem - Longom i istaknutim velikosrbima Kninske Krajine peticiju u kojoj se tražilo da Talijani anektiraju dijelove Dalmacije, Like i Bosne koji su "naseljeni Srbima.

¹⁰ Pravoslavni svećenik Sergije Urukalo, od prvog dana okupacije saradivao sa Talijanima, te je sa njihovim znanjem, počeo sakupljati, skupa sa Alfirevićem, Jevdjevićem, Račićem i drugima, pomoć za izbjegle Srbe koji su se pred ustašama sklonili u Split. U tu svrhu formirali su odbor za »pomoć«, ističući kako žele zaštititi Srbe od ustaša, samo da bi prikrili pregovore s Talijanima <o pitanju zajedničke borbe protiv NOP. Taj odbor ustvari je bio četnički vojno-politički organ koji je propagandistički djelovao da bi -spriječio prilaz narodnih masa NOP. On je imao veze s Dražom Mihailovićem i ostalim četničkim organizacijama u Dalmaciji, Crnoj Gori/i dr., uz znanje i pomoć Talijana. Urukalo je, kao narodni neprijatelj, osuđen na smrt od Narodnog suda i strijeljan 1943 godine.

¹¹ Dr. Mirko Buić, ban Primorske banovine u bivšoj Jugoslaviji, radio je na formiranju tzv. građanskog bloka u Splitu, sa ciljem da sprečava prilaz pristaša HSS. SDS i JNS NOP. Međutim, od svog početka, građanski blok je doživljavao neuspjeh, pošto je partijska organizacija svojom djelatnošću obavijestila narodne mase da taj blok ima za cilj uspostavljanje, po svršetku rata ranijeg državnog i društvenog uređenja. Buić je koncem 1943 god. otišao u Italiju.

¹² Nisu poznati detaljniji podaci o njemu.

Mi i dalje održavamo kontakt sa predstavnicima drugih stranaka. Radićevci¹³ su nam izjavili da oni imaju direktivu vodstva iz Zagreba da kao organizacija službeno ne saraduju skupa s nama, ali da pojedincima prepuštaju u tome slobodne ruke i da se ograđuju od onih koji pomažu ustaše. Što se tiče njihovih vođa to, prema saopćenju iz Sinja, dr. Smolić¹⁴ nije htio da pređe ustašama, nego je odgovorio da on stoji uz vodstvo HSS. Međutim Stipe Matijević iz Makarske¹⁵ i Čelan¹⁶ iz Livna su se opredijelili za Pavelića. U Dubrovniku je prešao Paveliću predsjednik kotarske organizacije HSS Kačić,¹⁷ dok je zastupnik Mišetić¹⁸ pasivan, kako nam drugovi govore, a profesor Kolumbić,¹⁹ također jedan od glavnih funkcionera u Dubrovniku je uhapšen. Održavamo vezu sa samostalcima i nacionalistima.²⁰ Na rječima se slažu, ali na djelu ne žele da zaoštavaju odnose s Talijanima.

¹³ Pristaše Hrvatske seljačke stranke

¹⁴ Dr. Ivo Smolić, advokat iz Sinja. Kad je koncem 1942 i početkom 1943 god. narod Sinjske Krajine prešao masovno u NOB, pod pritiskom takvog raspoloženja imasa dolazi i on u partizana 1943 god., a prelazi ustašama 1944 godine.

¹⁵ Stipe Matijević, pred rat istaknuti funkcioner HSS, rodnom iz Blata na Cetini, a ne iz »Makarske, Pavelićev doglavnik, radio u Srednjoj Dalmaciji na pridobijanju organizacija HSS za ustaše. Koncem rata pobjegao u inozemstvo.

¹⁶ Ivo Čelan, ranije istaknuti funkcioner HSS, Pavelićev doglavnik, aktivno radio na pridobijanju organizacija i pristaša HSS za ustaše u Livanjskom, Duvanjskom i Kupreškom kotaru. Organizator ustaških pokolja u Livnu. Pred oslobođenje pobjegao u inozemstvo.

¹⁷ Dr. Ante Kačić, 1941 god. prišao ustašama.

¹⁸ Prof. Roko Mišetić, za vrijeme okupacije održavao živ politički kontakt sa biv. političkim funkcionerima HSS utičući na njih da ne pristupaju NOP. Održavao vezu s Mačekom i izvršavao njegova uputstva o odvracanju hrvatskih masa od »NOP. Jedan od najistaknutijih organizatora Mačekova bijega, i zajedno s njim pobjegao u inozemstvo.

¹⁹ Prof. Franjo Kolumbić, 1941 god. od ustaša uhapšen i zatvoren, pa nakon nekoliko mjeseci pušten.

²⁰ Partijska organizacija u Splitu i Dalmaciji uopće, radeći na okupljanju masa u Narodnooslobodilački front, istodobno je vodila pregovore sa rukovodstvima građanskih stranaka (HSS, SDS, i dr.) i pojedinih funkcionerima pozivajući ih u zajedničku borbu protiv okupatora. Funkcioneri koji su u ime građanskih stranaka pregovarali, većinom su — kao što se i navodi u pismu PK i— »na riječima se slagali«, a na djelu nisu bili spremni da se pridruže borbi protiv Talijana i ustaša. dijelom iz straha i oportunitizma, a uglavnom iz razloga što su, kao što se naskoro utvrdilo, po naređenju svojih rukovodstava pristupili organiziranju borbe protiv NOP i uspostavljali veze s okupatorom. Uza sve to, predstavnici tih stranaka su neko vrijeme lcemjerno nastavljali pregovore sa predstavnicima KPJ, iako su već »ispod žita« uspostavljali veze sa okupatorom, jer su htjeli da zavaraju mase, odnosno svoje pristaše, kod kojih su linija KPJ, konkretne akcije i djelatnost u Splitu i Dalmaciji sve više nailazile na odobravanje i podršku. Do konca 1941 god., u Splitu i Dalmaciji uopće stvorena je razgranata mreža organizacija NOP, kojima je masovno prišao dobar dio članova građanskih stra-

Smatrali smo uputnim da sastavimo platformu jedinstvenog nacionalnog oslobodilačkog fronta,⁵¹ koju vam šaljem i želimo da nam pošaljete primjedbe na nju.

Što se tiče sabotaze, javili smo vam da je zapaljeno sijeno na velikom teretnom brodu. Sijeno je izgorilo, a brod je djelomično oštećen. Brod je vlasništvo Matkovića.²²

Zatim su oštećeni pištuni²³ na motoru jednog talijanskog borbenog čamca, koji se nalazio na popravku u brodogradilištu.

Na dva minonosca su isječeni kabeli i oba su onesposobljeni za dva-tri mjeseca. U teku zadnjih 10—15 dana oštećeno je 11 lokomotiva od 20 koliko ih ukupno ima u parku Split—Knin—Sinj. Pruga radi i dalje.

v 8 / IX. 41

Drugovi, ovo pismo sam vam b'o napisao pred desetak dana, ali ga nisam imao po kome poslati. Nadam se da će sutra otići. Mogu vam još javiti sljedeće:

10 ovog mjeseca noću fašisti su htjeli uhapsiti radnika Hajdukovića" i tem prilikom ga ubili. Sljedeće večeri su među crnokošuljašima, oficirima i karabinijerima bačene tri bombe. Jedna od ovih, bačena u oficirskoj menzi, nije eksplodirala. Od druge dvije ima, koliko su Talijani javili, jedan mrtav karabinijer. Mi smo saznali da i isa 7 ranjenih od kojih su vjerovatno neki umrli. Ali su Talijani i poslije ovoga pokazali da ne žele da se prilike zaoštavaju. Oni su dapače na otoku Braču strijeljali dvojicu ustaša (što im oružje nisu predali), kako bi se pokazali da oni brane narod od ustaša i kako oni unose mir, koji nj ma, razumije se, sada u pozadini konvenira.

Partizanski štab iz Drvara⁵⁵ nam javlja da je nekoliko puta pokušao da uspostavi vezu sa Sarajevom, ali da nije uspio. Ako ikako vi možete, nastojte ih povezati s onim krajem.

Pred tri dana dobili smo pismo iz Bitelića (Sinjska Krajina)' da je tamo formiran partizanski odred. Mi im šaljem iz Spltla poli-

naka i znatan dio lokalnih funkcionera. Ostala šaćilca izdajnika postepeno je prelazila u otvorenu izdaju (četničke vođe N. Grisogono i Ćić n-Šaln, kasnije ministri u Purićevoj izbjegličkoj vladi; dr. Jakša Račić, Urukalo, Alfirević, strijeljani kao nairodni neprijatelji 1943 g.*±, itd.).

²¹ Za potrebe rada na terenu i jedinstveno istupanje u pregovorima sa građanskim strankama, Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju, na osnovu linije Partije, formulirao je platformu za najšire narodno učešće u Jedinstvenom narodnooslobodilačkom frontu. Redakcija nije mogla pronaći ovaj dokument.

⁵² Eugen Matković, brodo vlasnik, saradnik okupatora.

²³ Cilindri, stubline

* Božo Ajduković

²⁵ Odnosi se na štab Drvarske brigade.

22)
Dragi drugovi, primili smo vaše pismo i ma-
terijal. Stvar s partizanskim odredima i ukrci-
ma neuspješnog prebacivanja istih na mjesto
odredista, stoji ovako: U vezi s vašim direkti-
vama o formiranju i radnjačenju partizanskih
odreda, a poslije dolaska drugova Silje i Mirkca
u Split stvorili smo plan po kojemu je trebalo
da krene 6 odreda i to iz Splita, Solima,
Trogira i Kostela: Šibenika, Primoštena, te Kotora
i Hodica. Opći plan je bio, da svi odredi iz
poznatih mjesta Dalmacije krenu u pravcu svih
korajeva Bosne, Sj. Dalmacije i Like, koji korajevi se
nalaze u rukama partizana. Dovedi koji su
trebali da krenu u pravcu Kraina putem su
imali da poizgnu ne borbu i razgumu sela
Krainu, većim da opkolje i razgumu Krainu,
kao bi dalje krenuli i razgumili partizanska područja
prama primorju.

Splitški odred od 44 druga krenuo je 16/VI.
Četiri dana je bio primijetiv kod Tinja, te od istih
i Talijanske vojske opkoljen i primijenio u borbu,
koja je započela u 8. s. ujutro i trajala do pred
samu noć. U najpovoljnijem času, kada su
u našim drugovi trebali da organizirano po-
vlače, poginuo je drug Mirkca (Spanjolak).
Njegova smrt je bila bezuslovno od velikog zna-
čaja za ishod borbe. Tu su poginuli još 3 dru-
ga i jedan čvrsto ranjen, Borica su se vratili
u Split, a 24 ulaznici te 26/VI smeteni na
smrt i streljani. Tri su se vrlo dobro držali ka-
ko u borbi, tako na sudu i stratištu. Isti su na
stratište prvoigini i klicući do same smrti.
Šta se tie uvećalo zbog kojih je ovaj odred do-
živio poraz, misimo došli do zaključka da se je
prije nego stvar preduzelo na tjezi rukom i da se
je prva mob vremena (3-4 dana) uvelo na
pripremu odreda i organizaciju njihovog prebacivanja

tičkog i vojničkog rukovodioca. Osim toga smo poslali nekoliko drugova iz Splita kao pojačanje partizanima u Drvaru, te u druga sela u svrhu pripremanja i razvijanja partizanskog pokreta.

19/IX. 41

U zadnji čas sam doznao da je noćas u Splitu izgorilo glavno skladište (carinarnica) u kojemu se je nalazila hrana i druga roba za snabdijevanje talij. vojske. Javiti ćemo vam naknadno detaljnije.

šaljemo vam obračun partijske organizacije, zatim platformu; saslušanje dvojice partizana koji su bili u šibenskom partizanskom odredu i vratili se natrag s Pepom, te mišljenje OK Šibenika. Šaljemo vam 7 komada »Našeg izvještaja«.⁸ Drugarski poEdrav

PK

BR. 32

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH KARLOVAC OD 19
RUJNA 1941 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KPH O IZVRŠE-
NIM AKCIJAMA I VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU
KOMITETA

IZVJEŠTAJ BROJ 17

Drežnica: Obrazovan je partizanski odred pod imenom »Drež-
nica« u smislu direktiva okružnice broj 1.¹ Odred broji 25 naoružanih
ljudi. Hrana osigurana za mjesec dana unaprijed.

Akcije:

a) Napad na žandarmerijsku patrolu, u kojoj je ranjen žan-
darmerijski narednik koji je toga dana (između 10—16 ov. mj.) po-

⁵⁶ Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju počeo je 22 lipnja 1941 god. izdavati u Splitu ilegalni list »Naš izvještaj«. Pod najtežim uslovi-
ma fašističke okupacije i neprekidnih potraga za redakcijom i tehnikom
»Našeg izvještaja«, list je redovito izlazio (u Splitu je izašlo 175 broje-
va). Već od prvih brojeva list se raspacavao po čitavoj Dalmaciji i bio
je često preštampan po kotarskim »tehnikama«. S obzirom na ka-
rakter i popularnost u čitavoj Dalmaciji, »Naš izvještaj« postaje srpnja
1942 god. glasilo Jedinštenog NO fronta Dalmacije, otkada izlazi na
oslobodenoj teritoriji, a formiranjem Pokrajinskog NOO za Dalmaciju,
siječnja 1943 god., postaje njegov organ. Kao centralni politički organ,
u svim formama svog izlaženja »Naš izvještaj« je odigrao značajnu
ulogu u mobiliziranju masa u NOB, u raskrinkavanju narodnih nepri-
jatelja, u formiranju NO fronta i izgradnji narodne vlasti.

¹ Redakcija nije mogla pronaći ovu okružnicu.

slije podne tukao staricu majku i ženu jednog druga. Prepad nije uspio, jer žandari nisu ubijeni, niti im je oteto oružje. Nedostatak ove akcije je bila nedovoljna pripremljenost i nedisciplinovanost

b) Napad na uštaskog stožernog pobočnika. Uhvaćen, provedena istraga i likvidiran. Akciju su proveli borci jednog seoskog odreda. I ova akcija nosi tragove nediscipliniranosti, nepovezanosti i [ne]konsp racije.

c) 16. IX su žandari uhvatili seljačkog mladića i batinama su pokušali iznuditi priznanje gdje [je] sakrio pušku. Seljaci su zatražili pomoć partizanskog odreda Drež., što znači da priznaju partizane kao prvoborce i njihove zaštitnike. Rezultat akcije još nije poznat. Odred je otišao u pomoć.

d) Talijanski okupatori su vrlo oštro i nervozno reagovali na ove akcije. Čitava četa do zuba naoružanih tal. vojnika je okupirala selo² najtalije do mjesta prepada na žandarmerijsku patrolu i vršila je pretres i tražila oružje, pucala po seljacima koji su bježali u šumu i pohapsila žene, starce i djecu tih ljudi. Tražili su da se ljudi sami jave i da će onda pustiti taoce. Drugi dan su se javila zaista trojica i među njima jedan partijac, koji je zapravo i demoralizirao ostale seljake. To je priznao pred mladićem koji je pobjegao Talijanima i žandarima kada su ih pratili u Zagreb. (Taj je isključen). Borbu sa Talijanima nisu prihvatili. Povodom toga slučaja izdan je letak da se raskrinka talijanske fašiste. Letak nismo primili. Tražit ćemo ga.

e) Organizacija seoskih odreda nije svuda jednaka. Ima ih koji su dobro naoružani, drže stalno straže, imaju svoje komandire, svoje lozinke, a ima sela gdje uopće ne postoje. U tom pravcu se poduzimaju mjere.

f) Veze se uspostavljaju sa stalnim kuririma. Sabirna akcija je dobro uspjela obzirom na siromaštvo ovog kraja.

g) Masovan politički rad je bio uspješan ovih dana. Obišla su se sva sela i održani sastanci sa 450—500 ljudi.

h) Održan je sastanak sa radnicima pilane i oni su pod utjecajem sastanka postavili odmah zahtjeve. Pregovore vode preko svojih radničkih predstavnika, jer HRS-ove³ organizacije nema (bili su svi članovi URSSJ-a.⁴)

² Odnosi se na selo Radojčići.

³ Hrvatski radnički savez, osnovan 1923 god. na principu saradnje s poslodavcima. Služio je kapitalistima, naročito od 1935 god., za borbu protiv klasnih sindikalnih organizacija, razbijanje radničkih redova i širenje šovinističkih i demagoških parola.

⁴ Odnosi se na Ujedinjeni radnički sindikalni savez Jugoslavije. Komunistička partija vodila je borbu za pretvaranje URSS-ovih reformističkih sindikata u revolucionarne sindikate i postigla dosta uspjeha. Zbog toga je protivnarodna vlada Cvetković-Maček zabranila rad URSS-ovih sindikata 28. prosinca 1940. godine.

Dane su potrebne upute za daljnji rad, a osobito u pogledu seoskih straža, obrazovanja partizanskih odreda i akcija. Potaknuli smo pitanje izgradbe tesanih greda [namijenjenih] za Njemačku u šumi u kojoj su radnici obustavili posao.

K.6 19. IX. 1941

Papa⁰

BR. 33

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA ODREDA ZA KIK I BABIN POTOK
OD 19 RUJNA 1941 GOD. ŠTABU GERILSKIH ODREDA ZA
KOTAR KORENICU I OKOLINU O STANJU NA SVOM PODRUČJU
I NAORUŽANJU ODREDA »OGNJEJf PRIČA«

KOMANDIR ODREDA
ZA KIK I BABIN POTOK
19 septembra 1941 g.
P O L O Ž A J

Izvještaj o nestalim ljudima.

KOMANDANTU CENTRALNOG LOGORA KRBAVICA¹

Prema vašem naređenju od 16 septembra t. g. podnosim izveštaj u sledećem:

1. — Iz moga područja na prostoriji D. i G. Babin Potok, od strane ustaša odveden je bivši artileriski narednik-vodnik Dane Vuk-mirović, navodno za Gospić, i seljak Stevo Končar iz Kraja.

Svi ostali ljudi nalaze se u našoj sredini, izuzev onih koji su iselili u Beograd ili ostali u zarobljeništvu posle prevrata.

2. — Odred »Ognjen Priča« raspolaže sa jedanaest karabina, i to: 9 mauzer 7,9 mm i 2 austriška 8 mm i 2 duplice 16 mm.

Odred, pored pušaka, raspolaže i sa municijom: 280 kom. 7,9 mm, 29 komada od 8 mm, 12 komada italijansk h 6,5 mm, 30 kom. 16 mm, 27 kapisla za mine, 20. m štapina, 9 komada bombi, (2 kom. sistem Drvar)⁵.

⁵ Karlovac

• Narodni heroj Josip Kraš - Papa

¹ Logorom je nazivano prebivalište grupe partizana, obično iz jednog sela. Centralnog logora nije bilo, već je to proizvoljan naziv. Tada je u Krbavici bio štab gerilskih odreda za kotar Korenicu i okolinu. i

⁵ Vidi »Zbornik«, tom IV, knjiga primjedba uz dok. br. 73.

3. — Ovo selo ne obiluje sa izbeglicama Petrovog Sela, već vraćenim iseljenicima iz Pl.tvice i Jezerca koji su primljeni kao pogorelci.

Kurir ovoga odreda redovno se i na vreme otpravlja. Naredbu br. 2³ primio nisam, pa molim da mi se dostavi radi upravljanja po istoj.

Komandir odreda
Bogdan R. K,rga

BR. 34

IZVJEŠTAJ OD 19 RUJNA 1941 GOD. ŠTABU GERILSKIH ODREDA ZA KOTAR KORENICU I OKOLINU O STANJU ZASJEDA NA POLOŽAJIMA NA PLJEŠEVICI

KOMANDANTU GER. ODREDA ZA KORENICU I OKOLINU

Danas sam obšao položaj od Škipine pa do Gole Plješevice i stanje našao sledeće;

1. — Na Majoruši nalaze se 6 ljudi sa puškama iz Bjelog Polja.

2. — Na škipini na samom prolazu nalazi se 6 ljudi iz Tuka i isti su naoružani sa:

1 karabin »štajer« »M« 95 sa 6 metaka

1 „ austriski „ 2 „

1 „ ruski „ 1 „

3 kapislače

3. — Na prolazu Petrovo Selište nalazi se 6 ljudi iz Ponora •naoružani sa:

3 puške kapislače

1 „ broj 16 sa dva metka

2 kubure

5 građenih bombi

4. — Na Iskretinama određeno je selo Oravac, bili su dva dana i jučer se povukli, pošto nisu dobili smenu. Potrebno je odmah narediti komandiru Oravca da odmah pošalje 6 ljudi na pomenuto mesto, na smenu do daljnjeg; smena nek se vrši svaka 24h ili 48h, kako već nađu za shodno.

5. — Na Šupljoj Gredi našao sam 6 ljudi iz Šeganovca i 3 iz Jasikovca, dok Gradina dolazi večeras, pa prema tome ovaj isti položaj će održavati selo Jasikovac i Gradina, dok se šeganovac povlači

* Vidi dok. br. 21.

na Beširušu, to je između Crnog Vrha i Plješevice, tamo se nalazi kolski put za Prijeboj i Baljevac kao i petrovoseoski stanovi.¹

Komandiri ovih zaseda su se saglasili da se mora osigurati svaki glavni prolaz preko Plješevice.

Trebalo bi izdati pismeno naređenje komandiru Kalebovcu da odmah odredi 6 ljudi pod oružjem; ako istoga nemaju, onda sa sje-kirama i rogljama na položaj Previju između šuplje Grede i Crnog Vrha, ako isti ne poznaju taj deo položaja, neka se obrate komandiru šeljegovca koji će im dati čoveka kao vodića.

Ukoliko ne bi Kalebovac održao zasedu na pomenutom mestu, ljudi su izjavili da će biti primorani da napuste i svoje položaje, jer je nemoguće održavati veze.

Uglavnom, što je najpotrebnije, veze su pohvatane.

Potrebno bi bilo izdati naređenje svima komandirima ovih sela da se tačno pridržavaju naređenja u smenjivanju, kako ne bi došlo do bune između ljudi.

Bilo bi potrebno da se dostavi svakodnevno po jedan radio-izveštaj Šeganovcu ili Frkašću koji bi se nosio u Plješevicu, ljudima koji se nalaze na položajima, s razloga toga što ljudi ne mogu doći do vesti: dok se vrate kući, izveštaji već odu dalje.

Ovo sve sam ispitao lično i tačno ustanovio.

Drug Branko⁵ bio je u Škipini i dao je neku ceduljicu da se pohvataju veze.

N A P O M E N A :

Šeganovac raspolaže sa oružjem i to:

1 francuski karabin sa 10 metaka

2 lovačke puške sa 3 metka

Pošto danas nisam mogao ceo položaj da obiđem, to ću sutra da obiđem od Škipine do Drenovače.

Uz drugarski pozdrav

Ponor 19. IX. 1941

Rade Koruga

¹ Kuće seljaka Ličkog Petrovog Sela.

⁵ Branko Ognjenović, tada sekretar kotarskog komiteta KPH Korenica.

ZAPISNIK, SA KONFERENCIJE DELEGATA NARODNOOSLOBODILACKOG POKRETA KORDUNA I BANIJE, ODRŽANE 19 I 20 RUJNA 1941 GODINE

ZAPISNIK KONFERENCIJE DELEGATA NARODNO-OSLOBODILAČKOG POKRETA KORDUNA I BANIJE

Konferencija održana 19 i 20. IX. 1941 u Petrovoj Gori.

Drug Ivo¹ otvara konferenciju i iznosi kako se u nizu mjesta vode borbe, baš u času kada se održava konferencija. Zašto je ipak potrebno da se u jeku borba sastanemo? Konferencija ima zadaću da definitivno organizira nacionalno-oslobodilački pokret na Kordunu i Baniji, da se pređe na jedinstvenu organizaciju.

Dnevni red:

- 1.) Provjerka delegata,
- 2.) Politički izvještaj,
- 3.) Izvještaj pojedinih rajona (vojni i politički) sa diskusijom,
- 4.) Vojne i političke zadaće za čitavi sektor.

I. PROVJERKA DELEGATA

I rajon 3 delegata

II	<i>ti</i>	2	<i>m</i>
III	<i>»i</i>	3	<i>„</i>
IV	<i>»</i>	3	<i>„</i>
V	<i>»</i>	2	<i>n</i>
VI	<i>a</i>	4	<i>a</i>

Kladuša nije prisutna². Osim delegata, na konferenciji prisustvuju dva člana Operativnog rukovodstva i jedan drug iz sanitetske službe.

Svega prisutno 20 drugova.

Socijalni sastav članova konferencije jest:

4 radnika, 6 seljaka, 10 intelektualaca, od njih 2 koji se stalno bave zemljoradnjom.

¹ Ivo Rukavina

² Odnosi se na delegate iz Kladaše.

20

5

ZAPISNIK KONFERENCIJE DELEGATA NARODNO-OSLOBODILAČKOG POKRETA KORDUNA
I BANJE.

Konferencija održana 19 i 20. IX. 1941. u Petrovoj Gori.

Drug Ivo otvara konferenciju i iznosi kako se u nizu mjesta vode borbe, baš u času kada se održava konferencija. Zašto je ipak potrebno da se u jeku borbe sastanemo? Konferencija ima zadaću da definitivno organizira Nacionalno-oslobodilački pokret na Kordunu i Banji, da se predje na jedinstvenu organizaciju.

Dnevni red:

- 1./ Provjerka delegata,
- 2./ Politički izvještaj,
- 3./ Izvještaj pojedinih rajona /vojni i politički sa diskusijom,
- 4./ Vojne i političke zadatke za čitavi sektor.

I. PROVJERKA DELEGATA:

III

I. rajon	3 delegata
II. "	2 "
III. "	3 "
IV. "	3 "
V. "	2 "
VI. "	4 "

Kladuša nije prisutna, osim delegata na konferenciji prisustvuju dva člana operativnog rukovodstva i jedan drug iz sanitetske službe.

Svega prisutno 30 drugova.

Socijalni sastav članova konferencije jest:

4 radnika, 6 seljaka, 10 intelektualaca, od njih 2, koji se stalno bave zemljoradnjom.

Sestorica druga nisu rodom iz ovog sektora, od njih su četvorica španjolska dobrovoljca.

Sastav konferencije po nacionalnosti:

14 Srba i 6 Hrvata.

II. POLITIČKI IZVJEŠTAJ.

Referent drug Ivan.

U čitavoj Europi razvija se nacionalno-oslobodilački pokret u sve oštrijoj formi. Prije deset do 12. ne jela nije bio moguć takav razmah narodno-oslobodilačke borbe, kao što se vidi danas diljem čitave Europe. Pred nama stoji perspektiva: sve silnije dizanje nacionalno-oslobodilačkog pokreta i neminovna slom fašizma.

Stanje na istočnom frontu. Taktika munjevitog rata je slomljena. Njemački fašizam je prisiljen da vodi dugi rat, a to znači njegovu propast, jer fašizam nije u stanju voditi duge ratove. U samoj Njemačkoj se jača borba naroda, ekonomske teškoće Njemačke dionice postaju sve veće. U vojsci se već opaža demoralizacija, a naročito u vojskama njemačkih "saveznika

Poljska i čehoslovačka vlada sklopile su savez sa Sovjetskom Unijom, čime je pojačana narodno-oslobodilačka borba u tim zemljama. Skorih dana održati će se konferencija u Moskvi, Sovjetske Unije, Engleske i Amerike, u svrhu što užesaradnje. Ruzvelt je naredio, da se u američkoj obrambenoj zoni koja se proteže od Islanda, puca na fašističke oružane snage. Amerika šalje ogromne količine ratnog materijala u Englesku. Isto tako pomaže Amerika ratnim materijalom Sovjetsku Uniju i Kinu.

Vlada Simovića nije do danas sponemula borbu naroda u Jugoslaviji. Takav odnos prema toj borbi nalaze nam, da i mi prema toj vladi imamo poseban stav. Od takove vlade ne možemo se očekivati da će raditi ono što bi trebala da radi narodna vlada. U Jugoslaviji narodno-oslobodilački pokret primio je oštre forme u upore jenu sa ostalim državama.

Činjenice jasno govore, da njemačka vojna mašina slabi i vezi sa time slabi i politički utjecaj Njemačke. Ulazak trupa S.U. i Engleske u Iran, osjetljiv je udar za Njemačku, a znatno pojačava strateški položaj S.U. i Engleske. Okupacijom Irana smanjen je utjecaj Njemačke u Turskoj. Njemačka pokušava da ubac u Bugarsku u rat protiv Sovjetske Unije uz pomoć svojih agenata koji danas upravljaju Bugarskom.

Šestorica drugova nisu rodom iz ovog sektora, od njih su četvorica španjolski dobrovoljci³.

Sastav konferencije po nacionalnosti:

14 Srba i 6 Hrvata.

II. POLITIČKI IZVJEŠTAJ

Referent drug Ivan⁴.

U čitavoj Europi razvija se nacionalno-oslobodilački pokret u sve oštrijoj formi. Prije deset do 12 nedjelja nije b'lo moguć takav razmah narodno-oslobodilačke borbe, kao što se vode danas diljem čitave Europe. Pred nama stoji perspektiva: sve silnije dizanje nacionalno-oslobodilačkog pokreta i neminovan slom fašizma.

Stanje na Istočnom frontu. Taktika munjevitog rata je slomljena. Njemački fašizam je prisiljen da vodi dugi rat, a to znači njegovu propast, jer fašizam nije u stanju vod ti duge ratove. U samoj Njemačkoj se jača borba narodna, ekonomske teškoće Njemačke danomice postaju sve veće. U vojsci se već opaža demoralizacija, a naročito u vojskama njemačkih »saveznika«.

Poljska i čechoslovačka vlada sklopile su savez sa Sovjetskom Unijom, čime je pojačana narodno-oslobodilačka borba u tim zemljama. Skor'h dana održati će se konferencija u Moskvi, Sovjetske Unije, Engleske i Amerike, u svrhu što uže saradnje. Ruzvelt je naredio da se u američkoj obrambenoj zoni, koja se proteže od Islanda, puca na fašističke oružane snage. Amerika šalje ogromne količine ratnog materijala u Englesku. Isto¹ tako pomaže Amerika ratnim materijalom Sovjetsku Uniju i Kinu.

Vlada Simovića nije do danas spomenula borbu naroda u Jugoslaviji. Takav odnos prema toj borbi nalaže nam da i mi prema toj vladi imamo poseban stav. Od takove vlade ne može se očekivati da će raditi ono što bi trebala da radi narodna vlada. U Jugoslaviji narodno-oslobodilački pokret primio je oštre forme u upoređenju sa ostalim državama.

Činjenice jasno govore da njemačka vojna mašina slabi i u vezi sa time slabi i politički utjecaj Njemačke. Ulazak trupa S.U.⁵ i Engleske u Iran osjetljiv je udar za Njemačku, a znatno pojačava strateški položaj S. U. i Engleske. Okupacijom Irana smanjen je utjecaj Njemačke u Turskoj. Njemačka pokušava da ubaci Bugarsku u rat protiv Sovjetske Unije uz pomoć svojih agenata koji danas upravljaju Bugarskom.

³ Ivo Rukavina, Srećko Manola, Robert Domani, Stjepan Milašinčić, Vječeslav Holjevac i Savo Zlatić. Prva četvorica su borci španske republikanske vojske.

¹ Srećko Manola

⁵ Sovjetske Unije

To nailazi na sve žešći odpor bugarskog naroda. U Francuskoj je politička situacija sve nepovoljnija za Petena. Degolisti i komunisti istupaju zajedno protiv fašizma i njegovih agenata u Francuskoj. Slična je situacija i u svim ostalim zemljama Europe.

U Europi je žetva podbacila, te i to slabi položaj Njemačke. Iz svega toga se vidi da je 'perspektiva nacionalno-oslobodilačkog pokreta sve povoljnija. Iz takove perspektive slijede i naše zadaće.

Stanje u zemljama Jugoslavije:

Srbija: Njemačkom fašizmu uspjelo je da kupi Nedića i još par ljudi, među njima i Kostu Pećanca. Narodni odpor nagnao je njemačke fašiste da u Srbiji dozvole stvaranje neke »vojske«. Veliki dio vojske⁶ oslobođen je od njemačkih okupatora, čak, Užice, Jagodina žarišta su narodno-oslobodilačke borbe. Herojski se danas u Srbiji bore srpski omladinci. Prema približnim procjenama, Njemačka je u Srbiji izgubila više ljudi nego u ratu protiv Jugoslavije. Oko 70.000 boraca nalazi se danas u pokretu. U početku je zanemareno dizanje općeg ustanka, danas se je pravilno usmjerio rad u tom pravcu. U Makedoniji se također razvija narodni odpor. U Crnoj Gori narod je u prvom naletu razoružao mnogo talijanskih garnizona. Narod je neko vrijeme držao u svojim rukama Cetinje, Podgoricu⁷. Sada se u Crnoj Gori bori oko 28.000 naoružanih ljudi. U Hercegovini nalazi se 4 sreza pod kontrolom partizana. U zapadnom dijelu Bosne neki krajevi podpuno su oslobođeni, tamo ima oko 17.000 mobiliziranih ljudi. U Lici se posljednjih dana razmahao narodno-oslobodilački pokret. U oslobođenom dijelu Bosne pojavili su se neki agenti talijanskog fašizma koji pokušavaju zavesti narod, na pr. bivši ministar Novaković. Velika slabost u dosadašnjim borbama jeste defanzivna taktika. Partizanske borbe vode se danas i u Dalmaciji. U Gorskom Kotaru stvaraju se danas partizanski odredi. U Hrvatskoj se vode na mnogim mjestima borbe sa ustašama, a negdje sa Talijanima. Okupac jom Like itd. od strane Talijana olakšano je stvaranje saveza sa hrvatskim seljaštvom. U Sloveniji postoji jak odpor protiv iseljavanja. Zadnje akcije u Zagrebu govore o pojačanju borba hrvatskog naroda protiv Pavelića. Sve te činjenice ukazuju da treba što energičnije pripremati opći narodni ustanak. To su perspektive koje stoje pred nama.

Drug Ivo nadopunjuje referat: sve navedene borbe u Jugoslaviji već se povezuju u opću borbu. Stvoren je opći centralni štab za vođenje svih tih borbi, koji je izdao nedavno svoj prvi bilten.

Vlada u Londonu ne priznaje naš pokret, ona time vodi politiku smirivanja. Ona ne priznaje nas, a mi ne priznajemo nju. Danas

⁶ Omaškom je napisano »vojske« umjesto »mjesta«.

⁷ Drugovi na Kordunu nisu bili tačno obaviješteni. Pomenuta mjesta nisu bila tada oslobođena.

se stvara jedan nacionalno-oslobodilački komitet za čitavu Jugoslaviju. Pojedini predstavnici stranaka u Srbiji i Sloveniji pristali su na to, a i u Hrvatskoj ima nekih članova HSS i SDS koji na to pristaju. Tako da ima izgleda za formiranje narodne vlade u Jugoslaviji.

Treba b ti svjestan da je borba koju mi danas vodimo narodno-oslobodilačka borba, a ne borba za socijalizam. Danas je naš zadatak istjerati iz zemlje okupatora i njihove slugе. Na to pitanje naročito treba paziti, jer naglašavanje borbe za socijalizam može nas odvojiti od jednog dijela naroda. Osim toga mi danas računamo i na pomoć Engleske i Amerike.

III. VOJNI I POLITIČKI IZVJEŠTAJ POJEDINIH RAJONA

I RAJON. Obasiže teritorij Petrove Gore, Trupinjak, Šumu, Loskunju i Debelu Kosu. U rajonu ima 8 odreda sa 190 ljudi, od toga 56 partijaca.

Naoružanje: 58 novih karabina sa 2.200 metaka, 13 austrijskih karabina sa oko 100 metaka, 44 otraguše, 30 revolvera i 14 bombi.

Organizacija logora: većina odreda je ovih dana pristupila gradnji zemun ca (zimskih). Svi odredi imaju logore u šumi, hrane se hranom koja se kuha na kazanu ili u selu.

Politički pregled: nakon spontanih masovnih istupa naroda protiv fašističkih tlačitelja koji su suzbjani, nastupa u narodu izvjesno kolebanje. U mnogim mjestima je narod protiv akcija. Pristupa se stvaranju partizanskih odreda. Održavaju se zborovi po selima. Narod pomalo uvjđa da se partizanskom taktikom može uspješno boriti protiv Pavelića. Od aktivnosti pojedinog odreda ovisi njegova povezanost sa narodom. U zadnje vrijeme gotovo svi odredi ovog rajona čvrsto su povezani sa selom, čak i neki kulaci koji su prije špijunirali za Pavelića sada pomažu odrede. Pokušaj Pavelića da formira po selu seoske odbore koji će pratiti kretanje »Crvens vojske« nije uspio. Odredi po selima drže zborove, izdaju letke, pomažu kod vrš dbe, kosidbe itd., osiguravaju selu bezplatnu sječū šume, istupaju protiv trgovaca, špekulanata itd. Zadnjih dana Pavelićeve bande počele su sa paljenjem sela i izvažanjem živežnih namirnica.

Akcije: u mjesecu jr'.u: 3 puta srušeni telegrafski stupovi u Tušilovcu, demolirana pošta ručnim bombama i istovremeno su posječene žice. Od naše bombe ranjen je jedan naš drug.

Mjesec kolovoz: Na Vilinom Točku ubijeni su karlovačke ustaše Starić i Mihelčić. Njihov motor uništen, a dobivene 2 puške i 2 revolvera. Dne 21. VII ustaše su napali na logor u Debeloj Kos sa pet strana. Na grupu od 30 ustaša napao je odred i protjerao Uštaše iz šume. Jedan ustaša je poginuo, a 8 ranjeno. Jedan partizan ranjen. Dne 23. VIII jedan drug oteo je od jedne ustaške kuće jednu

pušku. Dne 26. VIII likvidiran je jedan špijun. Dne 30. VIII odred Debela Kosa zajedno sa odredom Skrad i Perjasica razoružao je žandarmerijsku stanicu u Perjasici. Zarobljeno 13 naoružanih seljaka i 3 žandara, jedan žandar teško ranjen. U ruke partizana palo je 23 karabina i oko 50 lovačkih pušaka. Mnoštvo vojne odjeće i obuće odnio je narod.

Mjesec rujan: Dne 10. IX srušeno 2 mosta i 60 bandera, a oduzeto 3 puške od kulaka, koje su dobili za čuvanje mosta. Dne 14. IX čitavi I rajon sudjeluje u napadu na željezničku stanicu Vojnić. Željeznička stanica je zapaljena zajedno sa pilanom i ostalim skladištima koja su se tamo nalazila. Vojnička posada je pobjegla bez odpora. Uništene 2 lokomotive. Dne 18. IX dignut je d'namitom most na glavnoj cesti Karlovac—Slunj. Sredinom rujna izvršen je napad i na dvojicu ustaša, koji su tom prigodom ranjeni, u Slavskom Polju. U Perni, prigodom paljenja koja su izvršili ustaše i vojska, ubijeni su: 1 ustaša, 1 vojnik i 1 oficir. Zarobljene 2 karabine. Osim tih akcija, izvršili su pojedini odredi niz manjih akcija.

II RAJON. Obuhvaća općine: Perjasica, Poloj, dijelove općine Krnjak, Skrad, Veljun i Krstinja. Rajon ima 6 odreda sa 138 ljudi i od toga 30 partijaca.

Naoružanje: 58 novih karabina sa 3.300 metaka, 17 starih karabina sa 160 metaka, 41 otraguša, 24 revolvera i 13 bombi. Svi odredi, izuzev jednog, pristupili su izgradnji zimskih zemunica. Na teritoriju II rajona imade 5 žandarmerijskih stanica sa oko 200 žandara. U nizu sela toga rajona održan je veći broj zborova i sastanaka. U nekim selima partizanski odredi naišli su odmah na velike simpatije, drugdje je povezivanje sa selom teže. U nekim odredima počele su se izdavati zidne novine; uvelo se i to da se pred samu akciju ta akcija politički objasni. Veze sa hrvatskim selima su vrlo slabe, neka sela su ustaški orijentirana. Druga sela su dobra, čak u nekima postoje part. organizacije, koje međutim spavaju.

Akcije: Dne 30. VIII posjećeno je 7 telefonskih stupova između Krnjaka i Veljuna. Dne 5. IX strijeljan Dane Marinac, ustaški povjerenik iz Blagaja. Dne 10. IX posjećeno 7 stupova između Hrvatskog Blagaja i Blagajskog Pavlovca. Dne 20. IX posjećeno 50 stupova između Butinova Gaja i Slunja. Dne 14. IX strijeljan Bude Pribić, »srpski ustaša«-špijun. Dne 17. IX zasjeda žandarmerijskoj patroli od 50 ljudi. Rezultat: 3 ubijena žandara, 8 ranjenih i 2 zarobljena, koji su pušteni. Plijen: 7 karabina, 3 bombe i 500 metaka. Dne 14. IX posjećeno 15 stupova između Krnjaka i Veljuna. 28. VII zasjeda na žandare u Miholjskom. Zarobljen 1 motor i un'šten. Isti dan je srušen most Vergašica⁸. Dne 1. VIII srušen most kod Ruševice. Dne 2. VIII prigodom borbe u Miholjskom, ubijen 1 ustaša. 8.

⁸ Na karti: Vergašev most.

VIII prigodom zasjede na Prisjeci na kamion ustaša, ubijeno 6 ustaša. 10. VIII zasjeda na ustaše u Popović selu. Ubijeni 3 ustaše i zaplijenjeno 2 noža, 1 opasač i 30 metaka. 15. VIII borba oko Markovca. Ubijeni 2 ustaše, zaplijenili fišekliju i 50 metaka. 14. IX rušenje bandera (telefon, stupova) na pruzi Veljun—Slunj. 15. IX srušen je most na pruzi Cetinje⁹—Krstinja. 16. IX napadnuta ustaška straža na Selapovom mostu. U borbi zaplijenjeno 3 karabina i 55 metaka. Jedan ustaša teško ranjen. Istoga dana dočekana je pošta pod Kozjakom. Akcija nije uspjela.

III RAJON. Obuhvaća teritoriju: Slunj, Primišlje i okolinu. Ima 10 odreda sa 314 ljudi, od toga 30 partijaca.

Naoružanje: 90 novih karabina, 4 stara karab., 1 talijanski; broj metaka nije naveden; 19 otraguša, 24 bombe, 1 nagazna mina. Samo 4 odreda imaju logore u šumi.

Stanje neprijatelja: U Slunju ima oko 100 ustaša, u žandarmer. stanicama Primišlje, Rakovica i Nova Kršlja ima preko 100 žandara. Stanovništvo je raspoloženo za borbu. U većini hrvatskih sela u tom rajonu ustašama nije uspjelo raspirati nacionalnu mržnju. U nekim selima simpatije Hrvata su na našoj strani.

Akcije: Dne 25. VIII vođene su borbe sa žandarima. Ubijena 2 žandara. Na tri mjesta prekopana cesta, a na 2 mjesta prekinuta telefonska *veza*. Srušeno brvno na mostu. Dne 26. VIII borba sa ustašama i vojskom. Neprijatelj je imao velikih gubitaka. Od strane ustaša ubijeno je 7 staraca i zapaljene su 3 kuće. Odred Prim šije, koji je vodio tu borbu, tada se je raspao. Kasnije se je opet organizirao. Dne 20. VIII iz zasjede ubijen 1 žandar, a 1 ranjen. Plijen: 1 karabin i 120 metaka. 25. VIII ubijena 2 žandara, a jedan razoružan i pušten. Plijen: 3 karabina. 3. IX odred Bugar, u kojem ima 10 drugova, napao je 150 bosanskih ustaša. Odred se u toku borbe raspršio, ali je u borbi ubijeno 12 ustaša i 8 ranjeno. Drugi dan postavili su partizani mrtve ustaše kao ciljeve na koje je neprijatelj napadao i gađao m'traljeskom vatrom. Tom prilikom poginuo je 1 ustaša. 15. VIII iz zasjede napadnuta 2 naoružana lica, koja su ranjena. Zaplijenjen 1 karabin. Jedan partizan lakše ranjen. Tri naša druga preobukla se u ustašku uniformu i svezali dva naša druga i tako pošli u selo dvojici ustašk'h pomagača koji su imali karabine. Pozvali su ih da uzmu karabine i da pođu sa njima ubiti svezanu dvojicu. Kad su odmakli sa sela, razoružali ih i dali svezanim drugovima svakom po jedan karabin. Dne 17. IX raspršena je pratnja Kvaternika koja je pratila pred 2 dana velikog župana u Karlovac. U pratnji je bilo 40 žandara i nekoliko civila. Ubijen je jedan dektiv, vlasnik kina u Bihaću, 2 žandara i žandarska kuharica. Jedan

⁹ Cetin Grad

šofer je zarobljen i pušten. Plijen: 2 karabina, 1 revolver, 180 metaka i 2 bombe. U isto vrijeme drugovi partizani srušili su 30 kom telefonskih stupova.

IV RAJON. Obuhvaća Štipan, Kirin, Dugo Selo, Bović, Sjeničak i okolna sela. Rajon je vrlo uzan, ali jako dug. Blizu je ceste i željezničkih pruga. Koncem jula ustaše počinju ubijati u masama. Narod organizira odpor. Oko 15 dana narod je držao vlast u svojim rukama. Narod je klonuo i pošao putem sporazumijevanja sa ustašama. Neka sela čak odbijaju i obranu sa strane partizanskih odreda. Hrvatska sela su većinom umjerena i drže se po strani, izuzev par sela koja su ustaški orijentirana. U rajonu ima 4 odreda sa 46 ljudi, od toga 27 partijaca.

Naoručanje: 8 novih karabina sa 600 metaka, 11 starih karabina sa 90 metaka, 7 otraguša, 6 bombi i 13 revolvera.

U zadnje vrijeme se raspoloženje naroda popravlja. Neki seljaci koji su prije bili protiv borbe, danas su za borbu, ali većina je protiv akcija. U Boviću su neki seljaci predali ustašama 5 karabina.

Akcije: Dne 12. V ni razoružani su 2 ustaše u Štipanu, jedan je ubijen. Dne 4. VII razoružani 2 ustaše u Dugom Selu i posječena 2 telefonska stupa. Dne 10. V in oduzeta roba iz trgovine koju su ustaše spakovali za sebe. Roba "je razdijeljena, dijelom među siromašne seljake, a dijelom vraćena opljačkanim trgovcima od strane ustaša. Dne 12. VII napadnuta žandarmerijska stanica u Boviću i općina. Akcija je uspjela. Plijen: 1 karabin, 800 metaka, 80.000 Kn, 1 pisača mašina, 1 bicikl, 1 šap'rograf. Presječene telefonske žice. Dne 13. VIII pokušaj razoružanja ustaškog sela Lukinići nije uspio. Srušili most na rijeci Velika Trepča. U borbi ranjeno 2 na našoj strani, 2—3 na neprijateljskoj. Istog dana izvršen je veliki napad sa 4 strane od ustaša i vojnika. Narodni odpor je skršen, a cijeli narod se povukao u šumu. Ustaše su palili kuće i crkve. Dne 2. IX zasjeda na ustaše nije uspjela zbog otkrića našeg stanovništva. Dne 8. IX razoružan ustaški povjerenik u Sjeničaku. Dne 16. IX uhvaćen poreski činovnik koji je ujedno bio i špijun. Strijeljan je.

V i VI RAJON. Obuhvaćaju Glinski srez. Već prije napada na Sovjetsku Uniju poklano je u ovom kraju od strane ustaša nekoliko hiljada ljudi. Narod se sprema na odpor. U Lužičanima masa spontano razoružava ustaše. Taj događaj podigao je čitavu okolinu. Ali to borbeno raspoloženje potrajalo je kraitko vrijeme. Naši drugovi prelaze na akcije. Nakon naših akc'ja počeo je opet pokolj Srba. Kulački elementi su to izkoristili da bace krivnju na nas. Od ruku domaćih izdajnika pali su drugovi Resanović¹⁰ i Muždeka.¹¹ Katolički

¹⁰ Ljuban Resanović

¹¹ Mile Muždeka

[kler] je počeo da masovno prekrštava, lijepim načinom nastoji da stekne povjerenje naroda. Od strane partizanskih odreda pristupilo se kažnjavanju narodnih .zdajica. U selima oko šamarice održavani su zborovi, gdje su sudjelovali naoružani odredi. Vršena je agitacija za sklanjanje i skrivanje hrane. Nakon jedne akcije popaljena su 2 sela. U nekim selima palili su kuće samo istaknut.h drugova. Kod hrvatskih seljaka zapaža se danas preokret, tako da oni traže da ustaše idu naprijed, a ne oni. Hrvatska općina Stankovac, u kojoj su naši drugovi još ranije radili, nije učestvovala u napadima na Srbe. I u čisto ustaškim selima ljudi danas kažu da neće da idu u napadaje na Srbe, ali čuvaju puške, jer se boje da će ih četnici napasti. U srpskim sei ma jako se opaža klasna podvojenost. Kulački slojevi služe ustašama. U zadnje vrijeme se raspoloženje naroda mijenja sve više i više u našu korist. U srpskim sei ma drugovi stvaraju odbore koji se brinu za ishranu, za davanje obavještenja itd. Seoski odbori pokazali su se dobri u radu. Seoski odbori stvarani su i u šumi za seljake koji su izbjegli. Sada u Šamar'ci ima 5.000 ljudi i djece. Raspoloženje naroda što se tiče akcija dobro. Hrvatska sela su naoružana.

Odred »šamarica« ima 120 ljudi, od toga oko 20 partijaca. Podijeljen je u 3 voda.

Naoružanje: 13 novih karabina sa 850 metaka, 10 star h'karabina sa 80 metaka, 2 francuska karabina sa 30 metaka, 2 talijanska karabina, 21 otraguša, 10 revolvera, 6 bombi, 1 teški i 1 laki mitraljez, 1200 metaka, 3 šaržera.

Odred »Pogledić« ima 14 ljudi, od toga 6 partijaca.

Naoružanje: 4 stara karabina sa 100 metaka, 3 otraguše i 3 revolvera.

Osim toga postoje još 2 odreda, jedan od 27 a drugi od 13 ljudi, koji još nisu stupili u vezu s nama.

Na terenu su 4 žandarmerijske stanice sa preko 120 žandara. U Glini imade 60 vojnika i 30 ustaša.

Akcije: Dne 23 jula napad na Grabovac. Napadnuta je željeznička stanica, općina i kuća jednog ustaše. Nakon borbe savladali smo šefa stanice, bilježnika i ustašu Cimbara. Pri napadu dobili smo 8 karabina sa 200 metaka. Od toga smo nešto potrošili u borbi sa ustaškom patrolom na pruzi. Patrola se povukla u stražarnu koju smo napali. Napad je bio bezuspješan. Pod pritiskom jake reakcije, narod se povukao u šumu. Pristupilo se prikupljanju oružja, zatim organizirala se doprema hrane, te izgrađ.vale veze. Dne 15. VIH poginuo je pred masom Mile Drekić iz Trnovca, bivši četnik. On se vratio iz šume kući, te sarađivao sa žandarima. Kasn je se prema uputama ustaša vratio u šumu. Masa ga je uhapsila i tražila da ga se ubije, što je i učinjeno. Dne 18. VHI u šumi je uhvaćen Mate Gre-

bavić, koga su poslale ustaše iz Gvozdanskog da uhađa četnike. Pogubljen je. Mile Lončar, zelenoš iz Graca, jer je sprečavao dobavu hrane za partizane, prikupljajući oko sebe imućnije ljude koji su izdavali vlastima one koji su nosili hranu u šume, uhapšen je i ubijen. Početkom rujna uhapšeni su ustaški krvoloci Zinić iz Gline i Malžalović. Ubijeni su.

DISKUSIJA

Drug iz Gline¹⁻ postavlja pitanje razdiobe eksploziva i pitanje ljudi koji poznaju puteve.

Drug šiljo¹³ postavlja pitanje zasjeda. Pitanje taktike prema Talijanima, smatra da ih treba razoružavati. Dalje postavlja pitanje povjerenika kod vršidbe, koji su naši simpatizeri i koje treba iskorištavati. Pitanje odnosa prema civilnom stanovništvu i žandarima. Što se tiče odpora napadnutih sela, šiljo smatra da treba pružati odpor. Odredi treba bezuvjetno da odu u šumu. Pljačkaše koji se pojave u selu treba bezuvjetno likvidirati. Odnos prema vjeri i religiji treba što pravilnije postaviti. Na koncu govori o pitanju discipline u odredima.

Drug iz Gline iznosi taktiku nekih žandara koji nastoje da se povežu sa srpskim narodom. Odnos prema domaćim izdajicama. Taktika prema srednjaku i kulaku; kulaci su osobito kolebljivi elementi, a mnogi su izdajice. Potrebno je da se naoružani odredi pojavljuju u selima gdje nemamo još upliva.

Drug Čane: o pitanju odpora: treba davati odpora gdje je to moguće, ali treba čuvati odrede, oružje i metke. Ističe slabost u naoružanju kod naših odreda. Kod napada na pojedine ustanove, važno je unapred odrediti šta će da se uzme. Kod izvedbe akcije potrebno je najtočnije ispitati teren, snagu neprijatelja itd. To je važna stvar za uspjeh. Odredi treba da dobiju imena. Žandarmerijske stanice šire lažne vijesti o pr'premanom napadaju na ovu ili onu šumu, a s ciljem da nas drže u »živčanom ratu«.

Mnogi seljaci kažu da treba paliti hrvatska sela koja su ustaški orijentirana. Drug Čane misli da to ne treba uraditi, jer će se uplašiti hrvatska sela. Potrebno je što češće izdavati letke, isto tako obavještenja sa fronta. Male odrede ne smije se dijeliti. Potrebno je stvarati straže od nenaoružanih seljaka, a oružani drugovi da se drže na okupu. Disciplinu treba jačati u akcijama. Čvrsta veza sa selom moguća je samo na podlozi rada sa selom i akcijama. Odredi treba da budu u šumi; što prije treba izgraditi zimske zemunice. Vojničkoj naobrazbi treba posvetiti što veću pažnju.

¹³ Milutin Baltić

" Narodni heroj Stjepan Milašinić

Drug iz Gline ističe veliku važnost letaka, naročito za hrvatska sela. Eventualna pljačka sa strane pojedinih članova mora se naj-energičnije suzbiti. Postavlja pitanje Zutića i Pavlovića.

Robert¹⁴ dodiruje pitanje obrane sela. Ne smije se dogoditi da pale sela bez i jednog metka.

Drug san'tar:¹⁵ Dotiče se pitanja karaktera današnje borbe. Dalje postavlja pitanje ishrane sela i odijela, pitanje vojne izobrazbe, pitanje veza sa hrvatskim selima, pitanje političke izgradnje odreda i sela, pitanje organizacije sanitetske službe.

Rade:¹⁶ Važna je stvar čišćenje odreda, treba se riješiti parazita u odredu. Odredi treba da budu obaviješteni o akcijama u susjedstvu. Pitanje veza nije dovoljno riješeno.

Drug Ivo daje zaključnu riječ.

Tokom borbe prošlo se kroz nekol'ko faza. Prvi spontani masovni otpor naroda sa frontom nad borbom,¹⁷ na pr. u Boviću, Markovcu, Crnoj Lokvi itd. Frontalnu borbu se danas izdržati ne može. Nakon sloma frontalnih borbi nastala je kolebljivost masa koja u nekim dijelovima još uvijek postoji. Prvi rajon sa svojom aktivnošću brzo je dokrajčio to kolebanje i protuborbenu raspoloženje narodno. Druga faza: formiranje manjih partizanskih odreda koji zadaju česte udarce neprijatelju, što izaziva sve veće simpatije u narodu. Borba protiv partizana od strane ustaša, vojske, skopčana je s velikim žrtvama za ustaše, većim nego za partizane. Vodstvo vojske mislilo je sa velikim snagama ulaziti u šumu i tamo se zadržati, ali tu taktiku nije bilo u stanju provesti. Sve se više ljudi i sela odzivaju za stvaranje partizanskih odreda. Sa tih partizanskih odreda moramo preći na višu fazu, tj. povezivanje partizanskih odreda u veće jedinice i stvaranje jedinstvene centralne komande. Do sada nemamo pravilno organizirane rajone. Rukovodeći drugovi nemaju cjelovite slike o čitavom rajonu. Rajoni treba da postanu živa tijela i politički i vojno. Druga slabost je defanzivni karakter borbi, naročito se to vidi u Glini i Sjen'čaku. Defanzivna taktika je za nas smrt. Mi treba da napadnemo neprijatelja i to tamo gdje mu možemo zadati najteže udarce. Frontalne borbe ne možemo prihvatiti. U zadnje je vrijeme neprijatelj prešao na masovno paljenje sela, tj. da nas odreže od naših baza snabdijevanja, što se tiče obrane sela, ako možemo odbiti, odbiti ćemo ih, ali frontalne borbe do kraja nećemo prihvatiti. Treba zapucati, napadati uveče itd. Pod svaku cijenu selo se ne može braniti. Rajon će napadnuto selo odteretiti da negdje u blizini vrši prepad. Daljnja slabost je slaba priprema pojedinih akcija. Dobra polovica akcija nije uspjela. Treba nastojati

¹⁴ Robert Domani

¹⁵ Dr. Savo Zlatić

¹⁶ Rade Bulat

¹⁷ Frontalnom borbom

smanjiti broj neuspjelih akcija, jer one vrlo loše djeluju na naše drugove. Kao važni zadatak, treba svaku akciju dobro pripremiti, a onda ju izvršiti makar uz izvjesne žrtve. Bojazan od žrtava dosta je zavladao u našim redovima. Međutim danas ćemo morati stupiti u borbu s većim jedinicama, gdje će biti i žrtava. Na to treba pripremati drugove.

#

Mi se vojnički moramo pripremiti da slomimo neprijatelja i kada pruža otpor, što će biti spojeno sa žrtvama. Kod većih akcija koje su izvršene, na pr. Perjasica i Vojnić—Kolodvor, bilo je niz pogrešaka; na pr. izvješivanje crvenih zastava, šivanje na kape petokraki zvijezda.¹⁸ Te stvari su nepravilne, jer je danas borba narodnooslobodilačka. Dalje, u Perjasici dozvolili su drugovi da se po selu sve razvuče. Dalje, slabost odreda jeste da se slabo održavaju međusobne veze, kako odreda međusobno tako i pojedinih rajona, što prije treba uzpostaviti čvrste veze. Tako ćemo i dobiti tačnu sliku o kretanju neprijatelja i lakše ćemo moći da ih rastjeramo.

Vezama i obaviještenjima treba posvetiti veću pažnju. Zato treba da se upotrebljuje znanje. Kod nekih odreda vidi se da se izvlače iz akcija. Pojava izvlačsnja iz akcija javlja se u Crnoj Lokvi, a i u Sjeničaku. Jedini odred koji tamo postoji mora da se krije od svojih vlastitih ljudi. Način da se to spriječi jeste stupanje u akciju. Daljna jedna slabost je ta da u odredima nema dovoljno discipline. Neki misle da uopće ne treba neke prave vojničke discipline. To je sasvim nepravilno. Da bi mogli tući neprijatelja, mi moramo iz naših odreda napraviti vojsku sa čvrstom disciplinom. Ne smije biti udaljivanje iz logora i davanje dopusta. Isto tako ne smije biti ustajanje i ležanje kako se komu hoće. To se odražava i u borbi. Kako postaviti kod nas disciplinu? Naši odgovorni drugovi treba svojim primjerom pokazati kakav treba da se bude. Dalje je važna politička naobrazba, a važan je i red u partijskoj organizaciji. Nije pravilno da se komandir i drugi vodeći drugovi ne snabdijevaju sa potrebnim stvarima, nego to davaju drugovima. Najbolje drugove treba najprvo snabdijevati, jer u prvom redu ti drugovi reprezentiraju odred, a s druge strane i prema samom [poštovanju] treba da se znadu najbolji drugovi, treba da budu prvi snabdjeveni. Za svaku akciju ne treba sazvati zborove odreda itd. Rukovodstvo treba da odlučuje o akcijama i da se sve to postavi na vojničku bazu. Daljnja slabost: nismo dovoljno brzo pristupili likvidaciji svih • nezdravih pojava, a ne otezati, na pr. Crna Lokva.

Konkretna zadaća: Prva osnovna zadaća: što prije i što brže organizirati rajone (komandanta, političkog komesara i part. sekretara). Kod toga treba paziti da se komandant brine o čitavom rajonu, a ne samo o svom odredu. Postepeno će se komandanti i komesari

¹⁸ Odnosi se na petokrake zvijezde sa srpom i čekićem.

morati od svog matičnog odreda odvajati i obilaziti sve odrede, a ne samo biti u svom odredu. Dalje, komandiri u svom odredu obično sve rješavaju, čak i najmanju sitnicu. To je nepravilno. Mnoga pitanja treba da rješavaju vodnici i desetari. Tako će vodnici i desetari dobiti potreban autoritet. Os m toga komandant će se izgubiti u sitnicama. Kako da funkcioniraju stvari u rajonu? Dnevno treba odredi da dadu raptt rajonskoj komandi. Dalje, rajon treba da nabavi pisaću mašinu i ostale potrepštine za propagandu. Kod važn h i većih akcija dati pismena naređenja, tako da se može vršiti kontrola. Poslije akcije treba vršiti diskusije kako se je akcija izvršila i to pred čitavim odredom. Ne treba se bojati da se i greške komandanta otvoreno iznose pred odredom. Kojim akcijama treba posvetiti u prvom redu pažnju? U prvom redu akcija mora biti upravljena na dobivanje oružja, a u prvom redu automatskog. Mi moramo što prije doći do automatskog oružja. UбудuĆ3 neĆ3mo [napadati] na male grupice, nego na veće grupe. Svaki rajon treba da se brine da se što bolje raspodijeli oružje. Daljnja važna stvar je vojnička sprema odreda. Treba vježbati sve, počevši od puške do »o desno rame« i ostale stvari. Naročitu pažnju treba posvetiti nišanjenju. Kod sudjelovanja većih odreda pokazalo se da još nismo u stanju istupati kao veća jedinica. Treba kadkada sastaviti odrede i to da se rapidno vježbaju. To je važna stvar. Organiziranje logora je vrlo važna stvar, zimske zemunice, skladišta itd. Treba da naši odredi steknu što veću urednost.

O neprijatelju: Neprijatelj nije u stanju da nas skrši. Neprijatelj se nas boji. Za sada nije vjerojatno da će neprijatelj moći da prema nama koncentrira velike snage. Međutim, mi moramo biti spremni da ćemo na nekim mjestima doživjeti i poraze.

Spremanjem naših rajona mi ćemo postepeno spremati narod u izvršenju općeg narodnog ustanka. O diskusiji o Talijanima: treba stupiti s njima u borbu i razoružati ih. Nema rasprave sa generalima. Mi kontakt držimo samo da dobijemo oružje i da ih privučemo na svoju stranu. Talijanske vojnike ne treba ubijati. Napadajem na Talijane steći ćemo simpatije Hrvata. Politički — to je vrlo važan momenat. Pitanje odnosa sa hrvatskim selima: Treba se, redom, najprije politički vezati, kod toga n'su važne jedna do dv'je puške. Treba što prije razbiti narodnu mržnju između Hrvata i Srba. Treba po selima popularizirati Hrvate koji su u odredu. Prema selima koja su izdala itd.: treba uništiti krvnike i da zaplijenimo i zapalimo sve ono što imaju. Zene i djecu ne. Ostale kuće isto tako ne. Tako da hrvatska sela vide da se pravi razlika. Pitanje kulaka, srednjaka itd-ne treba danas postavljati. Treba vezati čitavo selo, a prema pojedincima koji izdavaju postupati kao s narodnim izdaj čama.

Drug Ivan: slabost u našem radu treba da se što pažljivije povuče i uklanja. To je svrha naše konferencije.

Politička situacija ide danas u našu korist. Tamo gdje se radilo, pojačali smo naše snage. Problemi koji još nisu dovoljno rasvijetljeni jesu: pitanja sela. U nizu mjesta postavljaju se pred nas pitanja: sklanjanje i prehrana stanovništva. Mi se za to moramo pobrinuti. U tome radu moramo vrlo brzo i hitno raditi. Tim radom dobićemo povjerenje naroda. Na nekim mjestima morati će se sakupiti i racionalizirati hrana i odrediti koliko će otpasti na žlavu.

Na Talijane treba nastupati bez obzira na to što će iz nevolje protiv toga srpsko selo.¹⁹

Po zadnjim podacima vidi se da neprijatelj nije u stanju da nas uništi, no pristupa novoj taktici odrezivanja od naših baza.

U borbama treba da se skuplja oružje. Zato su najzgodniji primjeri u Bosni, gdje je preko polovine oružja oteto.

Spremanje na opći narodni ustanak. Ne smije današnja niža faza borbe da nas razbjesni, i da ne uvidimo čas kada treba preći u višu fazu. Jedna greška koja se javila kod naših akcija: da se nije uvidjelo spremanje i onih stvari koje nam momentalno ne trebaju. Na pr. transportna sredstva, poljoprivredne predmete. Treba misliti i na spremanje radionica za popravku oružja itd. Pitanje ishrane stanovništva i spremanje hrane je vanredno važan problem. Treba u svakom slučaju pristupiti izvršenju te zadaće.

Posljednje imadu svojih karaktera:²⁰ odrezivati nas od baza snabdjevanja, demoralizirati narod i stvarati jedan brisani prostor između nas i Bosne. Mi našim akcijama vežemo znatne snage ovdje, a time odtječujemo naše borce na drugim mjestima.

•

Drugovi izabrali su komisiju od 4 druga za sastavljanje proglašenja i drugu komisiju od 4 druga za sastav rezolucije. Proglas i rezolucija primljeni su uz manje ispravke i jednoglasno.

Prilog zapisniku: proglas i rezolucija konferencije delegata za oblasti Korduna i Banije.

¹⁹ Misli se: bez obzira na represalije.
²⁰ Rečenica je nejasna. Njen smisao je: posljednje akcije okupatora imaju ove karakteristike: odrezati nas od baza itd.

REZOLUCIJA KONFERENCIJE DELEGATA NARODNOOSLO-
BODILAČKOG POKRETA KORDUNA I BANIJE OD 20 RUJNA
1941 GODINE

REZOLUCIJA KONFERENCIJE PRETSTAVNIKA NACIONALNO-
OSLOBODILAČKE BORBE KORDUNA I BANIJE

Poslije napada njemačkog fašizma na S. U.¹ i herojskog otpora koji pruža Crvena armija porasle su nade svih po fašizmu potlačenih i okupiranih naroda u svoje oslobođenje. U svim zemljama razmahala se narodna borba protiv okupatora i domaćih slugu. Pred narodima Evrope stoji perspektiva sve većeg i silnijeg dizanja nacionalno-oslobodilačke borbe, koja se primiče narodnom ustanku. Taktika munjevitog rata koji je pokušao njemački fašizam da sprovede na S. U. propala je potpuno usljed herojskog otpora Crvene armije. Zima je na vratima, njemački fašizam je prisiljen na dugi rat, ogromni gubitci fašističkih armija u ljudstvu i materijalu, zatim sve jači nacionalno-oslobodilački pokreti u okupiranim zemljama, jasne su činjenice koje govore da je propast fašizma neizbježna.

I u zemljama Jugoslavije razmahao se nacionalno-oslobodilački pokret. U Srbiji nalazi se danas pod oružjem 70.000 ljudi, nekoliko predjela očišćeno je od njemačkih okupatora. Slično stanje je i u Crnoj Gori, gdje je pod oružjem 28.000 ljudi, i u Bosni. U Sloveniji, Makedoniji, Vojvodini razvija se također nacionalno-oslobodilačka borba. U Hrvatskoj se vode najveće partizanske borbe u Lici, Dalmaciji, Gorskom Kotaru, Baniji, i u ostalim krajevima Hrvatske jača se nacionalno-oslobodilački pokret. Zato nam govore najjasnije događaji u Zagrebu. Nacionalno-oslobodilačka borba sve više se primiče općem narodnom ustanku za protjerivanje fašističkih okupatora i njihovih slugu Pavelića, Nedića, Novakovića² i ostalih. Mi delegati narodno-oslobodilačkog pokreta Korduna i Banije sastajući se u takovoj situaciji donosimo sledeću

REZOLUCIJU

Narodna borba na Kordunu i Baniji prošla je kroz nekoliko faza. Krvava klanja koja su vršili ustaše u ovome kraju prisiljavala su narod da stupi u odbranu. Međutim, tek napadajem njemačkog fašizma na Sovjetsku Uniju taj narodni otpor dobio je žešći i masovniji karakter, čitava sela i predjeli dignuli su se u borbu protiv krvnika. Uspjelo je nekim dijelovima, na pr. Boviću, Kirinu i okolini,

¹ Sovjetsku Uniju

² Odnosi se na Niiku Novakovića — Longa

da narod očisti svoj kraj od fašističkih zlikovaca. Otpočela je frontalna borba sa fašističkim tlačiteljima. Zbog slabog naoružanja, nedovoljne organizacije, nalet fašista slomio je prvi naoružani narodni otpor. U narodu nastalo je kolebanje i bojazan od daljnjih akcija. Svjesno, narodni borci pr stupili su drugoj taktici u borbi protiv fašizma. Počeli su organizirati i naoružati partizanske odrede. Nastupa nova faza u nacionalno-oslobodilačkoj borbi. Pokretni partizanski odredi napadaju neprijatelja tamo gdje najmanje očekaje i zadaju mu osjetljive udarce. Zahvaljujući tim udarcima, zahvaljujući tim akcijama raspoloženje naroda se opet mijenja u borbenom pravcu. Narod je uvidio da [je] taktikom partizanskih odreda moguća uspješna borba protiv fašističkih tlačitelja. Partizanski odredi u svim mjestima, izuzev nekih sela IV rajona, najuže su povezani sa narodom. Narod ih pomaže hranom, obavještajima i sličnim, pa čak i sami traže da se vrše akcije.

Konferencija konstatira da je u toku dosadašnjeg vođenja nacionalno-oslobodilačke borbe bilo niz nedostataka u vojničkom i političkom pogledu.

Glavni su nedostaci u vojnom pogledu sljedeći:

1. Većina naših partizanskih odreda ogrančavala se u početku na odbranu i presporo je prelazila od taktike odbrane u taktiku napada; zahvaljujući toj pogrešci propušten je niz prilika u kojima su se naši odredi, mogli znatno naoružati.

2. U partizanskim odredima posvećivalo se vrlo malo pažnje vojničkoj izobrazbi i učvršćivanju vojničke discipline. Isto tako se nije posvećivalo pažnje izobrazbi i dizanju autoriteta nižeg komandnog sastava (vodnika i desetara).

3. Kod mnogih odreda postoje mnogi nedostaci u organizaciji logora. Neki odredi nalaze se u selu razasuti, a ne u šumi okupljeni na jednom mjestu. Izgradnji zimskih zemunica, zatim sakupljanju hrane i odjeće i ostalih potrebnih stvari za kišu i zimu nije posvećena pažnja.

4. Velike su manjkavosti našeg odreda kod organizacije veza. *Nije posvećena dovoljna pažnja brzim izvještajima, održavanju stalnih veza i prikupljanju tačnih obavještenja i o stanju neprijatelja i kretanju.

5. Partizanski odredi i rajoni ograničavali su se na vršenje manjih akcija, tako da već danas postoje svi uslovi za sprovođenje većih akcija.

Glavni nedostaci na političkom polju su sljedeći:

1. Nedovoljan politički rad kako u samim odredima, tako i u selima.

2. Vrlo slaba povezanost sa hrvatskim selima i nedovoljno uvlačenje Hrvata u partizanske odrede, premda su za to postojali uslovi.

3. Vrlo slabo poklanjanje pažnje ženama i omladini.

4. Kolebljivost i ustezanje od napada na Talijane. Na temelju tih konstatacija konferencija postavlja pred rajone i sve odrede sljedeće zadaće:

a) Vojna zadaća:

1. Glavna je zadaća u vojnom pogledu što brža i pravilnija organizacija rajona. Treba formirati rajonske komande. Kod toga treba paziti da se te komande, a pogotovo drugovi komandanti brinu o čitavom rajonu, a ne samo o svom matičnom odredu. Rajonski komandanti i komesari morati će se odvojiti od svoga matičnog odreda i obilaziti sve odrede u svome djelokrugu. Dalje treba paziti da se rajonske komande ne optereće rješavanjem manje važnih stvari, koje treba ostavljati da ih rješavaju komandiri odreda, vodnici, deseteri. Treba dizati autoritet komandnog sastava.

2. Naročitu pažnju treba posvetiti vojničkoj izobrazbi odreda, tim više što imade članova koji nisu služili vojsku. Treba organizirati ne samo vojničko vježbanje u pojedinim odredima, nego i zajedničke vježbe v še odreda iz čitavog rajona. Sve važnije odredbe treba davati pismeno i točno kontrolirati izvršenje datih naređenja.

3. Vršiti što češće zajedničke akcije više odreda ili čitavog rajona, u prvom posvetiti pažnju onim akc'jama gdje ćemo se doći oružja.

4. što prije izvršiti organizaciju logora, izgraditi zimske zemunice, skladišta hrane, pobrinuti se za z'msku obuču itd.

5. Objasniti svim odredima potrebu napadaja i razoružanja Talijana.

6. Zarobljeni materijal po mogućnosti spremi iako nam mentalno ne treba.

7. što pr'je treba sprovesti organ'zaciju sanitetske službe, tako da se u svakom odredu nalazi jedan sanitari.

8. Svi članovi odreda treba da polože partizansku zakletvu.

b) Političke zadaće:

1. Razviti što širi politički rad u svim našim odredima. Odredi treba da nađu svaki dan vremena za vojni i politički rad; o tons treba da se staraju politički komesari, i da o tome redovito obavještavaju višu komandu.

Naročitu pažnju treba posvetiti političkom radu kako u srpskim tako i hrvatskim selima. U selima treba što ~~ČŠČ3~~ održavati zborove, vršiti pr kupljanje živežnih namirnica, pobrinuti se za sakrivanje tih namirnica, organizirati seoske straže i obavještajnu službu. Velika zadaća stoji pred našim drugovima u radu oko zbrinjavanja onog stanovn štva kojem su sela popaljena. Što prije treba pristupiti izgradnji zemunica za izbjeglo stanovništvo i prikupljanju i sakriva-

nju hrane za zimu. Hranu treba prema potrebi racionalizirati. U tu svrhu treba stvarati seoske odbore, koji će se brinuti za rješavanje svih tih pitanja.

2. Razviti rad među seoskim ženama. Osposobiti žene za kurire, za prikupljanje stvari za partizane itd.

3. Organizirati rad među seoskom omladinom. Omladinu treba upotrebljavati za održavanje veza o kretanju neprijatelja, za kurire, za novačenje odreda.

4. Konferencija osobito ističe potrebu da se što prije likvidira slaba povezanost koja postoji u hrvatskim selima. Treba što prije stvoriti, odnosno proširiti, veze sa hrvatskim domobranima i talijanskim vojnicima.

Konferencija konstatira da se u zadnje vrijeme u ovim krajevima opaža znatno jačanje nacionalno-oslobodilačkog pokreta, a i njegovo političko organizaciono učvršćenje; snaga naših odreda zadnji mjesec dana porasla je za 4 puta. Među neprijateljima vlada veliki strah pred našim odredima. Neprijatelj se kreće samo danju i to u većim grupama po glavnim cestama. Sve su to znakovi da naša borba treba da poprimi i više forme i da se pred nas postavlja zadaća vršiti vojne i političke pripreme za dizanje općeg narodnog ustanka.

BR. 37

PROGLAS SA KONFERENCIJE DELEGATA NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA KORDUNA I BANIJE ODRŽANE 19—20
RUJNA 1941 GODINE¹

SRBIMA, HRVATIMA I BOSANCIMA KORDUNA I BANIJE!

Ovih dana se ponovno pale kuće, pljačka imovina naroda i ubijaju žene, djeca i starci. Nema sela na Kordunu i Baniji u kojem nisu popaljene kuće, malo je porodica koje nisu opljačkane, mnogo je majki koje oplakuju sinove i kćeri, žena koje oplakuju muža i djecu, i djece koja oplakuju oca i majku.

Njemački fašistički banditi bili su prvi koji su počeli ubijati **stotinu** Srba za jednog njemačkog vojnika. Fašistički saveznici: Hitler, Musolini i njihove sluge Pavelić sa frankovačkom gospodom organizirali su ubijanja i mučenja naprednih seljaka, radnika i intelektualaca. kakova ne pamti historija. Djeca su ubijana u naručjima majki. Ljudi su odpremani u crkve i tamo ih ubijali i mučili. Majke

¹ Primjerak proglaša koji posjeduje Redakcija umnožen je na pisačem stroju.

su ludile gledajući klanje svoje djece, pa da posle toga budu i same klane, mučene i silovane. Na Kordunu i Baniji je poklano preko sedam hiljada ljudi, žena i djece. Zar je mogao jedan čovjek mirno gledati paljenje kuća, pljačkanje imovine, ubijanje žena, djece i ljudi? Zar je mogla ijedna majka mirno gledati ubijanja i mučenja njezine djece? Zar se moglo podnositi silovanje djevojaka i žena? Nijedan čovjek koji hoće živjeti životom slobodnog čovjeka nije mogao mirno gledati opći pokolj naroda, podnositi silovanje žena i djevojaka i pljačkanje naroda!

!*!*••• ..

SRBI. HRVATI I BOSANCI!

Hitler je najveći neprijatelj narodne i nacionalne slobode. Njemački nacisti su proglasili sve slavenske narode nrfenje vrijednim. Oni su se naoružali modernim oružjem i počeli porobljavati narod za narodom. Kad su porobili sve male slavenske narode, onda su napali i miroljubive slavenske i slobodne narode SSSR-a. Slavenski narodi n'su ostali samo okupirani. Hitler i njegovi fašistički saveznici su počeli uništavati Slavene. Zar je mogao mirno podnositi uništenje Slavena jedan Hrvat, Srbin, Bosanac itd? Zar su mogli narodi bivše Jugoslavije podnositi nacionalno porobljavanje po fašistič'ku okupatorima? Zar su se mogli Hrvati odreći Dalmacije, Hrvatskog Primorja, Gorskog Kotara i Međumurja, najhrvatskijih krajeva, koje su istrgale fašističke hijene iz tijela krvave i napačene Hrvatske? Takvo ropstvo i uništenje naroda nije mogao podnositi nijedan čovjek koji voli slobodu a mrzi ropstvo! Nijedan čovjek koji voli svoj narod ne može ga ostaviti u ropstvu!

Veliku ljubav za svoj narod pokazali su narodni i nacionalni prvoborci, partizani Korduna i Banije. Veliku zadaću narodne oslobodilačke borbe naroda srpskog, hrvatskog i bosanskog preuzeli su partizani na Kordunu i Baniji, kao što su partizani preuzeli takvu borbu u svim zemljama biv. Jugoslavije. Oružjem u ruci, sa svima rodoljubima, partizani su stali u obranu imovine naroda, zaštitili živote ljudi, žena i djece i vode najdosljedniju narodno-oslobodilačku borbu za istjerivanje iz zemlje okupatorskih fašističkih hijena.

SRBI, HRVATI I BOSANCI! PRISTAŠE HRVATSKE SELJAČKE STRANKE, SELJAČKA ZAŠTITO, PRISTAŠE S.D.S., KOMUNISTI I SVI RODOLJUBI KORDUNA I BANIJE!

Dne 19. IX. o. g. sakupili su se delegati radnika, seljaka, intelektualaca, te delegati partizana, pripadnici nacije hrvatske, srpske i svih ostalih nacija na Kordunu i Baniji. Delegati konferencije su jednodušno izrazili [vjeru u] nepobjedivost velikog antifašističkog fronta naroda cijeloga svijeta na čelu sa slobodnim ntrodima SSSR-a i u savezu sa Engleskom, u borbi protiv njemačkog fašizma i njegovih saveznika. Oni se jednoglasno priključili apelu Komunističke

partije Hrvatske u kojem se pozivaju svi rodoljubi Hrvatske u jedinstvenu narodno-oslobodilačku borbu protiv fašističkih okupatora. Oni su konstatairali da fašističkim okupatorima i njihovim slugama — Paveliću i frankovačkoj gospodi — nije uspjelo upotrijebit Hrvate i Bosance u borbu proti Srba, da se jedinstvo naroda učvršćuje i narcdno-oslobodilačka borba širi i jača, da se jedinstvo naroda i partizana učvršćuje us prkos svih pokušaja Pavelićevih bandita da paležima sela un šte hranu prvoborcima (partizanima) i tako da ih prisile glađu na kapitulaciju.

£

SELJACI, RADNICI I NARODNI RODOLJUBI!

Svaki tko voli svoj narod, tko želi živjeti u slobodi a mrzi ropstvo treba se priključiti našoj borbi. Naša je borba nacionalno-oslobodilačka i ppzivamo svakog rodoljuba, bsz obzira na partijsku pripadnost, da se priključi ovoj velikoj narodno-oslobodilačkoj borbi. Stvarajte nacionalne oslobodilačke komitete u selima i kotarevima!

Sakupljajte hranu, odjeću, obuću za borce, pristupajte u partizanske odrede, prvoborce narodno-oslobodilačke borbe; stvarajmo narodno oslobodilačku vojsku i povedimo odlučnu borbu rame uz rame sa nepobjedivom Crvenom armijom protiv fašizma!

Živila narodno-oslobodilačka borba!
Živila sloga Hrvatskog i Srpskog naroda!
Živilo jedinstvo slavenskog naroda!
Dolje fašistički okupatori i njihove sluge Pavelić i Nedić!
Dolje narodne izdajice!
Smrt fašizmu — Sloboda narodima!

Kordun, 19. IX. 1941

DELEGATI PARTIZANA, RADNIKA,
SELTAKA I INTELEKTUALACA
NARODNO-OSLOBODILACKOG
POKRETA KORDUNA I BANIJE

BR. 38

DIREKTIVA CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 20 RUJNA 1941
GOD. ZA ORGANIZOVANJE I RAD SKOJEVSKIH ORGANIZACIJA
U PARTIZANSKIM ODREDIMA¹

SVIMA OKRUŽNIM KOMITETIMA I ČELIJAMA U PARTIZANSKIM ODREDIMA

Dragi drugovi, šaljem o vam upute za organiziranje Skoja u partizanskim odredima. Poduzmite potrebne mjere da se odmah formira Skoj u partizanskim odredima i da djeluje u duhu ovih uputa:

I. Unutar svih partizanskih odreda koji djeluju na vašem području imaju se odmah organizovati skojevske jedinice (aktivni i prosvjetne grupe). U članstvo tih jedinica trebaju ući ne samo dosadašnji članovi Skoja već i svi oni mladi partizani koji to žele. Ove jedinice bit će pod neposrednom kontrolom i rukovodstvom partije u dotičnom odredu, kojim će putem i dobivati uputstva od nadležnih okružnih skojevskih rukovodstava i slati izvještaje o svom radu.

II. Djelokrug rada i osnovne dužnosti skojevskih organizacija u partizanskim odredima jesu:

1. Sistematski rad na političkom podizanju mladih partizana, njihovo upoznavanje sa linijom i zadacima narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda, sa pol tikom KPJ i principima marksizma-lenjinizma.

2. Stalno učvršćavanje i podizanje svjesne gvozdene discipline, duha samopregora i hrabrosti među svim mladim borcima jednog odreda.

3. Organizovanje kulturnog života članova odreda putem predavanja, organizovanja slušanja radio-emisija, analfabetskih tečajeva za nepismene borce, zabava itd. Brijljivo njegovanje drugarstva i solidarnosti u odredu.

4. Mobiliziranje svih mladih partizana u stalnoj potpori Partije u odredu; uzdizanje mladih kadrova i njihovo predlaganje za članstvo u Partiji¹.

5. U selima i gradovima kroz koje odred prolazi ili u kojima izvodi akcije skojevska organizacija ovog odreda mora naći mogućnosti da okup omladinu, objasni joj današnji položaj, cilj i zadatke partizana i izvedene akcije. Istovremeno, ona mora postaviti temelje jedinstvenom omladinskom frontu i organizaciji Skoja u tim mjestima.

Na taj način, skojevske jedinice u odredima moraju postati glavnim pomagačem KP, najdisciplinovanijom i najpčrtvojnijom udarnom četom komandira i političkog komesara odreda, i istovremeno, ljubimcem svih partizana o čijem kulturnom životu i dnevnim potrebama moraju da se staraju. Kroz okružja i mjesta svojih borbi oni moraju objasniti masama mladih narodno-oslobodilačku borbu, pokrenuti je u nju i pomoći im u organizovanju iste.

20. IX. 1941

CK KPH

¹ Redakcija posjeduje primjerak direktive koji je umnožen na pisaćem stroju.

ZAPISNIK, SA SASTANKA VOJNIH DELEGATA LIKE OD 21
RUJNA 1941 GODINE

Kamensko 21. IX. 941

ZAPISNIK

o sastanku vojnih delegata Like

Izbor pretsjedništva. zapisničara i overača zapisnika

Dnevni red:

1. Izvještaj Štaba
2. Izvještaj srezova
3. Stanje i stav
4. Izbor štaba za Liku i Kordun i
5. Eventualije

Drug Gojko Polovina¹ podnosi izvještaj iz štaba bataljona Like. Razjašnjava formiranje naše upravne vlasti, tj. cjelokupnu organizaciju kod nas, bliže okoline, te centralne vlasti, štab bataljona imao je rukovodstvo nad svim potčinjenim jedinicama, osim Srba,² gdje je donošeno kompromisno rješenje. Organiziran je štab za Srb, koji ima 400 pušaka, 2 mitraljeza. Organizacija pozadine gore stoji nego organizacija vojske. U pogledu komandira ide dobro, naročito aktivni podoficiri b. jugoslavenske vojske, pa i sami seljaci, osim izuzetaka. B.³ žandarmi ne zaslužuju pohvalu kao podoficiri. Pokazali su se grubi i nedisciplinovani. Radnici su se pokazali dobro, intelektualci su slabiji. Nekoji su pobjegli, mekani su i u borbi nisu očvrtnuli. Oficira ima malo, 1 aktivnog oficira (Stojan Matić). Pohvale je vrijedan. Organizovao je borbu i rukovodstvo. Stvorio je dobro raspoloženje u pogledu [suzbijanja] pljačke i paljenja. Nadamo se da ćemo nekolicinu podrediti našoj disciplini ili izvući ih van.⁴

Organizovanje pozadine je slabo. Stvoreni su mjesni odbori. Rukovodstvo nije praktično, te se često uprave i mijenjaju. Te brze promjene nisu negativne! Slučaj sa vojnim kadrom, koji se iskristalisao baš ovim čestim promjenama. Najviše je zaposlena naša pozadina o obavljanju trgovine i suzbijanju šverca.

¹ Tada politički komesar bataljona gerilskih odreda za Liku.

² Odnosi se na općinu koja obuhvata sela Gornji i Donji Srb.

³ Bivši

⁴ Rečenica nije dovoljno jasna. Njom se htjelo reći da će se uticati na nekolicinu bivših oficira ili da pridu Narodnooslobodilačkom pokretu ili da izidu na vidjelo kao neprijatelja narodne borbe.

STANJE NA FRONTOVIMA. Od I konf. delegata Like i Bosne: 'Borbama oko Kulen Vakufa rukovodio je štab za Liku.⁶ Glavne snage dao je D. Lapac, dali Cvjetićani i Vrtoče. Neprijatelj je uspio skoncentrisati snage u B. Petrovcu i smetao je borbu sa K. Vakufom. Presjekli smo pristup K. Vakufu, te smo vršili napad na Čukove. Kuća po kuća se branila. Pružili su očajničku borbu. Napad na Orašac. Brzo su se povukli u Kulen Vakuf. Neboračka rulja sa ličke i bosanske strane — žene zapalile su Orašac pun životnih namirnica, koža itd. Napad na Demirovo Brdo. Stegnut je obruč oko K. Vakufa, kako bi se dalje pregovaralo. Preko noći major Veber⁷ naredio je evakuaciju iz Vakufa. Hrvatsko stanovništvo se u redu povuklo. Narod muslimanski očekivao je predaju, dok su trgovci tražili povlačenje. Veber je htio izvući vojsku, bez obzira na civ. [ilne] žrtve. Drugovi muslimani bili su slabo povezani sa našim jedinicama, te su nastradali. Objašnjava dalje borbu s neprijateljem koja je bila žestoka, čitav tok operacija koji je s tim u vezi, te situaciju u K. Vakufu poslije borbe. Zapaljen je K. Vakuf od izbjeglica, jednog dijela boraca ogorčenih zbog [ustaške] pljačke, jednog dijela pijanih ljudi, žena itd. Prizor je bio užasan. Za sada se vode čarke oko Bihaća. Bilo je pokušaja prodora dvaput iz Bihaća. Od pada K. Vakufa do danas žrtava nije bilo. Talijanska okupacija naših krajeva nastupila je. Govori o ljudima koji su skloni Tal.janima, koji su unijeli zabunu u neke naše odrede, te o njihovoj propagandi itd. Nekoji su se odred zadržali na svojim položajima, dok drugi šalju pomoć za Bihać. Svi su vodovi iz Srba prebačeni u ovaj kraj. Tu je utjecaj prijatelja Talijana najjači. Postavili su komesara Srbina. U srbskim odredima vlada previranje koje se još nije iskristalisalo. Prijatelji Talijana pokazuju pravo lice, kojima je cilj trgovina, profit i špekulacija. Cijela Srbska opština nema što da jede. Najsiromašnija je valjda u Lici.

Vode se borbe oko B. Petrovca. Neprijateljska snaga je do 1500 ustaša i vojske. Daju žestok otpor i pokušali su ofanzivni napad. Položaj je težak [za osvajanje], jer ga brani baterija topova, dva tenka, mitraljezi i puškomitraljezi. Imaju, izgleda, najbolje snage. Težak je pristup. Skoncentrisane su snage Bosne. U Bos. Krupi nema većih neprijateljskih snaga. Sva sela su u našim rukama. U B. Novom su se sela digla na ustanak. Neprijatelj je uspio stvoriti kompromis, a poslije su pohapsili 100 ljudi. Borba se i dalje vodi. Mrkonjić Grad bio je u našim rukama, ali ga je neprijatelj uspio povratiti. Naši drže sva sela. Na Bravsku je neprijatelj skoncentrisao snage. 17 ov. mj. došlo je do borbe Talijana i naših. Tri napada — jedan naš mrtav i dva ranjena. Neprijatelj ima više mrtvih. Naši su uništili jedan kamion i više motorbicikla. Utvrdio se u samom Grahovu. Naši

⁵ Vidi »Zbornik«, tom IV, knj. 1, dok. br. 66.

⁶ Misli se na štab bataljona gerilskih odreda za Liku.

⁷ Ustaški major, ubijen 1941 godine. .

imaju utvrđenja u klancima, koja su povoljna. Na Grahovu ima 2000 Talijana opkoljenih. U Dalmaciji su užasne pr.like. Zabranjen je ribolov. Talijani pljačkaju i kupe sve, te vuku za Italiju. Poblizih izvještaja o događajima u Dalmaciji nemamo.

2. TACKA

Izvještaj o stanju drugih srezova.

Delegat iz Gospića govori o stanju tamo. Ima 9 gerilskih odreda. Razoružano je 5 sjedišta ustaša. Borbe oko Ploče, Divosela, Poćitelja, Vrebca itd. Napad na 1000 hr. vojnika kod Ploče. Kod Vrebca je [bilo] više napada. Poginulo je naših 7, a na neprijateljskoj strani 210. Talijani su pokušali mirno da pridobiju stanovništvo za sebe. Poslije su kupili žito (Kula). Počeli su da kupe žito od pojedinaca. Seku šumu — 17 privat, gajeva. Hapšenje. Uhapšen je jedan komandir sektora Kula. Pretražuju stanove. Zabranili smo prodaju životnih namirnica, drva i zabranili smo saobraćaj s njima. Potpuna mobilizacija boračkog stanovništva (20—40 god. operativna vojska — 2000 čl., 18—20 god. omladina — 1200 čl., starije za nar. pomoć⁸) — je provedena. Organiziranje omladine je započelo. Vojničko i prosvjetno obrazovanje omladine — triput nedjeljno. Izrađen je Pravilnik.⁹

Ima dva odsjeka po 1000 boraca. Podijeljeni su u 10 odreda. Hrvatski gerilski odred u Smiljanu je organizovan; stavio se pod komandu našeg bataljona. Imamo oko 100 karabina sa 1800 metaka, 50 civ. pušaka. Dobili smo 800 metaka i nešto bombi. Poduzeli smo sve radi suzbijanja špijunaže. Raspoloženje protiv Talijana je dosta dobro, naročito kod boraca. K danje veza i saobraćajnih linija će skoro početi. Sve će škole započeti rad. Sve smo poduzeli za nar. pomoć.

Delegat iz Gračaca: Srb je bacio pomoć za Gračac. Bio je opsjednut, ali su Talijani upali u grad. Nije bila jedinstvena komandaj-prema tome [komande] nisu radile kao što je trebalo. Ima oko 400 karabina i 10 puškomitraljeza. Najbolje je naoružan Mazin. Komandiri su bili nesposobni. Pri udaru hrv. vojske nastalo je rasulo. Borci su bili dobri, ali slaba komanda. Talijani su razvili propagandu preko svojih špijuna. Većina boraca bila je voljna da se prebaci u bosanske krajeve. Danas se nalazi dobar dio boraca za borbu s Talijanima. Traže formiranje jedinstvene komande. Nije obrazovana civilna uprava. Pojavila se pljačka. Tri su čovjeka strijeljana.

⁸ Početkom ustanka formirani su u pojedinim mjestima odbori Narodne pomoći koji su prikupljali materijalna sredstva za vojsku. To su kasnije preuzeli NOO.

⁹ Odnosi se na Pravilnik o organizaciji i zadacima narodne vojske, koji je napisalo rukovodstvo ustanka u Gospićkom kotaru oko 20 kolovoza 1491 godine. Taj dokumenat nije sačuvan.

Delegat iz Korenice: Osnovan je štab za srez i bližu okolinu. Treba jedna rukovodna vojna snaga. Napad na Leskovac. Odred na Ljubovu — 30. Ljudi dobro naoružani. Drugi odred je Uvalica—Kik, te će se spojiti sa drugim odredom. Biće formirana još dva odreda, ali će biti slabije naoružana. Talijani pretrese vrše oko samog grada Korenice. Špijunaža sa naše strane aktivno radi. Poduzeli smo enerγιčne mjere da neprijatelju ne damo ništa. Ima oko 110 pušaka i dva puškomitraljeza. Raspoloženje naroda je dobro u borbi protiv neprijatelja.

Delegat iz Udbine: Vršen je napad na Podlapac. Prekinut je jer su Talijani spriječili. Straže se održavaju i dalje. Narod se b'o uplašio, ali se sredio i voljan je za borbu. Ima pet odreda, 80 karabina sa nešto civilnog oružja i jedan puškomitraljez, 10 do 15 bombi. Preuzeli smo organiziranje pozadine. Donijeli smo odluku da ne dajemo ništa Talijanima. Uхватili su jednoga sa puškom i četiri bez puške i odagnali su nekoliko kola. Oduzimalju i namirnice. Raspoloženje u narodu je dobro za borbu protiv Talijana. Preuzeli smo organizaciju naredne pomoći. Organizujemo aktive žena i omladine. Talijana ima 650.

Delegat iz Otočca: Mjesec i pol dana kasnije je započela akcija Brlog (Dabar). Ima jedan odred u Škarama — 20 karabina sa 20 do 30 civilnih. Istjerali su ustaše iz općine i ubili povjerenika. Talijani sprečavaju uspostavu civilne vlasti. U Vrhovinama se nalazi 5000 Talijana, u Otočcu 2000 a u Brinju 2000. U Brinju zajedno sa Hrvatima izvršili smo niz akcija na pruži Jesenice. Ima oko 30 karabina. Hrvati iz Sinca povukli su se u šumu i nadamo se da ćemo se povezati s njima. Preko Sertić Poljane došli bi do veze sa Saborskim, ali je uhapšen naš čovjek.

Brinje: Nalazi se logor gdje će se formirati jedan odred. Nalazi se jedan odred sa 20 karabina i 2 puškomitraljeza. Razoružao je ustaše i vojnike; napad u Žutoj Lokvi; sukob s Talijanima, ali su se povukli. Akcija kod Ledena. Zapalili smo pilanu, 6 kamiona. Nadamo se da će doći do sporazuma sa Hrvatima (od B. Potoka-Brinje, 70 karabina, 2 puškomitraljeza). Sukob našeg odreda sa talijanskom stražom. Niko naš nije ranjen, Talijani su pucali u zrak. Jednog su razoružali. Na tunelu je jedan mrtav Talijan. Civilna vlast nije organizovana zbog prisutnosti Talijana. Organizirana je narodna pomoć, fond nacionalno-oslobodilačkog fronta, odbor za nacionalno oslobodjenje. Rad sa ženama je započeo. Formirani su odbori. Najviše razbijaju naše redove srpski izrodi. Zapaženo je nekoliko agenata talijanskih — govore o prijateljstvu njihovom i zastrašuju naš narod. Poduzeli smo sve mjere da raskrinkamo te bandite, koji hoće da špekuliraju

sa narodnom borbom. Narod je raspoložen za borbu s Talijanima i vide da je uzročnik zlu baš talijan. fašizam. Slabost je u oružju. Narod traži naređenje da se udari na Talijane. Sa omladinom smo započeli raditi.

3. TACKA

Opšte stanje i stav: Drug Krntija¹⁰

Objašnjava političku situaciju. Govori o sjevernom frontu. Ta borba naša je najvažnija borba. Mi samo potpomažemo tu borbu, koja će nam donijeti slobodu. Ova borba pravi prelom u istoriji. Govori dalje o ljudima koji se ne slažu s našom borbom a nalaze se u našoj sredini. Ti se ne slažu sa onim što je u Sovjetskom Savezu. Jednom da se stane na kraj sa pljačkom, klanjem itd. Prikazuje karakter naše borbe. Sa svima onima koji bi htjeli sa naših leđa živjeti — obračun. Naša borba ima i socijalni karakter osim nacionalnog. Što god je protiv naroda treba ga uništavati, uništiti sve što stoji na putu naše borbe. Objasnjava naš stav prema Talijanima i poziva delegate da narodu isto pravilno objasne, tj. da nama nužno predstoji borba s njima, dok okupatore ne izbacimo iz naših krajeva. Govori da domaće izdajce, trgovce sa našom kožom, treba strijeljati. To su drugi ustaše. Narodu objašnjavati i dokazati kolika opasnost od istih prijeti nama i našoj borbi. Prelazi zatim na prikazivanje borbe protiv oportunisti i izdajica i huškača protiv naših boraca. Govori o drugu Staljinu, o njegovoj akciji u borbi protiv fašizma, te o Komunističkoj partiji i njenoj predvodničkoj ulozi u današnjoj našoj borbi. Prikazuje naš star prema Hrvatima u stvaranju jedinstvenog fronta prema okupatorima. Dužnost nam je stvoriti jedinstveni narodno-oslobodilački front protiv okupatora. O tome moramo povesti mnogo računa. Važan primjer je stvarati veze sa hrvatskim selima, širiti propagandu i objašnjavati karakter naše borbe. Poslije ovoga govori o pljački i teror. Ne smijemo biti drugi ustaše u ovome. Govori o sistemu borbe i organizaciji. Treba izvršiti reorganizaciju, stvarati partizanske odrede do 50 ili više ljudi. Potrebna je disciplina za izvršenje zadataka. U odrede treba da idu dobrovoljci. Govori dalje o civilnoj vlasti. Prije vojske treba da postoji civilna vlast, jer je vojska njeno sredstvo. Vojska je da služi za odbranu naroda. Moramo stvoriti našu vlast, da se naši zakoni provode u djelo. Treba imati zakon da mu se svi pokoravamo. Tako će nestati agenata i huškača. Govori o njenom organiziranju. Vlast mora biti birana od vojnih i civilnih delegata. Osvrće se na dužnost političkih komesara. Fond nacionalnog fronta stara se o prikupljanju hrane, odijela itd.

¹⁰ Narodni heroj Marko Orešković

Sljedeće je: Biranje štaba za Liku i Kordun¹¹. Drug polovina daje potrebno razjašnjenje o ovom pitanju. Predlaže se drug Marko Krntija kao politički komesar, a kao komandant Matić Stojan. Svi prisutni delegati jednoglasno biraju. Dok se ovaj štab za Liku i Kordun potpuno ne organizira njihovu dužnost vrši štab u D. Lapcu¹². Govori o pomoći porodicama poginulih boraca i onih koji dolaze iz još neoslobođenih krajeva.

Prelazi se na eventualije. Učestvuju delegati iz raznih mjesta u diskusiji. Na kraju čita i predlaže rezoluciju drug J. Blažević¹³. Vojni delegati primaju jednoglasno ovu rezoluciju¹⁴. S ovim je završio rad ovaj naš sastanak. Predlaže se major Rašeta u operativno rukovodstvo kao komandant¹⁵.

Drugovi delegati su ga izabrali.

BR. 40

PISMO ŠTABA DRVARSKÉ BRIGADE OD 20 RUJNA 1941 GOD.
ŠTABU PARTIZANSKIH ODREDA ZA LIKU O UPUĆIVANJU
GRUPE ZAROBLJENIH DOMOBRAHA

STAB I BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILACKIH
PARTIZANSKIH ODREDA

ŠTABU PARTIZANSKIH ODREDA ZA LIKU

Donji Lapac

Štab brigade upućuje preko gornjeg Štaba za Korenicu i Krbavicu 35 ljudi i to 32 oslobođena hrvatska vojnika i sa njima 3 civila.

Napominjemo da su hrvatski vojnici potpuno ispitani i njihovo službovanje u vojsci kao i političko uvjerenje potpuno provjereno, zato tim ljudima mora se potpuno obezbijediti lična sigurnost i pomoć

¹¹ Postojala je zamisao vojničkog objedinjavanja Like i Korduna, ali do toga nije došlo.

Odnosi se na Stab bataljona gerilskih odreda za Liku.

" Jakov Blažević

¹⁴ Redakcija ne posjeduje tu rezoluciju.

¹⁵ Htjelo se Boška Rašetu, majora b. j. v., koji je imao uticaja na jedan dio ljudi, ili pridobiti za NOP ili istjerati na čistinu kao četnika 1 narodnog neprijatelja. Zbog toga je na završetku savjetovanja i bila izmijenjena odluka o izboru komandanta, ali ona nije realizovana. Tada njegov stav nije bio posve jasan, a kasnije je postao ogorčeni neprijatelj NOB.

u svakom pogledu. To su ljudi koji će ustvari koristiti našoj Narodno-oslobodilačkoj borbi.

Tražimo da nam se odmah pošalje iscrpan izvještaj o prošla dva transporta koja **su** upućena **isto** preko vašeg štaba za gore navedena mjesta.

Sve ove ljude po mogućnosti uputiti na druga Marka Krntiju¹ u Krbavicu.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Št. br. 20/EX. 1941

Politički komesar
V. Stojnić-

(M. P.)

Komandant brigade
Ljubović³

Prema prednjem rešenju naređuje se svim gerilskim oJredima Like, Korduna i Gorskog Kotara, da ovom ljudstvu ukažu svaku pomoć i zaštitu. Naređuje se štabu za srez Korenicu da po prijemu ovog ljudstva pošalju izvještaj d~ su ovo ljudstvo primili.

21. IX. 1941 g.

ZA ŠTAB«

BR. 41

IZVJEŠTAJ ŠTABA BATALJONA »VELEBIT« KONCEM RUJNA 1941 GOD. ŠTABU GRUPE NOP ODREDA ZA LIKU O BORBAMA I IZVRŠENOJ OPĆOJ MOBILIZACIJI NARODA ZA ORBU PROTIV OKUPATORA I NJEGOVIH SLUGU¹

PREGLED VOJNIČKIH DOGAĐAJA NA TERITORIJI BATALJONA
» V E L E B I T «

Pod komandu ovoga bataljona spadaju sva sela općine Medak kao i odredi: Ploča, Široka Kula ~~SE~~, Barletama i Ostrovicom. Divoselo sa Č tlukom i Ornicama. Na čitavome teritoriju imade 9 partizanskih

¹ Narodni heroj Marko Orešković-Kmtija

² Velimir Stojnić

³ Ljubo Babić

⁴ Ovaj dio teksta dodat je na dopis Štaba Drvarske brigade. Redakcija nije mogla tačno ustanoviti da Li je to dodao narodni heroj Marko Orešković, a najvjerojatnije je da jesrt.

¹ Redakcija posjeduje kopiju izvještaja kome nedostaju završetak i datum. Komandant bataljona bio je Milan Kuprešanin, a politički komesar Petar Kleut.

odreda koji su još u početku ustanka bili ujedinjeni pod jednu zajedničku komandu, koja je rukovodila sa svim operacijama.

Na ovome području bilo je pet ustaških stanova, gdje je bilo smješteno oko 100 ustaša. Ustaška sjedišta su bila u Metku, Ploči, Vrepcu, Š rokoj Kuli i Divoselu.

Sa akcijom se počelo odmah početkom mjeseca jula, pa je bilo najpre očišćeno selo Vrebac, zatim drugi dan Divoselo i Ploča, a treći dan sam Medak. Iz VrePCA su ustaše proterani bez većih poteškoća. U Divoselu se morao zapaliti ustaški stan, a tako isto i u Metku i Ploči. Nakon paljenja, selo Divoselo nije se moglo održati pred najezdom ustaša, pošto je sa sv.h strana bilo opkoljeno ustaškim selima, a po sredi je bila i izdaja, tako da je u logoru poklano oko 510 što žena, djece i staraca, a ostatak je prebačen na teritorij općine Medak.

Slično je nastradala i široka Kula, Ostrovica i Barlete gdje je također poklano mnogo našeg življa, jer je odbrana bila nemoguća usljed lošeg strategiskog položaja i nedovoljne kol čine oružja kao i izmešanosti sa ustaškim življem. Ostatak stanovnika iz ovih krajeva bio je također prebačen na teritorij općine Medak.

Ostala sela koja su grupisana oko općine Medak uspela su se održat i odbraniti ustaškom pokolju. Ustaše su pokušale nekoliko napada na liniju Vrebac—Barlete—Ploča—Kik i na Počitelj. Ovi napadi ustaša ponovili su se nekoliko puta, ali su svi bili odbijen . Na Vrebac i na Plčču pokušala je napad i hrvatska vojska, ali je i taj bio bezuspješan i odbijen. Naroč to je za pohvalu držanje odreda Ploča i Mogorić na liniji Ploča—Kik, gdje su sa dvadeset i dvije karabine uspjeli da izdrže dvanaestočasovnu vatru hrvatske vojske koja je htjela proći kroz Pločanski Klanac, a sastojala se od oko 1000 vojnika, nekol ko topova, bacača mina, nekoliko teških mitraljeza i v'se lakih. Sa svim ovim oružjem vodila se ogorčena borba čitavi dan, ali je nepr'atelj bio odbijen uz veće gubitke tako da je morao odustati od prolaza kroz Pločanski Klanac i poslije k'ancem iza Troure prešao prema Donjem Lapcu — gdje su bili rastjeran¹.

U svim ovim borbama izgubili smo 7 boraca, dok je na strani neprijatelja palo oko 210 mrtvih, što Je vama poznato.

U početku borbe bilo je u svih 9 odreda 26 karabina tipa »Mauzer« i nekol ko civilnih pušaka. Tokom vremena brojno stanje oružja se povećalo na oko 100 karabina. Uz ovako slabo naoružanje uspjeli su naši borci nadnaravnom požrtvovanošću da izvrše mnogostruke jače napade i da dadu rijedak primjer herojske borbe.

Po talijanskoj okupaciji prestala je borba sa ustašama na frontnim linijama, tako da su se svi odredi uspjeli potpuno reorganizirati. U tu svrhu objavljena je tajna mobilizacija, koja je provedena za tri dana. Mobilizacija je objavljena na osnovii pravila za ustrojstvo narodne vojske koja su sastavljena kod štaba bataljona. Popisani su svi borci od 20—40 god na i svrstani u operativnu vojsku i to tako

da su razdijeljeni po odredima, vodovima i desetinama. Za sve jedinice određeno je komandno osoblje. Bataljon je podijeljen u dva odsjeka od kojih svaki ima 5 odreda. Svih boraca operativne vojske ima 1900 koji su potpuno naučeni rukovati oružjem u borbenoj obuci. Ujedno su određena za sve jedinice zborna mjesta i znak uzbune.

Sva omladina od 17—20 godina svrstana je u omladinske redove koji su podvrgnuti obaveznoj kako vojnoj tako i političko-prosvjetnoj obuci.

Svi od 40—60 godina svrstani su u pomoćnu narodnu vojsku sa zadatkom osiguranja pozadine.

Štab bataljona sastavljen je od tri lica i to: komandanta, političkog komesara i operativnog oficira. Na svakom odsjeku postavljena su po tri politička komesara.

Sa komandnim osobljem održane su do sada 4 šire konferencije, a po svim odredima održano je nekoliko sastanaka i skupština.

18. ov. mj. osnovan je jedan partizanski odred drugova Hrvata u Smiljanu, koji posjeduju 10 karabina. Oni su stavljeni pod komandu ovoga štaba i otpočeli su sa akcijama. Istodobno je uspostavljena veza sa drugovima Hrvatima iz Perušića i Mušaluka, pa se radi sada o jačoj povezanosti.

Od vojničkih poduhvata, naši su odredi učestvovali u napadu na Polapaču² i Barlete.

BR. 42

IZVJEŠTAJ ŠTABA GERILSKIH ODREDA ZA LIKU KONCEM RUJNA 1941 GOD. ŠTABU DRVARSKJE BRIGADE O VOJNO- POLITIČKOJ SITUACIJI¹

STAB BATALJONA GERILSKIH ODREDA ZA LIKU

ŠTABU BRIGADE GERILSKIH ODREDA

Prema naređenju od 15. IX. o. g.² dostavlja se ovaj izvještaj:

U pitanju pada K. Vakufa može se izvestiti sledeće: Bio je određen napad na sela Čukove i Orašac, ali ne istovremeno i na sami grad. Čukovi su dali tako ogorčen otpor da je bilo nemoguće zauzeti makar koju kuću dok se ne zapali. Orašac je zauzet lakše i naši borci nisu palili Orašac. Međutim iza boraca na šli su neborci iz okolnih sela i zapalili su samo mesto. Kada su pala sela i stešnjen obruč oko

* Odnosi se na Podlapac.

¹ Dokumentu nedostaje datum.

¹ Redakcija ne posjeduje ovo naređenje.

grada, naređeno je da se grad ne napada nego da se, s obzirom na broj stanovništva u njemu, opkoli i prinudi na predaju.

Međutim još iste noći posle pada okolnih sela komandant mesta major Veber naredio je evakuaciju i povlačenje stanovništva u isto [vreme] sa povlačenjem vojske. Naše jedinice primetile su to povlačenje pa su napale neprijatelja u povlačenju. Iste večeri uoči povlačenja ovaj štab je bio izvešten da seljaci sa Dem.rova Brda žele pregovore. Umesto pregovora za predaju grada osvanulo je povlačenje koje se pretvorilo u borbu. Napadom na okolna sela rukovodio je komandant bataljona Stojan Matić.

Glavni napad na neprijatelja koji se povlačio imao je izvršiti komandant II bataljona »Slobode« Maćuka Pilipović... Posle njegovog pada nastupio je pravi haos u bataljonu kojim je on komandovao. Neprijatelj je pokušao da to iskoristi i da pobjegne. Međutim Matić je stigao sa ličkim odredima, te je u zajednici sa onim odredima koji su produžili borbu, odred Branka Rađenovića i Nikole Karanovića, presreo neprijatelja na Dulibi i tu su nakon velike borbe razbijene neprijateljske snage. Zarobljen je veći broj civilnog stanovništva, među kojim je bilo i poznatih ustaša iz K. Vakufa. Ovo stanovništvo vraćeno je u K. Vakuf i trebalo je biti po naređenju Matića odmah upućeno u pravcu Bihaća. Ali po dolasku u K. Vakuf Matić je primio izveštaj da je neprijatelj provalio na Drenovači i da napreduje u pravcu D. Lapca. Odmah se uputio u pravcu Lapca predavši zarobljenike straži u K. Vakufu. Matić je stigao u K. Vakuf oko pola noći.

Politički sekretar ovog štaba po izveštaju o padu K. Vakufa pošao je odmah tamo. Pri dolasku u K. Vakuf našao je varoš potpuno celu i uredno zaposednutu. Straža je bila postavljena od 8 Bosanaca i 8 Ličana. Odmah sam primio izveštaj od komandira straže Pere Đilasa³ da se vode borbe na Dulibi i da je neprijatelj uspeo da naše jedinice opkoli, te da opkoljeni traže pomoć. Odmah je naređena koncentracija snaga za pomoć i izdato naređenje straži da zabrani svaki pristup u Kulen Vakuf. To je bilo oko 7 sati po podne. U to je stigao izveštaj sa Dulibe da neprijatelj beži dalje bez otpora. Baš toga momenta stigli su kuriri iz Lapca i sa Drenovače da je neprijatelj provalio na Drenovači i da tamošnji odredi traže pomoć. Ovaj izveštaj je bio tačan i politički sekretar ovog štaba je morao sa ljudstvom da krene u Lapac, naredivši straži da zabrani svaki pristup u grad dok komisija ne stigne da utvrdi šta ima od plena u mestu.

Pošto je napad na Drenovaču odbijen, politički sekretar se ponovo uputio u K. Vakuf. Međutim oko 8 sati ujutru, kad je tama stigao, našao je varoš u plamenu. Svaka intervencija bila je uza-

³ Kasnije postao izdajnik i poginuo u borbi protiv partizana 1942 godine.

ludna. Pored straže u samom mestu, sa ličke strane su bile postavljene zasede radi obezbeđenja od provale neprijatelja iz Bos. Petrovca preko Vakufa. Ove zasede imale su naređenje da zabrane svaki pristup noću u K. Vakuf sa ličke strane. Taj zadatak je izvršen do dana, ali preko noć. straže su došle do pića, opile se i propustile pljačke, pa sigurno i sami oni pljačkali. Kada su primetili da se razvlači plen, borci sa ličke strane propustili su da se može uč: u grad koji je u to vreme već zapaljen. U međuvremenu pijani vojnici tražili su najpre ustaše među zarobljenicima koji su još u borbi na Dul bi bili izranjavani, naročito žene i deca. U samom gradu nađeni su tragovi da su nekoliko stotina zarobljenih Srba poubijani. To je još više raspal lo masu sveta koji je u onom besu i vatri napravio jedan užasan kaos u kom je bilo mnogo nevinih žrtava. Zarobljenici odrasli odvedeni su u Martin Brod pod komandom Pere Đilasa. Pijani i razjareni ljudi postupil su sa njima na divlji način. Neki su uspeli da pobegnu, dok su ostali stradali. Na pitanje političkog komesara ovog štaba ko je komandovao sa stražom koja je bila u M. Brodu, Pera Đilas je odgovor'o da on za to ne zna. Tamo sam toga dana našao veći broj oružanih ljudi sa Cvjetnića, među njima Peru Đilasa. U M. Brodu nije bilo drugih vojnika sem onih sa Cvjetnića. M. Broda i Begluka. Oni su dakle odgovorni za sve što se tamo desilo.

Zene i deca, po naređenju ovog štaba, iz K. Vakufa prebačeni su u Bjelaj.

Posle pada Kulen Vakufa nastalo je pregrupisavanje snaga i koncentracija u pravcu B'haća. Ljudstvo je bilo i suv še zamoreno, prevozna sredstva slaba, put suvise velik, i prirodno je da [je] to sve izazvalo teškoće.

Bosanski odredi su potpuno izbegli da izvrše naređenja koja su dobivali od ovog štaba; ovo se odnosi na one odrede koji su bili na K. Vakufu. U isto vreme nadošla je okupacija jedne zone, zapravo skoro cele Like od strane Talijana. Ovde se oček'vao sukob sa Talijanima u Grahovu. Međutim se brzo saznalo da su Talijani ušli u Grahovo bez otpora. Isto se desilo i u svim mestima Like. Narod ovde zaista nema poverenja prema Talijan'ma, ali ipak veruje da Talijani neće č niti zverstva kao ustaše i da sada nije momenat za borbu protiv okupatora. Ta se slabost oseća kao posledica nedostatka oružja i municije. Nadalje, svet oseća da se prim'će zima, a odelo, obuća, hrana za ljude, prevozna sredstva — slabi. Sve to utiče mnogo na ljudstvo da je sklono kompromisu i sa crnim vragom. Najbolje to stanje seljaka karakteriše ona narodna izreka: >Udruži se i sa vragom dok predeš preko ćuprije.« Tu su izreku i upotrebili seljaci iz Srba u svom obrazloženju zašto su za kompromis sa Talijanima. Zima stvarno pretstavlja za ovako slabo opremljene borce ćupriju i oni su spremni sa svojim oportunistom da se udruže i sa crnim vragom samo da pređu tu ćupriju. Na toj ćupriji sa tim

njihovim »drugom« njih čeka sigurna smrt, ali oni su spremni na sve. Ogromni uticaj ima i svetska situacija, naročito vesti da se na Istočnom frontu vrše pripreme za zimsku borbu.

Ovakav teren je vrlo pogodan za akciju talijanskih agenata. Oni u tome postupaju vrlo vešto. Na primer izvešteni smo da su u Gračacu dopustili Srbima da slobodno ulaze u hrvatske kuće i da uzimaju sve što nađu da je »srpsko«. Tačno je da ma tu mnogo stvari srpskog naroda, ali je prirodno da će se vršiti pljačka i onoga što je hrvatsko. Nadalje se razvio šverc, krađa stoke, žita, imovine 3vake vrste. Talijanski vojnici idu pojedinačno po selu i nose po nekoliko kila soli, menjaju tu so za krompir, pasulj, kupus itd. Oseća se već strah kod seljaka da će ih Talijani opljačkati, ali još je uvek jak onaj oportunistički momenat koji seljake rukovodi kompromisu. Želja i potreba sporazuma i kompromisa sa Hrvatima oseća se vrlo izrazito, ali još uvek vlada uverenje da je mnogo lakši i bolji kompromis sa Talijanima nego sa današnjom ustaškom vladom u Zagrebu.

Velikosrpski elementi idu u svom oportunizmu tako daleko da predlažu kompromis sa Zagrebom. Jedan velikosrb n tvrdi mi da on može da garantuje da je Artuković spreman da pregovara i da on može doći do tih pregovora. Isto mi tvrdi da su za pregovore spremni i neki generalštabni oficiri, koji su b'li u bivšoj jugoslavenskoj vojsci. Naročito da su spremni na pregovore mlađi po činu i po godinama, ali da traže da u tim pregovorima učestvuju i HSS-ovci i Maček. Njihov je stav prema onom što sam do sada mogao doznati oportunistički. Isto sam tako obavešten da ima nekih jugoslavenskih oficira u Splitu koji su raspoloženi za borbu; ima ih veći broj.

Dok stvari sa nacionalističkim vrhovima stoje kako sam već naveo, narod sam počinje da traži veze i da pregovara.⁴ S'noć sam primio izveštaj jednog seljaka koji mi priča da su seljaci iz Ploče i Lov'nca pokušali da se sporazumeju sami i da utvrde da jedni druge ne diraju, da žive lepo kao što su pre bili dobri komšije. Ista ta pojava se primećuje kod seljaka u ovom delu Bosne. Zanimljivo je da su velikosrbi nepoverljivi prema ovim pregovorima između samih seljaka. Oni su spremni da budu i razbijajući tih pregovora, jer smatraju da su takvi pregovori osuđeni na neuspeh unapred.

Seljaci su zbunjeni i zabrinuti, jer se boje zime, svi su bosil! Obuća je najteži problem. Prema primljenim izveštajima dosada se Talijani drže samo glavnih puteva i sela. U Srb su došli, postavili Srbina za komesara i dolaze s vremena na vreme. Nastoje naročito da što v se iskoriste trgovačke veze; monopol trgovine sa Srbom ima neki Dešić, trgovac iz Knina. Seljaci nemaju soli pa su primorani da zamenjuju svoje proizvode za so i industrijske proizvode.

⁴ Misli se na pregovore između srpskih i hrvatskih sela.

Ovog momenta prim'ih izveštaj iz Korduna koji je zaista originalan; Srbi, Hrvati, ustaše i žandarmi iz sela Lipovače i okolice zajedno su odbili napad muslimana na Tržačkim Raštelima. Hrvati primaju srpske porodice koje beže iz Bosne! Ovo je događaj svoje vrste! Svakako da se o ovom mora povesti računa. I to naročito stoga što sam sinoć primio izveštaj iz Zlopolja kod Bihaća da su se tamo složili muslimani i Srbi i da muslimani čuvaju i srpske porodice od Hrvata. Dok ovakđ narod traži sam izlaz iz ovako zamršene situacije, Talijani žele da je samo još više zamrse i komplikuju. Sa Udbine sam primio izveštaj da su Talijani potajno prevezli ustaše i hrvatske vojnice u Lovinac, da ih tobože zaštite od naših Srba.

Politika Talijana jasno ide za zaoštavanjem nacionalnih suprotnosti. Među ovdašnjim Srbima stvoreno je dosta jako raspoloženje da se ne može voditi borba protiv Talijana ovog momenta, ali su svi toga uverenja da će se ta borba morati povesti »kad dođe momenat«. Spremni su čak da pucaju na svakoga ko im tvrdi da je taj momenat došao. Protiv ustaša su spremni da se bore i dalje. Veseli ih svaki nered u Hrvatskoj i neobično ih sve oduševljava kad čuju da se desio neki incident između Hrvata i Talijana. Osobito ih raduje kad čuju da se Hrvati bune protiv ustaša. Razočarala ih je mnogo neaktivnost Dalmatinaca. Potrebe: oružje, mun'cija, obuća, so, duvan, lekovi. Naročito bi bilo potrebno da se dobije što oružja ili municije od Karlovca ili Zagreba. Razviti ag'taciju za sporazum sa Hrvatima i muslimanima. Razviti što jaču akciju među Hrvatima. Suzbijati oportunistam. Okupljati sve snage.

Pol. sekr.
G. Polovina

BR. 43

PROGLAS ŠTABA BATALJONA GERILSKIH ODREDA ZA LIKU
OD 25 RUJNA 1941 GODINE¹

STAB BATALJONA GERILSKIH ODREDA ZA LIKU

P R O G L A S

Svima gerilskim odred ma i borcima sa teritorije ovog bataljona.

Iskustvo u borbi pokazalo nam je da je nemoguće voditi borbu bez stalne vojske, odnosno bez boraca koji su spremni da [ostanu

⁶ Gojko Polovina

¹ Redakcija posjeduje primjerak proglaša koji je umnožen na pišačem stroju.

pod oružjem] duže vremena, da dobro upoznaju teren, metode ratovanja i da se priviknu na ratnički život. Pokazalo se da je nemoguće voditi borbu ako se smjene vrše svaki osmi dan, isto tako se pokazalo da je nemoguće voditi borbu ako svaki borac bude smatrao pušku i municiju svojom privatnom stvari sa kojom on raspolaže po svojoj volji.

Nadalje se pokazalo nemoguće da se u borbu uzimaju svi ljudi odreda, bez razlike na godine i sposobnost; ako na ovaj način produžimo borbu, mi ćemo imati svaki dan sve više neuspjeha i doživjet ćemo teške poraze. Nadalje je nemoguće voditi borbu ako se naši borci ne budu potpuno podložni disciplini i vojnoj komandi. Dešava se da pojedinci površno shvaćaju naredbe i čak one za vrijeme dok traje borba. Dešava se da kurir ili ordonans ne izvrši svoju dužnost, ili, što je još gore, izvrši je naopako, te javlja baš suprotno od onog što mu starješine narede, zato što on sam smatra da i on može da bude starješina. Da bi se ovom svemu učinilo kraj i da bi se u našoj vojsci uvela potpuna disciplina ovaj štab poziva:

1) Da se ovom štabu prijave svi oni sposobni borci koji će se obavezati da će se boriti svjesno i disciplinovano bez smjene dok god traje borba.

2) Pozivaju se svi borci koji su spremni da bez smjene budu na položaju najmanje bar mjesec dana.

3) Ukoliko se ovom štabu ne prijavi dovoljan broj dobrovoljaca, on će uzimati i dalje smjene kao i do sada, samo s tom razlikom što smjene neće moći ni u kom slučaju biti kraće od petnaest dana.

4) Naređuje se svim borcima koji imaju karabine da se dogovore između sebe o smjenama, tako da mogu karabine da smjenjuju sa svojim drugovima u koje imaju najviše povjerenja.

5) Oni borci koji imaju karabine, a iz bilo kojih razloga ne mogu izdržati smjene od mjesec dana, pozivaju se da predaju karabine prvenstveno onim borcima koji će da se bore bez smjene stalno, ili pak onim borcima koji će dobrovoljno da se bore bez smjene mjesec dana. Ovim borcima koji imaju svoje karabine i municiju štab će garantovati da će po završetku borbe sigurno dobiti natrag svoje oružje.

6) Kako je često smjenjivanje nemoguće, već i zbog toga što ovaj štab ne raspolaže sa naftom i benzinom, niti sa dovoljnim brojem konja, a pored toga štab je prisiljen da ishranjuje ogromni broj ljudstva koje se stalno i često smjenjuje, pa se usljed toga traže i veće količine hrane, jer se svakog dana mora da hrani dvostruki broj ljudi, i to: onih koji dolaze na bojište i onih koji se vraćaju svojim kućama.

7) Pozivaju se svi prijatelji narodnog oslobođenja, koji su u mogućnosti da pomognu narodnu borbu, da sakupljaju dobrovoljne priloge u odjeći, obući i hrani, prvenstveno za one siromašne borce koji će da se bore na položaju stalno bez smjene.

8) Oni ljudi koji nisu sposobni ili .z bilo kojih razloga ne mogu da ostaju duže vremena na položaju, biće obavezni da borcima koji će dobrovoljno stalno ili duže vremena ostati na položaju dadu pomoć u odijelu, obući i hrani i ostalim potrebama.

9) Ovaj proglas stupa na snagu odmah i ima da se saopšti svima jedinicama, svima mjesnim odborima, svima borcima i cjelokupnom narodu.

10) Prijave dobrovoljaca na stalno bez smjene, kao i on'h koji se obavezuju da će se bez smjene boriti najmanje mjesec dana, činiće se počev od sutra, bilo neposredno kod ovog štaba, bilo posredno preko komandira i mjesnih odbora, koji će imena tih dobrovoljaca dostaviti ovome štabu.

11) Po potrebi ovaj će štab moći mobilisati sve ljudstvo koje je spremno za borbu, bez obzira na broj dobrovoljaca. Dobrovoljci će služiti u narodnoj borbi kao stalni borbeni kadar, koji će biti nesalomljiva snaga reda i discipline u narodnoj borbi.

25 septembra 1941 god.

ZA STAB,
Polovina²

BR. 44

PROPISI KOMANDE PARTIZANSKOG ODREDA ŠAMARICA OD
Z8 RUJNA 1941 GOD. O VRŠENJU DUŽNOSTI U PREDSTRAŽAMA

NAREĐENJE KOMANDE PARTIZANSKOG ODREDA
ZA PREDSTRAŽE¹

Predstraža br. 1, br. 2 Kosovijani, predstraža br. 3 Pljeskovac.

Predstraže imaju zadatak da osmatraju neprijatelja kud se kreće i u kojoj jačini u svim selima pred njima i da podnose izvještaj u komandu Šamarica br. **6**. Imadu pravo da **hap3e** nepoznate ljude, a tj. da prije ispituju namjeru dotičnog i onda da **ga** upute u komandu bez ikakvog zlostavljanja. Imadu pravo predstraže od on'h porodica koje su potučene do kraja² ili koje su otišle u Beograd da

² Gojko Polovina

¹ Predstraže su jedan od početnih oblika vojne organizacije. Počele su se stvarati za zaštitu sela.

¹ Misli se na porodice koje su ustaše uništile.

pokupe stvari, o tome tačan inventar da predaju komandi. Ništa ne smiju da upropaste dok im komanda ne dozvoli. Nikoji drug iz predstraže ne smje to zauzimati, a tj. razne predmete, u svoju svojinu. Onaj koji pokuša to zauzimati u svoju svojinu biće kažnjen smrću. Nijedan drug iz predstraže ne smije na svoju ruku otići van logora svoga, ni u selu učiniti što na svoju ruku. Isto tako ga sljeduje smrt. Vodnik logora odgovoran je svakog časa za red svojih ljudi i oda-ljivanje iz logora, a politički komesari u tim predstražama odgovorni su za ponašanje ljudi iz predstraža u selima i u logoru. Svi ljudi iz predstraže imadu da saslušavaju svakog časi nauku političkog komesara i partijaca koji se nalaze u tim predstražama. Ti vodnici iz predstraža i politički komesari i partijci podčinjeni su komandi re-jona br. 6. Šamarica. Najstrožije se upozoravate da se ne vrše pro-goni protiv onih lica s koj.ma ste od ranije bili u zavadi, te da sada zauzmete lične mržnje protiv njih, a s time što ste dob li povjerenje da uređujete u svojim selima za sve krupnije stvari koje ima da ri-ješite a tj. da se hapse ljudi ili ubijaju; prije se komanda mora oba-vijestiti o tome. Za razne sitnice ljudi se ne smiju hapsiti, nego im se mora zagroziti ubuduće da se takovim djelima ne bave. Za sve stvari koje su do danas predstraže uzele u svoju svojinu da popišu inventar tih stvari i da dokažu kamo su s njima. Pregled istog da-našnjeg dana biće i da pribave sve stvari na okup. Najstrožije se zabranjuje krađa, pljačka, upotreba stare mržnje, prisvajanje u svoje vlastite interese. Državne stvari i privatne stvari od ognjišta koja su opustela dijele se po brojnom stanju ljudstva u komandi i u pred-stražama.

Šamarica, dne 28'9-1941

(M. P.)

KOMANDA REJONA BR. 6

Komandant
Vasilj Gačeša¹

¹ Narodni heroj, poginuo kao komandant Prvog banijskog parti-zanskog odreda 29 travnja 1942 god. u borbi protiv ustaša.

IZVJEŠTAJ SEKRETARA OKRUŽNOG KOMITETA KPH KARLOVAC KONCEM RUJNA 1941 GOD. O OBILASKU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U GORSKOM KOTARU, HRVATSKOM PRIMORJU I KOTARU OGULIN

OBILAZAK ODREDA I PART.[IJSKIH] ORGA[NIZACIJA] U GORSKOM KOTARU I HRV. PRIMORJU I KOT. OGULIN OD 7. IX—28. IX.

7. IX. Dubrave: Nismo se najavili, i kako nismo zatekli poznate drugove, nismo se sastali ni s kim.
- Srpske Moravice: Vidjeli smo da ne postoji part. org., jer što se ranije OK-u izvještavalo da postoji, to je bila samo grupa simpatizera sa jednim starim članom, koji su željeli da postanu članovi, ali su čekali nekog iz Ogulina ili Karlovca da se uspostavi part. org., a stariji drug nije se smatrao kompetentnim da sam formira ćeliju. Razgovarali smo sa četvoricom drugova, iz razgovora s njima vidjelo se da su mnoge prilike za akcije propuštene, ali da postoji mogućnost organiziranja diverzantske grupe. Dali smo im u dužnost da porazgovore s ostalima i spremne sastanak na kom bi se formirala part. org.
8. IX. Delnice: Ugovorili s drugom M. D.¹ sve potrebno za organiziranje sastanka za dan 11. IX.
9. IX. Vrata-Lič-Fužine: Obavijesti drugove o sastanku 11. IX. Sudjelovali u akciji prenošenja dinamita s drugoviira iz Bribirskog logora.
10. IX. Novi: Drug Sl.² i drug T. Str.³ otišli na sastanak s drugovima iz Novoga i drugovima iz F.⁴ Do sastanka nije došlo.
11. IX. Delnice: Sastanak nije održan, jer nisu došli svi drugovi.
12. IX. Logor Delnice: Sastanak sa drugovima u prisustvu druga F. Rezoluciju imate.⁵

¹ Dragan Mance, tada sekretar Kotarskog komiteta KPH za Gorskog Kotar, umro u Beogradu 1950 godine.

² Vjerojatno se odnosi na narodnog heroja Ivu Marinkovića-Slavka, tada sekretara Okružnog komiteta KPH Karlovac. Kasnije bio član Centralnog komiteta KPH i kao takav uhapšen veljače 1943 god. u Zagrebu, gdje se nalazio po zadatku. Nije se moglo doznati šta je kasnije bilo s njim.

³ Tomo Strižić, poginuo 1943 godine.

⁴ Fužine

⁵ Ova rezolucija nije sačuvana.

13. IX. I-ogor Delnice: Skup sa part. odredom. Težište položeno na objašnjenje naše borbe i razloga naše neminovne pobjede.
14. IX. Neuspjao sastanak sa novim Kot. k.[omitetom]. Drug Rade' došao u logor iz Primorja. Kazano mu da podnese izvještaj pismeni. Dao priloženo pismo.⁷
15. IX. Sastanak sa novim Kot. kom. nepotpun zbog odsustva nekih drugova, objašnjena part. linija, izvršena podjela rada i postavljeni konkretni zadaci. Ugovoreni sastanci sa drugovima iz kotara u 3 grupe: za 21. IX i 22. IX.
Logor Srpske Moravice: U logoru su 4 druga, ali 2 od tih n'su nimalo borbena, stalno se skrivaju. Druga dva aktivna i danas članovi partije.
16. IX. Srpske Moravice: Uspostavljena part. org. od 6 članova i objašnjene dužnosti i prava člana partije, osobito s obzirom na današnju situaciju, objašnjena linija.
17. IX. Vujnović Selo: Na putu za Gomirje upoznali se sa jednim simpatizerom i ugovorili sastanak za 21. IX.
Gomirje: S drugom Jovom M.⁶ ugovorili sastanak sa grupom simpatizera, kao i sastanak sa drugovima koji dolaze u obzir za primanje u Partiju.
18. IX. Drežnica: Preko Jasenka stigli u Drežnicu. Odred i part. org. vidno napreduju. Održali skup sa odredom i izvršili zakletvu i izabrali komandira i komesara.
19. IX. Održali sastanak part. aktiva i izabran novi MK i donesena rezolucija. Odveli druga C." za Primorje.
Jasenak: Sastanak sa 36 ljudi iz Vrela kraj Jasenka po liniji NOF. Nakon duge učmalosti, seljaci se pokazuju spremni za akciju. Predložili smo da pošalju bar 2 svoja čovjeka u Drežnički odred. Predlog je prihvaćen.
20. IX. Sastanak sa part.[izanskom] jedinicom. Objasnjena linija i postavljeni konkretni zadaci u vezi sa situacijom. Drugovima potrebna velika pomoć.
Tuk-Star] Laz:-Drug Sl.¹⁰ sa jednim drugom iz Jasenka obišao Tuk, Stari Laz i Mrkopalj. U Tuku, koji je pola hrvatsko a pola srpsko selo, partijci sami Srbi. U Starom Lazu, hrv. selo, nema partijaca.

• Rade Supić, tada član Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko Primorje, uhvaćen od Talijana na Sušaku i strijeljan 1942 godine.

⁷ Redakcija ne posjeduje ovo pismo.

" Jovo Mamula, ubijen od četnika kao politički komesar Gomirske čete u prvoj polovini 1942 godine.

¹ Narodni heroj Nikola Car, borac španske republikanske vojske, poginuo 1942 god. kao komandant odreda.

¹⁰ Vjerojatno Ivo Marinković-Slavko

21. IX. K.upjak: Na sastanak na koji su imali doći drugovi :z Kupjaka, Skrada, Ravne Gore i Starog Laza, došli osim druga sekr. KK i drugova iz logora samo 3 druga iz Kupjaka. Kako je sastanak bio zakazan ujutro, to smo predložili da se do 6 sati navečer pokuša ponovo organ zirati sastanak, ali uspjeha nije bilo. Došli su isti drugovi. Objašnjena im part. linija. Mrkopalj: Na sastanak došla osim gore spomenutih članova KK samo 3 druga iz Mrkoplja. Objašnjena im part. linija i postavljeni konkretni zadaci. Odlučeno da drug sekretar KK održi sa ostalim drugovima iz Mrkoplja istu večer sastanak, a drug iz Jasenka sastanak sa drugovima iz Tuka. Održan sastanak u Mrkoplju sa 8 članova, za Tuk ne znamo.
20. EX. Gomirje: Drug V.¹¹ sa drugom C.¹² otšao u Gomirje. Održali sastanak sa 15 simpatizera i poslije toga formirali part. jedinicu od 5 članova. Objasnili im liniju.
21. IX. Vujnović Selo: Drug V. sa drugom C. i drugom Jovom M.¹³ iz Gomirja održali u Vujnović Selu sastanak sa 8 seljaka po liniji NOF. Ima izgleda da će se formirati odbor i da će pristupiti akcijama.
Srpške Moravice: Dva druga¹⁴ otišla na tehničko-diverzantski kurs u Delnički logor kod druga H.¹⁵
22. IX. Delnice logor: Skup sa partizanskim odredom. Zakletva. Dva vojna bjegunca se pokolebala i odbila da polože zakletvu. Kazano im je da ne mogu ostati ni u odred u ni u logoru.
Delnice: Sastanak sa drugovima iz Delnica, Lokava, Fuž na i sela oko Broda na Kupi: Tihovo, Lešnica i Trošmarija. Nisu došli drugovi iz Liča i Broda na Kupi. Objašnjena linija i konkretni zadaci. Poslije sastanka sekretar KK drug D. M.¹⁶ izrazio želju da bude razriješen dužnosti sekretara, jer se boji da neće biti uspjeha u radu, pa ne bi ht.o biti on odgovoran za to.
23. IX. Primorski logor: Odred Hreljinski sa Bribirskim spojen. Duga neaktivnost zbog opskrbe hranom. Jedna neuspjela akcija na pruzi držala u napetosti čitav logor i stvarala nezdravo raspoloženje.
24. IX. Sastanak sa članovima part. Raspravljana sva pitanja. Objašnjeno drugovima, koji su mislili da su samo rukovodeći

¹¹ Veljko Kovačević

¹² Narodni heroj Nikola Čar

¹³ Jovo Mamula

¹⁴ Marko Vučković (ubijen od četnika kao sekretar Kotarskog komiteta KPH Vrbovsko 1943 godine) i Milan Vukšić.

¹⁵ Narodni heroj Ivan Hariš

¹⁶ Draga Mance

drugovi odgovorni za neuspjeh akcije, koje su dužnosti **čla-**
nova part. u odredu. Skup sa **č** tavnim odredom, zakletva.

25. IX. Na vijest da dolazi talijanska vojska odred pošao u zasjedu. Do sukoba nije došlo, jer su se Talijani držali daleko, ali je odred pokazao spremnost za borbu. Druga C.¹⁷ ostavili u odredu.
- 26 i 27. IX. Stigli u Bribir i Selce i porazgovarali sa drugom sekretarom OK.
28. IX. Crikvenica: Sastanak OK kojem smo namjeravali prisustvo-
vati nije održan, jer većina drugova nije došla na 3a3tanak.
29. IX. Povratak u Karlovac.

Slavko¹⁸

BR. 46

OKRUŽNICA BR. 3 CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 30
RUJNA 1941 GODINE¹

OKRUŽNICA BR. 3

Napadom fašističkih razbojnika na SSSR promijenila se među-
narodna situacija. Imperijalistički rat, rat između imperijalističkog
bloka za prevlast u svijetu, pretvorio se u razbojnički pohod jednog
i to fašističkog imperijalističkog bloka protiv SSSR-a, tog nosioca
i pobornika slobode i napretka i glavne snage međunarodnog prole-
tarijata. Fašizam, kao otvorena diktatura najreakcionarnijeg i naj-
šovinističnijeg dijela finansijskog kapitala, postao je opet udarnom
pesnicom svjetske reakcije u borbi protiv proletarijata i porobljenog
čovječanstva uopće. Time je svjet podijeljen na dvije nepomirljive
fronte: na antifašističku narodno-oslobodilačku frontu na čelu sa
nepobjedivim SSSR, koji je oko sebe okupio sve antifašističke, rodo-
ljubive i napredne snage svijeta, i na fašističku frontu na čelu sa
razbojničkim njemačkim fašizmom, koji je oko sebe okupio sve mračne
sile svijeta, sve fašističke države i sve fašističke grupe u pojedinim
zemljama, sve izdajnike narodnih interesa, koji u svojim vlastitim
narodima predstavljaju tuđa i neprijateljska tijela.

¹⁷ Narodni heroj Nikola Čar

" Narodni heroj Ivo Marinković-Slavko

¹ Okružnica je prorađivana među širokim partijskim članstvom. Zbog tega je prepisivana i umnožavana od mnogih partijskih organizacija. Redakcija ne posjeduje original, već se poslužila primjerkom koji je umnožio na geštetneru Okružni komitet KPH Nova Gradiška.

OSNOVNA LINIJA KOMUNISTIČKE PARTIJE
U SADASNJOJ FAZI BORBE

Napadom fašističkih razbojnika na nadu svih ugnjetenih, porobljenih, na nepobjedivi SSSR i podjelom svijeta na antifašističku i fašističku frontu, otpočela je u cijelom svijetu krvava i nemilosrdna borba, borba svim sredstvima za uništenje fašizma, tog najvećeg i najkrvavijeg zlotvora čovječanstva. Oružana borba protiv fašizma vodi se na sovjetskom i afričkom frontu, u pozadini fašizma, u porobljenim zemljama, u selima i gradovima, planinama i ravninama. Svuda je povučena fronta borbe protiv fašizma i njegovih plaćenika. Svuda su antifašisti, napredni, demokratski i slobodoljubivi elementi povelili rat za uništenje fašizma. Cilj ove divovske borbe, koju vode sve napredne snage svijeta na čelu sa SSSR, jest uništenje fašizma, koji je porobio narode Evrope, protjerivanje fašističkih plaćenika u svim zemljama, i izvojevanje nacionalne slobode i nezavisnosti za sve zemlje i narode, koje su fašistički razbojnici uz pomoć svojih plaćenika porobili i opljačkali.

Za ostvarenje tog velikog cilja, za oslobođenje čovječanstva od krvoločnog, pljačkaškog fašizma, treba mobilizirati i ujediniti sve antifašističke i napredne snage svijeta, sve države i narode, bez obzira na nacionalnu i vjersku pripadnost, sve političke stranke, grupe, ličnosti, sve rodoljubive i slobodoljubive elemente, ukratko sve što se može pokrenuti, što je spremno da se bori ili pomaže borbu protiv fašističkog ropstva, pljačke, tiranije i mračnjaštva, a za slobodu, napredak i ljepši život. Takav je front borbe protiv fašizma i njegovih plaćenika u svjetskom opsegu stvoren pod vodstvom SSSR-a. On obuhvaća svjetski proletarijat, sve narode koje je fašizam porobio. Englesku i Ameriku i sve napredne snage svijeta. Od ogromne je važnosti za pobjedu antifašističkog fronta na čelu sa SSSR i konačno uništenje fašizma činjenica da Engleska i Amerika pomažu borbu SSSR-a i antifašističke fronte. U pojedinim se zemljama stvaraju ili su već stvoreni narodnooslobodilački frontovi na čelu sa Kom. partijom, koji moraju obuhvatiti sve antifašističke, demokratske i rodoljubive elemente.

II.

Primjenjujući liniju na naše uslove, Partija je u borbi protiv fašističkih okupatora i frankovačkih izroda postigla već znatne uspjehe. Ometanje saobraćaja, uništavanje ratnog materijala, uništavanje ustaških bandi, protjerivanje ustaša iz mnogih mjesta i krajeva, zaštita stanovništva, koju vrše partizani, od terora krvoločnih ustaških bandi itd. Mnogi članovi partije i simpatizeri pokazali su divne primjere smjelosti i požrtvornosti u borbi protiv okupatora i frankovačkih plaćenika. Ali, pored dosadašnjih uspjeha u

borbi, Kom. partija Hrvatske, kao cjelina, nije u potpunosti izvršila svoje zadaće. Mnogi "su OK i njihove organizacije zatajili potpuno. Oni se nisu ugledali u naše najbolje organizacije i drugove, koji se neustrašivo bore, nisu slijedili njihove junačke primjere, nego su se odali potpunoj pasivnosti. Glavni uzroci našeg neuspjeha i slabosti nalaze se u slijedećem:

Mnogi komiteti, organ'zacije i članovi nisu proučili i usvojili novu liniju Partije, nisu shvatili duboke promjene u svjetskoj situaciji i nove političke i taktičke zadaće koje su CK KPJ i CK KPH izložili i postavili u svojim proglasima štampanim, u usmenim direktivama; oni nisu shvatili antifašistički karakter borbe u sadašnjoj fazi, i potrebu okupljanja svih narodnih, demokratskih i rodoljubivih stranaka, grupa i ličnosti u Narodno-oslobodilačku frontu. Oni nisu shvatili, da je glavni neposredni cilj borbe u sadašnjoj fazi istjerivanje fašističkih okupatora iz naše porobljene zemlje i uništenje frankovačkih bandi, vraćanje u sastav Hrvatske Dalmacije, Primorja i Međumurja, koje su frankovačke izdaj'ce prodali fašističkim osvajačima, i izvojevanje istinske nacionalne slobode i nezavisnosti.

Ne shvaćajući novu situaciju u svijetu i nove zadaće, mnoge su organizacije produžile rad po starom načinu, kao da se nije ništa promijenilo. U času odlučne oružane borbe protiv fašističkih okupatora i njihovih frankovačkih plaćenika svim sredstvima, one su se isključivo ograničile na propagandu u vrlo uskom krugu i na sitni rad. Mnogi su se kukavički povukli pred krvavim terorom okupatora i njihovih plaćenika i zauzeli stav pasivnog posmatrača. Nisu rjetke ni sramne i komunističke nedostojne pojave dezertstva iz partijske dužnosti i bremenje borbenosti! "masa od strane likvidatorskih i oportunističkih elemenata koji su se prošvercovali u Partiju. Iako je CK KPH imao pravilnu liniju, on nije u dovoljnoj mjeri kontrolirao niže organ'zacije, nije u dovoljnoj mjeri vodio borbu protiv skretanja, a za provođenje partijske linije u život.

Sve te štetne pojave, koje CK najoštrije žigoše, pokazuju veliku slabost, pogreške i nedostatke kako pojedinih organ'zacija tako i KPH kao cjeline. One su na mnogim mjestima dovele do krupnog sektaškog i desno-oportunističkog iskrivljavanja partijske linije, do kršenja odluka i njihovog svjesnog ili objektivnog sabotiranja. CK se ovom okružnicom obraća svim organizacijama i članovima i ukazuje na neke konkretne primjere iskrivljavanja partijske linije, kako bi im olakšao da shvate liniju i zadatke Partije i pomogao da u borbenoj praksi što prije isprave svoje grube političke i praktičke pogreške.

III.

Izvodimo važnije primjere odstupanja od partijske linije, koji su sprečavali mobilizaciju svih antifašističkih, demokratskih i rodoljubivih snaga, izolirali Partiju od široke masa, tupili oštricu borbe protiv okupatora i njihovih frankovačkih plaćenika, što je bilo na štetu razvoja narodno-oslobodilačke borbe.

Prvo, mnogi funkcioneri, organizacije i članovi nisu shvatili široki antifašistički karakter borbe u sadašnjoj fazi, nego su se orijentali na proletersku revoluciju i neposredno zauzimanje vlasti od strane proletarijata. Ta »lijeva« sektaška orijentacija, koja je došla do izražaja i u proglasu štaba partizanskih odreda za Liku i Kordun (poziv radnicima i siromašnijim seljacima), morala je neizbježno dovesti do sužavanja masovne baze narodno-oslobodilačke borbe, do izoliranja komunista i drugih naprednih boraca od onih narodnih masa koje su spremne da se bore protiv fašističkih okupatora i ustaške bande, ali nisu spremne da se bore pod parolom proleterske revolucije. Ta »lijeva« oportunistička orijentacija na preskakivanju nužnih etapa borbe dovela je mnoge organizacije i drugove do toga da fraziraju o velikim, u ovom času neaktuelnim i neostvarivim planovima, do podcjenjivanja i nevođenja onih akcija koje su se mogle odmah izvoditi, a time i do potpune pasivnosti. Izoliranjem od masa i oportunističkom pasivnošću, što se pokazivalo zvučnim frazama: »vlast će se za tri dana valjati na ulici, a neće je imati tko da pokup«, olakšali su oni fašističkim okupatorima i njihovom služu Paveliću borbu protiv naroda.

Drugo, neke organizacije iskrivljuju liniju Partije u desno-oportunističkom pravcu. To naročito važi za one krajeve koji su pripojeni fašističkoj Italiji ili se nalaze pod njenom okupacijom. Mnogi drugovi, pa i neki rukovodioci u tim krajevima, nisu prozreli manevre i taktike italijanskih fašista, nego se vrte na njihovom repu. U času kad Partija priprema i vodi oružani ustanak za istjerivanje fašističkih okupatora iz naše zemlje i vraćanje Dalmacije, Primorja i Međumurja u sastav Hrvatske, neki su drugovi u Dalmaciji i Lici izbacili parolu: »ne dajte se provocirati od talijanskih fašista«. Ta je parola odgovarala interesima fašističkih okupatora, jer oni i ne žele drugo nego da porobljeni narod mirno podnosi njihov jaram i pljačku. Stav izvršen u toj paroli pretstavlja potpuno poricanje partijske linije i isklizivanje u desni oportunizam.

Drugovi u Primorju imali su posve kapitulantski stav prema italijanskom fašizmu. Tako su na primjer neki smatrali da bi trebalo nešto učiniti (zapucati, izazvati neku gužvu) da bi se dalo povoda italijanskim fašistima da okupiraju neokupirane dijelove i pošalju veći broj svojih trupa. A kad su te trupe došle, neki su smatrali da je to »dobro za našu stvar«. Takva shvaćanja pretstavljaju izdaju

partijske linije i narodno-oslobodilačke borbe i srozavanja na poziciju fašističkih okupatora. Drugovi u Lici i Kordunu č ne slične pogreške. Italijanski oficiri, agenti italijanskog fašizma, nastoje da ustanak u t.m krajevima iskoriste u imperijalističke osvajačke svrhe. Oni se tobože zgražaju nad zvjerstvima koje ustaške bande pod njihovim pokroviteljstvom vrše nad tamošnjim stanovništvom, glumeći pri tome zaštitnika progonjenog naroda. S druge strane fašistički izdajnici, koji su italijanskim fašističkim okupatorima prodali velike dijelove Hrvatske, glume ulogu istinskog prijatelja talijanskog fašizma da bi prikriili svoju izdajničku ulogu i opravdanu mržnju nareda protiv italijanskih okupatora iskoristili u svoje prljave svrhe.

Neki drugovi nisu prozreli i shvatili ovu dvostruku igru italijanskih fašista i njihovih plaćenika-frankovaca. Tako napr. jedan odgovoran drug izvještava rukovodstvo o raboti talijanskih oficira i agenata u Lici i dodaje: »Nije mi jasno da li je to što oni rade politika rimske vlade ili, pak, sabotiranje njene politike«. Postoje još i drugi grublji primjeri nasjedanja talijanskim fašističkim agentima i otvorenog srozavanja na pozicije fašističkih okupatora. Drugovi u okolini Brinja sprem li su jedan proglas u kome se ništa ne govori o talijanskom fašizmu, ne spominje se Musolini, ali se napada Ruzvelt i čerčil, čije vlade i narodi pomažu SSSR i antifašističku frontu protiv fašističkih razbojnika. Jasno je da je taj proglas bio pisan pod uticajem agenata talijanskog fašizma. Bilo je čak i tako sramnih slučajeva da su se ljudi koji se smatraju komunistima obraćali pismima fašističkim okupatorima i tražili od njih oružje i drugu pomoć od- ustaške bande (slučaj u Gospiću i okolini Brinja), što je frankovačka banda iskorišćavala u agitaciji i borbi protiv narodno-oslobodilačkog pokreta.

Treće. Na teror, pokolje nedužnog stanovništva i pljačku njegove imovine, narod, na poziv naše Partije, odgovara oružjem u ruci. Frankovačkim izdajcima zadani su već teški udarci. Iz mnogih su mjesta i krajeva protjerane krvoločne ustaške bande, njihova se vlast počela ljuljati pod udarcima narodno-oslobodilačke borbe. To je krvnika Pavelića i njegovu bandu prisililo na manevriranje i prividni uzmak, da bi dobili na vremenu, pokupili snage, a zatim još krvoločnije nastavili teror nad narodom. Njihov se manevar sastoji u sljedećem:

a) Poziv pobunjenim masama da polože oružje, da se vrate svojim domovima, koje su ustaške bande opljačkale, da napuste svoje vođe i da ih izruče narodnim krvnicima. Taj manevar ide za tim da se narodne mase odvoje od Komunističke partije i da se ona izolira od masa, a mase ostanu bez vođa, kako bi narodni ustanak ugušili u krvi i održali svoju krvavu vladavinu.

¹ Protiv

b) Skidanje s funkcija ustaških funkcionera koji su do guše ogrezli u narodnoj krvi i raspuštanje jednog dijela ustaških bandi (takozvane divlje ustaše). To je pokušaj zavaravanja naroda, pokušaj da se odgovornost za ustaške zločine i pljačku prebaci s krvnika Pavelića i marionetske vlade na pojedine ustaške funkcionere — »divlje ustaše«.

c) Pritisak na funkcionere HSS-a, JMO³, Sokola i drugih organizacija i grupa, i prelaz jednog dijela izdajničkih i poplašanih elemenata i organizacija u frankovačke redove, predstavlja pokušaj da se razb'je narodni gnjev, koji se sve više steže oko guše frankovaca, i da se proširi baza nj'hovih banditskih organizacija.

Neki su drugovi nasjeli ovim manevrima. Jedan funkcioner piše povodom proglašenja u kome frankovački krvoloci pozivaju pobunjeni narod na predaju: »treba tražiti da vlast zaštititi narod i da se pošalju objekti vna lica koja će ispitati stvar« (tj. ustaška zlodjela). Zar frankovačka vlast koja je ogrezla u narodnoj krvi i pljački može da zaštititi narod? I to da ga zaštititi od ustaških bandi koje su osim okupatorske vojske njen jedini oslonac u zemlji. Naša Partija neće ići tim putem. Naprotiv, ona poziva narodne mase i sve napredne i rodoljubive elemente ove zemlje da se s oružjem u ruci bace žestoko na krvoločnu frankovačku vlast i da s njom obračunaju. U nekim mjestima zauzeli su drugovi pogrešan stav i prema ustaškim organizacijama. Oni su iz kukavičluka, da b' se zaštitili od progona, stvarali i ulazili u ustaške organizacije, iako [je] seljaštvo u dotičnim mjestima bilo I stom protiv ustaša i njihove banditske organizacije.

Četvrto. Fašistički okupatori i frankovačke bande raspiruju bjesomučnu šovinističku, rasnu i vjersku mržnju, huškaju muslimane i Hrvate protiv Srba i Zidova, a Srbe protiv Hrvata, izazivaju među njima bratoubilački rat da bi spriječili njihovo ujedinjenje u borbi za istjerivanje okupatora i uništenje njihovih frankovačkih slugu. Neki drugovi nijesu vodili borbu protiv zvjerskog šovinizma, a za okupljanje svih narodnih snaga, bez obzira na vjersku i nacionalnu pripadnost, u Narodno-oslobodilačku frontu. Drugovi u B.¹ izdali su letak u kome su namjerno prešutiti pokolje i teror koji se vrše nad Srbima u Hrvatskoj, namjerno su izostavili poziv da se zajednički, rame uz rame, bore sa Hrvatima protiv frankovaca i okupatora.

To odstupanje od partijske linije predstavlja sklizavanje i ogavni šovinizam, sprečava ujedinjenje Srba i Hrvata u borbi protiv zajedničkog neprijatelja i pomaže njegove plaćenike.

Peto. U borbi protiv fašističkih okupatora i njihovih domaćih plaćenika razvija se pod vodstvom Kom. partije partizanski pokret. (O zadaćama i liniji partizanskih odreda vidi »Bilten br. 1« Glavnog

³ Jugoslavenska muslimanska organizacija

¹ Vjerojatno Bjelovar

štaba partizanskih odreda Jugoslavije)³. Partizani su oružani borbeni odredi Narodno-oslobodilačke vojske, pokretni odredi koji vode neprek dnu borbu protiv okupatora i njihovih plaćenika, i u boju se bore, čeliče i jačaju. U odnosu prema partizanskom pokretu pojavila su se u nekim partijskim organizacijama dva opasna skretanja.

a) Lijevo-sektaško skretanje s linije Narodno-oslobodilačkog antifašističkog fronta. Drugovi su u Dalmaciji pisali u jednom obavještenju o stvaranju »zelenog kadra«, koji treba da se pretvori u Crveni kadar. Ta sektaška linija vodi odvajanju partizanskog i narodno-oslobodilačkog pokreta od antifašističkih, demokratskih i rodoljubivih elemenata koji su spremni da se bore' ili pomažu borbu za istjerivanje okupatora iz naše zemlje i unštenje njihovih slugu.

b) Desno-oportunističko likvidatorsko skretanje. Mnoge naoružane skupine ljudi povukle su se ispred terora u šume gdje tjednima leže neaktivno"i nisu izvele ni jednu, ma i najmanju akciju. Takve skupine ne mogu nositi časni naziv partizana, jer partizani predstavljaju borbene odrede koji vode neprekidni rat do uništenja neprijatelja. Linija takvih ljudi, iako naoružanih, vodi njihovoj likvidaciji i raspadanju. To najbolje potvrđuju primjeri u okolici B.⁶ i drugim mjestima, gdje je zbog njihove neaktivnosti došlo do demoralizacije i raspadanja.

Likvidatorsko shvaćanje o partizanskom pokretu pojavljuje se još u jednom obliku. Neki drugovi, napr. u Dalmaciji, precjenjivali su geografski faktor i smatrali da na njihovom terenu ne postoje uslovi za partizanski pokret. Koliko je to shvaćanje pogrešno najbolje pokazuje primjer Vojvodine. Tamo nema ni šuma, ni brdina, ali partizani svladavaju sve poteškoće koje terenske prilike zadaju, i zadavaju neprijatelju osjetne udarce.

Naveli smo najvažnije primjere skretanja s partijske linije. Svi drugovi moraju dobro shvatiti da su navedena skretanja prouzročila mnoge naše neuspjehe i lutanja, i da su mnogo smetala pravilnom razvoju narodno-oslobodilačke borbe. Oni trebaju da shvate da bez brzog i odličnog ispravljanja tih grešaka u praksi ili likvidaciji svih slabosti naših organizacija, naša Partija ne može izvršiti onu veliku ulogu u narodno-oslobodilačkoj borbi protiv okupatora i njihovih plaćenika koju porobljeni narod od nje očekuje.

IV.

ZADAĆE PARTIJE

Glavna slabost narodno-oslobodilačke borbe u Hrvatskoj prema »Biltenu« Glavnog štaba narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije br. 1 je u slijedećem: »Naprednim narodnim borcima u

⁵ Vidi »Zbornik« tom II, str. 11.

⁶ Vjerojatno Brod

Hrvatskoj još nije uspjelo uvući u tu borbu hrvatsko stanovništvo sela i grada, koje mrzi agenta Pavelića i njegove gospodare okupatore ... Pristalice HSS-a moraju biti uvučene u tu borbu protiv okupatora i njihovog agenta Pavelića radi oslobođenja hrvatskog naroda od tiranije tih zulumčara, za oslobođenje Dalmacije i drugih krajeva ispod talijanskog jarma«.

Da bi se ta slabost što prije likvidirala potrebno je:

1) Da Partija vodi živu, i široko zasnovanu propagandu u masama za stvaranje narodno-oslobodilačke fronte. Sve partizanske organizacije, svi članovi i simpatizeri moraju obavezno svakodnevno raditi na svom području u svom krugu i redovima antifašističkih, demokratskih i rodoljubivih elemenata. U redovima pristaša raznih političkih stranaka i grupa, a naročito u redovima HSS-a na njihovom uvlačenju u Narodno-oslobodilačku frontu i njenu borbu. Najvažnija zadaća komunista i drugih narodnih boraca u Hrvatskoj je u tome da zatalasaju široke hrvatske mase i da njihovu mržnju prema fašističkim okupatorima i ustaškoj bandi pretvore u odlučnu borbu za istjerivanje okupatora iz naše porobljene zemlje i unštavanje frankovačkih izdajica i krvoloka.

U agitaciji i propagandi u borbi za stvaranje Narodno-oslobodilačke fronte, komunisti se obraćaju pristašama HSS-a, SDS i drugih stranaka i grupa kao i njihovim vođama. Narodno-oslobodilačka fronta treba da obuhvati sve stranke, grupe i pojedince, sve one koji se aktivno bore protiv fašističkih okupatora i njihovih frankovačkih plaćenika, ili koji bilo na koji način pomažu tu borbu; u mjestima i krajevima gdje za to postoje uvjeti, treba od njih stvarati odbore fronte, borbene fronte. Ovi odbori ne smiju biti u zraku, već moraju da budu borbeni odredi kao izraz jedinstva antifašističkih, demokratskih i rodoljubivih snaga dotičnog mjesta i kraja. Za formiranje Narodno-oslobodilačke fronte i njenih partizanskih odreda osnovan je narodno-oslobodilački fond [za] sakupljanje priloga u novcu, hrani, odijelu itd. Taj fond mora se postaviti na što širu osnovu. Radnici, seljaci, inteligencija i građani, svi bez obzira na nacionalnu, vjersku i političku pripadnost, jednom riječju, cijeli narod treba da daje svoj prilog za nacionalno oslobođenje.

Drugo. Svi komiteti, organizacije i drugovi u krajevima koji su pripojeni fašističkoj Italiji ili okupiranim od italijanskih fašista treba da dobro shvate da linija Partije prema talijanskom fašizmu izražava duboku mržnju naroda protiv okupatora i težnju naroda da se oni protjeraju iz naše zemlje a odcijepljeni dijelovi naše zemlje, zajedno sa Istri, vrate u sastav Hrvatske. Oni moraju da shvate da je borba protiv fašističkog okupatora nerazdvojno povezana s borbom protiv ustaških bandi i obratno. Samo smjela, dosljedna i uporna borba za ostvarenje te linije može da okupi i ujedini cijeli narod u

tim krajevima: Hrvate i Srbe i sve političke struje i grupe i ličr.jsti kojima leži na srcu pitanje slobode, nezavisnosti naše zemlje; samo takva borba će razbiti demagogiju talijanskih fašista, koji glume ulogu zaštitnika današnjeg pučanstva od terora ustašk h bandi. Ali ona će istovremeno onemogućiti i prljavu igru ustaških bandi, tih fašističkih plaćenika koji glume ulogu neprijatelja talijanskog fašizma, a Narodno-oslobodilačku borbu kleveću kao četničku akciju.

Treće. Razvijati, jačati, i š_riti partizanski pokret u svim dije-lovima Hrvatske. U partizanske odrede treba uvlačiti hrvatske rad-nike, seljake i građane, vojne obveznike koji se ne odazivaju pozi-vima za vojsku, vojne bjegunce itd. Partijske organizacije moraju imati na umu da Partija vodi kurs na opći narodni ustanak, koji će protjerati i uništiti okupatore i njihove frankovačke plaćenike, i dovesti do nacionalnog oslobođanja. One se u radu, u borbi, ne smiju izgubiti u sitnicama i zaboraviti ili zanemariti političku i vojničku pripremu narodnog ustanka. Naprot v, one moraju djelovati da se sitne svakodnevne borbe i pojedinačne partizanske akcije rasplam-saju u opći narodni ustanak za uništenje okupatora i njihove krvo-lačne vladavine.

Četvrto. Pojačati i povećati rad u vojsci. Rad u vojsci je danas od najveće važnosti (vidi letak CK KPH oficirima, podoficirima i voj-nicima).⁷ Fašistički okupatori i frankovački izrodi nastoje da vojsku pretvore u svoje poslušno oruđe, u krvnike vlastitoga naroda, u krv-nike oslobodilačkog pokreta ostalog naroda Jugoslavije. Prelaz odnog dijela vojske — koja je bila poslana da guši narodno-oslo-bodilačku borbu — na stranu partizana pokazuje da se pravilnim radom u vojsci mogu razbiti planovi narodnih krvopija i pljačkaša i da se ona može pridobiti za narodno-oslobodilačku borbu. Mnoge su organizacije zanemarile rad u vojsci. To se ubuduće ne smije do-goditi. Ne smije biti više ni jedne par. organizacije, a niti jednog komuniste koji radu u vojsci ne bi posvetio najveću pažnju. Svi okružni, kotarski i mjesni komiteti moraju odrediti lica koja će se specijalno baviti pitanjem rada u vojsci. Članovi partije treba da iskoriste sve mogućnosti da prodru u vojsku, svoje veze i poznan-stva [s vojnicima] i oficirima treba da predaju svojim komitetima. Rad u vojsci treba postaviti na masovnu osnovu. Ne smije biti ni jedne vojarne i vojnog logora u koje komunisti nisu prodrli, usta-sonili čvrste i stalne veze, stvorili jezgru i razvili svoj rad.

Peto. Mnoge su organizacije zapostavile i zanemarile borbu, za svakodnevne ekonomske i političke zahtjeve radnika, seljaka i građana (nadnice, besposlica, glad i skupoća, nestašica najvažnijih živežnih namirnica, rekvizicija žita i stoke, špekulantsko nabijanje cijena, povišenje trošarine itd.). Zato se moglo dogoditi i to da su

⁷ Dok. br. 6

se neke organizacije izolirale od mase i da najistureniji odredi vode oružane borbe, a pozadina miruje. Komunisti moraju biti svjesni činjenice da borbena raspoloženje narodnih masa i pojedinih slojeva nije na istom stupnju. Dok su jedni spremni da se bore s oružjem u ruci, drugi su spremni da se u ovaj čas bore samo za svoje neposredne ekonomske i političke zahtjeve, da bi u toku te borbe već sutra sazreli za više oblike borbe sve do oružanog ustanka. Ne gubeći iz vida kurs na oružani ustanak, zadaća je komunista da ističu sve one sitne zahtjeve za koje su mase spremne odmah poći u borbu, da okupe mase oko tih zahtjeva i da ih vode u borbu, da kombiniraju razne oblike borbe (ekonomske borbe, demonstracije, sabotaža, diverzije, oružana borba), i da niže oblike borbe razvijaju u više oblike.

UNUTAR PARTIJSKE ZADAĆE

Ostvarenje gornjih zadaća može izvršiti samo jaka, zbijena i jedinstvena partija. U cilju osposobljavanja partijskih organizacija za napred navedene krupne zadatke treba odmah poduzeti slijedeće:

Prvo. Jačanje partijskih organizacija. Očistiti Partiju od oportunističkih, paničarskih i nepouzdatih elemenata koji smetaju razvitak Partije i kočje narodno-oslobodilačku borbu. U Partiju treba primati nove drugove koji su se istakli u radu i borbi i dokazali da su dostojni da budu članovi partije. Kod primanja novih članova treba budno paziti na to da neprijatelj ne ubaci svoje agente u Partiju.

Drugo. Odmah treba pristupiti obnavljanju razvijenih organizacija i osnivanju novih. Sve organizacije moraju biti čvrsto povezane sa svojim komitetima i zbijene oko svojih rukovodstava. Okružni komiteti moraju održavati stalnu i čvrstu vezu sa CK.

Treće. Neaktivne organizacije treba aktivizirati i pokrenuti u borbu. Protiv onih funkcionera i članova koji sprečavaju aktivnost naših organizacija i bremzaju narodno-oslobodilačku borbu, treba poduzimati oštre mjere sve do izbacivanja iz Partije. U težim slučajevima, gdje se dokaže sabotiranje, treba dotične naprosto likvidirati.

Četvrto. Smjelije izdizati nove drugove na odgovorna mjesta, koji su pokazali odlučnost i inicijativu i sposobnost u pripremanju i izvođenju akcija. Voditi borbu za jačanje discipline, podizati osjećaj odgovornosti pred Partijom i masama, za razvijanje aktivnosti, samostalnosti i samoinicijative svakog člana.

Peto. Svi funkcioneri i članovi moraju obavezno temeljito proučavati partijske proglose i drugu štampu i spoznavati partijsku liniju. Da bi se što prije postiglo ispunjenje postavljenih zadaća, okružni, kotarski i mjesni komiteti moraju organizirati široku kampanju objašnjavanja partijske linije i pomoći nižim organizacijama i članstvu da je dobro shvate i provode u život.

Borba za aktiviziranje svih organizacija i članova, borba za ostvarenje partijske linije mora biti nerazdvojno povezana s odlučnom borbom na dva fronta, tj. borbom protiv »lijevog« i »desnog« skretanja s linije Partije. Okružni, kotarski i mjesni komiteti moraju obavezno obilaziti sve organizacije, davati im potrebnu pomoć, zavedi stalnu kontrolu njihovog rada i o svemu tome redovito obavještavati CK.

U najtežim časovima borbe pojavilo se u gradu N.⁸ grupaštvo. Partija je razbila pokušavanje grupe, koja se formirala, i očistila Partiju od bolesno-ambicioznih ljudi, koji su kršili odluke Partije i iskrivljavali njenu liniju. Partijske organizacije moraju budno paziti na sve nezdrave pojave i voditi odlučnu, borbu za jedinstvo Partije na bazi partijske linije.

Obavješćujemo sve komitete, funkcionere i članove da temeljite, prouče (a ne samo površno pročitaju) ovu okružnicu. Od odlučnog i brzog ispravljanja navedenih pogrešaka i ostvarenja istaknutih zadaća zavisi brzina, zamah, daljnji tok i pobjedonosni završetak narodno-oslobodilačke borbe.

Drugovi, smjelo u boj! Stavite se na čelo narodno-Oslobodilačke borbe, prednjačite svojim borbenim primjerom svugdje i na svakome mjestu, prezrite opasnost i smrt, dokažite da ste najvredniji i najbolji sinovi svog potlačenog naroda, dokažite da ste dostojni časnog imena komunista!

30.IX. 1941

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE

⁸ Sušak

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA PARTIZANSKOG ODREDA IZ SELA
CRNE VLASTI OD 1 LISTOPADA 1941 GOD. ŠTABU GERILSKIH
ODREDA ZA KOTAR KORENICU I OKOLINU O PRVOM SUKOBU
S TALIJANIMA¹

PARTIZANSKI ODRED
CRNA VLAST
1-X-1941 god.

ŠTABU GER. ODREDA ZA SREZ KORENICU I OKOLINU

Na dan 27 septembra ove godine došao je jedan italijanski automobil sa 12 vojnika-karabinjera i fašista pod komandom jednog oficira: po dolasku u selo Crnu Vlast počeli su hvatati nev.ne ljude, pucati i ubijati. Ja kao komandir učinio sam sledeće:

Na brzu ruku sakupio sam ljude ovoga sela i sa njima preprečio put na nekoliko mesta; ja sam stao kod jedne prepreke koja je bila najbliža na putu prema automobilu, izvadio sam bombu i bacio sam je pred automobil. Ja bih je bio bacio i u automobil, ali to nisam učinio iz razloga što se je u automobilu nalazio naših 6 ljudi. Kada je eksplodirala bomba koju sam bacio, neko je iz automobila viknuo: -Škampa Via². Svi vojnici napustili su automobil i preko polja pobjegli u Vrhovine. Odmah sam naredio da se automobil odveze u jednu rupu i da se zapali, što je i učinjeno; to sam učinio jer nije bilo druge mogućnosti da se auto skloni. Posle uništenja automobila naredio sam da se ljudi povuku u šumu, iz razloga jer sam predv'deo da će iz Vrhovina doći jača italijanska sila. Posle kraćeg vremena došlo je 7 punih automobila vojnika kao i jedna četa bez automobila, čim su stigli odmah su se iskrcali i razvili za borbu. Borba se je razvijala u nesrazmernoj snazi: neprijatelj je brojao oko 350 vojnika, sa 10 mitraljeza, a mi svega sa 2 voj. puške; borba je počela u 8 časova i vođena je sve do 14 časova.

Rezultat borbe je sledeći: Na našoj strani od boraca niko nije poginuo, sem što su poginula 2 koji su bežali iz automobila, tj. koji su bili uhapšeni.

Neprijateljski gubitci su sledeći: 5 mrtvih i 11 teško ranjenih, od ranjenih 6 ih je umrlo na putu do Vrhovina. Oštećena su neprijateljska 2 automobila u kojima su poginuli i šoferi. Od neprijatelja smo zarobili 80 kutija cigareta, 1 šlem i 3 bombe.

Neprijatelj se je u borbi držao vrlo kukavički, bežali su kao plašene ovce, vojnici nisu hteli napred, oficiri su ih tukli sa predre-

¹ Original izvještaja je u rukopisu, a pisan je ćirilicom.

² Bježi

Порнографски списак
Црња Висоци
1-Е-1941 год

J 198

Штабу Тер одрета за срз Керелу и
Околну

На дан 27 квітня ове године дошло је једно Вишеградско
аутомобиле са 12 војино-војодинера и француског код командиром једног
официра, по долазку у село Црња Висоци ишли су збогачи неких
дуго, идући и идући, ја као командир, ушли сам и слободно:

Како су рече, рађају сам дуго овога села и се сам
прејело црња и неколико месеца, ја сам једно као једно прејеле
која је било најдужа на идући једно аутомобилу, изадио сам
околу одлао сам ја је пред аутомобиле, ја дух је био слободно и у
аутомобиле, али то нисам знао из разлога као се је у аутомобилу
како је само у дуго. Ова је евологарама била коју сам
одлао тако је из аутомобила ваљало, Млакија Висоци. Ова војина
испућали су аутомобиле и идући које, иовоћим у Врховско. Овим
сам поредом се се аутомобиле одведе у једну руду и да се јавили
мио је а идући, по сам идући јер баше само једно идући
иући да се ауто једно. Које идући, аутомобиле поредом
сам да се једно идући у идући, из разлога јер сам предлао
да се из Врховско даје једно Млакија Висоци. Које баше
време дошло је једно аутомобиле војина, као и једно једно
оде аутомобиле једно су једно одмах су се идући и раз-
ваји до овога. Ово се је разлијама у идући, тако је једно
једно је баше ово 30 војина, као 10 идући, а ми једно
са 2 војина, једно је једно у 8 војина и војина је све до
14 војина.

cima po glavi, pa čak jedan oficir ubio je jednog vojnika zato što nije hteo napred. Iako smo sa neprijateljem vodili borbu svega sa 2 voj. puške, naterali smo neprijatelja u panično bekstvo prema Vrhovinama.³

Neprijatelj je strašno bio besan i nemil'ce je trošio municiju, utrošio je oko 3000 metaka. Naše 2 puške utrošile su 80 metaka. Naša vatra bila je precizna i ubistvena tako da se jedan neprijateljski oficir izrazio ovako: »Da je vatra potrajala još 2 sata, mi bismo svi izginuli. Nas je gađalo oko 1.500 pušaka«.

Sa jednom puškom rukovao sam ja, a sa drugom rukovao je jedan drug bivši jugosl. podnarednik.

Neprijatelj je obećao 10.000 lira onome ko uhvati, ubije ili uništi vođu onoga koji je učestvovao u borbi na dan 27 ov.⁴ meseca.

Kada je u Vrhovine stigao italijanski automobil sa mrtvim i ranjenim, izazvao je paniku kod italijanskih vojnika, krv je curila iz automobila, ranjeni neprijateljski vojnici su vrištali od rana. Poginule vojnike nisu sahranili u Vrhovinama, već su automobil sa mrtvim i ranjenim odvezli pravo u Otočac kako bi bar donekle prikrili gubitke i sačuvali moral kod vojnika.

Napomena: Mislim i smatram da u ovoj borbi nisam nimalo pogrešio: tu borbu morao sam prihvatiti jer mi je neprijatelj nametnuo, napao je nevine ljude, žene i decu. Taj svoj napad krvavo je platio. Pred očima sam imao naš program i odbranu naroda.

Iako oronulog zdravlja, ostajem i dalje na raspoloženju naroda.

Zivila sloboda i majka Rusija.

Komandir
MJe J. Uzelac

P. S.

Ovaj izveštaj podnosim tek sad iz razloga što sam bio zauzet mnogim poslovima.

* Pored iznenađenja neprijatelja koje je postignuto u početku bacanjem bombi, uspjehu je doprinijelo mijenjanje položaja sa kojih su pucali partizani, preciznost gađanja i šuma u kojoj je bilo i nenaoružanih ljudi iz sela.

⁴ Omaškom je napisano »ov.«, umjesto »prošlog« mjeseca.

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH KARLOVAC OD 2 LI-
STOPADA 1941 GOD. O PROVOĐENJU DIREKTIVA CENTRAL-
NOG KOMITETA KPH I VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA
PODRUČJU KOMITETA

ĆAĆI HRVATSKE!'

Dragi drugovi!

Upućene direktive od 24. IX. o. g. primili smo. Od toga smo sprovedi ovo:

- I.) a) Dostavili smo prepis OK Crikvenica onog dijela odluke koji se odnosi na isključenje s motivacijom Markovića i pripreme za Oktobar.
 - b) Posebno nismo pisali KK Deln'ce, ali smo zamolili OK u Cri-kvenic da uputi jedan prepis u Delnice. Međutim 30. IX. o. g. došao je Ljubo Španac" u Karlovac i mi smo mu pročitali tu odluku, on ju je prepisao, a mi smo ga zamolili da to usmeno priopći KK u Delnicama.
 - c) Ljubi Špancu smo poslali prepis odluke, a saopć li mu'i usmeno (jer je došao u K[arlovac]). On je kazao da ga nazivamo Veljko, a ne Ljubo.
 - d) Rad:³ srna također odaslali odluku da se vrati u Zgb^J. Me-đutim on je otišao odanle.
 - e) Bribirski i Hreljinski odredi su već spojeni i razdijeljeni."
- II.) Dne 30. IX. o. g. došao je Slavko¹ iz Primorja (Ivo). OK je održao sjednicu i donio ove odluke:
- a) Predlaže se ćaći da pošalje jednog aktivistu u Delnice za part. sekretara, jer se sadašnji izvlači od vršenja ove funkcije. Ta činjenica sama po sebi jasno govori da neće izvršiti za-datke, i treba poslati jednog samostalnijeg čovjeka.
 - b) Treba poslati jednog liječnika za Primorje i Gqrski Kotar. Mi imamo jednu liječnicu. Ako ćemo ju moći sklonuti u parti-zane, poslati ćemo je. Ovo treba shvatiti kao hitno i nužno.

¹ Centralnom komitetu KPH

- Veljko Kovačević

³ Rade Šupić

* Zagreb

⁵ Ovi odredi su se sjedinili iu jedan odred, koji se dijelio radi izvršenja zadataka.

• Narodni heroj Ivo Marinković-Slavko

- c) Odluke po organizacionim pitanjima smo razumjeli, ali mi bismo molili da čača, kada je odbijeno teritorijalno rukovodstvo, osnuje OK za Primorje i Gorski Kotar sa sjedištem u Delnicama. Posto nema tamo podesnih drugova, treba čača poslati 2 ili 3 čovjeka u taj OK. Ogulin, u smislu našeg ranijeg prijedloga, priključio bi se tome OK.
- d) Po vojnim pitanjima OK predlaže:
- 1.) Da se obrazuje brigada za Kordun i Baniju.⁷
 - 2.) Da se od 32 odreda obrazuju 5 bataljona.
OK je izrazio mišljenje da bi se brigada i bataljoni označili imenima naših heroja. Po ovoj sugestiji neka čača dade svoje mišljenje.
 - 3.) Da se obrazuje za Primorje jedan bataljon.
 - 4.) Da se obrazuje štab brigade za Kordun i Baniju⁸, a u njega da uđu:
zapovjednik R.⁹, polit, komesar Veco¹⁰ i zamjenik komandanta Man¹¹. U štabu da se postavi potrebno tehničko osoblje.
 - 5.) Na čelu bataljona bili bi komandanti, koje bi štab pozivao prema potrebi na savjetovanje po raznim važnim pitanjima. Karakter odreda bi ostao, ali bi se pretvorili u čete, vodove i desetine.
 - 6.) Za bataljon Primorja i Gorskog Kotara da se osnuje isto štab i u njega da unidu: Veljko¹², zapovjednik, Vej.¹³, politkomesar i Str žić¹⁴ sa potrebnim tehničkim osobljem. Ovo je potrebno zbog perspektive stvaranja većeg broja partizanskih odreda, a time i veće vojničke formacije. Centralno vojno rukovodstvo već je sada nužno.

III.) Part, organizaciju u vojnim jedinicama predlažemo ovakvu:

- a) Jedinice u četama. Jedinice bi se mogle dijeliti na odjeljenja po manjim odredima, ukoliko se radi potrebe operacije obrazuju i djeluju dulje vremena na jednom određenom sektoru. Djelokrug rada part. organizacija (čelija) bio bi prvenstveno u odredima i onda na onom teritoriju gdje čete, odnosno odredi, borave dulje vremena i vrše operacije.

⁷ Ovaj prijedlog nije usvojen i brigada nije tada formirana.

* Odnosi se na Komandu NOP odreda Korduna i Banije.

⁹ Komandant Ivo Rukavina

¹⁰ Vječeslav Holjevac

¹¹ Srećko Mano'a

¹² Veljko Kovačević, podoficir španske republikanske vojske.

¹³ Ivo Vejvoda, kapetan španske republikanske vojske.

¹⁴ Tomo Strižić

- b) Kontrolu nad radom part. organizacija (ćelija) u četama vršio bi onaj kotarski, odnosno rejonski komitet na čijem teritoriju bi boravili ovi članovi partije, odnosno odredi.
- c) Zbog slabih kadrova u sresk'm operativnim, OOK¹⁵ delegirati će ljude za pojačanje sreskih komiteta.
- d) Mandatirano teritorijalno rukovodstvo¹⁶ za srezove Vojnić, Vrgin Most, Glina, Slunj i Kladuša raspušta se. Ovako predlažemo s razloga: U općem metežu i bijegu naroda u šume i raskidanih veza, mandatirano rukovodstvo je pozitivno djelovalo za povezivanje rada i za držanje čitavog teritorija, osim Kladuše, sa kojom ni danas nemamo normalnih veza. Danas kada se situacija pročišćava i partizanski pokret raste, pa time i borbe, mandatirano rukovodstvo, zbog toga što je ujedno i vojno i apsorbirano terenskim akcijama, postalo je objektivni kočničar razvoja part. organizacije u selima. Zato treba pren'jeti part. rad na kotarske kom. i ljude koji nisu apsorbirani vojnim operacijama.

Molimo vašu odluku po tome!

IV.) Odluku o proslavi Oktobra sprovesti ćemo tako:

Od 7 oktobra do 7 novembra uključivo proglašujemo mjesec proslave Oktobarske revolucije. Predvidjeli smo akcije za ovaj mjesec i pristupili njihovoj organizaciji. Ove akcije smo podijelili na 2 djela: politički i vojnički. Za Kordun smo predvidjeli saziv velikih skupština seljaka i partizana po bataljonima. Tom prilikom će part'zani položiti prisegu na svečani način i u prisustvu naroda. Na te skupštine i prisegu otići će i članovi OK. Utakmica odreda za veći udar neprijatelju počinje 7. X. o. g. Manje skupštine i konferencije počinju odmah. Pošaljite nam odmah referat, ili da ga mi ovdje napišemo.

V.) Šaljemo vam zapisnik¹⁷ (zapravo referate), rezoluciju¹⁸ i proglas¹⁹ sa konferencije delegata Korduna i Banije. Naš delegat nije učestvovao na konferenciji, jer je nastala zbrka oko prebacivanja i morao se vratiti.

¹⁵ Okružni operativni komitet

" To je bila privremena organizaciona forma radi usklađivanja djelatnosti partijske i vojne organizacije u cilju što uspješnijeg dizanja ustanka. Ovakva rukovodstva za pojedine srezove imenovao je Okružni komitet KPH Karlovac.

¹⁷ Vidi dok. br. 35.

¹⁹ Vidi dok. br. 36.

Vidi dok. br. 37

Naše su primjedbe:

- a) Stev prema hrvatskoj vojsci nije zauzet, a prema talijanskoj nije jasno formuliran.
- b) Politički rad polit, komesara nije istaknut da je nacionalno-oslobodilački. To proizlazi iz naših grešaka, koje su se ispoljile i ovdje.
- c) U konstatacijama slabih veza — ili bolje reći neimanja špijunske veze⁰ — i taktike odbrane mjesto napada, nisu izvučeni zaključci o uzrocima, tj. da ne polaganje važnosti na veze proizlazi iz taktike obrane. Nisu osjećali potrebu da ispit'vaju položaj protivnika kad nisu ni postavljali za cilj napad na njega.
- d) Nije podvučeno da su otklanjanje takt'ke prepada na skupinu oružane sile pokušali zamijeniti i diverzijom.
- e) Pošaljite nam letaka za Talijane.

Na postavljena pitanja molimo odmah odgovor.

K. 2. X. 1941

OK KARLOVAC

BR. 49

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH KARLOVAC OD 2
LISTOPADA 1941 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KPH O IZ-
VRŠENIM AKCIJAMA U DRUGOJ POLOVICI RUJNA

IZVJEŠTAJ BROJ 18

Akcije: Drežnica: U noći 18/19 manja patrola iz odreda zajedno sa nekoliko drugova iz seoskog odreda polomila 15 telegraf, stupova na cesti Jezerane—Drežnica u duljini 1'/s km. Izvršeno bez incidenta.

U noći 20/21 svi drugovi iz odreda sa nekim drugovima iz seoskih odreda napali su pilanu koja radi i šalje drvo za Italiju. Akcija je potpuno uspjela. Bez ijednog metka i ma kakve žrtve sa naše strane pilana sa nekim ostalim zgradama izgorila je do temelja, dok smo se mi domogli rezerva hrane: masti, slanine, brašna i kave. Od oružja smo dobili 2 revolvera (1 FN kal. 6,35, 1 Mauzer kal. 7,65). Namještenicima firme objašnjavan cilj naše borbe, nije dirano u pr'vatno vlasništvo pojedinaca i postupano je s njima i njihovim familijama najpristojnije.

¹⁰ Obavještajne službe

Dne 22. IX. Izvršena je zasjeda na načelnika općine u Dreznici, bivšeg člana SDS, a danas glavnog psa čuvara okupatora i ustaša u ovom kraju. Zasjeda je uspjela, uhvaćen je sa svojom ženom i pre-slušan. Doznali smo imena petokolonaša, denuncijanata i provoka-tora u ovom kraju, nadalje, m šljenja žandara o našem pokretu i dru-govima koji ga vode, njihovo mišljenje o mjestima gdje se nalaze lo-gori, dobili smo podatke o jakosti tal. garnizona u općini. Nakon pre-slušanja osuđen je sa svojom ženom na smrt, i osuda je izvršena.

Paralelno sa tim akcijama seoski odredi izvršili su dvije akcije, jednu protiv poznatog ustaše, a drugu protiv izdajnika i denuncijanta u selu. Obadvije akcije su uspjele.

Brinje: U Kapeli oborilo je 13 drugova iz odreda 7 telegraf, stupova, a žicu uništ. li. Također su četvrtinu ceste prekopali i jedno drvo oborili na cestu. Tek što su to uspjeli napraviti, došao je poštanski auto koji su zaustavili. Jedan ustaša i šofer pucali su i uspjeli su pod zaštitom vatre umaknuti. Putnici su samo legitimirani, osim jednog koji je zarobljen, ostali su produžili put nesmetano.

U Vratniku 34 druga razorili podzid ceste u duljini 20 metara, te pokidali žičane veze. Veza Krivi Put—Senj prekinuta u daljini 3 km, odnosno oboreno 30 stupova. Izvršeno sa 8 ljudi. Slijedećega dana drugovi podijelili letke sa kojima su raspolagali, te je tako pučan-stvo upoznato sa karakterom borbe i vjeruje da je to njihovo djelo, a ne četnika.

Perjasica: Općinske vlasti i žandari napustili Perjasicu. Tu su priliku iskoristili naši drugovi i spalili općinski arhiv. Telef. stupovi koji su nedavno porušeni u Perjasici, još uvijek nijesu postavljeni.

Uhvaćen je ustaški palikuća M. jo Zalec i likvidiran, kod njega nađen karabin »Mauzer« i lovačka dvocijevka br. 16.

Otn-ć: Odred je uhvatio i likvidirao ustaške bandite Grdić Milu 1 Matan ča Nikolu iz Cetin Grada. Kod njih nađeno 2 lovačke duplice, 2 defanzivne bombe i 1.169 [Kuna].

Trupinjak: Ujutro 24. IX. oko 7 sati, pod zaštitom jutarnje magle, dovuklo se 250 vojnika i žandara razvijenih u strelce do sela Ponorca (Veljun), gdje su zapalili 2 kuće. Zatim su krenuli u pravcu Trupinjaka, gdje su od špijuna (izgleda Milan Pribić) odvedeni do logora odreda koji se u posljednjim momentima uspio povući. Pošto se predmjevalo da će se neprijatelj vratiti natrag u Veljun kroz Mra-čaj i preko šljivjaka, to su odredi: Šljivjak, Glina, Cvijanović Brdo i Trupinjak sjeli u zasjedu sa obje strane luke koja vodi kroz Mra-čaj. Međutim neprijatelj je prošao u pravcu Debele Kose, koju je izgleda prošao pokrajnim putem. Sa odredom iz Loskunje novoosno-vani odred Utinje zabranili daljnji rad radnicima u rudniku u Bu-kovici i pokupili sav alat što im je bio potreban.

Bribirski odred: Dne 9. IX iz DEP'-ovog skladišta kod Lica digao 340 kg dinam.ta bez ikakva incidenta. Iste noći stavljena paklena mašina na prugu, na koju je naletela lokomotiva. Od eksplozije razorena maš na i zadnji dio lokomotive. Saobraćaj prekinut nekoliko sati.

Primorski odred: Dne 26. IX zaustavili na Rudolfovoj cesti-kod Banskih Vrata 2 talijanska kamiona, zaplijenili tovar i zarobili 2 talijanska oficira. Detaljnih podataka još nemamo.

Deln'ce: Dne 19. IX iza pet uzaludnih pokušaja, uspjelo im postaviti paklenu mašinu na prugu i uništiti lokomotivu sa 14 vagona natovarenih kamionima i sličnim materijalom. Saobraćaj obustavljen 19 sati.

Mrkopalj: Oko 15. IX tankom žicom spojene telegrafske žice i tako obustavljen telegraf, saobraćaj za više od 24 sata. Naknadno došla nepotvrđena vijest da su oborili 3 telegraf, stupa.

Kordun: U noći 26/27 na čitavom Kordunu napadi na žandarm. stanice, prekidanje telef. veza i ostale akcije sabotaže. Izvještaj još nismo primili.

Karlovac, 2. X- 1941.

Papa'

BR. 50

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA PARTIZANSKOG ODREDA IZ SELA CRNE VLASTI OD 2 LISTOPADA 1941 GOD. ŠTABU GERILSKIH ODREDA ZA KOTAR KORENICU I OKOLINU O POKRETIMA I REPRESALIJAMA TALIJANSKIH JEDINICA U VRHOVINAM.V I ZALUŽNICT

PARTIZANSKI ODRED
CRNA VLAST
2-X-1941 god.

ŠTABU GER. ODREDA ZA SREZ KORENICU I OKOLINU

Danas sam od poverljivih ljudi saznao sledeće:

1. — Na dan 30-IX ove godine, nestalo je iz Otočca komandanta italijanske vojske tj. komandanta divizije. Razlog nestanka je nepoznat, ali se nagađa: da su ga odveli gerilci, da su ga odveli sami

- ¹ Državno električno preduzeće
- Odnosi se na drum od Ogulina za Novi.
- » Narodni heroj Josip Kraš-Papa

¹ Original izvještaja je u rukopisu, a pisan je ćirilicom.

frankovci iz razloga što se pronose glasovi da će italijanske vlasti preuzeti civilnu upravu.

2. — Na dan 1 ov. meseca, uhvaćeni su na delu kako prekopavaju cestu niže Vrhovina u Draži Brakusovoj 7 ljudi iz sela Sinca; za ove se tvrdi da su to učinili samo da bi što više izazvali ogorčenje italijanske vojske naspram pravoslavnog življa.

3. — Na dan 1 ov. meseca, iskrcano je iz voza na želj. stanici Vrhovine oko 25 komada tenkova ili oklopnih automobila, za koje se govori da će biti upućeni u Korenicu.

4. — Na dan 30-IX-ove godine, streljale su u Vrhovinama italijanske vlasti — vojska 3 potpuno prava čoveka i to: Miloša Uzelca, starog 45 god. bez dece, Budu Uzelca, starog 65 god. bez dece i Milana Delića, starog 18 god., sva trojica su iz sela Crne Vlasti. Njih su italijanske vlasti optužile da su na dan 27 septembra ove godine prekopali selski put u Crnoj Vlasti. Njih je odao jedan dečko star 15 godina, koji se je 3 puta zakleo. Preki vojni sud osudio je imenovane na kaznu smrti streljanjem, nad kojima je smrtna kazna i izvršena. Tek posle izvršenog streljanja ustanovilo se je kao potpuno tačno da su napred streljani potpuno nevini jer su toga dana bili u drvima u Brezovcu a ne da su prekopavali cestu.

5. •— U Vrhovine je stigla jedna italijanska baterija artiljerije kao i veliko pojačanje pešadije i kamiona. Sada se po prilici u Vrhovinama nalazi oko 1.500 vojnika. Svi vrhovi oko Vrhovine zaposednuti su od italijanske vojske; izgleda da se boje napada na Vrhovine.

6. — Italijanska vojska izvršila je paljenje u selu Zalužnici oko 25 kuća. Sav narod iza kuća logorisala je u Vrhovine.

Komandir
Mile J. Uzelac

BR. 56

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA NOP ODREDA KORDUNA I BANIJE OD 2 LISTOPADA 1941 GOD. ZA PRAVILNO ZAUZIMANJE STAVA PREMA TALIJANSKOM OKUPATORU I TUMAČENJE NARODU OSNOVNIH CILJEVA I PERSPEKTIVA OSLOBODILAČKE BORBE¹

KOMANDA NAROD.-OSLOB. PARTIZANSKIH
ODREDA ZA KORDUN I BANIJU
Broj 10'X. 41

Komesarijat
2. X. 41

DRUGOVI PARTIZANI!

Posljednje dvije nedjelje došle su ponovo na Kordun i Baniju okupatorske oružane snage. Došla je talijanska vojska. Pojavom talijanske vojske nastala je nova situacija za nas.

Mi smo vodili borbu protiv ustaša i hrvatskih domobrana uspješno, i ustaša je uglavnom nestalo iz ovih krajeva a domobranska vojska zadržavala se je u većim mjestima i u većem broju. Stanje u ostalim krajevima naše domovine je isto tako, dapače oslobođeni teritoriji se povećavaju i učvršćuju (izvještaj iz Bosne).

Sve ovo je dovelo u pitanje opstanak protunarodne ustaške države, opstanak fašističkog režima. Prijetilo je ozbiljno da će narod u opštem narodnom ustanku skršiti krvavu vlast, te prenijeti vlast u ruke naroda, zapravo tamo gdje ona i spada.

Frankovačka gospoda Pavelić i ustaše, našavši se u takovom položaju, a talijanski faš zam, gramziv za novim komadom naše domovine, pokazao se spreman da pruži Paveliću pomoć u vojsci i oružju. Nedavno je bila svečano izvršena predaja talijanskog oružja ustašama u Karlovcu. Nekoliko dana poslije toga uslijedilo je gomilanje talijanske vojske po našim selima i gradovima sa jasnom namjerom pomoći Paveliću da uguši narodno-oslobodilački pokret i da proširi vlast na još jedan dio naše domovine. Talijanska vojska jeste danas glavna oružana snaga koja bezuspješno pokušava ugušiti narodno-oslobodilački pokret u Primorju, Gorskom Kotaru, Lici, Zapadnoj Bosni, Hercegovini, Crnoj Gori,- u zajednici sa njemačkom vojskom u istočnoj Srbiji i sjevernoj Bosni.

Talijanska vojska zanosila se je mišlju da će joj uspjeti mirnim putem prevariti narod, prevariti partizane da polože oružje, da se predaju, a talijanska će vojska garantovati mir i red. Dolazili su ta-

¹ Uputstvo je nađeno u prepisu.

lijanski oficiri u rukavicama sa sladunjavim osmjehom na licu, sa slatkim ali otrovnim riječima: »Mi dolazimo kao prijatelji srpskog naroda. Mi želimo da ovdje vlada m»- Ustaša neće v.še biti. Mi želimo da položite oružje, da se vratite kućama, jer treba raditi, treba obrađivati polja itd.«

Da! Mislili su da je narod zaboravio tko je odgojio ustaše, tko je doveo ustaše, tko je kumovao klanju srpskog i hrvatskog naroda. Mislili su da će narod povjerovati slatk m riječima talijanskih oficira, da će povjerovati fašizmu, da će položiti oružje i predati se fašističkim psima na milost i nemilost.

Talijanskom fašizmu je potreban mir u našoj domovini, da se seljaci vrate svojim kućama, da se oru polja, sije i obrađuje, jer plod naših polja, misle oni, pripasti će njima i oni će hraniti svoju vojsku. Zato je njihova želja da mi odložimo oružje, da se vratimo kućama, a oni će tada lahko obrati plod našeg znoja, jer imaju silu, imaju vojsku, a narod je goloruk.

Kada je došla talijanska vojska, naši partizanski odredi napali su ih, zarobili nešto oružja, bilo je mrtvih i ranjenih Talijana. Odgovor talijanske komande bio je još krvaviji, još podliji nego li ustaški. »Prijatelji« otpočese pal'ti sela, odvoditi ljude i žene kao taoce, ranjavati žene i djecu i pljačkati stoku i hranu.

Da bi izvršili ovo kukavičko djelo došli su sa cijelom brzom divizijom od oko pet do šest hiljada ljudi, moderno opremljeni tenkovima, konjicom, motorizovanim odredima.

Naši partizanski odredi nisu prihvatili ove borbe jer je neprijatelj bio i suviše jak, a da se je borba prihvatila imali bi nepotrebnih žrtava, ispucali bi municiju i ne bi mogli spriječiti paljenja i pljačku, i zato su se naši odredi povukli te ponovno se povratili na svoja mjesta i nastavili s akcijama. Postupak odreda bio je u potpunosti pravilan.

Narod se pred Talijanima povukao u šume, ljudi, žene i djeca, goli i bos, bježali su, i baš toga dana otpoče padati kiša i snijeg. Zavlдалo je hladno vrijeme, što je u mnogome pogoršalo stanje. Kuće spaljene, stanovništva u šumi dosta bez pokrivača, bilo je i smrtnih slučajeva od zime.

Udarac koji je narod pretrpio toga dana jeste vrlo težak i odmah se osjetilo kolebanje kod manje svjesnoga dijela seljaka. Čuli su se prigovori: da se nije diralo u Talijane. Nije se trebalo dirati Talijane. Zašto se uvijek napada baš kod našeg sela itd. Prigovaralo se i pojed'nim odgovornim drugovima da su oni krivi za sve zlo koje je zadesilo narod.

Pojavilo se i jasno ispoljilo na mnogim mjestima nerazumijevanje stanovništva borbe koju vodimo i zašto je vodimo, dokle ćemo ju voditi i kada će se ona završiti. Sve ove činjenice i cilj koji pred nama stoji, cilj tako sveti i velik, nameće svakom partizanu dužnost

da na svakom koraku, da svaka njegova riječ koju progovori ma s kim bilo bude upravljena u objašnjavanju slijedećeg:

1. Borba koju danas vodimo jeste narodno-oslobodilačka borba, upravljena protiv svih okupatora, ustaša i frankovačke gospode.

Zašto narodno-oslobodilačka? Zato što su njemački i talijanski fašizam, slomivši trulu Jugoslaviju, zavladao u našoj domovini Hrvatskoj i doveli na vlast krvnika Pavelića i ustaške bande koje žare i pale po naređenju svojih gospodara njemačkih i talijanskih fašista i jedino u interesu njihovom. Naš narod neće biti slobodan u svojoj kući, na svom djedovskom ognjištu, sve dok ne istjeramo posljednjeg okupatora, sve dok i posljednji ustaški gad ne bude zbrisan s lica naše domovine.

2. Da li postoje stvarne snage da se izvojuje narodno oslobođenje od fašističkog terora?

Snage potrebne da se izvojuje narodno oslobođenje postoje u našem narodu. Naš narod je u svojoj historiji pokazao sposobnosti i mnogog je već neprijatelja oborio sa svojih leđa te se domogao slobode. Danas vode borbu protiv istog neprijatelja, a to je fašizam, veliki narod Sovjetskog Saveza. Engleske i Amerike, te svi potlačeni narodi Evrope.

Jedinstvo slavenskih naroda, jedinstvo svih naroda jeste garancija konačnog uspjeha. Nepobjediva Crvena armija u savezu sa engleskom vojskom već zadaje smrtno udarce fašističkim hordama na istočnom frontu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

KOMESAR KORDUNA I BANIJE¹

BR. 52

IZVJEŠTAJ KOMANDE DRUGOG RAJONA OD 3 LISTOPADA
1941 GOD. KOMANDI NOP ODREDA KORDUNA I BANIJE O
DIVERZIJAMA NA SVOM PODRUČJU

KOMANDA II RAJONA

KOMANDI KORDUNA I BANIJE

U noći od srijede na četvrtak izvršio je odred Gornji Skrad rušenje bandera na cesti Krnjak—Veljun. Porušeno je 16 bandera. Odred Trupinjak imao je na drugom sektoru te ceste izvršiti skupan zadatak. Međutim naišao je na zasjedu žandarmerije, pa se je morao vratiti neizvršena zadatka. Odredi Cvijanović Brdo i Glina morali

Politički komesar bio je Vječeslav Holjevac.

su izvršiti rezanje bandera, prekopavanje ceste između Butinovog Gaja i Slunja. I oni su na šli na zasjedu koja je na njih otvorila paljbu puškomitraljezom. Isto su se morali vratiti neizvršena zadatka.

Šaljemo vam druga Ljubu Vujičića,¹ koji je prema sporazumu s drugom Čanicom premješten u odred Debelu Kosu.

3. X. 1941

Komandant II rajona²

Prilog:

1 letak »Braćo Hrvati«³ na ugled.

BR. 53

POZIV KOTARSKOG KOMITETA KPH DELNICE OD 3 LISTOPADA 1941 GOD. NARODU GORSKOG KOTARA ZA PRIKLJUČENJE NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORB¹

RADNOM NARODU, SVOJ POŠTENJOJ INTELIGENCIJI I SVIM RODOLJUBIMA GORSKOGA KOTARA BEZ OBZIRA NA POLITIČKU PRIPADNOST

Braćo Gorani! Dolaskom na vlast izdajnik i krvnika hrvatskoga naroda Pavelića i njegove ustaške bande predana je cijela naša zemlja u ruke njemačkih i talijanskih razbojnika. Čizma talijanskih okupatora gazi najhrvatskije djelove naše zemlje. Dalmacija, Primorje, Lika i Gorski Kotar postale su kolonije talijanskog fašizma iz kojih se pljačka i ono malo hrane iz toga kraja. Najmračnij ustaški banditi i prodane duše služe tim okupatorima za progone naših otaca, braće i sinova, pomažu ih u njihovom pljačkanju i porobljavanju hrvatskog naroda. Izdajnik Pavelić silom tjera sinove našega naroda da se bore za pljačkaške interese njemačkog i talijanskog fašizma, da se bore protiv svoga vlastitog naroda koji se po svim krajevima naše zemlje diže da sa oružjem u ruci obrani svoju porodicu i svoje domove od tuđinaca i njihovih slugu ustaša koji hoće da porobe i iskorijene naš slavenski narod.

Narodi cijele Evrope postali su žrtva njemačkih i talijanskih bandita koji hoće da tim narodima donesu »novi red i poredak«, a to je neznanje i ropstvo. Opijeni tim krvavim pothvatima bacili su se na mirne narode i veliku zemlju radnika i seljaka, na najveći

¹ Osuđen na smrt i strijeljan kao narodni neprijatelj 1944 godine.

* Komandant II rajona bio je tada Robert Domani.

⁵ Vidi dok. br. 5.

¹ Proglas je umnožen na geštetneru.

slavenski narod — Sovjetski Savez, u mahnitij želji da i te narode porobe i oduzmu im slobodu. Ali junačka Crvena armija zadaje im iz dana u dan sve jače i snažnije udarce.

Braćo Gorani! Kucnuo je čas da zbacimo krvave okupatore i njihovog slugu Pavelića, da oslobodimo našu napačenu zemlju i zbacimo sramotu sa hrvatskog naroda koju mu je nanio izdajnik Pavelić, da u zajednici sa svim narodima pregažene i opljačkane Evrope, a na čelu sa moćnim Sovjetskim Savezom, uništimo fašističku neman i vratimo našoj zemlji i našem narodu mir i slobodu. Narodni partizanski odredi po Bosni, Lici, Kordunu, Primorju, Gorskom Kotaru i ostalim dijelovima naše zemlje bore se protiv okupatora i onemogućuju ga u njegovom planu daljeg porobljavanja našeg naroda.

Braćo Gorani! Sveta je dužnost sviju nas da svim silama onemogućimo dobavu materijala i prevoz trupa koji služi za fašističke ratne ciljeve, da se ne odazivamo vojnim pozivima, da ne plaćamo poreze, da se silom odupremo oduzimanju živežnih namirnica, da sprečavamo odlazak naših radnika u Njemačku, jer to sve služi razbojničkim vojničkim namjerama njemačkih i talijanskih okupatora i njihovih slugu za još jače porobljavanje našeg naroda.

Komunistička stranka Hrvatske bila je uvijek na čelu narodne borbe za oslobođenje, što svjedoče velike i nebrojene žrtve koje je dala u toj borbi, pa i danas, u najtežim danima, stavlja se na čelo narodno-oslobodilačke borbe i poziva vas SVE BEZ RAZLIKE NA STRANAČKU PRIPADNOST U BORBENE REDOVE NARODNO-OSLOBODILAČKOG FRONTA, jer danas se radi jedino o tome da zajedničkim snagama istjeramo omraženog okupatora i da srušimo nametnutu i izdajničku vladu ustaških bandita, i da ostvarimo svoju pravu nezavisnost i slobodu.

Komunistička stranka Hrvatske poziva vas da stupite u redove NARODNIH PARTIZANSKIH ODREDA, DA DIŽETE NARODNI USTANAK, DA STVARATE U SVIM MJESTIMA ODBORE JEDINSTVENOG NARODNOG OSLOBODILAČKOG FRONTA, DA OSNIVATE FONDOVE NARODNO-OSLOBODILAČKOG FRONTA ZA PREHRANU NARODNIH BORACA, DA DIŽETE NARODNE USTANKE ZA KONAČNO OSLOBOĐENJE CIJELOG HRVATSKOG NARODA.

Živilo jedinstvo Hrvatskog naroda u borbi protiv fašizma!

Živ'o jedinstveni narodno-oslobodilački front!

Živilo jedinstvo svih Slavena!

Živio svjetski antifašistički front!

Živila junačka Crvena armija!

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Delnice 3. X. 1941

KOTARSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE STRANKE HRVATSKE

UPUTSTVO OKRUŽNOG KOMITETA KPH KARLOVAC OD 6
LISTOPADA 1941 GOD. KOMANDI NOP ODREDA KORDUNA I
BANIJE ZA REORGANIZACIJU PARTIZANSKIH JEDINICA I
RAD PARTISKIH ORGANIZACIJA U NJIMA¹

Dragi drugovi!

Okružno operativno rukovodstvo, na svojoj sjednici od 30. IX. o. g., donijelo je ove odluke:

1.) OK se nije složio sa kaznom izrečenom Č.² Z.³ On ih je izbacio iz Partije zbog toga što su se pogađali i međusobno amnestirali sa kulacima i ustašama da se neće napadati, što su oslobodili Augustinovića⁴, što su sabotirali širenje nacionalno-oslobodilačkog pokreta, — a sve to pak iz kukavičluka, da izbjegnju borbu sa neprijateljem. Ako se ova vaša kazna odnosi i na agronoma M., onda OK i njega izbacuje sa istom motivacijom kao i za prvu dvojicu, ali se dodaje istoj izbjegavanje od rada i borbe, simulacijom, varanjem Partije da je bolestan, a ustvari nije.

Njihovo isključenje i motivaciju pr'općiti svima jedinicama.

2.) Od 7. X do 7. XI uključivo proglašuje se mjesec Oktobarske revolucije. U ovom mjesecu se mora učiniti slijedeće:

a) U odredima načiniti utakmicu koji će od odreda zadati veći udarac neprijatelju. Održati konferencije i skupštine partizana i objasniti značaj godišnjice Oktobarske revolucije ove godine.

b) Pripremi ti skupštinu odreda najmanje jednog rejona (a po mogućnosti i više) zajedno sa seljacima okolnih sela. Tom prilikom će položiti prisegu partizani pred narodom. Kada će to biti javite nama da dođemo na tu svečanost.

c) U svima selima moraju se održati konferencije i skupštine. Tom prilikom treba unovačiti što veći broj novih partizana. Na kon-

¹ Original uputstva je u rukopisu.

* Žarko Čuić je bio sekretar Kotarskog komiteta KPH u Vojniću, a isključen je iz Partije zbog oportunističkog držanja rujna 1941 god. i poslan za borca u III rajon (Slunjsk: kotari. Poginuo je u borbi protiv okupatora u drugoj polovini 1941 godine. Odmah poslije pogibije, posebnom odlukom Okružnog komiteta KPH Karlovac, primljen u Partiju, jer je svojim držanjem pokazao da je ispravio svoje greške.

• Ilija Zegarac je još u početku NOB ispoljavao oportunistički stav. U 1943 i 1944 godini sudjelovao je u organiziranju jedne četničke grupe. Zbog toga je osuđen od Narodnog suda na smrt i strijeljan sredinom 1944 godine.

⁴ Odnosi se na ustaškog zločinca Stjepana Augustinovića, koji je pred završetak rata pobjegao u inozemstvo.

ferencijama i skupštinama treba objasniti značaj godišnjice Oktobarske revolucije. Referate i letak ćete dobiti.

3.) Vojno i političko part. rukovodstvo se odjeljuje. Mi smo poslali naše predloge Vrhovnom štabu za formiranje četa, bataljona i brigade za Kordun i Baniju. Dobili smo ova naređenja na osnovu savjetovanja Vrhovnog štaba⁵, koje se održalo ovih dana:

»Osnovna jedinica je četa koju vodi komandir i komesar. Četa mora da broji najmanje 80 a najviše 120 ljudi. Četa se dijeli na 2—3 voda, a vodovi na desetine. 3—4 čete čine bataljon. Na čelu bataljona je štab od komandanta, polit, komesara i operativnog oficira sa potrebnim osobljem. 2—4 bataljona čine odred na čelu kojeg je štab od komandanta, komesara, operativnog oficira i potrebnog osoblja. (Dakle, veća formacija od bataljona je **odred**, a ne puk ili brigada). 2—4 odreda čine grupu odreda na čelu koje je štab sa potrebnim osobljem. U pokrajinskom razmjeru obrazovaće se glavni štabovi (za Srbiju, Hrvatsku itd.). U okviru Jugoslavije obrazovan je Vrhovni štab partizanskih odreda. Dakle, od najmanje do najveće jedinice zadržava se termin partizanski (tj. partizanska četa, bataljon, odred itd.). Politkomesari moraju biti partijci.

Partizanske oznake su [crvena] petokraka zvijezda kao anti-fašistički znak, okolo koje će naši partizani u Hrvatskoj nositi hrvatsku, u miješanim odredima i hrvatsku i srpsku, dok u čisto srpskim odredima srpsku zastavu. Znak će se nositi na kapi koju ćemo mi propisati. Svaka četa će imati zastavu na kojoj će preko sva tri polja biti petokraka zvijezda.«

4.) U smislu ovih direktiva obrazujte bataljone i odred za Kordun. Za štab odreda odredili smo za komandanta druga Ivu⁶, za operativnog oficira Ivana⁷ i politkomesara Veću⁸. Ovaj štab ujedno ovlašćujemo da predloži okružnom operativnom [rukovodstvu] štabove bataljona. Ti predloži neka se izvrše u sporazumu i nakon savjetovanja odgovornih part. funkcionera, odnosno komandanata sadašnjih rajona.

5.) OK je odlučio da se pristupi mobilizaciji svega ljudstva, a naročito Hrvata koji se javljaju u odrede da izbjegnu odlazak u vojsku. Po tom pitanju je i Vrhovni štab dao ovu direktivu da je potrebno mobilisati sve ljudstvo bez obzira da li će za sve biti oružja ili ne. Ukoliko nema oružja, mobilizaciju vršiti za komunalne potrebe i pripremati rezervu u ljudstvu za odrede. — Dakle, vršite mobilizaciju, zakunite sve regrute odmah, i podvrgnite ih vježbanju oružjem, upotrijebite jedan dio za borbu odmah, tj. da budu rezerva, kako bi jedan dio boraca bio na odmaranju a drugi u borbama i

⁵ Odnos; se na savjetovanje u Stolicama.

⁶ Ivan Rukavina

⁷ Srećko Mano'a

⁸ Vječeslav Holjevac

obratno. Ostali dio upotrijebite za radove i seoske straže, ali oni su vojnici i biti će uvijek raspoloživi za sve akcije na koje će biti pozivani. Praksu i shvaćanje da se zadržite na sadanjem broju boraca i da su partizani samo oni koji su u šumi — odbacite, jer time preopterećujemo sadanje borce i sami sprečavamo stvaranje rezerve vojske koja nam je potrebna.

6.) Civilna vlast u oslobođenim krajevima treba da izgleda ovako: »Po općinama, većim selima i srezovima formiraju se narodno-oslobodilački odbori, koji vrše političku, upravnu i administrativnu vlast. Po manjim selima birati povjerenike tog odbora. Općinske uprave, sreska načelstva itd. se ukidaju. Odbori se biraju na skupštinama. Ti odbori treba da se staraju za odrede, da mobilišu mase i rješavaju komunalna pitanja. Po selima, općinama i mjestima održavaju red narodne straže, na čelu koje se nalazi u mjestu komandir straže.«

7.) Vojni sud se obrazuje po potrebi pri svakoj većoj jedinici, a sudi za delikte protiv nacionalne oslobodilačke borbe.

8.) Partorganizacija ima izgledati ovako:

a) Formiraju se... odnosno rajonske i mjesne komitete i jedinice.

b) Jedinice se obrazuju u četama. Svaka jedinica u četi može imati i svoja ćelijska odjeljenja u manjim grupama. Na čelu jedinice je pročelnik ili, ako je veći broj članova i sa više odjeljenja, može se izabrati i biro ćelije.

c) Kontrolu nad radom jedinica u četama, odnosno odredima u selima i mjestima, vrše sreski, odnosno rajonski komitete. Svaki član partije, odnosno svaka niža partorganizacija, kao što su ćelije, podliježe nadzoru višoj partorganizaciji onog mjesta ili teritorija gdje taj član ili organizacija boravi. U ime Partije može stupati pročelnik ili delegat ćelije, odnosno delegat rajona i sreskog operativnog komiteta itd.

d) Mandatirano teritorijalno part. rukovodstvo se raspušta, ali se ti drugovi ovlašćuju da izvrše pripreme za sreske partkonferencije. Ukoliko se ne bi mogle održati momentalno konferencije, onda ti drugovi neka predlože OK-u 1 ca za sreske komitete i to: za Vojnić, Vrgin Most, Glinu, Slunj i Kladašu. Za pojačanje sreskih operativnih rukovodstava treba delegirati sposobne partijce iz redova partizana. Drugovi koji će biti angažirani na partijskom radu trebaju se, po mogućnosti, odteretiti jačih obaveza na vojnim pitanjima.

e) Politkomesar je političko lice uz komand'ra i on provodi liniju narodno-oslobodilačkog fronta u odredima i kao takav istupa, a ne u ime Partije. Ako je isto lice i politkomesar i partijski funkcioner, onda u ime Partije istupa kao partijski funkcioner, a ne [kao] komesar. Kao komesar može istupati samo u ime narodno-oslobodi-

lačkog fronta. Ovaj pojam je bio pobrkan do sada, ali se od sada mora strogo lučiti. Tako treba shvatiti pojam i za komandante funkcionere Partije. Oni kao komandanti istupaju u ime partizanskih odreda, a ne u ime Partije.

9.) OK je izvršio primjedbe na konferenciju". One su:

a) Konferencija nije zauzela stav prema hrvatskoj vojsci, a nedovoljno je formulirala stav prema Taljanima. Na konferenciji je trebalo biti više govora o konkretnim napadima protiv okupatora.

b) Nisu izvučeni zaključci iz konstatacije slabih veza i taktike odbrane. Trebalo je uočiti da nepolaganje važnosti na špijunažu, vezu, odnosno kako stoji neprijatelj, jeste logična posljedica nepostavljanja pitanja napada na neprijatelja.

c) čaća¹⁰ je primijetio nepravilnim upotrebu **Bosanci** u letku, jer oni nisu nacija, a tako isto pozivanje i na ostale nacije na Kordunu.

d) Stav naš prema vladi Simovića u posljednje vrijeme se mijenja. Prije 15 dana Vlada SSSR-a je priznala tu vladu kao jedinu legitimnu za Jugoslaviju. Prema tome mi nećemo pristupiti formiranju kom teta nacionalnog oslobođenja. Ovo saopćite svim aktivistima, ali na zborovima i skupovima itd. nije to potrebno isticati.

Drugovi! Po prednjim direktivama odmah počnite raditi. Obavijestite nas o izvršenju njihovom. Papa¹¹ je zakazao sjednicu s vama. Poslije ovih direktiva to otpada, ali će svakako doći neko k vama i obići sve srezove, te održati sjednice sa sreskim komitetima, odnosno prisustvovati konferencijama, koje vi trebate pripremiti. Ako je potrebno i prije da netko dođe, vi javite. Svakako imajte na umu pripremu zakletve odreda na skupovima sa narodom. Kada će to biti svakako nas obavijestite.

K¹² 5/X. 941

Za OK
Papa

P. S. 1.) Formirajte SKOJ u srezov'ima, tj. sreske komitete. U njih moraju ući partijci. To važi i za rajone. U odredima obradujte također omladinske grupe.

2.) Obaviješteni smo, a i pratimo i sami odilaženje vojske prema Petrovoj Gori. Čuli smo da će oko 4.000 vojnika otići ovih dana sa svom spremom. Izvršite koncentraciju, organizirajte

⁸ Vidi dok. br. 35.

¹⁰ Centralni komitet KPH

¹¹ Narodni heroj Josip Kraš-Papa tada delegat Centralnog komiteta KPH pri Okružnom komitetu Karlovac.

¹⁵ Karlovac

odmah špijunsku službu, ne čekajte napad, nego vršite napade na manje odrede da dođete do oružja, pravite zasjede na glavnim cestama i sprečavajte transport vojske!

- 3.) Ispitajte put od Primišlja do Plaškog. Mi smo se sporazumili sa Veljkom¹³ da vam preda Gorski Kotar nekoliko mitraljeza i potrebnu municiju. Mi ćemo vam javiti za 2—3 dana kada ćete ići dići to oružje.
- 4.) Neka javi Milašinčić¹⁴ i ona drugarica iz Tušilovića¹⁵ gdje se nalazi bicikl od Mil^{1B}, jer ga mi nužno trebamo.
- 5.) Mi smo bez izvještaja već 10 dana. Neka se to ne događa. Organizirajte vezu od vas do Sjeničkaka — (26 kilometar.) i Krnjaka. Mi do Sjeničkaka i Krnjaka držimo vezu. Neka bude stalno vaš kurir na ovim tačkama.
- 6.) U hrvatskim selima pojačajte agitaciju da ne ulaze regruti u vojsku.

Papa

Druže Ivo!

Primio cedulju. Ne dolazim sada. šaljemo vam direktive. Po njima postupite. Kada pripremite stvar onda mi javi. šalji izvještaj odmah!

Jučer ujutro je otišlo oko 1000 domobrana iz Duge Rese prema Petrovoj Gori. čiste šume! Budite spremni i na oprezu! Mi imamo mnogo posla. Sada sređujemo Karlovac i okolicu.

K. 6. X. 941.

Zdravo!

Papa

BR. 55

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRIMORSKO-GORANSKOG NOP ODREDA
OD 6 LISTOPADA 1941 GOD. OKRUŽNOM KOMITETU KPH
KARLOVAC O FORMIRANJU DREŽNIČKOG BATALJONA

Dragi drugovi,

u vezi sa novonastalim prilikama u ovim krajevima prinuđeni smo izvršiti neke promjene u organizaciji, a koje ne dolaze u sukob sa principima naše vojničke organizacije. Naime, trebalo je prema dogovoru sa vama organizirati 1 bataljon sa 1 štabom bataljona za

¹³ Veljko Kovačević

¹⁴ ¹⁹ Grga Milašinčić

¹⁹ Stanka Jelić, tada bila kurir.

čitav teritorij nama određeni, međutim, nagli porast ljudi u odredima u sektoru Drežnice, kao i geografski položaj, te da je borba ovdje već stupila na viši stupanj (svakodnevni sukobi sa Talijanima) o čemu će govoriti naši sljedeći detaljni izvještaji, koje vam momentano ne možemo dati, to su nas gore navedene činjenice prisilile na sljedeći način organizacije:

1. Formirati 2 bataljona i to Drežnički sa 6 odreda, sa komandirskom drugom R. te komesarom drugom B. V..

2. Drugi bataljon Gorskokotarsko-primorski, koji je na putu formiranja.

3. Organizovati pored štabova bataljona zajednički štab, sa sastavom koji smo prije predviđali za bataljonski štab.

Ove mjere su bile neophodne i sadašnje prilike su nužno zahtjevale taj način organizacije. Na putu smo da organizujemo sve pomoćne službe da bi stvar pošla sve uspješnije.

Pošto je regrutacija boraca u naše partizanske odrede iz dana u dan sve veća, to se i stvar našega naoružanja postavlja najhitnije, te sada možemo dati samo 2 p. mitraljeza sa nešto municije. Ukoliko stvar sa naoružavanjem pođe većim tempom, nastojat ćemo da vam pošaljemo više materijala.

Dne 6. X. 1941

Sa drugarskim pozdravima

Ivo¹ Veljko²

P. S.

Dajemo vam kratak izvještaj o Drežničkom bataljonu:

6 odreda (broj boraca vam ne šaljem ovog puta iz konspirativnih razloga). Njihovo naoružanje i vojnička oprema su zadovoljavajući, te ravnomjerno raspoređeni. Tačan iskaz dati ćemo vam naknadno, tek za nekoliko dana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

¹ Ivo Vejvoda

¹ Veljko Kovačević

IZVJEŠTAJ GERILSKOG ODREDA IZ LJUBOVA OD 7 LISTOPADA 1941 GOD. ŠTABU GERILSKIH ODREDA U KRBAVICI O SUKOBU S USTAŠAMA I RIJEŠENOSTI NA BORBU PROTIV TALIJANSKIH OKUPATORA¹

ŠTABU GERILSKIH ODREDA U KRBAVICI

Gerilski odred iz Ljubova dostavlja slijedeći izvještaj:

Dne 28-IX naše patrole zaplijenile su na Stazi² 2 kola, 1 par konja, 1 par je poginuo. U sukobu nas i ustaša njihova su poginula dva, od naših nema žrtava ni ranjenih. Istom prilikom zaplijenili smo 8 kom. goveda i 40 ovaca, koje smo dali za oružje i municiju koja se nalazi na putu³. Doznali smo stanje Kule¹ i Ličkog Osika, te prema tome nema opasnosti iz tih krajeva, nego su se vratili Podlapčani koji su se bili iselili u Gospić sa oružjem, sa sobom su vratili i familije. Dobili smo jednoga druga Hrvata iz Gospića, izgleda dobar, preko koga ćemo dobiti važnih stvari i još nekoliko drugova. Doznali smo da Talijani mnogo pitaju za nas (gdje spavamo), a još nas nisu pokušali tražiti, a mi slimo ih dočekati propisno, dočekati kao i ustaše. Molimo da se domaće i rad o-vijesti šalju redovno. Sve opširno referisaće 1 od nas ovih dana usmeno.

G.odred na Ljubovu, dne 7-X-1941 god.

Komandir
S. Opsenica⁴

¹ Original izvještaja je u rukopisu, a pisan je ćirilicom.

⁵ Odnosi se na planinski predjel Vrebačka Staza.

⁵ Radi se o oružju koje je kupljeno.

* Odnosi se na s. Široka Kula.

^s Narodni heroj Staniša Opsenica

И Штабу територијског одреда у Крапину.

Територијски одред на Вучјева доставља следећи извештај:
Дне 28-IX наше партизане заплениле су на Славци
2 кола 1 пар коња 1 парже поштом, у суботу нас
и усташа њихова су појинила два од наших
нема жртава ни рана. Усташа примљивајем извештај
мој е. кол говеда и 40 оваца које смо дали за оружје
и муницију које се налази на јућу. Доказали смо
потоње Куле и Личкој Срба те премо наше непа
опазности из тих крајева, није му се по вратили
Подлојгани који су се отишли ишлим у Гостива са
оружјем, са собом су вратили и францусе. Нова
Добили смо једнога друга Хрватина из Гостива
изгледа добар, прехо кога ћемо добити ватане
ошвари и још неколико другова. Доказали смо да
Палижани много иштају на нас (где ставали) а рани
нас нису покушави тражити, а мислимо и докоњати
пројисно докоњати као и усташе. Молимо ^{да} дајемо
и радио Бијелим мачу редовно. Све опширно
реферисате 1 од нас обавез да на усмено.

Г. одред на Вучјева дне 7-IX 1941 год.
командир:

С. Рајснич

PROGLAS OKRUŽNOG KOMITETA RPH ZA LIKU POČETKOM
LISTOPADA 1941 GOD. HRVATIMA I SRBIMA ZA ZAJEDNIČKU
BORBU PROTIV OKUPATORA¹

PREPIS

HRVATSKI NARODE LIKE!

Fašistička talijanska banda nametnula ti je krvnika Pavelića da bi te lakše mogla okupirati i opljačkati tvoju napačenu zemlju. No* ti razbojnici ne zadovoljiše se okupacijom i pljačkom, oni dadoše nalog svome vjernom slugi Paveliću da izvrši pokolj, da raspiri nacionalnu mržnju između srpskoga i hrvatskoga naroda, htijući, po onoj narodnoj: »zavadi pa vladaj«, skršiti vašu volju za pravom nacionalnom slobodom i nezavisnošću.

Krvava razbojnička ustaška banda uvjeravala te je da je izvojevana nezavisnost i nacionalna sloboda, misleći da će naći podporu za zločinačka djela pobješnjelih ustaških čopora koja počinije prema tvojoj braći Srbima, prema tvojim saveznicima u dugogodišnjoj borbi protiv velikosrpskih beogradskih režima.

Tvoja Komunistička partija od prvoga dana fašističke okupacije govori ti je da je tvoja zemlja porobljena, da Pavelićeva nezavisna država Hrvatska pretstavlja koloniju talijanskog carstva, da je Pavelić izdajica hrvatskog naroda i sluga Musolinija i Hitlera, a da će prava slobodna i nezavisna Hrvatska uskrsnuti jedino tvojom borbom protivu okupatora i njihovih slugu ustaških plaćenika. Nije trebalo puno vremena da se i formalno potvrdi da je Pavelić najveći izdajnik hrvatskog naroda i plaćenik talijanskog fašizma (pored Dalmacije i Međumurja, predade bezglavnik Pavelić talijanskom fašizmu nove zalogaje tvoje raskomadane Domovine).

SRBI I HRVATI LIKE!

Život u zajednici nametnuo vam je istu sudbinu. Tuđinska mržnja prema vašem slavenskom porijeklu, prema vašim slobodarskim težnjama mnogo je puta nastala i porobljavala vašu porobljenu zemlju. Posljednji (fašistički) zločinački napad njemačkog i talijanskog fašizma na vašu zemlju bezprimjeran je u vašoj istoriji. Okupatori pokušашe preko tih izdajnika izazvati bratoubilačku borbu, sve u cilju što lakšeg uništenja slavenskih naroda. Ali svijest o istoj sudbini hrvatskoga i srpskoga naroda pomrsi planove okupatorskim

¹ Redakcija posjeduje ustaški prepis proglaša, na kome nema datuma. Proglas je izdan listopada 1941 godine.

hijenama. Digao se na oružje srpski i hrvatski poštenu narod Like da poput ostale porobljene braće (Crnogoraca, Srbijanaca, Slovenaca, Makedonaca i dr.) protjera okupatora i sruši krvavu vladu izdajnika Pavelića, te da izvojuje istu nacionalnu SLOBODU i nezavisnu Domovinu.

HRVATSKI I SRPSKI NARODE LIKE! Kao što su prije 12 godina našli gospodskog pokvarenjaka Pavelića, odgojili njegovu ustašku bandu, te upotrijebili, u najsudbonosnijim momentima za našu zemlju i naš narod, za razbijanje sloge između Srba i Hrvata u zajedničkoj borbi za bolji život, tako i danas, kad se digao srpski narod da odbrani svoj život i čast, da izvojuje pravu slobodu i kad plamti zajednička oružana borba srpskog i hrvatskog naroda protiv okupatora i njihovih ustaških slugu, taj isti talijanski fašizam pronalazi izrode srpskoga naroda i unajmljuje ih u službu u svojoj zloč načkoj raboti protiv našeg naroda. Vaša sveta borba za nacionalnu slobodu nije usamljena. Talas oslobodilačke borbe protiv fašističkih okupatora i njihovih plaćenika iz redova srpskog i hrvatskog naroda ujedinio je sve narode Jugoslavije u nacionalno-oslobodilački front.

Digla se sva porobljena Evropa protiv pobješnjele fašističke nemani. Moćni Sovjetski Savez, zemlja slobode i napretka, na čelu sa vođcm radnoga naroda cijelog svijeta drugom STALJINOM, sa svojom nepobjedivom Crvenom armijom, u savezu sa Engleskom i Amerikom, pune su garancije da će fašistički okupatori biti potpuno satrveni.

Komunistička partija, koja stoji na čelu narodne borbe i u Lici, poziva vas da se još čvršće zbijete u redove nacionalno-oslobodilačkog fronta, da još spremnije stupate i organizirate oslobodilačke partizanske odrede i da povedete još žilaviju borbu sve dotle dok se na našem tlu nalazi i jedan okupatorski vojnik i jedan njihov fašistički plaćenik.

Živjela jedinstvena borba Srba i Hrvata u Lici!
Živio Sovjetski Savez!
Van s okupatorima! Na vješala s njihovim slugama!
Živjela Komunistička partija Hrvatske!

OKRUŽNI KOMITET ZA LIKU
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

POZIV OKRUŽNOG KOMITETA KPH KARLOVAC OD 9 LISTOPADA 1941 GOD. NARODU KORDUNA I DOMOBRANSKOJ VOJSCI ZA PRIKLJUČENJE NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI¹

SLOBODOLJUBIVI NARODE KORDUNA!

Talijanski fašistički strvinari vrše kazneni pohod protiv Srba i Hrvata na Kordunu, Hrvatskom Primorju, Gorskom Kotaru i Lici. Dne 9 listopada su te horde krenule iz Karlovca prema Kordunu sa nekoliko strana. Idu ubijati žene, djecu, starce, slobodoljubive seljake, radnike i inteligenciju. Idu guš ti narodno-oslobodilačku borbu Srba i Hrvata, te paliti naše domove i pljačkati narodnu imovinu. Oni idu nastaviti u većini razmjerima ona zvjerstva koja su dosada vršili Paveličevi banditi pod njihovom zaštitom.

Zašto vrše talijanske fašističke horde kazneni pohod na Kordunu, Lici, Hrvatskom Primorju i Gorskom Kotaru? Hrvatska je porobljena! Talijanski fašistički strvinari su istrgli iz tijela naše Hrvatske dičnu Dalmaciju, Jadransko More, Liku, Hrvatsko Primorje i Gorski Kotar. ONI SU SA IZDAJICOM PAVELIĆEM NAMETNULI HRVATIMA TALIJANSKOG KRALJA, OPLJAČKALI NAŠU HRVATSKU DOMOVINU I ORGANIZIRALI POKOLJE SRBA I SVIH SLOBODOLJUBIVIH HRVATA PREKO KRVNIČKE NAKAZE PAVELIČA I USTAŠKIH RAZBOJNIKA. Povampirena fašistička rulja sa Hitlerom na čelu porobila je sve male narode u Evropi, a Slavene istrebljuje kao manje vrijednu rasu. Ovi strvinari idu dalje! Napali su slobodne narode Sovjetskog Saveza, nakon što su porobili ostale narode.

Slobodni slavenski narodi Sovjetskog Saveza su miroljubivi, ali i odlučni da brane kako svoju slobodu tako i slobodu svih porobljenih naroda. Odlučna borba naroda SSSR-a i nepobjedive Crvene armije potakla je i ostale porobljene narode u borbu protiv neprijatelja slobode svih naroda — KRVOLOČNOG FAŠIZMA. Porobljeni narodi cijele Evrope, pa tako i Hrvati, Srbi i Slovenci sa ostalim narodima Jugoslavije, digoše se na oružje da brane svoje živote, svoju imovinu, čast svojih milih i dragih i da oslobode svoju zemlju od okupatorskih fašističkih hijena!

Ovoj velikoj borbi priključili su se i narodi ENGLLESKE I AMERIKE. STVOREN JE MOĆAN ANTIFAŠISTIČKI FRONT. HITLER

¹ Redakcija posjeduje primjerak proglosa koji je umnožen na pisačem stroju.

T NJEGOVI SAVEZNICI SU BLOKIRANI I ZAOKRUŽENI NE-PROBOJNOM TVRĐAVOM. Slobodni narodi SSSR-a i njihova Crvena armija preuzeli su glavni dio borbe na sebe u ovom savezu. Sve fašističke ofanzive propale su! FAŠISTIČKI RAZBOJNICI ZA TRI MJESECA RATA IZGUBILI SU: **preko tri milijuna vojske, 9.000 aeroplana, 13 hiljada topova, 11 hiljada tankova i nepregledan ratni materijal.**

Fašistički porobljivači nalaze se u smrtnim trzajima. U tim trzajima bacaju se poput ranjene zvijeri i na nas Hrvate i Srbe na Kordunu, Hrvatskom Primorju, Gorskom Kotaru i Lici. Oni za sobom ostavljaju zgarišta kuća i groblja hrvatskog i srpskog naroda, prije no što će morati otići iz naše zemlje. ONI SU SE ODLUČILI U SVOJIM POSLJEDNJIM TRZAJIMA NA OPĆI POKOLJ zajedno sa svojim slugom i najvećim izdajicom hrvatskog naroda — Pavel čem. frankovačkom gospodom i njihovim ustaškim krvnicima ustašama!

SRBI! Nastavite još čvršće borbu protiv fašističkih krvoloka i istrebljivača Slavena! OSVETITE PLJAČKU VAŠE IMOVINE, UBIJANJA VAŠIH ZENA, DJECE, STARACA, OČEVA, MAJKI. BRAĆE I SESTARA!

HRVATSKI RODOLJUBI! PRIKLJUČITE SE VELIKOJ NACIONALNO-OSLOBODILAČKOJ BORBI PROTIV FAŠISTIČKIH OKUPATORA I IZDAJICA HRVATSKOG NARODA!

PARTIZANI! DOČEKUJTE DOSTOJNO FAŠISTIČKE OKUPATORE I NEPRIJATELJE HRVATSKOG I SRPSKOG NARODA!

DOMOBRANI, DOČASNICI I ČASNICI! Od vas traže fašistički strvinari i njihov sluga Pavelić da od'grate sramnu ulogu žandara i ubojice vlastitog naroda, svoje braće, sestara, očeva, majki i drugova! NEMOJTE OSRAMOTITI SVOJU DOMOVINU! PRIKLJUČITE SE VELIKOJ NACIONALNO-OSLOBODILAČKOJ BORBI PROTIV OKUPATORA! PRIKLJUČITE SE PRVOBORCIMA NACIONALNO-OSLOBODILAČKE BORBE — PARTIZANIMA! OKRENITE ORUŽJE PROTIV ZAJEDNIČKOG NEPRIJATELJA — FAŠIZMA! Nemojte pucati na svoju braću, sestre, očeve, majke i svoje drugove i zemljake!

RADNICI, SELJACI, INTELIGENCIJO I SVI VI KOJI LJUBITE SLOBODU A MRZITE ROPSTVO! **Spriječite fašističke transpote! Uništavajte sve što bi moglo koristiti neprijatelju u borbi protiv naše domovine i nacionalno-oslobodilačke borbe!** DIGNIMO SE NA ORUŽJE I PAVEDIMO BORBU ZA OSLOBOĐENJE NAŠE DOMOVINE!

OMLADINO! Na tebi leže veliki zadatci. **Ne idi u fašističku vojsku, Nemoj biti žandar tuđina protiv svoje slobode, svoga naroda!**

SKUPITE U PRVE REDOVE NACIONALNO-OSLOBODILAČKE
BORBE, U PARTIZANE! Sramnu ljagu skini sa Hrvatskog imena,
kojom su zaprljali hrvatski narod sluge fašizma Pavelić i franko-
vačka gospoda, izdajice naše domovine!

Omladino u boj! U boj pcd lozinkom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Karlovac, 9 listopada 1941

OKRUŽNI KOMITET
KOMUNISTIČKE STRANKE HRVATSKE
KARLOVAC

BR. 59

IZVJEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU
OD 10 LISTOPADA 1941 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KPH
O POLITIČKOJ SITUACIJI I IZVRŠENIM AKCIJAMA

Prijevod¹

Split, 10. X. 1941

Dragi drugovi! Zakasnili smo da pošaljemo ovaj izvještaj o stanju kod nas u Dalmaciji, jer nitko od nas nije mogao dobiti propusnice. Drug Majki² sprema se dnevno za odlazak, da vam podnese detaljan usmeni izvještaj, ali nije još mogao otputovati. Nadamo se da će za 3—4 dana stići u Zagreb.

U prvom redu izvještavamo o sabotazi. U posljednjem listu saopćili smo vam, da je bio zapaljen u splitskoj luci brod f.rme Matković, koji je bio pun sijena³. Sijeno je izgorjelo, a brod djelomično oštećen, tako da su u škveru* zahtijevali od Talijana 800.000 tal. lira. 6. X. 1941 zapaljen je u luci u Splitu veliki talijanski transportni brod od 800 brt. Roba, koja se nalazila na brodu je izgorjela. Uspjelo im je samo spasiti nešto municije, koja ce nalazila na brodu. Brod je

¹ Original ovog dokumenta : dokumenta br. 74, zaplijenjeni su od neprijatelja i prevedeni na njemački jezik. Historijsko odjeljenje Centralnog komiteta KPH, koje ove dokumente smatra vjerodostojnim, prevelo ih je sa njemačkog prijevoda. Prevođenjem su dokumenti svakako izgubili izvjesne stilske karakteristike zbog čega je Redakcija izvršila najnužnije ali sasvim neznatne prestilizacije tek pojedinih mjesta.

¹ Andrija Božanić

³ Akciju su izvršili obalski radnici, a pripremio ju je Mjesni komitet KPH Split. Zapaljeni brod zvao se »Lina Matković«.

* Brodogradilište

dva čitava dana gorio, tako da je potpuno oštećen i neupotrebljiv za plovidbu. Ova akcija nam je dobro uspjela. U skladištu na obali — kao što smo već prošlog puta javili — bilo je zapaljeno 15 vagona sijena, 400 vojničkih celta", veliki broj konzerva, brašno i drugo. 24. IX. 1941 bili su oštećeni jedna lokomotiva i dva vagona, a prošlog tjedna opet su oštećene dvije lokomotive i dva vagona (jedna je izgorjela). Osim toga radnici vrše u brodogradilištu sabotaze. U tim škverima i radionicama popravljaju se talijanski teretnjaci. (Radi se polagano, mašine se oštećuju kao i djelovi mašina, koje moraju Talijani dopremiti iz Trsta.)

Što se tiče ostalih akcija, izvršeno je u Splitu više prepada na talijanske fašiste i ustaše. Tako je uboden [nožem] poznati špijun i talijanaš Petraello" u Splitu. Prolaznici su naišli u nekoj pokrajnoj ulici u Splitu (Kninska ulica) u noći u prošlom tjednu na jednog pripadnika crnih košulja, koji je mrtav ležao na zemlji. Talijanske vlasti nisu ništa o tome javile, kao ni o tome da su bile bačene bombe na talijanske karabinjere i pripadnike crnih košulja (javili su samo da je jedan karabinjer" prilikom vršenja službe izgubio život). U Kaštelu kod Splita bio je ranjen jedan ustaša iz revólvera. Sa četiri revólverska hca bio je teško ranjen Luka Čulić, predsjednik HRS-a u Splitu. Njegova kćerka također je bila ranjena. Čulić je bio »štrajkbreher« i prije dva mjeseca spriječio je štrajk u jednom električnom poduzeću, gdje je namješten, osim toga je vjerojatno pravi fran-kovac, ili bar ne daleko od toga. Mislimo da je bilo pogrešno na njega pucati, jer je jedan od funkcionera HSS-a i oni ga brane iako ne odviše, a nekoji nam to već predbacuju. Alojz Pećnik⁷ i Beljšak" (?) u telegramima su protestirali u ime radništva ustaške Hrvatske. Mi nismo donijeli odluku, da se on napadne; bilo bi nešto drugo, da se to desilo za vrijeme štrajka. Napadnuti i lakše ranjeni bili su još dva fašista iz Splita. Kao što vidite, stvar se u tom pogledu kod nas pokrenula, iako lagano. Moralo bi to preuzeti karakter većih poduhvata. Moramo nastojati, da borbu protiv okupatora i njegovih slugu pojačamo, naročito zbog toga, što se vidi, da Talijani to izbjegavaju. (Oni su na pr. zbog bačenih bombi u Splitu optužili jednog ustašu iz Brača te ga strijeljali; oni se uglavnom ograničavaju na grožnje, bar što se tiče Splita.)

⁵ Šator

⁶ Zvonimir Petraello, pobjegao u Italiju po kapitulaciji Italije 1943 godine.

⁷ Prije rata funkcioner HSS i predsjednik HRS; poznat je svojom borbi protiv radničkog pokreta. Za vrijeme tzv. NDH prišao ustašama i dalje ostao na položaju predsjednika HRS nad kojim su ustaše preuzele rukovodstvo. Zbog svog protunarodnog djelovanja osuđen po završetku rata od Narodnog suda na smrt i strijeljan 1945 godine.

⁸ Odnosi se na Ivana Bezuhu, saradnika Alojza Pećnika, koji je pred završetak rata pobjegao u inozemstvo.

25. IX. 1941 bila je demonstracija školske mladeži u Splitu'. Učenici su tražili od direktora da im se izdaju hrvatske svjedodžbe, jer je ovaj imao namjeru da im izda talijanske svjedodžbe. Učenici su to odbili, te su najprije protestirali pred školom a kasnije su otišli pred kazalište. Tu ih se skupilo po prilici 600. Pred kazalištem su održali protestni miting i pjevali su narodnu pjesmu »Oj Slaveni« kao i pjesmu »Nije ova zemlja talijanska«. Pošto su još otpjevali nekoliko narodnih pjesama, razišli su se kličući Narodno-oslobodilačkoj fronti, nadalje kličući i Sovjetskom Savezu a protiv okupatora i fašizma. Bilo je oko 40 učenika uhapšeno. Demonstracije su uspjele i stanovništvo je pozdravilo omladinu prigodom demonstracija. Našoj omladini je uspjelo tada obuhvatiti skoro čitavu školsku omladinu u jednoj protestnoj akciji protiv politike odnarođivanja, koju provode talijanski okupatori. Izvješteni smo da su se profesori i učitelji organizirali i ujedini protiv pokušaja Talijana da škole talijaniziraju (profesori su već formirali jedan zajednički odbor).

Prodavači na tržnici ne će da donose svoje produkte na trg, jer im ih Talijani oduzimlju odnosno kupuju robu ispod cijene, tj. oni plaćaju cijenu, koju oni hoće. Osim toga dobili su seljaci nakon dolaska Talijana poziv, da isplate otplate za njihova imanja, koje oni kroz tri godine od provođenja agrarne reforme nisu platili. Splitskim težacima je sumnjivo, što nekadašnji velikoposjednici, talijanski optanti, u posljednje vrijeme posjećuju i razgledaju nekadašnja njihova imanja. Isto tako pogledali su splitski zemljoradnici namjeru Talijana, da izazovu međusobne sukobe između splitskih zemljoradnika s jedne strane i seljaka iz okolice Splita s druge strane. Na tim konkretnim pitanjima organizirali smo borbu seljaka i ostalih slojeva za njihovo podizanje na viši stepen i ujedini ih u jedinstvenoj borbi protiv tuđina i njihovih slugu.

Uz jedinstvenu frontu za oslobođenje protiv osvajača sudjeluje i činovništvo, koje je loše plaćeno i koje namjeravaju Talijani otpustiti (jedan od njih je već otpušten). Također se priključuje toj borbi djelimično i inteligencija. Ali ova pomoć pokazuje se samo u sakupljanju novca i sredstava za partizane i pravoslavne. Spremni su badava liječiti partizane, davati drugovima sobe za spavanje, za rad i kao sklonište, ali nisu spremni sudjelovati u akcijama i oružanim borbama. Sve akcije koje smo do sada poduzeli, izvršili su uglavnom radnici, koji također i snose glavni teret narodnooslobodilačke borbe.

Mi vodimo i dalje pregovore s raznim predstavnicima političkih grupacija u Dalmaciji u cilju stvaranja jednog narodnooslobodilač-

⁹ Vidi dok. br. 79.

kog fronta. Imali smo jedan razgovor s Paškom Kaliterom,¹¹ ali on ne će uopće ništa da čuje o saradnji na akcijama i mišljenja je, da mi provodimo luđačku politiku i da hoćemo glavom kroz zid. Njegovo je mišljenje, da radnici i namještenici treba da pristupaju u Dopolavoro¹¹ i druge fašističke organizacije, s time da ne budu otpušteni. U razgovoru s našim drugovima rekao je Paško Kaliterna, da Rusija snosi krivnju za ovo stanje, jer je navodno tri godine hranila Njemačku i da je pristup Jugoslavije Trojnom paktu bio u interesu hrvatskog naroda. Mi smo također u pregovorima s drugim funkcionerima HSS-a. Također se i Šime Poduje¹² odlučio razgovarati s nama. Danas navečer smo imali s njim sastanak; kako izgleda oni su pripravnici saradivati u pitanjima škole i bojkota, novina" itd. Što se tiče samostalnih nacionalista¹⁴, stojimo s njima tek u pregovorima. Svi skupa neće nikakvu borbu i vole s okupatorima živjeti u miru.

U posljednjem smo vam listu pisali o narodnim izdajicama, pravoslavnom popu Urukalu¹⁵ dr Desn'ci¹⁶, bivšem banu Buiću¹⁷, koji pregovaraju s Talijanima u pitanju zajedničke borbe protiv nas. Oni se skrivaju tim, da navodno žele zaštititi Srbe od ustaša. Nadalje smo saznali, da je u Splitu prije nekoliko dana održan sastanak između Nike Bartulovića, Ilije Birčanina, četnika i saradnika Koste Pećanca, dr Mimice¹⁸ i Grđića¹⁵. Na sastanku je zaključeno, da se u prvom redu mora voditi borba protiv komunizma i u tu svrhu treba putovati u sva mjesta (Grđić) je već otputovao u Mostar), jer su komunisti krivi zbog terora, koji okupatori provode nad narodom, jer komunisti stvaraju nemire.

Ova se grupa namjerava osloniti na nacionalističku omladinu, činjenica je, da je omladina, koja stoji pod utjecajem nacionalista, odbila u posljednje vrijeme saradnju s nama, a i omladina HSS-a s kojom je u zajednici imala naša omladina namjeru izdati letak protiv se tome da se u tome letku govori o borbi protiv fašizma. Oni

¹⁰ Do rata funkcioner HSS u Splitu. Kao zastupnik HSS i lice Mačekovog povjerenja istakao se u borbi protiv demokratskih elemenata lijevog krila stranke. Kada je stvorena Banovina Hrvatska sa tadašnjim državnim vlastima aktivno učestvovao u proganjanju komunista, ugošivanju radničkog i sindikalnog pokreta i štrajkova. Nakon kapitulacije odbijao svaku saradnju s NOP i držeći se Mačekovih instrukcija uskoro počeo suradivati s talijanskim okupatorima u borbi protiv NOP. Umro u toku rata u šibenskoj bolnici kao umobolnik.

¹¹ Fašistička radnička organizacija, u koju su radnike upisivali bez njihova pristanka.

¹⁵ Funkcioner HSS pristupio NOP nakon kapitulacije Italije.

" Odnosi se na ilegalnu štampu.

" Vidi objašnjenje 20 uz dok. br. 31.

¹⁵ Sergije Urukalo

¹⁶ Dr. Uroš Desnica

¹⁷ Dr. Mirko Buić

" Dr. Tomo Mimica, pristaša pokreta Draže Mihailovića.

¹⁰ Vjerojatno Radmilo Grđić

bu samo za to da se vodi borba protiv odnarodavanja. Očito je da frankovci vrše veliki utjecaj na HSS-ovsku omladinu. Tako stoji stvar u Splitu, a vjerojatno i u okolini, odnosno u područjima, gdje se odozgor stvara narodnooslobodilačka fronta. Mnogo više uspjeha imamo, kada u konkretnim pitanjima i u interesu naroda pokrećemo akcije odozdo. Osim gore spomenutih akcija provele su i žene u Splitu dvije akcije, i to jednu pri razdiobi krumpira i jednu pri razdiobi ugljena. U jednoj akciji sudjelovalo je po prilici 300 žena, a u drugoj oko 100 žena. Obadvije akcije su uspjele i žene su se držale vrlo čvrsto u sukobu s karabinjerima i izvojevale što su htjele, tj. razdiobu krumpira i ugljena. Vojni obveznici se ne odazivlju pozivima u ustašku vojsku. U svim općinama iz kojih posjedujemo podatke, najveći se dio vojnih obveznika nije odazvao pozivu, a u nekim općinama nije se nitko odazvao. Tako na primjer i u Krajiškoj (općini) od 30 pozvanih nije ni jedan išao u vojsku, a u općini Poljice otišlo je u vojsku od 54 pozvana samo 17, iz Omiša otišlo je od 24 samo 7. Ovi vojni obveznici koji se ne odazivlju pozivima, prisiljeni su da se skrivaju i morat će se boriti protiv ustaša i okupatora, i tako će se priključiti partizanima.

Što se tiče razvoja partizanskog pokreta kod nas u Dalmaciji, to i dalje vodimo. Kako vidimo, vi ste nas razumjeli, i tako još više nastojimo da formiramo kod nas odrede i da vodimo partizansku borbu. Drugovi iz Livna su nam rekli, da ima u okolini Livna oko 50—100 osoba, partizana, koji su spremni stupiti u borbu. Dali smo im odmah direktive da stupe u borbu i povezali ih preko Sinja sa štabom u Drvaru⁰ u svrhu da se sporazume o konkretnom planu akcija, koji je bio i nama podnešen. (Livno je u blizini Bosne i Drvara.) Osim toga uputili smo za tu svrhu u okolinu Livna dobrog i popularnog druga Vojina²¹, koji je pobjegao iz internacije iz Italije. U područje Sinja kod Biletića formiran je partizanski odred²². Poslali smo tom odredu iz Splita druga Milića⁻³ (Španjolca) kao političkog rukovodioca. On nam je saopćio da su odmah prvog dana, kada je došao ubili jednog oružnika a jednog zarobili. Nakon toga morali su se povući u unutrašnjost Bosne, jer su poslani jake talijanske snage u Bitelić. Danas se u Splitu proširila vijest, da su partizani u okolini Vrlike napali dva teretnjaka s ustaškim vojnicima te ih pobili²⁴. Slali smo drugove, članove Partije iz Splita u općine: Sinj, Vrlika, Livno i Knin, da pojačaju tamošnje partijske organizacije i da rade na raz-

²⁰ Odnosi se na štab Drvarske brigade.

²¹ Narodni heroj Vojin Zirojević, uhvaćen u selu Crni Lug od četnika kao komesar IV. operativne zone. 1942 god. bio je izručen Talijanima; ovi ga ponovo predaju četnicima, koji su ga ubili iste godine.

²² Odnosi se na borbe iz sinjske krajine, pod komandom Tadije Anušića, koji je zarobljen i strijeljan od Talijana 1942 godine.

²³ Maks Baće

²⁴ Akciju su izvršili borci Dinarskog odreda.

vijanju partizanskog pokreta. Imat ćemo u vidu primjedbu, koju ste nam u posljednjem pismu saopćili i koja se odnosi na formiranje partizanskih grupa".

PK je smatrao u zadnje vrijeme, naročito nakon iskustva s partizanskim odredima, da je potrebno da poduzme neke mjere²⁶ koje su bile nužne, da se djelatnost partizanskih organizacija u Dalmaciji podigne na visinu, koju traži današnja situacija. Uputili smo pismo nekim organizacijama²⁷, u kojem smo im ukazali na nedostatke i griješke u njihovim organizacijama i oštro kritizirali oportunistam pojedinih drugova. Zbog toga smatramo, da je svakako potrebno i korisno, da raspustimo dvije mjesne organizacije u Sinju, i da oštro kaznimo otvorene sabotere i oportuniste i to: PK je potvrdio odluku OK Šibenik, da se raspuste organizacije u Vodicama i Zatonu, jer su sabotirale rad oko formiranja partizanskih odreda i druge akcije. Isključili smo 7 drugova iz Partije u Trogiru, koji su odbili da stupe u partizane. PK je došao do zaključka, da se nikako ne smije trpiti nerad i oportunistam OK Sinj i tako smo ga raspustili i formirali privremeno rukovodstvo za kotar Sinj. U Splitu i Solinu isključili smo 10 drugova iz Partije, koji su se pokazali loši u akcijama i u vezi sa stupanjem u partizane. Isto tako smo očistili organizaciju u Kaštelima. Računamo da nismo postupili prestrogo. PK je uvjeren, da će te mjere doprinijeti jačanju partijske organizacije u Dalmaciji i podići joj autoritet kod masa.

»Naš izvještaj« izlazi svaki dan. Ovim vam šaljem nekoliko primjeraka. što se tiče platforme²⁸, nju još nismo napisali, da je predložimo drugim političkim grupacijama u Dalmaciji, a drugo mi smo je pisali opširnije, da bismo upoznali sve patriote s ciljevima, sredstvima i formama borbe koje predlažemo kao jedino moguće da se uspješno vodi i dokonča borba protiv okupatora i njegovih slugu. Pišite nam konkretno i opširno o našim zadacima, griješkama i nedostacima. Pošaljite nam na vrijeme letak za proslavu Oktobarske revolucije. Ne javljajte nam ništa usmeno po drugu, jer je samo običan simpatizer i nije dovoljno konspirativan.

S drugarskim pozdravom

PK ZA DALMACIJU

²⁵ Odnosi se na partizanske grupe u gradovima.

²⁸ Odnosi se na organizacione mjere i učvršćenje discipline u partizanskim odredima, radi boljeg izvršavanja zadataka.

²⁷ Pismo je upućeno partijskim organizacijama na sektoru Šibenika, Trogira, Sinja, Vodica, Zatona i otoka Hvara.

¹⁸ Vidi objašnjenje 21 uz dok. br. 31.

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA GERILSKOG ODREDA BJELO POLJE
OD 10 LISTOPADA 1941 GOD. ŠTABU GERILSKIH ODREDA ZA
KORENICU I OKOLINU O BORBI PROTIV USTAŠA KOD DONJEG
LAPCA¹

ŠTABU GERILSKIH ODREDA ZA KORENICU I OKOLINU

Izveštava se gornji naslov da je stanje na fronti do danas povoljno; neprijateljske snage koje su prodrle iz Kulen Vakufa u D. Lapac su rastjerane i pobijene, tačan broj mrtvih i ranjenih nije poznat, kako neprijateljskih, tako i naših gerilaca, do danas. Plijen oružja i municije također nije u detalju poznat, ali ipak ima više količina, uglavnom je zarobljen jedan poljski top (haub ca) sa većom količinom topovske municije, 2 teška mitraljeza, nekoliko puškomitraljeza, 2 kamiona, dočim je jedan oštećen od naših gerilaca; neprijateljske vojske je zarobljeno do 8/X. 41, to jest u pomenutoj borbi, 7 vojnika, većinom muslimana, koji su izjavili da je u pomenutoj borbi učestvovala ustaška satn'ja bez [domobranske] vojske.

Gerilski odred Bjelo Polje također je učestvovao u borbi, koji se nije do danas povratio, dočim mu je danas smjena upućena. Bjelo Polje je sakupilo veću količinu kruha koju je također danas uputilo sa jednim kolima na položaj. Doznaje se, ali se tačno ne zna, da je bezglavnik Budak Mile- uhvaćen od strane naših čdréda kod Krupe. Talijanski okupatori grade po ovdašnjim selima barake za smještaj svojih vojnika.

Po selima se u većem obimu razvijaju trgovine sa soli i duhanom, koje prodaju po duploj cijeni; molim za upute i naređenja kako da se to spriječi. Ovo je selo ostalo bez ikakve veze sa tijekom štambom, posljednji rad o-izvještaj dobili smo od 4/X. 41. Molim taj štab da se selima naredi, odnosno kuririma, to jest gerilskom odredu Vrpile, koji je [za to] određen, da svakodnevno saobraća sa G. O. Tukom, a ovaj sa drugim selima, dočim to se ne čini.

Za svaku promjenu ili novonastupilu situaciju u ovome selu bićete blagovremeno obaviješteni.

Uz drugarski pozdrav

10/X. 41.

(M. P.)

G. O. Bjelo Polje

Komandir G. O. Bjelo Polje
Delić Stevan

¹ Original izvještaja je u rukopisu.

² Ratni zločinac, jedan od najbližih Pavelićevih saradnika. Tada nije uhvaćen, nego po završetku rata prilikom pokušaja bijega u inozemstvo. Osuđen je od Narodnog suda na kaznu smrti vješanjem i obješen 1945 godine.

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH KARLOVAC OD 10 LISTOPADA 1941 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KPH O IZVEDENIM AKCIJAMA I SITUACIJI U OKRUGU KARLOVAC¹

Poslije provedenih ispitivanja vojnici su pušteni i poslani u njihovu komandu u Jasenak³. Svi vojnici su uhapšeni i stavljeni pod istragu od talijanske komande, jer se pobjerala da ne bi ovi vojnici pričali ostalim a kako su bili pogošćeni od partizana. Talijanska vojska se poslije toga uzvrpoljila i krstari po cestama, puca iz mitraljeza lijevo i desno, ali u šume neće ići.

Primorski partizanski odred napao je Talijane kod Pavlove barake (Stalak). Potanje podatke nemamo.

Odred y⁴ napao je kamion sa 30 talijanskih vojnika. Mitraljez je zatajio i vatra je otvorena iz pušaka. Talijani su pucali mitraljezom. Poginuo je jedan talijanski vojnik i tri su ranjena. Na našoj strani nema žrtava.

Zapaljene su dvije pilane u modruškom Zagorju. Akcija je izvedena u pola bijela dana. Partizani su naišli na neočekivanu pucnjavu mitraljeza iz stana vlasnika, gdje su bili smješteni Talijani. Akcija je uspjela bez žrtava.

¹ Original izvještaja je u rukopisu na kome su precrtana prva dva reda drugom bojom mastila. Tko je to učinio Redakcija nije mogla ustanoviti.

² Nije sačuvana prva strana izvještaja.

³ To je bila akcija drežničkih partizana na stalnu talijansku stražu, koja se nalazila na raskrižju putova Drežnica—Jasenak. Straža je bila jačine 6 vojnika naoružanih puškama i jednim, puškomitraljezom. Sam napad izvršen je ovako: Trojica partizana približavala su se cestom spomenutoj straži, i kada su došli na mjesto, određeno od Talijana, gdje obavezno svak mora dići ruke u vis, digli su i oni; a kada su došli bliže straži, na njezin poziv da izvade legitimacije, posegli su u džepove, izvadili pištolje i tako zarobili stražu. Vojnici su pušteni, a zaplijenjeno je 5 pušaka i 1 puškomitraljez. Talijani su — da bi njihovo zarobljavanje bilo što uvjerljivije — svukli svoja odijela i u rublju otišli svojoj komandi u Jasenak, Prema podacima, vraćeni Talijani su se vrlo pohvalno izražavali o postupku partizana.

* Akciju su izvršili drežnički partizani na dva kamiona na Stalku, u kojima se nalazilo 40 vojnika i dva oficira. To je bio transport hrane iz Novoga za garnizon Jasenak. Akcija je izvršena u cilju da se dođe do hrane, kako bi se pomoglo primorskim partizanima, koji su bili u vrlo teškom položaju. Talijanski su vojnici skupa sa jednim oficijom pušteni, dok je jedan oficir strijeljan zbog bahatosti, nadutosti i vrijeđanja naših naroda, tako je na pr. izjavljivao, da je on došao u našu zemlju da širi kulturu.

U Kapeū je srušeno 13 telegrafskih stupova, a na putu za Jezerane srušeno je 10 stupova.

U Drežnici izdavaju svoj list »Drežnički borac«⁵ — koji vam u prilogu dostavljam.

5. X. u Dubravama je izvršen napad na željezničku stanicu. Razoružano je 23 vojnika, a 2 su nestala. Od razoružanih vojnika jedan je ranjen. Vojnici su svučeni i poslani u Karlovac u košuljama i gaćama.

Bilo je još akcija, ali do sada nismo dobili izvještaj.

10. X. u Karlovcu su ponovna strijeljanja. Jučer su strijeljana dvojica iz Jaske i Draganića⁶, a danas su, izgleda, strijeljani Bahorić⁷ i Krizmanić⁸, monter, koji su bili uhapšeni na ulici u Karlovcu i nađen kod njih »Partizan«. — Na redu su dalja strijeljanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

K.» 10. X. 941

Papa^{1*}

⁵ Izašla su svega dva broja umnožena na šapirografu. List je donosio podatke o akcijama na terenu, davao informacije sa ostalih frontova, raskrinkavao ustaše i okupatora, pozivajući narod na oružani ustaničarski pokret. Kako u to vrijeme postojeći logori nisu bili oformljeni u vojničke jedinice, list nije mogao biti organ određene jedinice, već je na drežničkom sektoru vršio političko-mobilizatorsku ulogu među tamošnjim stanovništvom i partizanskim logorima.

⁹ Strijeljana dvojica nisu bila iz tih mjesta, kako se naknadno utvrdilo.

^{7, 3} Josip Bahorić i Blažiček Drago-Krizmanić došli su u Karlovac preko Marijana Cavića, a pripadali su zagrebačkoj partijskoj organizaciji. Zaposlili su se u tvornici »Roltex« da bi odvratili pažnju policije od sebe. Oni su kasnije dobili zadatak da eksplozivom unište transformator-stanicu, koja je bila smještena na Ilovcu kod Karlovca, ali su opaženi i uhapšeni. Kod Blažičeka je nađen list »Partizan«. Njeđa je policija poznavala od ranije kao pristalicu i borca radničkog pokreta, te je iste godine strijeljan, a Bahorić je pušten.

¹ Karlovac

¹⁰ Narodni heroj Josip Kraš-Papa

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH KARLOVAC OD 10 LISTOPADA 1941 GOD. KOMANDANTU NOP ODREDA KORDUNA I BANIJE O ZADACIMA PARTISKIH ORGANIZACIJA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA

Ivo!¹

1) Primio sam izvještaj. On je i suviše kratak. Potrebno je da opišete operacije, a ne samo da javite da su se vršile operacije. Trebaju se iznijeti loše i dobre strane i dobro držanje pojedinih drugova u tim akcijama. To nemojte zapostavljati!

2) Šaljite nam izvještaje o svim dogodovštinama naroda. Odredite dopisnike za takve svrhe. Mi to trebamo za »Partizan«² i popularizaciju našeg fronta kao i raskrinkavanje neprijatelja.

3) Što se tiče direktiva, od njih se ne može otpustiti, kako po vojnoj tako i part. organizaciji. Po tima direktivama skrećemo vam pažnju još na ovo:

a) Veza part.[iskih] jedinica u odredima postizava se putem savjetovanja prije i poslije akcije. Kao što se savjetuju komandiri i štab bataljona, tako se savjetuju i pročelnici jedinica u dotičnom bataljonu ili više bataljona, već kako se vrše operacije. Inače nadležnost nad jedinicama imaju sreski, odnosno rajonski ili mjesni komiteti onog mjesta gdje rade jedinice.

b) U oslobođenim mjestima i mjestima gdje nema neprijateljske vlasti odmah obrazovati narodno-oslobodilačke komitete³ prema direktivama. Ovi organi su privremena vlast.

4) Ja bih došao u utorak 14. X. o. g. u Crnu Lokvu ili koje drugo mjesto gdje odredite. Javi mi po kuriru u utorak da li mogu odmah ići i preko koje veze. Neka me kurir čeka gdje će biti određeno da se prebacim. Vi sazovite **aktiv** da održimo savjetovanje.

Šaljemo vam jednu drugaricu Macu. Ona neka bude pisarica u Štabu odreda. Ima partijsku kaznu — ukor.

Ako možete mojim dolaskom organizirati skupštinu i prisegu partizana, bilo bi poželjno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

K.⁴ 10. X. 1941

Papa

¹ Ivo Rukavina

² List Okružnog komiteta KPH Karlovac, izlazio povremeno i imao karakter biltena za Kordun i Baniju. Od prosinca 1941 god. izlazio kao list Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske.

³ Misli se na narodnooslobodilačke odbore.

⁴ Karlovac

⁵ Narodni heroj Josip Kraš-Papa

...
 ...
 ...
 ...

Stimovani ...
 ...

...
 ...
 ...

Kazaljine ...
 ...
 ...

Kapeli ...
 ...

...
 ...

5.2. Bubrovani ...
 ...
 ...

...
 ...

10.2. Kalovec ...
 ...
 ...

...
 ...

No. 10.2. 1911.

...
 ...

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PARTIZANSKOG ODREDA
U ŠLJIVNJAKU OD 15 LISTOPADA 1941 GOD. POLITIČKOM KO-
MESARU DRUGOG RAJONA O RADU U ODREDU I SITUACIJI
NA TERENU¹

PARTIZANSKI ODRED U ŠLJIVNJAKU

KOMESARU II RAJONA

I z v j e š t a j

1) Održao sam tri (3) politička zbora na selima i to: Ponorcu, Vođević Brdu i Šljivnjaku, na kojima se postigla vrlo dobra podrška među stanovništvom, te su isti voljni da se stave u službu partizanskih odreda.

2) Održao sam pet (5) političkih časova u odredu na kojima se isticala potreba današnje borbe, kao i razvijanje simpatija za SSSR.

3) Politički sastav odreda je od partijaca i simpatizera.

4) Politički rad u odredu sastoji se u ukazivanju potreba današnje borbe, kao i značaj SSSR-a u današnjem ratu.

5) Prehrana odreda je zajednička, sa kuvanjem u odredu.

6) Svakodnevno se upozorava stanovništvo na skrivanje živelih namirnica.

7) Agitacija je neprijatelja među žiteljima da prokažu narodne borce pa da će biti pošteđeni od paleža. Počeli su da pojedincima izdaju neke blokove u kojima naznačuju da dotični ima vezu sa oružnicima te da ih ne uznemiravaju oružničke patrole.

8) Skrivanje žita od neprijateljske rekvizicije vrlo je uspjele. Stanovništvo sela Ponorca, Vođević Brda, Šljivnjaka i Grobnika je potpuno skrio žito, koje je osigurano kako od pronalaska tako i od paljevine. Također je skrivena i roba.

9) 29. IX. o. g. konfiskovano je od Miše Bjelivuka trgovačkih stvari u vrijednosti od oko 3.800 dinara, koje su bile kod dotičnog na čuvanju, a koje su bile zaplijenjene od Nabavijačke zadruge u Skradu za dug Voćarske zadruge iz Veljuna.

10) 10. X. o. g. konfiskovan je kuhinjski namještaj iz učiteljskog i popovog stana u Gornjem Budačkom, u vrijednosti oko 8.000 dinara.

11) 22. IX. organizovani su seoski odbori sa tri (3) člana u selima: Šljivnjak, Grobnik, Ponorac i Vođević Brdo. Takođe su orga-

¹ Redakcija posjeduje prepis izvještaja.

nizovane seoske straže. 10. X. o. g., organizovan je seoski odbor u selu Zagorju.

Gore pomenuti odbori stavili su se u službu partizanskim odredima za prehranu, obavještajnu službu, kao i za sve ostale potrebe partizanskih odreda.

15. X. 1941. Komesar partizanskog odreda u Šljivnjaku
Dmitrović M. Dušan-

BR. 64

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA PRIMORSKO-GORANSKOG
NOP ODREDA OD 15 LISTOPADA 1941 GOD. ZA DOSTAVLJANJE
IZVJEŠTAJA O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVJETNOM RADU U JEDINICAMA

Komesarima!

Sa redovitim izvještajem komandira o akcijama i vojničkoj situaciji u jedinicama dužni su komesari slati redovite izvještaje po komesarskoj liniji o moralno-političkoj situaciji u jedinicama te o cijelokupnom radu komesara. Dok ne izradimo tačne instrukcije za rad komesara davati će se komesarski izvještaj po slijedećim stvarima:

1. Socijalni sastav jedinica i komandnog sastava, tj. broj radnika, seljaka, zanatlija, intelektualaca a kod komandnoga sastava prijašnjih zanimanja.

2. O borbenoj sposobnosti i moralu jedinica, o držanju pojedinaca o slučajevima junaštva, ili pak karakterističnim slučajevima nediscipline, demoralizacije ili dezertstva.

3. O kulturnoprosvjetnom radu i organiziranju kulturnoprosvjetnih komisija u jedinicama.

a. O održanim sastancima te temama o kojima je bilo na njima govoreno, o sudjelovanju broja boraca u diskusiji, o sastancima na kojima su analizirane provedene operacije i na kojima je provedena kritika i samokritika istih.

b. O likvidaciji nepismenosti u odredima.

c. O organizaciji pisanja članaka i partizanskih dopisivanja za list »Borbeni Goranin«¹, o životu i borbi, partizana, kurira itd.

d. O učenju revolucionarnih pjesama.

* Još za vrijeme stare Jugoslavije potajno saradivao sa ondašnjim vlastima u borbi protiv komunista, što je ustanovljeno tek u toku rata. Svoju neprijateljsku aktivnost ispoljio je naročito 1943 i 1944 god., zbog čega je izveden na sud i strijeljan 1944 godine.

¹ Bilo je predviđeno da list izlazi, i pripremao se za štampu, ali uslijed neprijateljske ofenzive do toga nije došlo.

4. O političkom radu u vezi sa pozadinom i pomoći koju partizanski odredi u tom pogledu daju pozadini.

5. Najozbiljnjoj kontroli ekonomije u jedinicama nad rezervama hrane, radom kuhinje i intendanta, te priprema rezervi hrane i odjeće za zimu.

6. O sastancima, predavanjima i diskusijama provedenima za proslavu Velike Oktobarske socijalističke revolucije.

Dne 15. X. 1941.

Komesar za X. Y. i A.²

BR. 65

NAREDBA BR. 1 KOMANDE NOP ODREDA KORDUNA I BANIJE
OD 16 LISTOPADA O ORGANIZACIONOM USTROJSTVU JEDINICA I ZADACIMA KOMANDI RAJONA

NAREDBA BR. 1

Komandanta narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda za Kordun i Baniju za 16. X. 1941 god.

I. Komandanti svih rajona slati će redovito svake sedmice brojno stanje, koje će sadržavati broj odreda u rajonu, broj ljudi u odredima i njihovo naoružanje.

II. Rajoni će slati svake sedmice izvještaj o akcijama tokom sedmice. Ti izvještaji treba da budu iscrpni, da se iz njih može vaditi materijal potreban za »Partizan«. Naročito treba paziti da se u tim izvještajima navedu svi primjeri junačkog držanja pojedinih partizana ili čitavih odreda.

Izvještaji pod I. i II. treba da budu u ovoj komandi neizostavno svake srijede.

III. Sva naređenja, a naročito izvještaje treba po mogućnosti slati pismeno, potpisane od komandanta i političkog komesara.

IV. Kao uzorak za oblik administrativnog dopisivanja neka posluže dopisi i naređenja ove komande. U gornjem desnom uglu se stavi komanda koja šalje dopis, sa brojem i datumom. Ispod tog#u produženju staviti kome se dopis upućuje. Potpis komandanta odnosno komand.ra dolazi desno, a potpis političkog komesara lijevo ispod teksta. Svaki dopis treba završiti sa parolom »SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA«. Po jednu kopiju ostavlja svaka komanda sebi. Naredbe i značajnije odluke koje rajoni upućuju svojim odre-

¹ Ivo Vejevoda

dima treba u jednom primjerku slati ovoj komandi. Administraciju treba svesti na minimum i izbjegavati svako suvišno dopisivanje.

V. Komandanti rajona moraju da posvete naročitu pažnju stvaranju rezervnih odreda po selima, koje treba vojnički vježbati i pripremati tako da bi u svakom momentu bili spremni da stupe u akciju, kad bi ih se naoružalo. U redovitim sedmičnim izvještajima treba slati brojno stanje tih rezervnih, za sada nenaoružanih odreda.

VI. Unutrašnju organizaciju rajona treba provesti na vojničkoj bazi, formiranjem desetina, vodova, četa i bataljona gdje za to postoje mogućnosti, četa sadrži od 80 do 120 ljudi, a može biti sastavljena i od više ljudi koji ne logoruju na istom mjestu. Ove forme organizacije ne treba shvatiti previše kruto, već treba pristupati takvoj organizaciji koja najbolje odgovara konkretnoj situaciji u rajonu. O izvršenoj organizaciji, o vodovima, četama i bataljonima dostaviti izvještaj. Gdje budu formirani bataljoni treba formirati i štab bataljona, koji se sastoji od komandanta, adjutanta i političkog komesara. Četom komanduje komandir uz saradnju političkog komesara. Vodovi imaju vodnike i političke delegate. Komandni kadar za sve jedinice bit će imenovan od više komande na temelju prijedloga iz rajona, koji treba uputiti u ovu komandu.

VII. U rajonima treba odmah pristupiti zaklinjanju svih do sada nezakletih odreda, a zaklinjati treba i rezervne odrede. Zakletva se vrši po tekstu zakletve koji je već ranije upućen svim rajonima. Zakletvi treba dati što svečaniji karakter i vršiti je pred civilnim stanovništvom.

VIII. Naše službene partizanske zastave su nacionalne zastave sa velikom crvenom petokrakom zvijezdom preko sva tri polja.

IX. Oblik jedinstvene kape sa oznakom za sve partizanske odrede bit će naknadno saopćen.

X. Svaki komandant rajona uputiće po jednog partizana kurira u ovu komandu. Te kurire treba snabdjeti oružjem, čebetom i priborom za jelo, jer će stalno boraviti u ovoj komandi.

XI. Iz izvještaja nekih rajona proizlazi da su pri akcijama nesmotrenošću stradale žene i djeca. Upozoravam sve komandante da će u buduće odgovarati zbog ovakovih događaja, jer se oni protive našoj zakletvi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

Politički komesar
F. Kovač¹

Komandant
Ivo Vladčić²

¹ Vjećeslav Holjevac

² Ivo Rukavina

BR. 66

IZVJEŠTAJ KOMANDE DRUGOG RAJONA OD 16 LISTOPADA
1941 GOD. KOMANDI NOP ODREDA KORDUNA I BANIJE O
RAZORUŽANJU PLJAČKAŠKOG ODREDA KUZMA-POLOJ

KOMANDA II RAJONA

KOMANDI KORDUNA I BANIJE

Partizanski odred Perjasica izvijestio nas je da je po naređenju Komande ovoga rajona izvršio razoružavanje divljeg odreda Kuzma—Poloj koji se sastojao od dvadeset sedam (27) ljudi. Ovaj divlji odred od početka svoga osnivanja bavio se uglavnom pljačkom. Strijeljano je pet (5) glavnih krivaca. Dva su međutim uspjela da pobjegnu. Za njima se traga.

Stvari koje je ovaj odred napljačkao vraćaju se njihovim vlasnicima. Većina stvari je već vraćena.

16. X. 1941.

KOMANDANT II RAJONA

BR. 67

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRIMORSKO-GORANSKOG
NOP ODREDA OD 17 LISTOPADA 1941 GOD. CENTRALNOM
KOMITETU KPH O IZVRŠENIM AKCIJAMA I POLITIČKOM
RADU¹

IZVESTAJ BR. 2. iz X. Y. i Z.⁵

* r

Dragi drugovi.

Javljam vam da je općina Z.³ sa 6.000 stanovnika olobođena od fašističk'h okupatora i ustaških gadova, te da se od 9. o. mj. pa do momenta dok vam ovo javljamo nalazi u vlasti naroda. Kao posljedica stalnih i neprekidnih akcija partizana u tom kraju i teških udarača koje je pretrpio neprijatelj, te rušenjem svih njegovih komunikacionih linija, neprijatelj se je povukao u veće garnizonsko mjesto

¹ Redakcija posjeduje kopiju izvještaja.

¹ Redakcija posjeduje prepis izvještaja.
- Šifra za Gorski Kotar i Hrvatsko Primorje.

³ Drežnica

B." Partizani su odmah zaposjeli žandarmerijsku stanicu, općinu, poštu i šumarsku upravu. Na općini i žandarmeriji spaljeni su svi arhivi. U šumariji je nađeno 10 vreća brašna, te nekoliko kg masti. U žandarmerijskoj stanici su zaplijenjene 2 puške, 1 revolver i 2 bombe i jedan žandar je zarobljen. 10. o. mj., to jest drugi dan, prodefilovali su partizani sa masama naroda kroz sela i općinu, gdje su održali javni zbor na kome je učestvovalo 600 ljudi. (Usljed kratkoće vremena nismo mogli obavijestiti sva sela). Poslije zbora izabrali smo mjesno vijeće¹. Sve ceste koje vode u općinu razrušene su i presiječene, povaljena su na njih stabla. U tim su akcijama uveliko pomagali seljaci partizanima. Na ulazima u oslobođeni kraj nalaze se zasjede. Talijanska okupatorska vojska je na nekim mjestima uspjela da popravi ceste, ali su one naredne noći još više razrušene. 14. X u 9 sati prije podne naišla su dva talijanska kamiona sa vojnicima koje je naša zasjeda napala. Kako pokušaj razoružavanja nije uspio, došlo je do borbe u kojoj je ubijeno i ranjeno 25 Talijana. Zaplijenjen je 1 puškomitraljez, 11 pušaka, 500 komada municije, 5 bombi, 4 kožna ranca, 1 cerada, 6 opasača, 6 noževa i ostali materijal. Sa naše strane nije bilo ni najmanjeg gubitka. U općini su osim ostalog materijala nađene 4 pisaaće mašine i šapirograf.

Štab teritorija" je uputio u oslobođeni kraj svu moguću pomoć. Komandant je odmah sam pošao na teren da se informira o pravom stanju stvari na licu mjesta, te da ih obavijesti o posljednjim direktivama Glavnog štaba koje smo upravo primili, a koje se upravo odnose na novostvorenu situaciju u kraju Z.^T Iz ostalih logora upućena je u Z. pomoć u naoružanju i municiji za slučaj većih sukoba sa okupatorskim silama.

U manifestacijama koje su priredili partizanski odredi kroz sela i općine, kao i na zgradi općine, vije se samo crvena zastava sa srpom i čekićem, iako smo dva dana prije drugove naročito na to upozorili, dođe li do kakvih javnih manifestacija, da se strogo pridržavaju linije nacionalnooslobodilačke borbe, jer neprijatelj na sve načine izrabljuje i najmanje naše sektaške pogreške. Izgleda također da u selu nije bila odmah organizovana narodna straža, ali sve te pogreške i njima slične biti će odstranjene dolaskom komandanta na lice mjesta.

8. o. mj. dočekala je u zasjedi jedna grupa partizana iz Z.^S dva žandara, od kojih je jedan bio zloglasni žandarmerijski narednik I. Vukelić. Isti se posljednje vrijeme nije uopće udaljavao iz žandarmerijske stanice i simulirao je bolest izbjegavajući pravednu ruku narodne osvete. U sela je ulazio samo sa pratnjom tal. četa da vrši

⁴ Brinje

⁵ Misli se na narodnooslobodilački odbor.

⁰ Odnosi se na štab Primorsko-goranskog NOP odreda.

⁷ Drežnica

¹ Drežnica

svoje prljave poslove. Zasjeda je uspjela, žandari su ubijeni. Zaplijenjene su 2 puške, 70 metaka, 1 bomba, 1 kožnata žandarika torba, te neke druge stvari.

Primili smo vaše pismo adresirano za Veljka" u Primorju sa direktivama Glavnog štaba. Nastojat ćemo svim silama sprovesti iste što prije i savjesnije u djelo. Što se tiče nove organizacije i naziva po jedinicama, mi vam opet javljamo da smo na ovom teritoriju organizovali 2 bat. s 2 štaba te sa 1 zajedničkim štabom za čitav teritorij, jer mislimo da taj način najbolje odgovara današnjem stanju partiznskog pokreta i borbe u ovom kraju. Javite nam što prije vaše mišljenje o tome. Inače smo sve direktive u potpunosti razumjeli.

Čitav štab teritorija prisustvovao je proširenom plenumu Kotarskog komiteta u A.¹⁰ na kome su bili izneseni referati o part. radu u ovom kraju. Rad nije zadovoljavajući i potrebno je da što prije pošaljete čovjeka na rad u ovu organizaciju, kako ste to obećali. Mi smo kritikovali rad drugova i postavili pred njih najhitnije zadaće što veće mobilizacije ljudi za part. odrede, te mobilizacije pozadine za svu moguću pomoć odredima. Upozorili smo ih na oktobarsko takmičenje za proširenje i povećanje akcija, te za pojačanje agitacionog i propagandnog rada u ovom mjesecu.

Počeli smo sa organizacijom komesarskog rada, te smo uputili komesarima kratke upute za njihov rad, koje vam prilažemo.¹¹

Danas su nas posjetila dvojica poručnika bivše jugoslavenske vojske i predstavili su se sa imenima Crnbori Dragutin,¹² i Primožič Franc¹³, da dolaze od Odbora Nacionalno-oslobodilačke fronte za Sloveniju¹⁴ i imenovali su dr. B. A.¹⁵ (ne pišemo cijelo ime iz konspirativnosti!). Kazali su da su upućeni u ove krajeve da povežu međusobno part. grupe ili, ako su već povezane, da se povežu sa rukovodstvom radi saradnje i koordiniranja rada u pograničnim krajevima (Kupa). Mi smo ih primili sa potrebnim mjerama opreznosti, razgovarali smo s njima i uspostavili vezu, ali očekujemo da ćete i vi sa vaše strane provjeriti tu stvar.

Kako smo vam već gore javili, komandant je otišao u Z.¹⁶ radi novostvorene situacije u onom kraju, dok je operativni oficir ovoga štaba otišao u logore u X.¹⁷ da ih upozna sa novom organizacijom

⁸ Veljko Kovačević

¹⁰ Delnice

¹¹ Vidi dok. br. 64.

¹² Do uspostavljanja veze nije došlo, pošto upućena lica iz Slovenije nisu imala nikakvih pisмениh dokaza, pa su zbog toga s rezervom i primljena. Franc Primožič (sada organizacioni sekretar Izvršnog odbora OF) za vrijeme rata vršio je odgovorne dužnosti, a Dragutin Crnbori izdao je kasnije NOB i koncem rata pobjegao u inozemstvo.

¹⁴ Misli se na Izvršni odbor Osvobodilne fronte.

¹⁵ Odnosi se na dr. Aleša Beblera

" Drežnica

« Primorski logor (bribirski)

ovog teritorija, sa novim direktivama Glavnog štaba, te da postavi pred njih borbene zadaće za pomoć oslobođenom kraju u Z. Ja sam ostao u štabu na službi i ujedno na organizaciji izdavanja prvog materijala za propagandu i agitaciju na čitavom teritoriju. Radio smo nabavili, tako da ćemo odmah otpočeti sa izdavanjem radio-biltena; pripremamo oktobarski prvi broj našeg lista, te letake za Talijane i stanovništvo ovoga kraja od strane štaba part. odreda. Komesarima smo kao prvi materijal za oktobarsku proslavu umnožili V i VI glavu iz kratke biografije o Staljinu. Očekujemo od vas što prije propagandni materijal o Oktobarskoj revoluciji. Primili smo Bilten br. 3,¹⁸ te Vjesnik br. 4.¹⁹

Pošaljite nam bezodvlačno hektografsku vrpcu ili hektografski karbon papir (Pelikan), jer su nam neophodno nužni sa umnožavanje materijala.

Sa drugarskim pozdravima,

Dne 16. X. 1941.

Štab za teritorij X. Y. Z.

komesar za X. Y. i Z.

P. S. Dne 17. X. 1941.

U noći između 15. i 16. jedna grupa partizana iz Y.²⁰ zaplijenila je u jednom magazinu na granici Hrvatske i Slovenije 130 kg eksploziva i donijela ga poslije teških i napornih marševa- u svoje skladište.

Štab teritorija je formiran iz drugova koje ste vi naredili, što smo vam već u prvom našem izvještaju saopćili. Upozoravamo vas još jednom, da za slučaj da bude netko od drugova iz štaba zvan na sastanak, da nas o tom obavijestite barem 10 dana unaprijed, jer se drugovi stalno nalaze na terenu. Javite nam kako će se formirati partijski komiteti u partizanskim odredima, hoće li se formirati komiteti bataljona i teritorija ili će se o tom radu brinuti sada štab teritorija ili komesarijat. (Imamo na umu vašu primjedbu da svaki komesar mora biti partijac.)

¹⁸ Vidi »Zbornik«, tom II, str. 27.

¹⁹ Redakcija ne posjeduje ovaj broj »Vjesnika«.

²⁰ Delnički logor

UPUTSTVO KOMANDE NOP ODREDA KORDUNA I BANIJE OD
17 LISTOPADA 1941 GOD. ZA RAD POLITIČKIH KOMESARA
RAJONA I ODREDA¹

KOMANDA NARODNO-OSLOBOD.
PARTIZANSKIH ODREDA
ZA KORDUN I BANIJU

Broj 3/X. 41.

POLITIČKIM KOMESARIMA RAJONA I ODREDA

Drugovi komesari! Narodno-oslobodilačka borba koju vodimo danas prot'v ustaškog poretka i stranih okupatora nameće neophodnost mobilizacije što širih masa koliko vojnički toliko još više politički. Cilj koji stoji pred nama jeste opšti narodni ustanak i uspostava narodnog poretka.

Dužnosti političkih komesara jesu vrlo važne i odgovorne i zato drugovi politički komesari treba da budu u potpunosti upoznati sa važnošću svoga položaja.

I. Politički komesar jeste pretstavnik narodno-oslobodilačkog pokreta u vojsci — partizanskim odredima. On zastupa političku liniju narodno-oslobodilačkog pokreta. Stara se da ova bude jasna svim partizanima i stanovništvu, da je partizani prime kao ispravnu, da partizane uvjeri u ispravnost ove političke linije, da partizani zastupaju u doticaju sa stanovništvom, na zborovima ovu političku liniju.

II. Politički komesari se staraju o moralnom i borbenom duhu u odredima. Nastoje što prije od odreda stvoriti borbenu i saživljenu, jedinstvenu cjelinu. Nastoje razviti iskreno partizansko drugarstvo među partizanima. Uklanjaju sve smetnje shodnim mjerama za postizavanje svih neophodnosti. Nastoje da se stvori što uža i življa veza između odreda i sela.

III. Politički komesar jeste saradnik vojnog komandira.

IV. Politički komesar se stara o pravilnom snabdijevanju odreda i kontroliše ekonomiju odreda.

V. Politički komesar treba da posveti naročitu pažnju pravilnom isticanju dobrih boraca. Pred strojem treba pohvaliti dobro i hrabro držanje pojedinaca, a isto tako ukoriti i kazniti u zajednici sa komandirovom rđavo i kukavičko držanje. Svaku grešku ili dobro

¹ Redakcija posjeduje preplis uputstva.

djelovanje partizana saopštava pred strojem politički komesar. Narocitu pažnju treba posvetiti suzbijanju pljačkaških tendencija kod partizana.

Sve se ovo postizava sistematskim političkim radom. Sistematski rad se sastoji u slijedećem:

Komesari održavaju svakodnevno sastanke odreda. Na ovim sastancima rješavaju unutarnje pitanje odreda. Objašnjavati situaciju, saopštavati novosti sa sektora iz domovine i inostranstva.

VI. Komesari organizuju kolektivno čitanje »Partizana« ili druge literature, pjevanje, pripovijedanje. Ovo naročito večerom uz vatru u zemunici i kada se odred nalazi na odmoru.

VII. Komesar se stara o likvidaciji nepismenosti u odredu i o kulturnom podizanju partizana. Komesari upozoravaju partizane na njihovo držanje u svakoj akciji. Komesari šalju izvještaj po održanim zborovima, sastancima odreda, o temama o kojima se govori itd.

VIII. Komesar vodi dnevnik odreda u koji upisuje sve što se dešava u odredu.

IX. Politički komesari sarađuju sa civilnim vlastima, novostvorenim odborima nacionalno-oslobodilačkog pokreta i pomažu im u sprovođenju politike nacionalno-oslobodilačkog pokreta među stanovništvom. Pomažu im u komunalnim potrebama sami ili sa odredom.

X. Komesari predlažu višoj komandi, u zajednici sa komandirovom, pojedinog partizana za unapređenje ili kaznu.

17 oktobra 1941

Politički komesar

BR. 69

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA NOP ODREDA KORDUNA I BANIJE OD 18 LISTOPADA 1941 GOD. OKRUŽNOM KOMITETI KPH KARLOVAC O \ OJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI POSLIJE DOLASKA TALIJANSKIH TRUPA

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ZA KORDUN I BANIJU

U posljednje vrijeme politička situacija se dosta izmijenila i to specijalno u krajevima gdje su došle talijanske okupatorske trupe. Dolaskom tih trupa narod je počeo da se koleba i sumnja u uspjeh nacionalno-oslobodilačke borbe. Takva je situacija tamo gdje su naši partizanski odredi stupili sa okupatorima u borbu i gdje su oku-

patori upotrijebili ogromne snage za uništenje partizana. Pri tom su popalili mnogo kuća i uništili sve do čega su došli. (Selo Kuplensko: 65 sjenika, 48 kuća, 28 štala; selo Poljana: 9 sjenika; selo Svinjarica: 2 sjenika; selo Rijeka: 1 sjenik; Burić selo: 3 sjenika. 7 kuća).

U drugim krajevima, gdje nije došlo do takovih sukoba, narod je apsolutno raspoložen za borbu i ostao čvrst kao i prije.

Situacija u I rajonu (bataljonu) koji obuhvaća dio sreza Vojnić. Taj rajon pretrpio je najveći nalet okupatorskih trupa i na teritoriji tog rajona došlo je do prvih borbi. Narod u selu Kuplenskom, koje je potpuno uništeno artiljeriskom vatrom i spaljeno zajedno sa još par sela, prvih dana poslije talijanske ofanzive počeo je da se koleba i to pod vodstvom istaknutog prvaka SDS-a (Mišana Napijala)¹ i još nekih tipova koji su bili izbačeni iz odreda, koji su upotrijebili momenat i otpočeli kampanju protiv nacionalno-oslobodilačkog pokreta. Pogreška je bila od strane naših istaknutih drugova koji su pod pritiskom mase koja je bila raspaljena od Mišana pristali na to da on formira nacionalno-oslobodilačke odbore. Međutim, on je na zborovima, na koje se u većini slučajeva narod nije odazvao, iskrivio ulogu nacionalno-oslobodilačkih odbora s time da će oni biti protiv partizanskih odreda i da će ti odbori birati komandu, određivati akcije itd. Prema naređenju ovog komesarijata posli su smjesta u narod komesari odreda tumačeći narodu nužnost borbe protiv Talijana i štetnost rabote koju je poveo Mišan. Njima je uspjelo da po svim selima organizuju nacionalno-oslobodilačke odbore sa specijalnom zadaćom da organizuju pomoć postradalima od naleta okupatora. Kroz to vrijeme okupatori su napustili teritorij ovoga rajona, a vraćaju se hrv. domobranci.

Drugovi komesari nalaze se stalno u kontaktu s narodom i organizuju pomoć postradalima. Osnovna pogreška naših drugova bila je ta što su dali ovlaštenje Mišanu da formira odbore bez sudjelovanja partizana. I da se nije brzo prešlo na rješavanje tog problema, bio bi nas isti Mišan zaskočio. Stanje u drugim mjestima tog rajona je jednako kao i prije. Narod je i nadalje spreman da pomaže partizane i nacionalno-oslobodilačku borbu. U svim selima formiraju se nacionalno-oslobodilački odbori. Formirano je do sada 6 odbora i to većinom u selima koja su postradala od požara i u njihovoj okolini.

II rajon (II bataljon). Odredi tog rajona vršili su napade na Italijane na teritoriji I rajona i prema tome sela u tome rajonu nisu postradala od naleta okupatora i narod je ostao i nadalje raspoložen za borbu, tim više što su stigli novi kontingenti domobrana, a oče-

¹ Bivši poslanik iz Vojnića, strijeljan kao narodni neprijatelj 1944 godine.

kuju se i ustaše. Organizuju se nacionalno-oslobodilački odbori, a do sada je formirano 19 seoskih odbora. Radi se na organizaciji žena i omladine i na pomoći postradalima od naleta okupatora. Narod je raspoložen za borbu protiv okupatora. Isti Mišan pokušavao je održavati zborove na teritoriji tog rajona, ali su naši drugovi pošli na te zborove i pred narodom ga raskrinkali objašnjavajući nužnost borbe koju je i on sam pred narodom priznao. Karakteristično je to da je na te sastanke koje je on sazivao dolazilo svega 10 do 15 ljudi, dočim odbori koji su birani od strane partizana birani su pred narodom čitavog sela. Zvjerstva i paleži koje su vršili okupatori naišli su na ogorčenje kod naroda. Primjer sela Perjasice gdje je 1.000 seljaka, naoružanih roguljama, htjelo da krene u pomoć narodu gdje su okupatori vršili svoja zvjerstva. Sama opština Perjasica još je uvijek slobodna sa našom civilnom vlašću. U selu Poloju, gdje je postojao partizanski odred, pojavilo se mnogo slučajeva pljačke i zlostavljanja naroda. Komanda je ovog bataljona posumnjala na sam odred i ta sumnja bila je opravdana. Odred je razoružan i pred masom od 800 ljudi petorica članova odreda je osuđena na smrt i strijeljanja. Samo strijeljanje tih bandita vrlo je dobro odjeknulo u narodu i među odredima. Odred u tom selu formiran je ponovo od probраних elemenata. U samom rajonu održano je osam zborova i devet sastanaka sa selom. Izdan je 1 letak na talijanskom jeziku i više primjeraka namijenjenih hrvatskom i srpskom narodu. Uspostavljena je veza sa hrvatskim selima i postoje mogućnosti za daljnju saradnju kojih prije izvjesnog vremena nije bilo.

III rajon (bataljon). Taj rajon obuhvata teritorij Primišlja i okoline. Prema izvještaju komesara rajona vidi se da narod neće borbu s okupatorima. Naši odredi do danas još nisu stupili u borbu s okupatorima u tome rajonu. Komanda je izdala naređenje da u borbu stupe odmah i mi očekujemo njihov izvještaj. Vezu sa hrvatskim selima su uspostavili. Održano je par sastanaka sa selom i bacili dva letka kontra talijanskog letka koji su bacili Talijani.

IV rajon (bataljon). Situacija je dosta nejasna. Zadnji izvještaji slabi i kratki. Sada odlazi jedan drug u taj rajon da izvede stvari na čistac. Talijani se nalaze na teritoriju toga rajona, ali do sukoba još nije došlo. Politička situacija slaba je zbog neaktivnosti naših drugova i mi smo već pristupili ozdravljenju tog rajona.

V rajon (bataljon). Obzirom na napad ustaša i vojske u dva maha sa velikim snagama te gubitkom nekoliko drugova, među njima i pol tičkog komesara,² situacija se je u rajonu pogoršala, a s obzirom na vojničku slabost u rajonu, jer je postojao samo jedan odred, da bi se stanje bolje sredilo, došlo je do fuzije V i VI rajona. Ta

⁵ Josip Marjanović, poginuo u borbi protiv ustaša rujna 1941 godine.

fuzija je privremena dok se V rajon vojnički bolje organizuje i ojača. Talijana na V i VI rajonu nema. Borbe se vode sa ustašama i hrv. domobrancima. Narod je raspoložen za borbu i potpomaže partizane. Sada se radi na osnivanju nacionalno-oslobodilačkih odbora.

VI rajon (bataljon). Dolazak Talijana pred Glinu 5 kilometara ostavio je duboko negodovanje kod frankovaca u Glini i kod hrvatskih masa u okolini. Dvije talijanske patrole bile su povraćene iz Gline od ustaša i domobrana i vratile se sa toga mjesta u Topusko. Poslije nisu uopšte dolazili. Drugi manevar vlasti sastoji se u cijepanju pokreta među Srbima. Jedan primjer. Jedan bilježnik iz opštine Grabovac kaže: da ne treba dirati poštene ljude, jer da su ih već dosta pobili, a lopovi da su pobjegli u šumu. Međutim još uvijek pridržavaju taktiku masovnih progona tamo gdje su odredi jači. Dok na drugoj strani, gdje su odredi slabiji, hapse ali i puštaju. Uspjesi u- akciji kod Gređana i Gline³ popravili su odmah raspoloženje u masama. Obzirom na dolazak zimskog vremena pojavilo se izvjesno strahovanje kod pojedinih partizana »kako će sprovesti zimu«, te su dvojica zakletih partizana pobjegli u Beograd. Kao represalije na to partizani su jednome od njih zapalili kuću. Poslije izvršenog čina komanda rajona je uvidjela grešku i odustala od drugoga čina nad drugim partizanom.

Iz svih tih izvještaja vidi se da aktivnost i organizacija svih rajona nije jednaka i da rajone koji zaostaju treba što prije aktivirati. U svrhu poboljšanja situacije komesarijat štaba Korduna i Banije izradio je sljedeće upute za komesare rajona i odreda, koje prilažemo.⁴

18. X. 1941.

Komesar štaba Korduna i Banije

³ Svrha akcije je bila da se otme oružje stražama na mostu kod sela Selišta. Da bi se u tome uspjelo, izvršen je prividni napad na Glinu, u kojem je Učestvovalo oko 80 boraca sa Samarice i Proloma, a u prepadu na straže na mostu sudjelovalo je oko 20 boraca iz istih jedinica. Čim su se partizani pojavili stražari su pobjegli, a zaplijenjen je puškomitrajez.

⁴ Vidi dok. br. 68.

BR. 70

NAREĐENJE KOMANDE NOP ODREDA KORDUNA I BANIJE
OD 18 LISTOPADA 1941 GOD. O ZADRŽAVANJU ZAROBLJENIH
TALIJANSKIH VOJNIKA ZA TAOCE KAO UZVRAT NA OKU-
PATORSKO UZIMANJE TALACA

KOMANDA NAROD.-OSLOBOD.
PARTIZANSKIH ODREDA
ZA KORDUN I BANIJU
Broj 4/41
18. X. 1941

KOMANDAMA SVIH RAJONA

Naređuje se komandantima rajona da odmah izdaju sljedeće naređenje svim partizanskim odredima:

Pošto su Talijani zarobili 13 seljaka sa teritorija I rajona i drže ih kao taoce, to se naređuje svim partizanskim odredima da sve talijanske vojnike koji se zarobe zadrže kao taoce u svojim logorima ili na za to određenim mjestima.

Dužnost je svih odreda odnosno svih političkih komesara da ikrenu pažnju seljacima da u slučaju dolaska Talijana u selo ne čekaju iste u kućama, nego da bježe u šumu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

Politički komesar
F. Kovač¹

Komandant
Ivo Vladić

BR. 71

DIREKTIVNO PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 19
LISTOPADA 1941 GOD. OKRUŽNOM KOMITETU KPH KAR-
LOVAC¹

OK-u. Dragi drugovi, na temelju prijedloga OK i našeg delegata², uz neke izmjene, donijeli smo sljedeće odluke:

Prvo, potvrđujemo formiranje kotareva i kotar, komiteta. Formirajte kotar, komitet za kotar Gradac, kako je predviđeno na kon-

¹ Vječeslav Holjevac

² Ivo Rukavina

¹ Original pisma je u rukopisu.

- Narodni heroj Josip Kraš

ferenciji. On treba da djeluje u dijelovima kotareva Sisak, Dvor, Petrinja i Vrnograča i da formira part. i vojne org-e.³ U Kladaši treba također osnovati kotar, komitet, bez obzira na to što ona spada pod B. Luku. Opće pravilo treba da bude: da se svagdje radi na formiranju part. i vojnih organizacija gdje one ne postoje, bez obzira na to što dotični teritorij organizaciono spada pod drugi kotar ili OK-te. Ne smije se dozvoliti da se na nekim dijelovima teritorija ne radi ništa samo zbog toga što oni spadaju pod druge komitete, koji na dotičnim dijelovima teritorija stvarno ništa ne rade. Izgrađujemo part., vojne i narodno-oslobodilačke org-e svagdje gdje možemo, pa ćemo i kasnije, kad počnu djelovati part. komiteti pod čiji djelokrug one spadaju, lako predati pod njihovu nadležnost.

Drugo, usvajamo prijedlog da Manola⁴ uđe u operat. rukovodstvo. No on u štabu neće biti predstavnik partije koji je odgovoran za rad jedinica u odredima. Radom jedinica u odredima rukovode kotar, komiteti i pročelnici po četama. Ovi su jedino odgovorni za taj rad. OK i kotar, komiteti sazivaju konferencije pročelnika jedinica u odredima i aktiva, preko kojih provode part. liniju i pojedine konkretne zadaće.

Treće, formirali smo Glavni štab za Hrvatsku. U njega ulaze Čane, Ivo,⁵ Krtija,⁶ Veljko,⁷ Četković⁸ i Snagić⁹ (španac) koji se nalazi u Šamarici. Obavijestite preko Petrove Gore dotične drugove o formiranju štaba i zakažite sjednicu štaba na zgodnom mjestu. Treba da nas pravovremeno obavijestite o sjednici štaba, kojoj treba da prisustvuje i naš predstavnik. Na sjednici će se izvršiti konstituiranje štaba i podjela funkcija. Neki članovi Glav. štaba (dvojica ili trojica) morat će se radi koordiniranja borbe stalno nalaziti u sjedištu štaba, Četković i Krtija su u Lici. Sa njima se sporazumite za mjesto gdje da se održi sjednica štaba, te nam javite.

Četvrto, u Štab za Kordun i Baniju ulaze: Manola¹⁰ kao komandant štaba, Robert¹¹ — operativni oficir, Veca¹² — polit. komesar, članovi Čane i Gaćeša.¹³

Te izmjene smo izvršili zbog toga što su neki drugovi iz Štaba za Kordun i Baniju ušli u Glavni štab, pa da ne bi bili suviše opterećeni poslom.

Organizacije (kratica)

¹ Srećko Manola

⁵ Ivo Rukavina

" Narodni heroj Marko Orešković-Krtija

⁷ Veljko Kovačević

⁸ Narodni heroj Vlado Četković

* Narodni heroj Franjo Ogulinac-Seljo, kapetan španske republikanske vojske. Poginuo 22 listopada 1942 god. u Zumberku.

¹⁰ Srećko Manola

¹¹ Robert Domani

¹⁵ Vječeslav Holjevac

" Narodni heroj Vasilj Gaćeša.

Ustrojstvo štabova mora biti jednako za cijelu zemlju: komandant štaba, operat.vni oficir i polit, komesar. Ako štab ima više ljudi od dvojice, ostali članovi štaba treba da preuzmu druge funkcije (n. pr. oficir za vezu, za opskrbu itd). Prema tome adutanti otpadaju. Operativni oficir ima vrlo važnu funkciju. Njegov je zadatak da priprema operacije, da ih ostvaruje preko zapovjednika odreda, da kontrolira njihovo izvođenje, sakuplja iskustva itd.

Peto, treba odmah izvršiti mobilizaciju svih ljudi koji su sposobni za oružje, a ne stvarati rezervne odrede. Svi mobilizirani polažu zakletvu. Mobilizirane treba vježbati i podučavati za borbu. Kada se odredi u logorima, koji su vršili operacije, odmaraju, s njihovim oružjem treba da vode borbu mobilizirani borci koji za sada nemaju oružja. Izmoreni odredi treba da se odmaraju, ali oružje ne smije da miruje. Jedan dio mobiliziranih treba da vrši službu narodne straže, obavještajnu službu itd.

Šesto, ne stvaraju se posebni omladinski odredi. Odredi su miješani od starih i mladih. Potrebe omladine mogu se zadovoljiti i u miješanim odredima, u kojima se osnivaju skojevske jedinice sa posljednjim uputama CK KPH.

Crvene zastave se ne nose. To treba ukinuti. Komandanti i polit, komesari nemaju nikakve posebne oznake, ali treba po mogućnosti da nose posebne uniforme po kojima će se razlikovati od ostalih partizana.

Forsirajte borbu protiv tal. okupatora!

Ako je vašem operat. rukovodstvu nemoguć opstanak u K.¹⁴ zbog pada Č.¹³, premjestite njegovo sjedište u oslobođenu zonu. U tom slučaju treba osigurati punktove za vezu s mjestima koja su izvan slobodne zone. Budite oprezni. Stari¹⁵ i Slavko¹⁷ ne sm'ju pasti.

Vaš kurir nije došao u subotu kako smo se dogovorili. Da bi se što prije na terenu raščistila neka pitanja, mi smo don'jeli neke odluke ne čekajući pismene prijedloge. Držimo da smo obuhvatili sva važna pitanja. Ako je nešto izostalo, riješiti ćemo naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

19. X-41.

Hrv. čača¹⁸

¹⁴ Karlovac

¹⁰ Marijan Cavić-Grga, član Okružnog komiteta KPH Karlovac, strijeljan u Jasenovcu 1941 godine. Dok je bio u Karlovcu partizani su pokušali da ga oslobode. Vidi »Izveštaj Komande NOP odreda Korduna i Banije od 19 studenog 1941 god. o akciji partizana u Karlovcu (tom V, knj. 2).

¹⁸ Narodni heroj Josip Kraš

¹⁷ Narodni heroj Ivo Marinković-Slavko

¹⁹ Centralni komitet KPH

POZIV POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD
20 LISTOPADA 1941 GOD. NA OPĆENARODNI USTANAK PROTIV
TALIJANSKOG OKUPATORA¹

RADNICIMA, SELJACIMA, GRAĐANIMA, INTELEKTUALCIMA,
OMLADINI, SVIMA RODOLJUBIMA POROBLJENE DALMACIJE!

Na početku treće ratne zime fašistički razbojnici, bijesni radi propasti njihove namjere da skrše otpor SSSR-a i Engleske, bijesni radi sve upornije i oštrije borbe evropskih naroda protiv fašističkih okupatora, bijesni radi sve većega nezadovoljstva njemačkoga i talijanskoga naroda, pojačali su svoj krvavi teror nad porobljenim narodima Evrope. Fašizam sve više osjeća da sjedi na vulkanu narodnoga gnjeva i mržnje. Osjećajući da nema nikakvoga oslonca ni kod jednoga porobljenog naroda, laća se jedinoga sredstva, kojim pokušava, ako ne spriječiti, a ono bar odgoditi svoj slom. Jača se teror i vrše se svakim danom, sve više, masovna strijeljanja u Češkoj, Francuskoj, Poljskoj i drugim porobljenim zemljama Evrope. Zvjerstva fašističkih razbojnika osjećaju u još većoj mjeri narodi Jugoslavije, koji su herojski ustali na oružanu borbu da istjeraju iz svoje zemlje svoje vjekovne neprijatelje — njemačke i talijanske osvajače i unište njihove plaćene sluge Paveliće, Nediće, Pećance, Novakoviće i druge.

Na hrvatski i srpski narod u Dalmaciji oborio se je krvožedni neprijatelj, talijanski grabežljivac, koji je vjekovima nastojao da ugrabi našu Dalmaciju, da nas porobi i odnari. Naši pretci su se borili sa vjerolomnim Mlečanima koji su naše djedove pretvarali u kmetove i »ščave«² na galijama. Naši očevi borili su se sa »tonomašima«³ i pobijedili ih, a našoj generaciji je palo u dio da se bori i istjera fašističku bandu. Ovi razbojnici su najprije pokušali da nas lukavstvom i prevarom nacionalno porobe i potalijanče. Ali su vrlo brzo svojim krvavim ubijstvima u Drnišu, Trogiru, S'nju, Kninu,

¹ Redakcija posjeduje primjerak proglašenja koji je umnožen na geste tn eru.

² Šciavo, u venecijanskom dijalektu (talij. schiavo) znači rob. Venecijanci, a kasnije i drugi Talijani, nazivali su tako, kao pogrđnim imenom, Slavene (fičavone, Schiavoni).

³ »Tolomaši« (autonomaši) — pučki naziv talijanofilske stranke u Dalmaciji u doba Austro-Ugarske (pristaše poznatog talijanaša, tadanjeg splitskog načelnika, Bajamonti-a). »Tolomaši« su tražili »autonomiju« za Dalmaciju, a ustvari povezivanje i priključenje Italiji, opirući se ondašnjem pokretu za ujedinjenje Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom na osnovu tzv. hrvatskog državnog prava (tzv. Trojedna kraljevina).

Skradinu, Šibeniku i Splitu pokazali iza ovčje kože svoje krvave vučje zube. Dalmaeija teško krvari pod fašističkim okupatorima. Po karabinjerskim i policijskim kasarnama fašistički razbojnici muče i ubijaju rodoljube i borce za slobodu našega naroda. Dne 15. ov. mjeseca fašistički krvoloci strijeljali su 12 splitskih rodoljuba i to: Mrduljaša Tomu, Josipa i Jurju, Golema Matu, Vidovića Antu, Militića Ivu, Čerinu Matu, Krstulovića Šimu, Mašića Ljubu, Matkovića Davora, Vidjaka Rudolfa i Ferderbera Eduarda. Osim toga osudili su na smrt još sedmoricu, koji se nalaze u bještvu. Drugih 15 rodoljuba osudili su na ukupno 179 godina robije. U Šibeniku su strijeljali 6 rodoljuba, a sedam osudili na robiju od 2—15 godina. Većina strijeljana h SPLICANA su ispod 21 godine, a trojica nemaju niti 18 godina. Prije osude pritvorenike su na smrt mučili. Maloga Golema i Krstulovića su iz dana u dan tukli i prebijali. Krstulović je ležao u bolnici, jer su mu razbili bubnjice, a starom Mrduljašu spalili su tabane, tako da je na štakama išao na sud i na stratište. Mučili su i tukli ljude da iznude od njih priznanja o nečemu što nijesu znali. Presuda, u nemogućnosti da im naturi ma kakvu krivnju ili da navede ma kakvo konkretno djelo, jedne sudi kao pripadnik ke komunističke organizacije, a druge da su skrivali oružje i sve to na osnovu običnih nedokazanih konfidentskih prokazivanja. Krvavi su fašisti strijeljali ove rodoljube s takvim obrazloženjem misleći da time zaplaše naš narod i da ujedno prikažu kako oni strijeljaju samo komuniste, a da nijesu protiv cijeloga naroda. Narod, međutim, zna da su ova strijeljanja uperena protiv čitavoga hrvatskoga i srpskoga naroda, bez obzira na političku i klasnu pripadnost. Krvavim okupatorima neće uspjeti da oslabe narodnu borbu time, jer neće uspjeti da odvoje narod od komunista. Narod je svjestan toga da je Komunistička partija prva ustala u borbu za nacionalnu slobodu i da je u toj borbi dala najveće žrtve.

Faš. krvavi zločinci su svojim krvavim djelima otvorili zauvijek oči i onima koji su naivno vjerovali da su talijanski fašisti manje krvoločni od svojih njemačkih gospodara, a čovječniji od svojih ustaških plaćenika. Jasno je kao sunce, da je fašizam, ma koje boje on bio, zakleti i nepomirljivi neprijatelj svakoga naroda i njegove slobode i da se jedino prolijevanjem narodne krvi uspijeva još nasilno održati na narodnoj grbači; fašisti i ustaše skidaju glave, ali u narodu ne mogu ubiti misao o slobodi, i boljoj budućnosti našega naroda.

U ovom času hrabri narodi Sovjetskoga Saveza sa svojom nepobjedivom Crvenom armijom bju ogromnu bitku, ne samo za svoju slobodu nego za slobodu i našega i svih porobljenih i ugnjetenih naroda, za spas i sreću čitavoga čovječanstva.

Uz hrabre narode Sovjetskoga Saveza bore se svi potlačeni narodi protiv morskoga fašizma, bore se u narodnim ustancima i u

partizanskim odredima i junački narodi Jugoslavije, koji uništavaju neprijatelja i njegove sluge.

Diž. se narode u Dalmaciji! Ni mi ne smijemo zaostati! Stupajmo složno u jedinstveni nacionalno-oslobodilački front sa ostalim narodima Jugoslavije! Zbijmo se čvrsto u borbene redove svi koji smo spremni boriti se protiv okupatora i njihovih domaćih slugu,, bez obzira na klasnu, nacionalnu, vjersku i političku pripadnost!

Rodoljubi, pristaše HSS, SDS-a i svih drugih stranaka!

Ispunimo svi svoju patriotsku dužnost, svima sredstvima pomozimo narodnu borbu za oslobođenje i oružjem u ruci istjerajmo ogavnoga fašističkoga osvajača!

Ulazimo u partizanske odrede! Dižimo oružani ustanak!

Jedino tako izvojevaćemo slobodu i biti dostojni slobode. Osve-timo krv palih boraca i na njihovim grobovima zakunimo se da ćemo ih stostruko osvetiti.

Slava borcima palim za slobodu svoga naroda!

Živio jedinstveni nacionalno-oslobodilački front hrvatskog i ostalih naroda Jugoslavije!

Živjela Crvena armija!

Živjela herojska borba naroda SSSR-a!

Ž vio naredni orvšani ustanak!

Dolje fašistički krvnici!

Dolje izrod hrvatskoga naroda Pavelić!

Živjela Komunistička partija Jugoslavije!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

U Splitu, 20/X-1941 g.

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE,
ZA DALMACIJU

IZVJEŠTAJ KURIRA PSUNJSKOG ODREDA DRUGOM POLOVINOM LISTOPADA 1941 GOD. SEKRETARU OKRUŽNOG KOMITETA KPH NOVA GRADIŠKA O NAPADU USTAŠA NA LOGOR I IZVRŠENIM AKCIJAMA¹

Druže-,

- 1) Drugovi su se iz logora³ evakuisali.
- 2) Logor je ostao ispražnjen, samo je ostalo nešto stvari što se nije moglo ponijeti.
- 3) Napad na logor bio je žestok, borbu smo držali nekoliko sati dok se band ti nijesu povukli sasvim. Napad je bio sa jedne strane.
- 4) Istraga⁴ je i sada, ali pošto nema snijega ostaje bez uspjeha.
- 5) Reakcije na sela nema, samo što vojska krstari po selima i nagoni seljake da ih hrane.

t

Pojedinosti o našim akcijama

Razoružali smo lugare po Psunju i dvojicu ubili; to je bilo 15 ov. mj.

- 16 smo u Skenderovcima razoružali ustaše i 62 mt. žita, što se imalo otpremiti vlastima, razdijelili ljudima i održali sastanak s cijel m selom.
- 17 smo imali borbe s ustaškom bandom nedaleko [od] logora.

Mi smo svi živi i zdravi, među ustašama ima ranjenih i mrtvih. Naš odred se prebacio za Zajle gdje se ima spojiti sa nekim ljudima koji posjeduju par lakih, par teških mitraljeza i radiostanicu.⁵ Na istom terenu odred će se pojačati za 2 stotine.

¹ Original izvještaja je u rukopisu.

¹ Odnosi se na Dušana Calića-Culu, tada sekretara Okružnog komiteta KPH Nova Gradiška.

• Odnosi se na prebivalište Psunjskog odreda.

⁴ Misli se na ispitivanje kako je došlo do napada ustaša na odred i tko im je pokazao mjesto logora, što se nije moglo ustanoviti

⁵ Odnosi se na grupu ustanika iz sela Lisičina, kojom je rukovodio narodni heroj Nikola Miljanović-Karaula, poginuo kao komandant XVIII slavonske brigade u borbi protiv Nijemaca i ustaša kod Našica 1944 godine.

Mi smo svi uiv i odavde među ustorsama
me ranyenije i martvija.

Kaš odred se prelazio na Laitgo gdje
se ima spaziti sa namim ljudima koji
projekcije nar labih nar kishit mitralja
i radiostanicu. Na istom terenu odred
je se najvratiti raz putu.

Ovo putno ti pisanje ja kureti koji
sam radnji put od tebe odnes

Snau, a. a. c.

Ja u zidani obuz otali smo da upravnimo
stvari id logore. Ja samu kulestan u kora
misliti da in se niti i kretati. Kto se kod tebe
nalazi taj Bumbarev odred za koji sam ja odredom
da ga prevedom na ovim namim odredom ti so kretati
i mani. Ja rasado nysae. sporo sam se spreizao nje
post. mo strano boli noge. Kto me dolaziti
opornije podatke o vrsu. Kto li on do meso ti ali
ko drugi.

Imri fardom sloboda narodima.

Sturica.

Ovo pismo ti pišem ja kurir koji sam zadnji put od tebe odveo Španjolce.⁰

Ja i jedan drug ostali smo da spremimo stvari iz logora. Ja sam bolestan, uskoro mislim da ću se moći kretati. Ako se kod tebe nalazi taj Bumbarev odred⁷ za koji sam ja određen da ga provedem za ovim našim odredom, ti se obrati k meni. Ja zasada nijcsam sposoban za pješačenje pošto me strašno boli noga. Ako me trebaš ili opširnije podatke o svemu, dođi lično do mene ti ili ko drugi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

Kurir"

BR. 74

IZVJEŠTAJ SEKRETARA CENTRALNOG KOMITETA KPH OD
22 LISTOPADA 1941 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KPH O
STANJU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA I PARTIZANSKIH JEDI
NICA U DALMACIJI

Prijevod¹

Split, 22. X. 1941

Dragi drugovi! Ovim vam šaljem svoj prvi izvještaj o stanju u Dalmaciji, kako sam ga vidio. Sigurno se ljutite, što vam taj izvještaj već nisam dostavio, ali nisam prije mogao, jer sam ipak trebao nešto vremena dok upoznam situaciju koja tu vlada da bih vam je mogao bolje što prikazati. Od dana na dan, skoro uvijek održavam po dva sastanka. Još nisam bio slobodan ni jedan jedini dan. Sada sam bar približno shvatio položaj, koji je slijedeći:

1) Položaj partizanskih* organizacija u čitavoj Dalmaciji je prilično slab, a naročito u pokrajini. PK ne obilazi i ne kontrolira rad kao što i ne daje podrške partizanskim** organizacijama u pokrajini. Tako drugovi iz PK već šest meseci nisu bili u pokrajini osim jednog

⁰ Odnosi se na Ćirila Dropulića, poručnika i Vicka Antića, podoficira španske republikanske vojske.

⁷ Odnosi se na odred »Matija Gubec«, koji je formiran 4 listopada 1941 god. Nazivan je i Trokutskim po kraju u kojem je djelovao. Trokutom se naziva predjel između komunikacija Banova Jaruga—Pakrac, Pakrac—Okučani i Okučani—Banova Jaruga.

⁸ Mišo Todorović-Rudin, poginuo u borbi protiv ustaša 1942 god. prilikom uništenja ustaškog uporišta Spanovice.

¹ Vidi objašnjenje 1 uz dok. br. 59.

* Partijskih

** Partijskim

druga², koji je bio prije tri mjeseca u Sinju. Iz pokrajine su dolazili ljudi, koji su donosili lijepe izvještaje, a stvarno se tek sada vidi, kakva je uistinu situacija. Najlošija je u području Sinja, tj. sasvim sjeveroistočnom dijelu Dalmacije, i u južnoj Dalmaciji kod Dubrovnika, gdje uopće ne postoje partizanski odredi. Sjeverna Dalmacija kod Šibenika stoji prilično dobro, ali tamo treba urediti neke stvari u vezi s pokušajem formiranja partizanskog odreda, jer su rukovodeći ljudi nepravilno radili te su predloženi za isključenje (o tome postoji poseban materijal).³

I na otocima nije položaj najbolji, kao što se to prije prikazalo. Poduzeli smo sve mjere, da pomognemo partizanske organizacije u pokrajini a naročito one odrede, koji su najslabiji, tj. sjeveroistočnom i južnom dijelu Dalmacije. I u tim područjima postoje uvjeti za razvitak partizanskih odreda. U Sinjsko područje odlazi politički sekretar⁴, a u južni dio Dalmacije organizacioni sekretar⁵; oni već jako dugo nisu bili na terenu, naročito politički sekretar, i u vremenu dok sam ja ovdje, neka ide malo van da upozna organizacije i da ih pomogne na terenu. Također odlazi jedna drugarica iz PK" na rad u Makarsku i okolinu. U nedjelju idem lično u Šibenik, da uredim neke stvari za onog Fabu⁷, člana CK KPH, i inače zbog tamošnje situacije. Idem samo na sastanak OK i vraćam se odmah. Predvidjeli smo da obldemo sve partijske organizacije u pokrajini i da ih malo obnovimo. Pozvat ćemo sekretare OK na sastanke PK u Split, kao što smo to u zadnje vrijeme utanačili u Zagrebu.

Do sada su bili članovi PK zapravo članovi MK Split i tehnička veza sa pokrajinom. Mjesnim komitetom u Splitu do sada su rukovodili sekretari rajonskih komiteta, tako da su pojedini članovi MK poznavali samo svoje rajone, pa je razumljivo, da tako nisu imali vremena te nisu mogli biti politički rukovodioci partijske organizacije u Splitu. Podpuno je jasno, da su sva pitanja u Splitu rješavali članovi PK i tako su sasvim zaboravili na Dalmaciju. Mi smo to pitanje ovdje likvidirali.

Osim rajonskih komiteta formiran je MK, tako da članovi MK mogu ići na sastanke rajonskog komiteta a da nisu rajonski sekretari, već politički rukovodioci, i svaki pojedini upozna čitavu organizaciju i sve sektore.

¹ Andrija Božanić

³ Odnosi se na Fabu Mršu, koji je bio član plenuma CK KPH. On je svojim uticajem onemogućavao Vodičanima i Zatonjanima odlazak u Šibenski partizanski odred. Zbog oportunističkog rada bio je isključen iz Partije.

⁴ Vlcko Krstulović

⁵ Ivan Amulić

• Neda Marović

⁷ Fabo Mrša

Tehnika također nije bila dobro organizirana. Organizacioni sekretar bio je ustvari tehničar PK i trčkarao na sve strane. Reorganizirali smo također tehniku. Mi smo postavili jednog tehničara iz PK⁸ koji će preuzeti cijelu organizaciju tehnike. Njemu su pridodani različiti ljudi kao pomoć u različitim granama tehnike. Tako su bili određeni: jedan čovjek kao veza s onim ljudima koji umnožavaju, drugi koji će se brinuti za legitimacije i propusnice, treći za stanove, četvrti za materijal koji treba izdavati, peti za primanje ljudi iz provincije. Mi smo stvar otprilike tako postavili, kao što je to u Zagrebu. Ovih dana ukraden je na pošti jedan geštetner-aparat najmodernijeg tipa koji radi na struju. On može automatski izbaciti na sat oko 3000—5000 primjeraka. Predstavlja vrijednost od oko 30.000 do 40.000 dinara.

Što se tiče poznavanja partijske linije, oni je poznaju vrlo loše. I neke osobe iz PK poznaju je samo [donekle], a da se ne govori o MK i ostalom članstvu u Splitu i u provinciji. Naša okružnica broj 3° doći će vrlo dobro. Već je izrađena u 400. primjeraka, i svaka partijska jedinica u Dalmaciji morat će je proučiti. Do sada je partijski materijal zbog loših veza bio odašiljan u vrlo maloj mjeri u sve partijske organizacije u provinciju; Split i najbliža okolica primaju ga redovito, ostali vrlo neredovito.

Do sada se nije mogao ustanoviti broj članfiva; to će se moći utvrditi tek nakon posjeta svim organizacijama. Tada će se vidjeti što je preostalo i što se može računati kao članstvo Partije. Mjesečni prilog¹⁰ plaća se redovito samo u Splitu, dok provincija plaća vrlo loše i uopće ne šalje obračune. Financijsko ahanje PK je dosta dobro. Ima gotovine preko 70.000 lira što znači oko 180.000 do 200.000 dinara. Članovi su vrlo štedjeli na svojim ličnim izdacima, tako da su neki članovi PK imali samo 1200 dinara. Sada smo mi povisili na 1800 dinara, jer su oni do sada gotovo gladovali, osobito čisti proleter koji nemaju nikoga u Splitu. Ostalim partijsk'm funkcionerima MK i tehnike povisili smo nagradu tako, da sada mogu bar donekle pristojno živjeti. Sa stanovima stoji zasad vrlo loše, jer su malograđani zbog akcija i strijeljanja postali vrlo bojažljivi i ne iznajmljuju stanove za sastanke. Situacija u vezi sa stanovima je po prilici ista kao i u Zagrebu. Mi smo odredili jednog specijalnog čovjeka koji se brine samo za stanove.

2) Narodnooslobodilačka fronta tj. saradnja s ostalim političkim strankama na slab'm je nogama. Dosadašnji sastanci s različitim ličnostima iz raznih stranaka pokazali su vrlo slabe rezultate. Nekoji su za saradnju, ali po njihovom mišljenju nije sada vrijeme

⁸ Ante Marasović, poginuo kao član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju nesretnim slučajem u našem avionu na Bolu (otok Brač) 1943 godine.

⁹ Vidi dok. br. 46.

Odnosi se na partijsku članarinu.

za akcije, i ne treba neprijatelja dražiti. Drugi hoće s nama voditi razgovore, ali ne žele suradnju, dok nemaju dozvole od rukovodstva. Do sada nisam još s nikim razgovarao, a zadnjih dana, pošto to ne bih htio, nego sam imao važnijeg posla, a zadnjih dana, pošto su akcije u toku, sakrili su se u mišje rupe i ne izlaze, jer se boje Talijana. Uz ove odozgo vođene pregovore o pitanju Narodnooslobodilačke fronte bila je stvar pogrešno postavljena i odozdo, tako da je samo jedan drug imao direktivu da djeluje u tom pravcu dok se ostali nisu brinuli. Obavijestio sam članstvo da je to nepravilno i da je potrebno da čitava Partija radi na tom pitanju, jer je to u današnjoj situaciji baza naše partijske linije, tj. da treba u Narodnooslobodilačkoj fronti okupiti sve one koji su spremni za borbu protiv okupatora i njegovih plaćenika. U tom pitanju došlo je naročito do izražaja nepoznavanje partijske linije.

Ovdje postoji tzv. srpski nacionalni komitet, koji sačinjavaju izvjesni pop Urukalo¹¹, Jevdžević¹², Buić¹³, Birčanin¹⁴, Grdjić¹⁵. Oni su se dogovorili s Talijanima da će im pomoći pri ugušivanju nemira, koji su nastali u Lici, Bosni i drugim dijelovima Hrvatske okupiranim od Talijana. U tu svrhu su oni oputovali na teren Like i Bosne. Na to treba da drugovi svrate pažnju.

3) Što se tiče SKOJ-a, to i ovdje položaj nije naročito dobar, osobito u organizaciji. Nisam još imao prilike da održim sastanak s PK SKOJ-a. Naime drugarica, koja je sekretar¹⁶, bila je službeno premještena u Makarsku i treba ovih dana da dođe u Split, da se može održati sastanak. Na sastanku PK Partije smo zaključili da će ona ostatu u Makarskoj i da će tamo raditi po liniji SKOJ-a i Partije.. Imenovali smo novog sekretara PK SKOJ-a¹⁷ i nadopunili ispraznjeno mjesto jednim drugom.¹⁸ S njima ću održati sutra i prekosutra sastanke. MK SKOJ-a smo također nadopunili, jer su i ovdje

¹¹ Sergije Urukalo

¹⁵ Ratni zločinac Dobroslav Jevdžević, četnički vojvoda, nakon sloma st[^]re Jugoslavije pokušao je da iz Nikšića pobjegne avionom iz zemlje, ali kada mu to nije uspjelo, počeo je saradivati sa talijanskim okupatorima. Pod talijanskim pokroviteljstvom, sa vojvodom Birčaninom i kapetanom Radmilom Grdjićem, organizuje četnike u Istočnoj Bosni, i jedan je od začetnika pokolja muslimanskog i katoličkog življa u tom kraju. Zatim je djelovao po Dalmaciji. Kroz to vrijeme također je saradivao sa Nijemcima. Nakon kapitulacije Italije pobjegao u Italiju.

¹⁵ Dr. Mirko Buić

¹⁴ Ilija Birčanin, četnički vojvoda, umro u Splitu 1943 godine.

¹⁵ Radmilo Grdjić, saradnik okupatora. Pobjegao u inozemstvo.

¹⁶ Neda Marović

¹⁷ Odnosi se na Zeljka Draganju, koji je bio smijenjen nakon kratkog vremena uslijed kolebanja i nezdravih ambicija, a mjesto njega postavljen je Ante Jonić, narodni heroj (poginuo kao komandant bataljona u borbi protiv Talijana na Vagnju sredinom 1942 godine).

¹⁸ Redakcija nije mogla ustanoviti na kojeg se druga odnosi.

kao što je to bilo u Zagrebu — najviše stradali aktivni SKOJ-a. U posljednjem procesu je bilo više omladinaca osuđeno. Dvojica iz SKOJ-a, koji su osuđeni na smrt, pobjegli su; jedan je član PK SKOJ-a i sekretar MK SKOJ-a¹⁸, drugi je član MK.¹⁹ Mišljenja sam da vam pošaljem ovu dvojicu u Zagreb, jer ih ovdašnji drugovi mnogo hvale i znam da mi tamo trebamo dobre aktiviste iz SKOJ-a. Jedan je radnik, a drugi trgovački pomoćnik. Javite mi da li da ih tamo pošaljem. Osim toga govorio sam pred mjesnim komitetom Partije o potrebi da svaka partijska organizacija radi i po liniji SKOJ-a. Kao u Zagrebu tako se i ovdje pokazala omladina naročito upotrebljiva u akcijama.

4) Narodnu pomoć također smo reorganizirali. Ovdje je postojao odbor za obstrbljivanje partizana izvan Narodne pomoći. Njega smo raspustili. PK Narodne pomoći smo reorganizirali. Uključili smo samo nove ljude¹, od starog PK ostao je samo jedan²². Do sada su bile veze s provincijom vrlo slabe. Ja sam opširno obrazložio novom odboru PK za Narodnu pomoć važnost i značenje Narodne pomoći i toga da ona funkcionira. Kao u Zagrebu, postoje i ovdje odbori pri PK, koji će se brinuti oko nabavke i sakupljanja različitih predmeta za partizane. I ovdje se spojila partijska organizacija s Narodnom pomoći, n. pr. mjesto formiranja odbora Narodne pomoći u ulicama i kvartovima partijskih jedinica, svaka jedinica odredila je jednu osobu koja je odgovorna. Te određene osobe nisu ništa radile nego su samo oko trčkarale. To će se sada raspustiti i osnovat će se novi odbori Narodne pomoći, koje će Partija kontrolirati. Ovdje postoji mnogo uvjeta da se organizacija Narodne pomoći razvije, jer ovdje ima vrlo mnogo simpatizera Partije, kao i kandidata, koji će se primiti u te nove odbore. Postoje čak i preduvjeti, da se i među građanstvom počne sa sakupljanjem.

5) Ovdje postoji i jedna sindikalna komisija²³ koja se sastoji od devet osoba, od svake stranke po jedna. Smanjili smo je na 4 osobe, i jedan drug će dolaziti u PK kada se nešto važnoga dogodi.

¹⁸ Odnosi se na Franca Barića, koji je bio poslan u Zagreb, gdje je uhapšen. U zatvoru se slabo držao i pokazao mnoge drugove.

¹⁹ Mate Bilobrk

⁵¹ Tada je formiran Mjesni i Pokrajinski komitet Narodne pomoći. Član Mjesnog komiteta Narodne pomoći Jerko Ivančić nakon strašnog mučenja u zatvoru umro od zadobivenih rana 1942 godine.

⁵² Andrija Božanić

²³ Za vrijeme Banovine Hrvatske, poslije ukidanja URS, partijska organizacija u cilju pomoći i razvijanja sindikalnog pokreta formirala je sindikalnu komisiju pri Pokrajinskom komitetu KPH (praktično radila za Mjesni komitet KPH Split) sa zadatkom da organizira radništvo koje je do okupacije zemlje vodilo borbu s poslodavcima za poboljšanje radnih i životnih uslova. Po okupaciji zemlje sindikalna komisija aktivizira radnike u borbi protiv okupatora.

6) Postoji također jedna komisija žena,¹⁴ ali kako sam čuo od drugova nisu ni one postavile svoj radni program na dobru bazu. Radile su na pripremanju pojedinih akcija žena. To je nepravilno; naime, čitava Partija mora da radi na okupljanju žena i također da rukovodi akcijom žena; dok je komisija žena savjetodavni organ prema PK, ona može također održavati sastanke, i treba podupirati akcije, ali ne tako kao da je to isključivo njezina dužnost. U MK Partije mi smo također uveli širu djelatnost žena. Čin; mi se da stvar sa ženama stoji tu mnogo bolje nego u Zagrebu usprkos tome što tako rade. Do sada još nisam imao sastanak sa kom'sijom žena, ali čim to bude moguće, svakako ću ga održati i s njima potrebne stvari: prodiskutirati.

7) Do sada se posvećivalo vrlo malo pažnje vojnoj liniji. Bila su određena tri druga, koji će se brinuti samo za vezu¹⁵ s talijanskim vojnicima. Također smo odredili jednog druga koji će biti odgovoran za službu izvještavanja.

8) Položaj partizanskih odreda je slijedeći: Nakon što je propao pokušaj da se formiraju partizanski odredi, na takav način kako je to predložio PK, ovdje u Splitu, sa Šiljonr¹⁶, vrlo je otežan [rad], ali će ipak ići, samo treba tom pitanju pravilno pristupiti. U ovom izvještaju ne ću vam mnogo pisati o ovom neuspjelom pokušaju. O tome sam prostudirao neke stvari i dao sam nalog PK da dade svoju pismenu izjavu o tom pitanju.¹⁷ Ova stvar je na ispitivanju i više osoba je bilo ispitano. Iz materijala se može vidjeti, da su u ovoj organizaciji bile učinjene vrlo velike griješke i gluposti. Mi, tj. CK mora tu čitavu stvar prostudirati i dati svoj sud. Nakon toga mora se to pitanje postaviti pred partijsko članstvo u Dalmaciji.¹⁸ To se mora učiniti zbog autoriteta Partije, da Partija i simpatizeri vide, da se ne može tako lako prijeći preko tih stvari... U mojem slijedećem izvještaju reći ću vam svoje mišljenje o kažnjavanju PK... Inače sada moramo baciti čitavo težište na osnivanje partizanskih odreda u sjeveroistočnom dijelu Dalmacije u okolini Knina i Sinja, gdje već postoje neki odredi. Tamo će ići politički sekretar PK, koji će srediti tamošnju partijsku organizaciju, učvrstiti tamo postojeće

¹⁴ Komisija žena je formirana 1940 god. i okupljala je žene u prosvjetno društvo žena; kasnije, 1941 god., ta je komisija raspuštena. U njoj su bile Ivanka Ninčević, Marija Cević i dr.

¹⁵ Narodni heroj Ivo Lučić-Lavčević bio je zadužen u Pokrajinskom komitetu da preko nekih drugova uspostavi kontakt sa talijanskim vojnicima u cilju propagiranja Narodnooslobodilačkog pokreta.

¹⁶ Narodni heroj Pavle Pap-Siljo.

¹⁷ Odnosi se na pismenu izjavu koje je trebao Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju da napiše u vezi sa neuspjehom prvih partizanskih odreda.

¹⁸ Vidi »Otvoreno pismo CK KPH članovima Partije u Dalmaciji« (tom V, knj. 2).

odrede i omogućiti njihovo proširenje. Tamo su bili poslani već nekoji Španjolci²⁹ i bilo je već nekoliko akcija, o kojima javljamo u prilogu 0 akcijama.

Tamo su došli drugovi u vezu s bosanskim odredom. Javite to drugovima iz Bosne³⁰ i Glavnom štabu³¹. Isto tako postoje i u južnoj Dalmaciji uvjeti za osnivanje partizanskih odreda. I tamo ima po šumama ljudi, koji uglavnom ne će u hrvatsku vojsku. Osim toga se tamo nalaze i Srbi, koji su još od ranije u šumama zbog ustaša. Oni nisu još izvršili nikakve akcije niti su formirani kao odred. Tamo odlazi org. sekretar da sredi tamošnje prilike i da pokrene taj odred. Na taj način mislimo ostvariti zaključak sa savjetovanja Glavnog štaba³² i staviti u vezu dalmatinske odrede sa bosanskim, a ovdje na jugu kod Dubrovnika sa hercegovačkim odredima, koji stoje u vezi s Dubrovnikom.³³ To je zasada početak, kako bi se partizanski pokret mogao proširiti po čitavoj Dalmaciji. U samom Splitu formirat ćemo partizanski odred.³⁴ Prilikom akcija ovih dana vidjeli smo već konture ovog partizanskog odreda, iako još nije formiran kao odred. Nadam se, da će splitski odred moći uspješno djelovati. Imamo namjeru isto provesti i u drugim većim mjestima, pa i na onom terenu gdje nema šuma i gradova. Teren se mora najprije politički pripremiti, tj. kraj gdje će odred djelovati i ljude koji će sačinjavati odred.

9) S oružjem stoj'mo prilično dobro. Tu mislim na Split u odnosu prema Zagrebu, ali i u Šibeniku ima također nešto oružja kao i po čitavoj Dalmaciji. Ima ga toliko, da se s tim oružjem, ako se pravilno upotrebi, može od neprijatelja zaplijeniti drugo.

10) U Splitu vlada izvjestan strah među pripadnicima naše Partije, jer se desilo, da je nakon izvršene akcije došlo do pretrage u kućama, počto su neke četvrti grada bile blok'rane od Talijana. Ti pretresi bili su provedeni i kod nekih članova Partije, ali hvala bogu sve je dobro prošlo; samo su članovi Partije također bili u strahu. Ali to će samo po sebi proći. Držanje ljudi u zatvorima i prilikom strijeljanja bilo je do sada vrlo dobro.³⁵

11) Masovna strijeljanja u Dalmaciji su uzrok da mnogi ne će u hrvatsku vojsku. Ovi svi bježe u šume i tamo se skrivaju, samo

²⁹ Odnosi se na drugove Maksa Baču-Milića, Božu Bilića-Marijana (poginuo kao komandant Prve dalmatinske brigade u borbi protiv Nijemaca i ustaša 1943 god.) i Duju Bašića.

³⁰ Odnosi se na Ljubu Babica.

³¹ Odnosi se na Vrhovni štab NOV i POJ.

³² Odnosi se na zaključke sa savjetovanja u Stolicama.

³³ Pjero Grubišić (uhvaćen od Talijana i strijeljan 1942 god.) i Mate Bilobrk održavali su vezu s partizanskim odredima u Hercegovini i s Mjesnim i Okružnim komitetom KPH Dubrovnik.

³⁴ Narodni heroj Rade Končar-Brko, mislio je da formira partizanski odred u samom gradu i da unutar grada i po periferiji vrši akcije i diverzije.

³⁵ Vidi dok. br. 76.

da ne moraju u vojsku. Mi se nadamo, da ćemo dobar dio tih bje-gunaca pridobiti za naše odrede.

12) Antipartijski tipovi kao Baljkas Ivo³⁶ i drugi nisu još pot-puno svladani i još uvijek rovale, ali već u manjoj mjeri. Ipak su još uvijek štetni Partiji. Marić³⁷ član CK KPJ i Gorkić³⁸ osuđeni su na pet godina tamnice. On optužuje Partiju da snosi krivicu za to, ali to nije pravilno, jer je bio suđen zbog naučnika, koji je kod njega radio, a kod njega je bio nađen letak. Naučnik ga nije teretio.

13) »Izvještaj«³⁹ koji ovdje svakog dana izlazi smanjit će se na jedan do dva puta tjedno, jer se pojačao teror. Do sada je bilo mnogo ljudi strijeljanih i poslanih u zatvor zbog »Izvještaja«. Ne dospijem kontrolirati svaki »Izvještaj«, ali sam im rekao šta treba da pišu.

14) što se tiče akcija, ta je stvar napredovala, naročito u Splitu. Naši odnosi prema Talijanima su se zaoštrili; naime čitava se stvar zaoštrila u vezi sa akcijama, naročito nakon izvršene akcije u nedjelju 19. X. 1941. i ponedjeljak 20. X. 1941., kada je bilo bačeno nekoliko bomba na jednu grupu Talijana u gradu. Kod toga su bila četvorica ranjena. Nakon toga bačene su još dvije bombe, i među Talijanima došlo je do opće trke po gradu. Oni su počeli od straha sami bacati bombe i pucali su čitavu noć. U gradu je bila općenita pucnjava, ali ne između nas i Talijana, nego su Talijani sami, iz straha, pucali i tim pucanjem uplašili narod. Drugog jutra bacili su letke i pozivali narod na rad, i da ne nasjeda propagandi židovsko-komunističke bande. U prilogu šaljemo jedan takav letak.⁴⁰ U pone-djeljak navečer — što Talijani nisu očekivali — bile su bačene 4 bombe u gradu.⁴¹ Najveće djelovanje imale su dvije bombe bačene usred grada. Jedna je bila bačena na Narodnom trgu, gdje je stajala

³⁶ Partijsko rukovodstvo u Dalmaciji, za vrijeme bivše Jugo-slavije, sačinjavali su Vicko Jelaska, Ivo Marić i Ivo Baljkas, koje je uskoro pokazalo da je zatrovano sektaštvom i frakcionaštvom. Oni su bili nosioci lijeve frakcije u KPJ: provodili su smišljenu štetočinsku politiku onemogućavajući razvitak partijske organizacije na principu ćelija. Došli su u sukob sa CK KPJ poslije IV. kongresa, jer nisu htjeli provoditi u život odluke i direktive kongresa i Otvorenog pisma K1, pa su smijenjeni s rukovodstva i isključeni iz PaTtije. Međutim ti frak-cionaši ponovo su došli u Partiju i na rukovodstvo u vrijeme dok je Gorkić bio sekretar CK KPJ, nastavljajući sa svojim štetočinskim dje-lovanjem do njihovog drugog isključenja.

³⁷ Ivo Marić, talijanski sud ga je osudio pod sumnjom da je dao letke Nikoli Krstuloviću svome naučniku, koji ih je bacao na Narod-nom trgu u Splitu.

" Vjerojatno se odnosi na Mirka Kujačića.

³⁹ Odnosi se na »Naš izvještaj«.

⁴⁰ Redakcija ne posjeduje taj letak.

⁴¹ Ovu akciju izvršili su 22 rujna članovi partijske ćelije istočnog dijela grada, a pripremio ju je njen sekretar Mate Bilobrck.

jedna grupa talijanskih oficira i vojnika. Bilo je oko 7 i po sati navečer. Od te bombe bilo je ranjeno nekoliko Talijana, a nekoliko ubijeno. Točan broj nije poznat. Osim Talijana izgubila su život i 4 građanina, koji su se nalazili u neposrednoj blizini Talijana. I druga bačena bomba imala je veliko djelovanje. Bila je, naime bačena pred jednu gostionicu, gdje su se sastajali talijanski oficiri i vojnici sa svojim građanskim prijateljima. Tu je nastao haos, ali ni tu se ne zna koliko ima ranjenih i mrtvih. U gradu kruže različite vijesti o ranjenim i mrtvima. U ponedjeljak bačene su dvije bombe na Talijane, koji su se šetali. Nije se moglo ustanoviti koliko je bilo mrtvih i ranjenih; ipak smo mišljenja da je bilo oko 10 mrtvih. U buduću ćemo nastojati da kroz naše akcije ne strada nijedna civilna osoba. Nakon ove dvije bačene bombe Talijani su iz straha i osvete pucali na pučanstvo, koje je prolazilo ulicama. Krivicu sada bacaju na nas, terorističke bande, kako oni nas zovu. U utorak⁴² ujutro bio je centar grada blokiran od vojske, postavili su po ulicama strojnice, čuvali centar grada i vršili kućne pretrage. Ta blokada trajala je do 11 sati, i nitko nije mogao doći u centar grada. U utorak je izišlo saopćenje, da je promet po ulicama dozvoljen samo od 6 sati ujutro i do 6 sati navečer. U srijedu⁴³ izišlo je drugo saopćenje, u kojem su raspisali nagradu od 10.000—50.000 lira onome ko prijavi terorističku bandu. Dakle, kako vidite, stvar se s akcijama zaoštrila, i mi imamo namjeru akcije dalje proširiti i to u provinciju, kako ne bi bio čitav pritisak Talijana uperen na Split. U srijedu su bile bačene dvije bombe u Solinu na jednu talijansku baraku. Žrtava nije bilo, ali Talijani su od straha pobjegli u susjednu kuću i do jutra se nisu usudili izići. Osim tih akcija s bombama bilo je i drugih akcija, koje opisujemo u prilogu⁴⁴ o akcijama u kojem navodimo i reagiranje Talijana.

Na kraju nekoliko molbi i pitanja

Ako vam je moguće, nabavite nam jednu aktentašnu sa dvostrukim dnom, jednu žensku tašnu i jedan kofer sve s duplim dnom, da nam to posluži kao uzorak za dalju izradu, jer oni zaustavljaju sada ljude na ulici te ih pretražuju.

Pitajte beogradsku organizaciju o Marasoviću⁴⁵, dugogodišnjem robijašu, kakav je, kako se držao na policiji i u zatvoru. Fati bi mogao nešto o njemu reći. Drugovi su ga primili ovdje na rad u tehnic i misle, da bi on postao glavni tehničar. Budući da ga ne poznajem, to molim za obavijest.

⁴² 23 rujna

" 24 rujna

⁴¹ Redakcija ne posjeduje taj prilog.

" Ante Marasović

Amo je došlo nekoliko Španjolaca, neki su bili upućeni na teren, a neki se još nalaze ovdje. Drugovi ne znaju, kakvi su bili (politički). Dali su im zadatak vjerujući samo na njihovu riječ da su drugovi poslali karakteristike za slijedeće Španjolce: 1. Lalić Konrad iz Šibenika⁴⁶, 2. Puharić iz Makarske⁴⁷, 3. Mrduljaš (Split)⁴⁸, 4. Buble Ćiro⁴⁹, 5. Mrduljaš Boško⁵⁰, 6. Bilić Božo⁵¹, 7. Mač Ante (Livno)⁵², a za posljednja tri Španjolca, koji su zadnji bili poslani iz Zagreba u Split, a cdavle su bili poslani u područje Sinja k partizanima, njihova nam imena nisu poznata. Treba Španjolcima reći da ubuduće sa svakim šalju karakteristiku. Ja se ovdje dobro osjećam, jer se sa Dalmatincima već odavno poznajem, i s njima se dobro slažem. Nadam se da ću morati ovdje ostati mjesec dana, naročito zbog toga dok se ne vrati drug Vicko⁵³ iz područja Sinj. Inače je dobro, a ja i nadalje pomažem akcije s ostalim drugovima. Vi, drugovi, prosud te situaciju na temelju mog izvještaja i donesite nove odluke. Ne vjerujem, da u slučaju, kad ja ne bih bio ovdje, da ne bi i netko drugi mogao dalje rukovoditi. Važno je da je baš u ovo vrijeme došao netko amo dolje, kada su već sami stvar povelu dobro. I ovom prilikom se pokazuje potreba da od vremena na vrijeme netko od nas posjeti sve partijske organizacije u pokrajini, bez obzira da li one rade ili ne. Pcslali smo jednog čovjeka, tj. jednog željezničara⁵⁴ koji treba da donese taj referat iz oktobra⁵³ i drugi materijal, ali kako izgleda dali su loše vijesti, tako da nije ništa donio.

I ovoga puta mislim, ali ne znam sigurno, da li će doći u Zagreb čovjek s našom propusnicom i legitimacijom. To sam kritizirao i takvo stanje, što se tiče redovite veze sa Zagrebom, ne smije se više trpjeti. Drugovi, javite mi, što ima inače nova. Mnogo me za-

⁴⁰ Poginuo u NOB.

⁴⁷ Ivan Puharić, prije rata uživao povjerenje viših partijskih foruma, koji su ga zbog toga ponekad i koristili kao svog kurira. Povlačenjem španske republikanske vojske, u čijim je redovima bio, našao se na radu u Njemačkoj, gdje je zavrbovan od Gestapoa. To potvrđuje njegovo puštanje iz zarobljeništva od strane Nijemaca, kada je uhvaćen kao borac IX divizije NOV. Početkom VI ofenzive, za vrijeme svog boravka na otoku Braču, bio je pozvan na Hvar od Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju i na saslušanju priznao svoje izdajstvo. Strijeljan je kao izdajnik Partije i naroda 1943 godine.

⁴⁸ Dezertirao kao komandir Sinjske čete. Poslije kapitulacije Italije ponovo stupio u partizane.

⁴⁹ U početku NOB imao oportunističko držanje i tek kasnije došao u partizane.

⁵⁰ Odnosi se na Paška Mrduljaša.

⁵¹ Božo Bilić-Marljan

⁵² Ante Mijač, poginuo 1943 godine.

⁴³ Vicko Krstulović

⁶⁴ Redakcija nije mogla ustanoviti na koga se odnosi.

" Misli se na materijal o Oktobarskoj revoluciji.

nima kako stoje ostale organizacije u Hrvatskoj i u čitavoj zemlji, naročito u vezi s akcijama i partizanskim pokretima. Kako stoji s Glavnim štabom? Ovim svršavam moj izvještaj, nisam vjerovao da ću toliko pisati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sp.⁵⁶ 22. X. 1941.

drug Brko¹⁷

Prilog: Izvještaj o akcijama
po jedan »Izvještaj«
dalje od broja 95.

Letak P. K. nakon strijeljanja⁵⁸.

BR. 75

NAREDBA BR. 2 KOMANDE NOP ODREDA KORDUNA I BANIJE
OD 22 LISTOPADA 1941 GOD. O TAKMIČENJU U ČAST OKTO-
BARSKE REVOLUCIJE, OBUČAVANJU ZA BORBU PROTIV
TENKOVA I OSNIVANJU RADIONICE ZA IZRADU I POPRAVAK
ORUŽJA¹

KOMANDA II PARTIZANSKOG BATALJONA

Iz Komande narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda Kor-
duna i Banije primili smo sljedeću naredbu:

NAREDBA BR. 2

Komande narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda za Kor-
dun i Baniju za 22. X. 1941

1 — Ovaj mjesec je mjesec ogromnih borbi oko Moskve, mjesec
velike Oktobarske revolucije koja je dala Sovjetskoj Uniji snagu da
danas može da vodi ovu divovsku borbu. Pozivam sve partizane, ko-
mandire i komandante da u ovom mjesecu umnogostruče svoje na-

⁵⁴ Split

⁵⁷ Narodni heroj Rade Končar-Brko

⁵⁸ Ove priloge Redakcija nije mogla pronaći.

¹ Primjerak naredbe koji Redakcija posjeduje umnožen je na ša-
pirografu.

pore, da učine sve što mogu da bi što jače tukli fašiste i okupatora. Organizirajte natjecanja među pojedincima, odredima i rajonima za što veći uspjeh u borbi.

2 — Naročitu pažnju treba posvetiti borbi protiv Talijana koji danas u našim krajevima predstavljaju okupatorsku vlast i fašističkog žandara. Pozivam sve odrede da slijede primjer Debele Kose, Crne Lokve, a naročito odreda II rajona koji su pokazali da smo potpuno dorasli da uspješno vodimo borbu sa Talijanima i u slučajevima kad su brojčano nadmoćni i kad raspolazu artilerijom i tenkovima. Tukući Talijane, uništavamo okupatore i dolazimo do oružja koje nam je potrebno za daljnje i veće zadatke.

3 — Neka svi komandiri odreda posvete potrebnu pažnju obuci partizana za borbu s tenkovima vršeći vježbe benzinskim flašama i dinamitom. Svaka četa treba da formira jurišne desetine koje će se naročito vježbati za borbu s tenkovima. Ove desetine treba odmah obrazovati i obučavati, a komandanti rajona će mi o tome poslati izvještaje. Takve desetine treba opremiti benzinskim flašama, dinamitom, bombama i zelenim (probojnim) metcima.

4 — U nekim rajonima pojavila se žalosna činjenica da su se u naše odrede uvukli pojedinci ili grupice koji svoje oružje umjesto za svetu borbu protiv fašizma i okupatora upotrebljavaju za pljačkanje i lično obogaćivanje. Upozoravam sve komandante da sve slične pojave spriječe najenergičnijim mjerama, primjenjujući prema potrebi i smrtnu kaznu. Za svaku pljačku koja se ubuduće dogodi biće mi lično odgovorni komandanti rajona odnosno bataljona.

5 — Oduzimanje neophodno potrebne robe, hrane ili bilo čega civilnom stanovništvu dozvoljeno je jedino uz prethodno pismeno odobrenje komandanta rajona, koji će pri tome strogo voditi računa da se tim postupcima ne škodi interesima narodno-oslobodilačke borbe. Za oduzetu robu treba izdavati pismene potvrde onima od kojih je roba oduzeta.

6 — Upozoravam sve odrede da materijal i oružje oteto neprijatelju u borbi pripada našoj narodnoj vojsci kao cjel'ni, a ne pojedinim partizanima ili samo onim odredima koji su bili u borbi. Komandanti rajona će vršiti pravilnu raspodjelu sveg zaplijenjenog materijala prema potrebi pojedinih odreda, vodeći računa o jednoličnom jačanju svih odreda.

7 — U Petrovoj Gori se organizuje centralna radionica i puškarica gdje će se izrađivati bombe, prepravljati »Manliher« puške i vršiti popravci oružja. Neka svi odredi pošalju u Crnu Lokvu majstore vješte tome poslu koji su voljni da rade u toj radionici. Za pravilan rad te radionice potrebno je prikupljati i slati u Crnu Lokvu sljedeći materijal: raznovrsne željezne cijevi, eksploziv, kapsle, korde.

cijevčice šuplje 3 mm, raznovrsne turpije, borer — naročito od 1 do 8 mm, čeličnu žicu, denaturizovani alkohol, mašinsko i cilindarsko ulje, brzorezni čelik (rapidštal), boraks, cink (kalaj, kositar), solne kiseline i salmijaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

Politički komesar:
F. Kovač- s. r.

Komandant:
Ivo Vladić³ s. r.

BR. 76

IZVJEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU
KONCEM LISTOPADA 1941 GOD. CENTRALNOM KOMITETU
KPH O IZVRŠENIM AKCIJAMA I NEPRIJATELJSKIM
REPRESALIJAMA¹

AKCIJE IZVEDENE POSLIJE ZADNJEG IZVJEŠTAJA

Zadnji put javljena je neprovjerena vijest da je između Sinja i Vrlike napadnut kamion sa ustašama; sad je to provjereno i potvrđeno zvanično da ima 15 mrtvih i 17 ranjenih; to je izveo partizanski odred u okolini Sinja. Oni imaju vezu sa bosanskim odredima.

- 9—X bačena bomba na auto u kom se nalazio domaći fašista Krstulović i još jedan; obojica su ranjena, auto je oštećen.
- 11—X bačene dvije bombe na burad sa benzinom u Splitu, ali nije načinjena nikakva šteta.
- 15—X na brodogradilištu u Splitu metnut eksploziv u ložište kotla broda »Orao«, razbijen je kotao i brod je sjeo na dno. Taj brod trebao je nakon sitne popravke da prati neki konvoj.
- 17—X u Šibeniku je ubijen vođa mjesne fašističke organizacije.
- 18—X u Splitu otrovano vino koje su trebali piti talijanski oficiri; ali, pošto su dva vojnika ranije popili tog vina i odmah pali, te preneseni u bolnicu, ne zna se dali su mrtvi, jasno — oficiri nisu otrovani jer su vojnici prije njih bili žrtve.

- Vječeslav Holjevac

³ Ivo Rukavina

¹ Original izvještaja je u rukopisu, a nedostaju mu datum i potpis.

- 19—X bačene dvije bombe u Splitu na grupu Talijana, 4 ranjena, nastala opšta trka i pucnjava u Splitu čitavu noć (vidi detalje o toj akciji u pismu²).
- 20—X bačene 4 bombe na više mjesta u Splitu, broj mrtvih i ranjenih ne zna se tačno pošto Talijani kriju svoje žrtve. Računa se 10 mrtvih i preko 20 ranjenih.
- 21—X bačene dvije bombe na barake gdje su talijanski vojnici stanovali, žrtava nema, ali talijanski vojnici su pobjegli u najbliže kuće i nisu do ujutru izlazili od straha van.
- 16—X spaljene u Splitu barake sa talijanskom spremom.

Reakcija sa strane Talijana na akcije

U Trogiru strijeljano 12 Spl'čana simpatizera, 7 osuđeno na smrt u bjegstvu, 15 na robiju, ukupna robija 179 god. Ovi su simpatizeri ranije uhapšeni na denuncijaciju, a kod nekih je nađen i »Izvještaj«;³ oni su se dobro držali prilikom strijeljanja.

U Šibeniku strijeljano ⁴, osuđeno na robiju od — do godina; i oni su se dobro držali na strijeljanju.

- 15—X u Splitskom brodogradilištu uhapšeno 150 radnika radi oštete broda »Orao«, neki su već pušteni iz zatvora, a ima ih još dosta u zatvoru.

Poslije bačenih bombi u nedjelju i ponedjeljak, prilikom blokade pojedinih ulica, kod premetač.ne, bilo je tučenja stanovnika i maltretiranja sa strane Talijana.

- 21—Xu Splitu ograničeno kretanje do 6 sati naveče od 6 sati ujutru, građanstvo jako negoduje.
- 22—X raspisane u Splitu nagrade od 10.000 do 50.000 lira ko prokaže gdje se sklanjaju ili kaže one koji uznemiruju građanstvo i ruše red i mir.

Vidi dok. br 74, tačka 14.

³ Vidi objašnjenje 26 uz dok. br. 31.

⁴ Na mjestima koja su označena crticama u originalu nijesu ispisane cifre, već je ostavljen prazan prostor.

Atake i nesolene puše rodusey i vestige

Zadnji put izvješeno u ne proučenom mjestu da je i završila tuga
i štete napadnuti karion se naloženje, sad je to provedeno
i potvrđeno vronično da ima 15 metara i 17 rangenah to je
i vrlo vertikalni vored u otvori u tugu. Oni imaju veliku sa
Pavlauskim odredi ma.

9-E bočne bombe me auto u ham se udario ometu po
ste Krestilović i još jedan oblogu su rang na auto je
ostao.

11-E Bočne avije bombe me bura sa bevrin^{u tugu} i nije
mogućine nikakva šteta

15-E U brodogradilištu u Splitu nekakav akrosit u ložište
rotle Broda Oras" raslojen je rotar i brod je ipak me
dno. Taj brod trebav je uskovu istne popravke da preta
rebi korvoj.

17-E U kiblenku je ulijem vode nijeme foži štete drugom vodu

18-E u Splitu otrovno vino koje su trebali puti boljanški i
u oli posto su dve vognike ranije potpali bog vinu i od
mali koli te promerani u boljanu uvele se ovi su
metri, vodu oči riri nisu otrovani jer su vognike bile
prije njih otive

19-E bočne dve bombe u Splitu me grupu boljanu 4 rangenah
mortalu optike trke i pušavine u Splitu i boljanu
(vidi ovdje - bog oheni u njevu)

20-E bočne 4 bombe me više najeste u Splitu broj metra
u h i rangi uk uvele se točnu at^u prvih boljanu tugu
vode otive. rovine se 10 metara i preko 20 rangenah

21-E bočne dve bombe me barake gaje u boljanu i boljanu
otore uvele oči ot^u i najviše uvele su uvele su
u jutru izvele ot otrove vodu.

18-E raspoloženje u Splitu barake sa boljanom spreman

Rekreacija u ne strane boljanu, me atenje

U Trojiru Strijano 12^u ^{u boljanu} ^{u trojiru} otvore 7 sudeno me šteta
u bijestam 15 me boljanu ^{u trojiru} ^{u boljanu} ^{u trojiru} ranije uvele
pšene me demeracijom a kod nekak je rovine i. Tavo
voj om su se dobro drže nekak u Strijano
u boljanu Strijano sudeno me boljanu ^{u trojiru} ^{u boljanu}
i oni su se dobro drže me Strijano

PROGLAS OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA LIKU KONCEM LI-
STOPADA 1941 GOD. POVODOM MUČKOG UBISTVA NARODNOG
HEROJA MARKA OREŠKOVIČA-KRNTIJE¹

SRPSKOM I HRVATSKOM NARODU!
DRUGOVIMA RADNICIMA I SELJACIMA!
SVIMA!

Drugovi i braćo!

Zločinačka ruka neprijatelja oslobodilačke borbe srpskog i hr-
vatskog naroda, zločinačka ruka narodnih izdajica i talijanskih plaće-
nika izvršila je ovih dana-² podmuklo i ogavno umorstvo nad jednim
od naših prvoboraca, nad organizatorom oružanog ustanka u Lici,
nad neustrašivim narodnim junakom, članom Centralnog komiteta
Komunističke partije Hrvatske, našim ljubljenim drugom MARKOM
OREŠKOVIČEM-KRNTIJOM.

Vijest o ovom odvratnom činu šake izdajnika i zločinaca uzbu-
dila je čitavu Liku. Cijela Lika bez obzira na vjerske i političke
razlike reagirala je na tu vijest dubokim bolom, iskrenim suzama i
pravednim gnjevom protiv ubojica. Reagirala je tako, jer Lika nije
zaboravila, niti će ikada zaboraviti, što je MARKO OREŠKOVIČ-
KRNTIJA značio za nju u najteže i najkrvavije doba njezine histo-
rije. Lika nije zaboravila, niti će ikada zaboraviti, da je Marko
Orešković-Krntija prvi razvio barjak narodno-oslobodilačke borbe u
Lici, borbe protiv krvavih ustaških bandita i njihovih gospodara tali-
janskih i fašističkih okupatora.

HRVATSKI I SRPSKI NARODE LIKE!

U ono mučno doba kada su se razularene Paveličeve ustaške
horde, uz pomoć talijanskih okupatora, poput krvavih pasa bacile
na naša sela, ubijajući i zvjerski mučeći naše ljude, koljući našu
nevinu djecu, silujući naše žene i djevojke, kada je našom izmuče-
nom zemljom odjeknuo smrtni hropac hiljada najboljih sinova, u to
teško i krvavo doba Komunistička partija Jugoslavije, ostajući vjerna
svom izmučenom i prevarenom narodu, povelala je odlučnu i nepo-
kolebivu borbu protiv ustaških bandita i fašističkih okupatora. Komu-
nistička partija poslala je svoje najbolje ljude u sve krajeve Jugo-
slavije da organizuju napušteni narod i da ga povedu u borbu za
očuvanje života, za spas domova i porodice, u borbu za slobodu.

¹ Redakcija posjeduje primjerak proglasa koji je umnožen na
žapirografu.

³ 20 listopada 1941 godine.

U Liku, gdje je bjesnio najžešći teror ustaških horda, Komunistička partija Hrvatske poslala je jednog između, svojih najboljih radnika, proltašanog borca i organizatora, prekaljenog boljševka, člana Centralnog komiteta — druga MARKA OREŠKOVIČA-KRNTIJU. I MARKO, vjerni sin junačke kršne Like, zaredao je sa šakom svojih suradnika popaljenim ličkim selima, ličkim vrletima, planinama i šumama, stao dizati narod na noge, organizirao ga i poveo u oružanu borbu protiv ustaških krvnika i njihovih gospodara talijanskih fašističkih okupatora.

SRPSKI I HRVATSKI NARODE LIKE!
DRUGOVI RADNICI I SELJACI!

Još su vam svima u živom sjećanju oni grozni dani kada ste, prepušteni sami sebi, prevareni i izdani, morali ostavljati svoja sela opljačkana i zajedno sa ženama i nejakom djecom bježati u šume i planine da spasite goli život ispred krvavog noža ustaških zločinaca, kada ste po snijegu i kiši, polugoli i bos, gladni i žedni provodili dane i noći, nedjelje i mjesece u šumama i vrletima, proganjani poput divlje zvjeri. Ali sjećate se i onog dana kada je — poslan od Komunističke partije — došao k vama drug MARKO da vam plamenim riječima povrati vjeru u sebe i svoju vlastitu snagu. Sjećate se njegovog vedrog mladenačkog zanosa kojim vas je poveo u borbu, korčajući uvijek neustrašivošću pravoga boljševika u prvim redovima. Lomeći sve zapreke, prezirući sve opasnosti, odan dušom i tijelom svome potlačenom narodu i Komunističkoj partiji, drug MARKO OREŠKOVIĆ vodio je narodno-oslobodilačku borbu u Lici sigurnim putem prema pobjedi.

I tada, kada su se počeli ostvarivati prvi rezultati naše narodno-oslobodilačke borbe, kada su u krvavim bitkama mnogi krajevi Like i Eosne oslobođeni od ustaškog terora, tada se kod nas pojavila šaka propalica, izroda i izdajnika, koji su našu borbu htjeli iskoristiti u svoje prljave, lične svrhe. Ta šaka podlaca i nakaza, ta šaka izroda i kukavica, koji su u doba oružanog ustanka pobjegli pod okrilje talijanskog fašizma, pobojala se revolucionarnog pokreta ličk'h masa i uprla sve svoje snage da taj pokret skrene s pravog puta, s puta kojim ga je vodio MARKO OREŠKOVIC-KRNTIJA. Stupivši u službu zakletog neprijatelja srpskog i hrvatskog naroda, u službu talijanskog fašizma, ta šaka izdajnika i talijanskih plaćenika poduzela je sve da narodno-oslobodilačku borbu protiv ustaških bandita i njihovih gospodara talijanskih okupatora skrene putem bratoubilačke borbe između Srba i Hrvata. Ta banda moraln'h propalica, nakaza i izroda, što se okuplja oko bivšeg Stojadinovićeveg ministra Nika Novakovića-Longa, oko poznatog gulikože Steve Rađenića i majora Rašete, m slila je da će svoj cilj najlakše postići ako ubije vođu i organizatora narodno-oslobodilačkog pokreta u Lici, najboljeg i naj-

popularnijeg partizana u Lici, druga MARKA OREŠKOVIČA. Podmuklo i zaplotnjački dočekali su ti bandit. MARKA na njegovom putu iz Bosne, kamo je pošao sa veoma važnim vojničkim zadacima, i izvršila najogavnij; zločin što se dade zamisliti — ubila ga iz potaje.

HRVATSKI I SRPSKI NARODE LIKE!
DRUGOVI RADNICI I SELJACI!
DRUGOVI PARTIZANI!

Hitci koji su probili junačke grudi ovog narodnog heroja bili su namijenjeni cijeloj našoj narodno-oslobodilačkoj borbi, bili su namijenjeni našim narodno-oslobodilačkim partizanskim odredima, bili su namijenjeni Komunističkoj partiji. Ove gadne ubojice i zločinci su mislili da će MARKOVOM smrću obezglaviti i razbiti našu borbu. Ali se prevariše. Iza MARKA OREŠKOVIČA-KRNTIJE ostaje kao klisura čvrsta Komunistička partija, ostaje sve snažniji narodno-oslobodilački front, ostaju jaki, u vatri i borbama očeličeni partizanski odredi. Pa ma kako težak bio gubitak koji nas je zadesio o MARKOVOM smrću, Komunistička partija, prekaljena u tolikim borbama i krvi svojih najboljih sinova, nastaviti će još odlučnije borbu protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu domaćih izdajica i plaćenika. Narodno-oslobodilački front Srba i Hrvata nastaviti će još odvažnije putem zajedničke borbe hrvatskog i srpskog naroda do konačnog oslobođenja, a hrabri partizanski odredi, slijedeći stope svoga velikog druga MARKA OREŠKOVIČA, nastaviti će još upornije borbu protiv okupatora.

Tu borbu ne može omesti niko. Našu pobjedu ne može zapriječiti niko. Ni Hitler, ni Musolini, ni Pavelić, ni šaka domaćih izdajca. jer u našoj borbi sudjeluju sav srpski i hrvatski narod, jer u njoj sudjeluju svi potlačeni narodi Evrope, jer u njoj sudjeluje veliki i moćni bratski Sovjetski Savez sa svojom nepobjedivom Crvenom armijom seljaka i radnika, jer u njoj sudjeluju slobodoljubivi narodi Engleske i Amerike. U toj borbi, čija je pobjeda sve bliža, smrviti ćemo u prah i pepeo sve izdajnike i tuđinske plaćenike! A krv narodnog junaka druga MARKA OREŠKOVIČA-KRNTIJE daće nam nove snage u toj borbi!.

Slava drugu. Marku Oreškoviću-Krntiji!
Živjela narodno-oslobodilačka borba Srba i Hrvata!
Živjeli naši veliki saveznici bratski Sovjetski Savez, Engleska i Amerika!

Živjela nepobjediva Crvena armija radnika i seljaka!
Živjeli naši hrabri partizanski odredi!
Živjela Komunistička partija Hrvatske!
Živjela Komunistička partija Jugoslavije!

OKRUŽNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA LIKU

BORBE I AKCIJE HRVATSKIH PARTIZANA U LISTOPADU
1941 GODINE¹

BORBA PROTIV OKUPATORA I NJIHOVIH SLUGU

DALMACIJA. Dne 9. X. partizanski je odred bacio bombe na auto u kome je bio fašista Krstulović². Dvojica su teže ranjeni a auto oštećen. 13. X na brodogradilištu u Splitu razbijen je kotao na brodu »Orao« i brod se nasukao. Brod je trebao da pr^ti talijanski konvoj. 17. X u Šibeniku je ubijen vođa mjesne fašističke organizacije. 19. X bacene su bombe u Splitu na grupu Talijana, četvorica su teže ranjena. 20. X bacane su bombe na nekoliko mjesta u Splitu. Računa se da ima 10 mrtvih i preko 20 ranjenih. 16. X zapaljena je u Splitu baraka sa talijanskom spremom.

Zbog sve češć.h i sve jačih akcija krvožedni fašistički okupatori u masama ubijaju i hapse po Dalmaciji. Tako je u Trogiru strijeljano 12 narodnih boraca, u Splitu su 7 osuđeni na smrt, 15 na robiju — na ukupno 179 godina. U Šibeniku je također bilo strijeljanja i osuđivanja na tešku robiju. U Splitu je ograničeno kretanje do 6 sati navečer.

Kod Zrmanje survao se u provaliju vlak sa talijanskim vojnicima i ratnim materijalom. Na kompoziciji je bilo nekoliko automobila koji su uništeni. Cijeni se da ima oko 200 mrtvih i ranjenih talijanskih oficira i vojnika.

U Tušiloviću kod Karlovca jedan partizanski odred razoružao je oko 20 hrvatskih vojnika. Pored pušaka sa municijom zaplijenili su i puškomitraljez. Vojnicima se nije ništa desilo, dok je komandir koji ih je tjerao da dadu otpor ubijen.

Kod Petrove Gore (Kordun) jedan partizanski odred naišao je na jaču talijansku patrolu. Razvila se borba u kojoj je palo nekoliko Talijana. Odred se povukao bez žrtava.

1. X odred »Matija Gubec« u blizini Fužina postavio je zasjedu na cesti kuda prolaze kamioni sa talijanskom vojskom. Jednog motociklistu su ubili a motocikl uništili. Otvorili su paljbu i na kamion u kome je bilo oko 30 talijanskih vojnika. Bilo je nekoliko mrtvih i ranjenih. Talijanima je uspjelo pobjeći s kamionom; zaplijenjene su dvije puške i nešto municije. 2. X, poslije niza uspješnih akcija na toj cesti, Talijani njom prolaze samo u većim kolonama. Kod Breze bila je minirana cesta i jedan kamion s talijanskim vojnicima odletio je u zrak.

¹ Preštampano iz »Vjesnika« br. 5 od 25 X 1941 godine. Objašnjenje za »Vjesnik« vidi uz dok. br. 8.

² Antonio Krstulović, emigrirao pred kapitulaciju Italije 1943 godine.

DEMONSTRACIJA SREDNJOŠKOLSKE OMLADINE U SPLITU
25 LISTOPADA 1941 GODINE¹

PRVA OMLADINSKA DEMONSTRACIJA 25 OKTOBRA 1941

Još od juče stoje po zidovima izlijepljeni novi oglasi. Između ostalih koji govore o cijenama, o tome da svaki »pošteni« građanin mora da preda oružje fašističkim vlastima, jer, u protivnom, svaki onaj kod koga se nađe biće strijeljan; nalaze se oglasi oko kojih se skupljaju radoznala đачka lica. S napregnutom pažnjom č.taju ono isto što je dan prije izašlo u novinama »Il popolo di Spalato«², gdje stoji da će se đacima srednjih škola 25-og oktobra podijeliti svjedodžbe. Nemirna slutnja zavladała je omladinom. Skupljaju se grupice pred oglas'na, na ulici, trgu i žučljivo raspravljaju: »Nova prevara. Hoće da nas upišu u svoje lopovske organizacije Gil³ — Guf." i druge«, zaključili su đaci ogorčeno. Iskrsavaju mnoga pitanja. Da li će se škole otvoriti, i ako se otvore, sigurno će se u nj ma učiti na talijanskom jeziku. Glasina o prisilnom upisivanju u Gil raširila se među omladinom i naišla na negodovanje i otpor. »Zar da sramotno i izdajnički služimo okupatoru, tom fašističkom izrodu, koji je došao da isiše i posljednju kap krvi iz našeg već napaćenog naroda?« — zagrajali su đaci i omladina je uzvikivala: »Zar da se odrekemo našeg hrvatskog imena i jezika?«

I uznemirene grupice đaka počele su naglo rasti i sjedinjavati se, dok se nisu pretvorile u bijesnu gomilu koja je prit'sla na ulaze i vrata škola s urlikom: »Ovamo naše svjedodžbe! Razbojnici, hoćete da uništite naš godišnji trud!« Školske vlasti, naravno, nisu namjeravale da ispune dano obećanje u oglasima, ono je ostalo samo na papiru. Razljučena masa đaka neprestano je ponavljala u horu: »Svje-do-džbe, svje-do-džbe. Hoćemo svjedodžbe na hrvatskom jeziku! Nećemo talijanski jezik u školama!«

Iz mase đaka nadvikivali su se razgovijetni usklici i parole mladih skojevaca: »Dolje Fašio⁵ i Gil! Živjela narodno-oslobodilačka borba omladine!« Masa đaka je oduševljeno prihvatila: »Nećemo Gil, dole Gil... !«

¹ Članak je preštampan iz lista »Naš izvještaj« br. 7. Ova demonstracija ie bila 25 rujna 1941 godine.

² Dnevni list koji su izdavali Talijani u Splitu za vrijeme okupacije.

* »Gioventù italiana del Littorio«, talijanska fašistička omladinska organizacija.

⁴ »Gruppo Universitario Fascista«, fašistička studentska organizacija.

® Mjesna fašistička organizacija.

Daci su demonstrirali pred školama dok su se preplašeni profesori s direktorom šćučurili u zbornici i vijećali kako da utišaju tu graju đaka. Da li im je njihov bijes bio stran i nerazumljiv? Svejedno, nisu nalazili načina da im udovolje. Mnogi su se možda i radovali u sebi, ali to su tajili.

Raspaljena gomila pokrenula se gradom sa svih strana, od svih srednjih škola, tehničke, realke, klasične, od trgovačkih i ženske realke pridolazile su mase đaka i zatalasale se pred Narodnim kazalištem.

I dvije hiljade mladih grla zapjevalo je s ponosom i rasplamsanim žarom nekoliko najljepših nacionalnih pjesama: »Hej Slaveni!«, »Nije zemlja taljanska...«, »O Dalmacijo, ti zemljo mila...«

Zaorili su glasovi neustrašivo i skladno. Izgledalo je kao da omladina čitavog potlačenog svijeta pjeva pjesmu slobode, borbenu pjesmu koja raspaljuje, pjesmu koja dira i pobuđuje na smijeh i radost kao i na plać.

Omladina je suznih očiju pjevala, i taj trenutak oduševljenja i zanosa bio je kratak kao sekunda ali trajan doživljaj i vjećni borbeni plamen koji se tog velikog dana razbuktao u srcima omladine i koji će gorjeti do kraja, do konaćne pobjede naroda nad mrskim fašizmom.

Fašisti su pokušali kundacima da rastjeraju mase đaka. Vrata kazališta su se naglo otvorila i 15—20 crnokošuljaša jurnulo je poput bjesnih pasa i počelo da mlati kundacima po glavama đake. Sve se odigralo u jednom času; projurivši kroz gomilu, udarajući koga bi stigli, odjednom su se našli iza zakljućanih vrata odakle su došli, prestrašeni, videći da se jedna grupa đaka sprema da ih napadne s leđa. Omladina se raspršila gradom i skupivši se ponovo u gomilu demonstiranata stupila je na trg. Ali agenti i karabinjeri bacili su se poput grabljivica među đake i počeli hapsiti, provocirati i izazivati incidente. Zatvori su tog dana bili prepuni đaka, već nisu imali gdje da ih smjeste. Odvodili su ih u Fašio i prisiljavali na rimski pozdrav. Svjesni omladinci i omladinke držali su se hrabro, nisu htjeli pozdraviti, niti koga izdati, već su strpljivo podnosili batine. Nekoliko dana poslije toga, karabinjeri su hapsili i tukli na ulici svakog omladinca koji je imao uza se đaćku (knjižicu) legitimaciju.

Prva akcija bila je uspješna i dobro organizirana. Sva omladina je učestovala bez razlike. SKOJ-eva organizacija, u kojoj su okupljeni najbolji omladinci, pošteni i hrabri, organizirala je ovu akciju i bila njen glavni pokretać. Ostala svjesna omladina sudjelovala je u demonstraciji i jednoglasno prihvatila narodno-oslobodilaćke parole koje je istakla napredna komunistića omladina. Ona je pošla njenim tragom, dok su se samo neki nepošteni izdvojili i prišli izdajnićkoi taboru, sabotirajući rad i borbu svjesne omladine. Ovi izrodi, kao ljotićevci i slični, stupili su u fašistićke organizacije

i postali njihovi otvoreni agenti. U novim odijelima i nacifrani, hohštaplernski nakrivljenih šeširića, šetkali su ti pokvarenjaci splitskom rivom i trgom, od kina do slastičarne, dok su im u džepovima šuštale lire, i vrebali drugove s kojima su do juče dijelili mareнду (užinu) u školskoj klupi. Pratili su svaki njihov korak s namjerom da ih denunciraju. Mnogi mladi životi naših drugova pali su žrtvom ovih domaćih izroda — špijuna.

Fašisti su »razočarani« u splitskoj mladeži, videći u njoj ozbiljnog protivnika. Nakon ove đačke akcije porastao je teror nad omladinom, nastala su masovna hapšenja, mrcvarenje na fašističkoj policiji, strijeljanja dječaka od 16—20 god. u Trogiru, u Spi.tu, Šibeniku. Mlada, skoro dječja tijela bila su mučena najgroznijim i najperverznijim mukama. Na trogirskom, splitskom i š-benskom groblju nicala su male, svježe humke bez oznake.

A Dalmatinci i narodni borci, da bi osvetili prolivenu krv hrabrih omladinaca koji su dali mlade svoje živote za pravednu narodnu borbu, odgovorili su na ova zločinstva — bombama.

BR. 80

ČLANAK EDVARDA KARDELJA OD KONCA LISTOPADA 19» GOD. O POLITIČKOJ SITUACIJI U HRVATSKOJ¹

HRVATSKE NARODNE MASE I KOLEBANJE U HRVATSKOJ SELJAČKOJ STRANCI

Poslednjih dana stižu sve češće vesti iz svih krajeva Hrvatske o ogorčenju hrvatskih seljačkih masa protiv ustaške strahovlade i okupatora. To ogorčenje se izražava u bezbrojnim sitnim političkim i diverzantskim akcijama po čitavoj Hrvatskoj. To, nema sumnje, nagoveštava ozbiljan preokret u širokim hrvatskim masama. Šta te činjenice znače?

1. One znače prelaz hrvatskih narodnih masa od pasivnog čekanja — a to je bila politika službenog vodjstva HSS — na aktivnu borbu protiv ustaških bandita i okupatorskog jarma.

2. One znače da je, snažnim korakom, počeo odozdo, u masama, proces ujedinjavanja hrvatskog naroda u jedan široki narodno-oslobodilački front, koji otvara perspektivu opšteg narodno-oslobodilačkog ustanka hrvatskog naroda.

¹ Preštampano iz knjige »Put nove Jugoslavije«, izdanje »Kulture« Beograd 1946 god. Članak je prvi put objavljen 25 listopada 1941 god. u »Borbi«.

3. One znače da ustaše gube inicijativu, znače njihovu sve bržu izolaciju od osnovnih masa hrvatskog naroda.

4. One, najzad, znače da se sve više učvršćuje jedinstvo i sloga naroda Jugoslavije u zajedničkoj borbi protiv zajedničkog neprijatelja, da njihova borbena otporna snaga postaje sve veća i sve smrtonosnija za neprijatelja.

Ne može biti sumnje da je krvava marioneta Pavelić u samom početku postigao izvesne rezultate u Hrvatskoj, time što je uspeo da pokrene jedan šovinistički talas u hrvatskim gradovima i selima. No — to bi bilo premalo za njegovo učvršćenje. Pomogla mu je jedna druga činjenica, naime: politika zvaničnog vodstva HSS, politika iščekivanja, politika sprečavanja borbenog jedinstva hrvatskog naroda, politika pasivnog tolerisanja, i čak i odobravanja strahovitih zločina koje je Pavelić vršio i još vrši u ime hrvatstva. Treba otvoreno reći da je baš ta politika najviše pomogla privremenom učvršćivanju Pavelića na vlasti, da je — drugim rečima— ta politika objektivno predstavljala jedno od najvažnijih uporišta i rezervi okupatora hrvatske zemlje i neprijatelja celokupnog slobodoljubivog čovečanstva.

Svi iskreni hrvatski patrioti, a u prvom redu komunisti, već su onda, u samom početku, naglašavali da će takva politika zvaničnog vodstva HSS naneti hrvatskom narodu strahovitu štetu i da je aktivni otpor i borbeno jedinstvo sa ostalim narodima Jugoslavije jedini put koji vodi hrvatski narod istinskoj nezavisnosti i slobodi. Ti isti patrioti još onda su naglašavali da će hrvatski narodi ići tim putem, hteli to neki ljudi ili ne hteli, a da će baš politika iščekivanja sve više izolovati od hrvatskih narodnih masa baš nosioce takve politike.

Tako se i desilo. Hrvatski narod počeo je da se diže protiv Pavelićevih bandita i okupatora. Borbeni talas povukao je i najborbenije i najiskrenije ljude iz vrhova HSS, a naročito veliki deo srednjeg i nižeg aktiva HSS, u borbu protiv ustaša. Takav će položaj ubrzati proces sazrevanja i opredeljenja borbenih frontova u Hrvatskoj. Više se neće moći podržavati stara »politika iščekivanja«. Više se neće postavljati samo pitanje: ili sa okupatorima ili za istinsku hrvatsku slobodu, nego ili sa hrvatskim narodnim masama ili bez njih i protiv njih. Sada je poslednji čas da se neki rukovodioci i aktivisti HSS izjasne: s kim upravo hoće da idu. U protivnom, ostaće sami. Tako danas stoje stvari u Hrvatskoj. Nema sumnje da će takvo raščišćavanje ne samo pomoći hrvatskom narodu da spere sa svog imena ljagu koju su mu naneli ustaški zločinci, nego će biti od najvećeg značaja za ceo daljni razvitak oslobodilačke borbe svih naroda u Jugoslaviji.

Užice, oktobra 1941 godine.

UPUTSTVO KOMANDE NOP ODREDA KORDUNA I BANIJE OD
29 LISTOPADA 1941 GOD. O DUŽNOSTIMA PARTIZANA¹

KOMANDA NARODNO-OSLOB. PAR. ODREDA
ZA KORDUN I BANIJU
Broj 11/X. 41
Komesarijat
29. X. 1941.

ŠTA TREBA DA ZNA, KAKAV TREBA DA BUDE PARTIZAN

1. Borba koju danas vodimo jeste narodno-oslobodilačka borba upravljena protiv svih okupatora, ustaša i frankovačke gospode.

Zašto narodno-oslobodilačka? Zato što su fašizam njemački i italijanski, slomivši trulu versaljsku Jugoslaviju, zavladao u našoj domovini, doveli na vlast krvnika Pavelića i ustašku bandu koja žari i pali i pljačka, a sve po naređenju svojih gazda, njemačkih i italijanskih fašista, i to jedino u njihovom interesu.

Naš narod neće biti slobodan u svojoj kući, na svom djedovskom ognjištu, sve dok ne istjeramo sve okupatore, sve dok posljednji ustaški gad ne bude zbrisan sa lica naše domovine.

2. Da li postoje stvarne snage da se izvojuje narodno oslobođenje ispod fašističkog terora?

Snage potrebne za izvojevanje narodnog oslobođenja postoje u našem narodu. Naš narod je u svojoj historiji pokazao sposobnosti i mnogo je neprijatelja zbacio sa svojih leđa, te se domogao slobode. Danas vode borbu protiv istog neprijatelja veliki narodi Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike, te svi potlačeni narodi Evrope.

Jedinstvo slavenskih naroda, jedinstvo svih naroda jeste garancija konačnog uspjeha nepobjedive Crvene armije u savezu sa engleskom vojskom. Već zadat je smrtni udarac fašističkim bandama na Istočnom frontu.

3. Potrebno je oružje da bi srušili naoružane snage fašizma.

Oružje ćemo zarobiti kod neprijatelja, napadajući ga ondje i onda kada nam je to najpovoljnije. Tri petine našeg oružja je već danas zarobljeno od neprijatelja.

4. Da bi se borili protiv organizovane vojske neprijatelja, trebamo stvoriti još organizovaniju vojsku.

¹ Redakcija posjeduje prepis uputstva.

Mi smo danas organizovali partizanske odrede koji su već na oslobođenim teritorijama prava narodna vojska sa željeznom disciplinom.

5. U redovima neprijatelja vlada kruta i' pris'lna disciplina. U našoj narodno-oslobodilačkoj vojsci vlada disciplina svijesti, disciplina svjesnih boraca za slobodu naroda, za v.še prava i bolji život. Vlada čelična disciplina svjesnih boraca.

6. Naša vojska je narodna vojska. Svaka narodna vojska jeste politička vojska. Ona ne djeluje samo vojnički, već i politički. Objašnjava narodu zašto se bori i protiv koga se bori. Objašnjava narodu cilj borbe, put kojim se do ovoga cilja dolazi. Mobilise široke narodne slojeve, priprema opšti narodni ustanak.

Danas na Kordunu i Baniji vodimo partizansku borbu i koristimo se partizanskom taktikom. Partizanskom taktikom ćemo se koristiti sve dok se ne naoružamo dovoljno da povedemo frontalnu borbu, te očist'mo i oslobodimo našu teritoriju od fašista, ustaša, te oborimo krvavu vladu psa Pavelića. Slobodne teritorije u našoj domovini su iz dana u dan veće. Narodna vlast se proširuje.

Civilnu vlast vrše odbori nacionalno-oslobodilačkog fronta. Partizani — narodni vojnici — podpomažu i poštuju vlast odbora nacionalno-oslobodilačkog fronta. Pomažu im djelom i riječju u izvršavanju njihovih zadaća.

9. Partizani, narodna vojska, jesu zaštitnik narodnih interesa, čuvar reda i zaštitnik imovine i sigurnosti pojedinca. Narodna vojska štiti narod od pljačkaša, lopova i kradljivaca.

10. Partizani-vojnici narodne vojske — imaju sva prava politička da budu izabrani i da biraju t:jela civilne vlasti.

11. Partizan — narodni vojnik — mora biti vjieran svome narodu, vjerno ispunjavati sadržaj zakletve.

12. Partizan — narodni vojnik — ne smije lagati, krasti i pljačkati.

13. Partizan — narodni vojnik — od ratnog plijena za sebe ništa ne smije zadržati. Cijeli ratni plijen jeste narodna svojina, jeste svojina partizana — narodne vojske.

14. Svaki prekršaj kažnjava narodni sud.

15. Partizan — narodni vojnik — pri stupanju u partizanski odred zaklinje se na vjernost narodu.

16. Partizan — narodni vojnik — jeste čist, uredan, obrijan. Njegovo odijelo je čisto i zakrpano.

»Uvijek napada baš kod našeg sela« itd. Pr'govaralo se i pojedinim odgovornim drugovima da su oni krivi za sve zlo koje je zadesilo narod.

Pojavilo se i jasno ispoljilo u nekim mjestima nerazumijevanje borbe koju vodimo kod stanovništva. Zašto je vodimo, dokle ćemo

ju voditi, kada će se ona završiti? Sve ove činjenice su cilj koji pred nama stoji. Takav velik cilj i svijest nameće svakom partizanu dužnost da na svakom koraku svaka njegova riječ koju progovori ma s k.m bilo bude upravljena u objašnjavanju slijedećeg:

1. Borba koju danas vod'mo jeste narodno-oslobodilačka borba, upravljena protiv svih okupatora, ustaša i frankovačke gospode.

Zašto narodno-oslobodilačka? Zato što su njemački i talijanski fašizam, slomivši trulu Jugoslaviju, zavladao u našoj domovini Hrvatskoj, doveli [na] vlast krvnika Pavelića i ustaške bande koje žare i pale po naređenju svojih gospodara njemačkih i italijanskih fašista i jedino u interesu njihovom. Naš narod neće biti slobodan u svojim kućama, na svom djedovskom ognjištu, sve dok ne istjeramo posljednjeg okupatora, sve dok i posljednji ustaški gad ne bude zbrisan s lica naše domovine.

2. Da li postoje stvarne snage da se izvojuje narodno oslobodjenje ispod fašističkog terora?

Snage potrebne da se izvojuje narodno oslobodjenje postoje u našem narodu. Naš narod je u svojoj istoriji pokazao sposobnosti i mnogo je već neprijatelja obor o sa svojih leđa, te se domogao slobode. Danas vode borbu protiv neprijatelja, a to je fašizam, veliki narod Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike, te svi potlačeni narodi Evrope.

Jedinstvo slavenskih naroda, jedinstvo sv'h naroda jeste garancija konačnog uspjeha. Nepobjediva Crvena armija u savezu sa engleskom vojskom već zadaje smrtne udarce fašističkim hordama na Istočnom frontu. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

Komesar Korduna i Banije

F. Kovač/ s. r.

* Vječeslav Holjevac

NAREDBA BR. 4 KOMANDE NOP ODREDA KORDUNA I BANIJE
OD 31 LISTOPADA 1941 GOD. ZA ORGANIZIRANJE I RAD
DIVERZANTSKIH GRUPA, IZVJEŠTAVANJE O NEPRIJATELJ-
SKIM SNAGAMA I DOSTAVLJANJE OPERATIVNIH PLANOVA
NA ODOBRENJE

N A R E D B A B R O J 4

Komande narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda za Kordun i
Baniju za 31. X. 1941

1. Naređujem da komandanti rajona u blizini kojih ima tal. okupatorskih snaga organiziraju diverzione grupe od 3, 4 do 5 partizana naoružanih karabinama, revolverima, bombama za vršenje noćnih prepada na tal. logore.

I z v r š e n j e :

Organizovati grupu od partizana koji poznaju teren u predjelu tal. logora. Poslati ih sa zadatkom uništenja oficira i podoficira, ukoliko nema pogodnosti za to, neka se izvrše prepadi noću na logore. Treba prići što bliže logoru, a naročito radiostanicama, te otvoriti vatru, poslije toga povući se zamećući trag. Municiju štedjeti. Po mogućnosti ne prihvatiti borbu. Ove grupe neka operišu uglavnom na teritorijama hrvatskih sela. Isturati ih u blizinu većih centara, n. pr. Karlovac.

2. Naređujem da me komandanti rajona obavijeste što prije o stanju neprijateljskih snaga u njihovom rajonu, o naoružanju i smještaju. Komandanti rajona će priložiti skice smještaja neprijateljskih snaga.

3. Komandanti rajona će podnositi svakog petka izvještaj o promjeni neprijateljskih snaga u njihovom rajonu.

4. Komandant rajona će spremiti plan operacija koje misli izvršiti u svom rajonu, odnosno sa svojim snagama, i podnijeti Štabu Korduna i Banije na odobrenje.

5. Podvlačim još jedanput, a po naređenju Vrhovne kmande, moraju se pooštriti napadi na okupatorske snage.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

Politički komesar

F. Kovač¹

Komandant

Ivan²

¹ Vječeslav Holjevac

² Srećko Manola

N A R E D B A broj 4

M.H.D. S.H.D.
SPOS. KARABINARIMA AN
1.1.1941.
58

Komande narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda za Kordun i Baniju
za 31.1. 1941.

1. Naredjujes da komandanti rajona u blizini kojih ima tal. okupatorskih snaga organizuju diverzne grupe od 3, 4 do 5 partizana naoružanih karabinama, revolverima, bombama za vršenje noćnih prepada na tal. logore.

I S V R Š E N J E :

Organizovati grupe od partizana, koji poznaju teren u predjelu tal. logora. Poslati ih sa zadatkom uništenja oficira i podoficira, a koliko nema pogodnosti za to, neka se izvrše prepadi noću na logore. Treba prići što bliže logoru, a naročito radiostanicama, te otvoriti vatru, početi se toga povući se sa, čim ti trag. Munitije štadi ti. Po mogućnosti na/šišajiti/ prihvatiti borbu. Sve grupe neka operišu uglavnom na krstozimama hrvatskih sela. Istrurati ih u blizina vedih centara n.p. K-rlovac.

2. Naredjujes, da ne komandant rajona obavijesti što prije o stanju neprijateljskih snaga u njihovom rajonu, o namjeranju i smještu. Komandant rajona će priložiti skica smješta neprijateljskih snaga.

3. Komandant rajona će podnositi sv kog petka izvještaj o promjeni neprijateljskih snaga u njihovom rajonu.

4. Komandant rajona će spremiti plan operacije koje želi izvršiti u svom rajonu, odnosno sa svojim snagama i podajati Štabu Korduna i Banije na odobrenje.

5. Povolnim još jedanput, a po narednjnju Vrhovne komande pora se poštiti napadi na okupatorske snage.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODIMA !

Politički komesar;

Komandant;

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRIMORSKO-GORANSKOG
 NOP ODREDA OD 31 LISTOPADA 1941 GOD. CENTRALNOM
 KOMITETU KPH O BORBAMA PROTIV TALIJANA U DRUGOM
 POLOVINI LISTOPADA I HAPŠENJIMA U KARLOVCU¹

POSEBNI IZVJEŠTAJ IZ XYZ²

Dragi drugovi!

Nastojimo već preko 14 dana uspostaviti vezu s vama, ali nam to do danas nije uspjelo. Jedan naš izvještaj od 16. X, za koji smo bili uvjereni da je u vašim rukama, našli smo na istom mjestu gdje smo ga predali (radi nemarnosti drugova koji su ga trebali otpremiti). Daljnji izvještaj koji smo vam poslali po našem kuriru b o je vraćen iz K.³ radi provale u tom gradu. Pokušavamo sada po treći put da vas obavijestimo o situaciji u ovom kraju. Dne 20. X u 7 sati ujutro bataljon talij. vojske (cca * 700 ljudi) napao je naš logor u Y.⁵ Mi smo bili prisiljeni radi odnosa snaga i zasjeda koje je ta vojska postavila da se povučemo. Način na koji smo bili napadnuti, drskost i sigurnost sa kojom su nastupali pravo na naš logor, govori da se radilo o izdaji, jer kad bi Talijani i doznali za mjesto, još uvijek pitanje količine ljudi i našeg naoružanja pretstavlja za njih pitanje. Rezultat toga prepada, naše ljudske i materijalne žrtve nam nisu još do danas poznate. Ogromna zapreka je snijeg koji je zapao u ovim krajevima u tako velikoj količini usred jeseni, da toga ovdje ne pamte niti stari ljudi. Uspjelo mi je konačno da se povežem s nekim drugovima i nadam se da ćemo za nekoliko dana saznati pojedinosti.

Istoga dana je tal. vojska po uputama jednog denuncijanta prodrila u pripremni logor jednog našeg odreda u formiranju i našla 4 puške, 6 šator, krila i ostalog materijala. Žrtava nema. Drugovi su načinili veliku pogrešku nepažnje i nikakve budnosti, ostavljajući materijal bez straže u šumi.

Istoga dana, tj. 20. X ušla je tal. vojska u oslobođenu Drežnicu, koja se držala od 9. X, te je ponovno okupirala. Provedena su masovna hapšenja, ali pojedinosti o tome nemamo. Naš izvještaj o oslobođenju Drežnice smo vam poslali ali vi ga niste primili, poslaćemo vam ga naknadno.

¹ Original izvještaja je u rukopisu.

² Šifra za Gorski Kotar i Primorje.

³ Karlovac

⁴ Circa (la-t.) — okp •

m

⁵ Kod Delnica

Prema koincidenciji ovih napada, izgleda da je tal. više komandovanje naredilo ovaj koncentriran¹ napadaj na partizanski pokret kako bi mu zadali udarac, o čemu govori i paljenje čitavih naseobina (selo Presika u okolici Delnice) pod sumnjom da pomažu partizane, masovno hapšenje stanovništva, te paljenja ljetnih stanova po planinama u Primorju i Gorskom Kotaru.

Poslije pada prvog snijega dobile su tal. jedinice naređenje da pretraže sve špilje, n'su li se tamo sklonili pred iznenadnom zimom partizani, ali bez rezultata.

Između 28 i 29. X, partizanska grupa iz X." dignula je prugu u času kad je prolazio tal. vojn. transport. Bilo je žrtava s tal. strane.

Pred nama stoji mnoštvo pitanja u vezi sa novonastalom situacijom, naročito što se tiče priprema za dugu i tvrdu zimu, tim Arise ukoliko smo bili iznenađeni prvim snijegom. Veljko⁷ je negde na putu i nisam još uspio s njime doći u vezu, kao niti sa drugom Tomom" koji je otišao da obiđe odrede u X. Čim uspostavimo kontakt, odmah ćemo vam javiti o mjerama koje smo poduzeli.

Čekamo vaše obavještenje, direktive i zapovijedi kao i propagandni materijal.

31. X. 1941

Sa drugarskim pozdravom
komesar⁸*

Prilažemo vam pismo druga¹⁰ kome je uspjelo pobjeći ispred hapšenja u K.⁹ kako bi i ono pomoglo pri razjašnjanju uzroka te provale. Pismo vam šaljemo u prepisu:

»Dragi drugovi!

Sretno sam stigao iz K. Poznato vam je, nadam se, da sam morao biti ponovno uhapšen i Samo zahvaliti situaciji da sam isplivao. Krenuo sam odmah u part. odred druga S. T.¹² i sretno do njega stigao nakon mnogih dosta teških peripetija. Prelazim odmah na stvar, tako da možete uzeti mjere predostrožnosti. Mali¹³ je radi bicikla bio uhapšen i to na nekoju denuncijaciju. Neko je primijetio

⁶ Gomirje

⁷ Veljko Kovačević

⁸ Tomo Stržić

⁹ Politički komesar Primorsko-goranskog NOP odreda bio je tada Ivo Vejvoda.

¹⁰ Odnosi se na Bartola Petrovića

¹¹ Karlovac

¹⁵ Tomo Stržić

" Mato Grgurić •

nekada Dugačkog¹⁴ kada je išao k Maci¹⁵, mislim da je to ona jer su na policiji zatvoreni i roditelji dotične osobe. To nisam provjerio ali mislim da se to nje tiče. Optužba je sljedeća: Dugi je dolazio k onoj ženskoj koja je poznati kom.[unista] i ostavljao bicikl tog broja pred vratima i taj denuncijant je broj upamtio. Ona se progoni da je pomagala partizane u Petrovoj Gori: Dugome da je sve predavala i to često. Mali kada je uhapšen zapitan je da pođe sa biciklom na redarstvo, on je odgovorio da je posudio nekom čovjeku tamo iz neke ulice. Na policiji je rekao da je najprije posudio onom dugom čovjeku s brčićima, a onda je tvrdio da je prodao, ali nekom drugom u parku Korana. Bio sam i ja zvan na policiju, a kada su me pitali da li ja poznam toga čovjeka, rekao sam da možda, jer kod nas dolazi mnogo ljudi, a da takovih sa brcima ima više. On je mene zapitao da li nam što fali u magazinima, ja sam rekao da moram najprije ustanoviti i da po tom donesem sud. Policija me poslala da službeno istražim stov."¹⁶ u magazinima i ja sam poslao iz Vrbovskog pismo da je sve u redu i pisao sam da ću za Njemačku na rad. Ja sam otišao kući gdje me nije nitko vidio i odmah drugi dan po primitku telegrama krenuo sam u logor gdje sam pronašao odmah drugove. Izvještaj vam o tome šaljem preko Delnica a vama do znanja da je još isti dan pao u K. jedan drug¹⁷ koji je išao s biciklom, kod koga je pronađen materijal i revolver. Mislim da je i Mali nešto pričao dok je mene odmah traženo telegrafski da me se hapsi. Morate na svaki način paziti kada se krećete po K. da davate na svaki način najveću pažnju.

Z.¹⁸ dolazi za koji dan također u logor. Nema drugog izlaza.

Obzirom na blagajnu za ostatak para daću specijalan izvještaj ih kada od vas neko stigne ovamo.

U logoru ću sa mlađim ljudima da povedem vojnu obuku do dana kada dobijem od vas specijalni zadatak. Dragi drugovi, pošaljite mi odgovor po mogućnosti odmah po kuriru.

Zaboravio sam da vas opomenem da se Mali kretao u Skradu i da na svaki način upozorite ljude iz Skrada da ne bi eventual. koji od njegovih prijatelja i simp. stradao. To sam isto upozorio i del.TM kurira da i oni upozore ljude.

Inače, koliko vidim, ovdje je sve dobro i drugovi su pravilno shvatili zadatak, part. logor se stalno proširuje, izgleda da će sada

¹⁴ Marijan Cavić

¹⁵ Maca Vrbetić

¹⁶ Vjerojatno je ovo skraćenica riječi stovarište, a misli se na robu u magazinu.

¹⁷ Odnosi se na Marijana Cavića

¹⁸ Zdenka Petrović
Delničkog

doći stanje kao na Kordunu. Talijani su počeli da pale kuće kao i ustaše, to je bilo danas tako da nam manjkaju brojevi kuća, ali smo danas to svi promatrali. Hapšenja stanovništva Hrvata su na dnevnom redu. To je sve otpočelo ovih dana tako da ljudi bježe k partizanima. Danas sam ^{20.} Odmah dok sredimo podatke, odmah ćemo o tome hitno obavijestiti da je fašizam isto tako neprijatelj Hrvata kao što i ostalih slov. naroda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P.«¹

^M U originalu je ostavljen prazan prostor za dva reda.

⁵¹ Bartol Petrović